

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

DEDİKODUNUN CİNSİYETİ: KADIN KİMLİĞİNİN
YENİDEN İNŞASINDA DEDİKODUNUN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ömer AYTAÇ

HAZIRLAYAN
Aysel TEKGÖZ

ELAZIĞ-2013

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

DEDİKODUNUN CİNSİYETİ: KADIN KİMLİĞİNİN YENİDEN
İNŞASINDA DEDİKODUNUN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ömer AYTAÇ

HAZIRLAYAN
Aysel TEKGÖZ

Jürimiz, .../.../2013 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Ömer AYTAÇ
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih vesayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Enver ÇAKAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Dedikodunun Cinsiyeti: Kadın Kimliğinin Yeniden İnşasında Dedikodunun Rolü****Aysel TEKGÖZ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Sosyoloji Anabilim Dalı****Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı****ELAZIĞ – 2013, Sayfa: VIII+156**

Bu çalışmada ilkin, dedikodu kavramının tanımı, işlevleri ve ilişkili olduğu bazı kavramlar irdelenmiştir. Ayrıca dedikodu cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Tarihsel süreç açısından bakıldığında genel olarak dedikodunun bir kadın eylemi olduğu savunulur. Ancak bu tür bir eylem sadece kadınlara değil; erkeklere de ait bir eylemdir. Bu nedenle genel olarak “orada olmayan kişi hakkında yapılan konuşma” olarak tanımlanan dedikoduyu, sadece kadınlara özgü bir davranış olarak görmek yanlıştır. İnfomal bir iletişim türü olarak gerçekleşen dedikodu, insan iletişiminde zararlı yönlerinin çok olmasının yanında bireyler arasında sosyalleşme, dayanışma ve paylaşmanın gerçekleşmesini sağlaması açısından yararlı hatta kimi zaman gerekli bir eylem olarak kabul edilmektedir.

Günümüzde medya ve iletişim araçları sayesinde dedikodu kolaylıkla yayılabilmektedir. Dedikodu, önemli bir iletişim türü olarak hem geleneksel hem de gelişmiş toplumlarda görülmekte ve teorik anlamda olumlu ve olumsuz içeriklere karşılık gelebilmektedir. Halk arasında genel olarak olumsuz olduğu düşünülür ancak bunun pozitif işlevlerinin olduğu unutulmamalıdır.

İlgili bir literatür taraması ve derinlemesine mülakat kullanılarak gerçekleşen bu çalışmada sosyal bir iletişim türü olan dedikodu; kadın kimliği bağlamında tartışılmakta ve dedikodunun negatif işlevlerinin yanı sıra pozitif işlevleri üzerinde de durulmaktadır. Ayrıca dedikodu hem kuramsal hem de uygulamalı açıdan ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dedikodu, Söylenti, İnfomal İletişim, Kadın

ABSTRACT

Master Thesis

Sexuality of Gossip: The Role of Gossip in Rebuilding The Identity of Women

Aysel TEKGÖZ

The University of Firat

The Institute of Social Science

The Department of Sociology

Elazığ-2013; Page: VIII+156

In this study, first, the definition of the concept of gossip, functions and some of the concepts which are related to gossip, have been researched. Also, gossip is studied in the context of sexuality. In the historical process, in general, gossip is considered to be women's action. However, such an action is not only women's action but also it is men's action. Therefore, the thought that gossip which is defined as the conversation about the person that was not there, is a behavior that is specific to women is wrong. Gossip, which is a kind of informal communication, has very harmful aspect of human communication. however, by providing socialization, solidarity and sharing among individuals, it can be accepted useful and necessary.

Today, the gossip, can be spread easily because of the media and communication tools. Both in traditional and developed countries, gossip can be seem, as an important type of communication and theoretically it can be used as the positive and negative. Among the population in general, its considered as a badthing but it shouldn't be forgotten that can have positive sides.

Using a literature survey and in-depth interviews, in this study gossip, as a type of social communication, is discussed in the context of women's identity and beside it's negative functions its positive functions are also focused. Furthermore, gossip is studied both theoretically and practically.

Key Words: Gossip, Rumour, Enformal Relation, Women

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VII
DEDİKODU	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Dedikodu Kavramı	4
1.1.1. Dedikodunun Tanımı	4
1.1.2. Dedikodunun Oluşumu	6
1.1.3. Dedikodunun İşlevleri.....	8
1.1.3.1. Bağlantı Kurma	9
1.1.3.2. Etkileme.....	9
1.1.3.3. Toplumsal Anlaşmalar Yapma	10
1.1.4. Dedikodu ve Evrim.....	14
1.1.5. Dedikodu ve İktidarlık	15
1.1.6. Dedikodu ve Din.....	17
1.2. Dedikodunun Cinsiyeti.....	18
1.2.1. Dedikodu ve Kadın.....	18
1.2.2. Dedikoduda Erkeğin Rolü.....	24
1.3. Söylenti ve Dedikodu	26
1.3.1. Belirsizliği Azaltma Kuramı	26
1.3.1.1. Belirsizlik Kuramı.....	27
1.3.1.2. Belirsizlik ve Kişilerarası İlişkiler	28
1.4. İnfomal İletişim Olarak Dedikodu ve Söylentiler	29
1.4.1. Resmi Olmayan İletişim Olarak Dedikodu	29
1.4.1.1. İnfomal Örgüt	31
1.4.2. Söylenti	33
1.4.2.1. Söylentinin Tanımı.....	33

1.4.2.2. Psikiyatride Söylenti	35
1.4.2.3. Söylentiler Nasıl Başlar	36
1.4.2.4. Söylentiler Nasıl Yayılır	38
1.4.2.5. Söylenti Çeşitleri	39
1.4.2.6. Söylentiye Önlemek	39
1.4.2.7. Söylenti Sonrası	40
1.4.3. Dedikodu ve Söylenti Arasındaki Fark	41
1.4.4. Söylentiyle Mücadele ve Söylenti-Dedikodu Yönetimi	43
1.5. Dedikodunun Etkisine İlişkin Önemli Örnekler	44
1.5.1. Procter-Gamble ve Şeytan	44
1.5.2. Orleans: Karşı Mitos	45
1.5.3. Coca-Cola İçeceği	45
1.5.4. Kanalizasyondaki Timsahlar	46
1.5.5. McDonalds Örneği	46
1.5.6. Arfor Taşıma Hizmetleri A.Ş.'de Bir Uygulama	48
1.5.7. Söylenti-Dedikodu Depremleri	52
1.6. Dedikodu ve Medya Arasındaki İlişki	53
1.6.1. İnternet-Dedikodu İletişimi	54
1.6.2. Günlük Gazetelerde Dedikodu Haberleri	56
1.6.3. Haber Kaynaklarıyla Maddi İlişkiler	59
1.6.4. Alo Söylenti	60

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	62
2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	62
2.2. Kapsamı ve Sınırlılıkları	63
2.3. Araştırma Yöntemi	64
2.3.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi	66
2.3.2. Veri Toplama Teknikleri ve Uygulama	67
2.3.3. Verilerin Analizi	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	69
3.1. Dedikodu Algılaması	70
3.1.1. Kişilerin Bakışıyla Dedikodu Tanımlaması.....	70
3.2. Dedikodu Yapma Eğilimi.....	72
3.2.1. Kimler ile Dedikodu Yapıldığı.....	74
3.2.2. Dedikodudaki Hedef Kişilerin Belirlenmesi.....	77
3.2.3. Dedikodu Yapma Sıklığı.....	81
3.2.4. Günlere Katılma ve Dedikodu Arası İlişki	82
3.2.5. Anlatılanlara İnanıp-İnanmama Tutumu	86
3.3. Dedikodunun Nedenleri	87
3.3.1. Dedikodu Yapmaya Yol Açan Genel Nedenler	87
3.3.2. Kimler Dedikodu Yapar.....	96
3.3.3. Dedikodunun Mekanları	98
3.3.4. İyi Dedikodu-Kötü Dedikodu.....	100
3.4. Dedikodunun Cinsiyeti.....	101
3.5. Dedikodu ve Sosyal İlişki Arasındaki Durum.....	108
3.5.1. Birlikte Dedikodu Yapan Bireylerin Birbirlerine Karşı Tavrıları.....	113
3.5.2. Dedikoduya Katılıp-Katılmama Durumunda Karşılaşılan Tavrı Farklılığı.....	115
3.6. Dedikodunun Faydaları	117
3.7. Dedikodu ve Aile İlişkileri	120
3.8. Dedikodu ve Psikolojik Durum Arasındaki İlişki.....	122
3.9. Dedikodu ve Suç(Husumet)	129
3.9.1. Dedikoduyu Engellemeye Yönelik Yaklaşımlar	131
3.10. Dedikodu ve Din İlişkisi.....	134
3.10.1.Dedikoduya Yönelik İslam Dininin Bakışı	134
3.10.2. Dedikoduda Dinin Caydırıcı Olup-Olmaması.....	136
3.11. Dedikodu ve Medya İlişkisi.....	137
SONUÇ	142
KAYNAKLAR	151
İnternet Kaynakları;	152
EKLER.....	154
Ek 1. Mülakat Formu	154
ÖZGEÇMİŞ	156

ÖNSÖZ

Dedikodu toplumsal hayatımızın hemen her yerindedir. Dünyanın en eski ve en geniş medyasıdır da. Yazı var olmadan önce, kulaktan kulağa aktarılarak gerçekleşen, toplumlardaki en önemli iletişim aracı olan dedikodu, yine yazı var olduktan sonra da toplumsal ilişkilerde boy göstermektedir. İletişim ile ilgili yapılan tanımların hepsinin temelinde insan iletişimi yatar. Dolayısıyla iletişimi incelemek demek insanları incelemek, onların birbirleriyle nasıl ilişki kurduklarını, birbirlerini nasıl etkilediklerini, birbirlerinden nasıl etkilendiklerini, nasıl öğrendikleri ve nasıl öğrettiklerini sosyal ilişkilerini nasıl başlattıklarını, sürdürdüklerini ve bunu bitirdiklerini anlamak demektir. Dedikodu hemen herkes tarafından gerçekleştirilebilen ve etrafındaki herhangi biri hakkında yapılan konuşma olarak gerçekleşen bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hepimiz, bizi çevreleyen dünya üzerine bir sürü görüşler, imajlar, fikirler ve inançlarla yaşıyoruz. Bunlar, genellikle kulaktan kulağa(kanallarından), ortalıkta dolaşan dedikodulardan elde edilir.

Günlük hayatımızda bir şekilde dahil olduğumuz ve bazen kaçamadığımız dedikoduyu sadece kadınlara özgü bir davranış olarak görmek yanlış bir yaklaşım olmaktadır. Bu çalışmada dedikodu ile ilgili görüşlerini öğrenmek amacıyla bayanlar ile yapılan görüşmelere yer verilerek bu konudaki yargı tartışılmaktadır.

Bu çalışmada kaynak konusundaki önerilerinden ve çalışmamın içeriğinde neler yapılabileceği şeklindeki değerli yorumlarından dolayı sayın danışman hocam Prof.Dr.Ömer AYTAÇ’a teşekkürlerimi bir borç bilir ve saygılarımı sunarım. Ayrıca kaynak konusundaki yardımlarından dolayı değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ayşe MERMUTLU ve Araş. Gör. Ömer Şükrü YUSUFOĞLU’ na teşekkürlerimi bildiririm.

DEDİKODU

Kim söylemiş beni
Süheyla'ya vurulmuşum diye?
Kim görmüş, ama kim,
Eleni'yi öptüğümü,
Yüksek kaldırımda, güpe gündüz?
Melahat'i almışım da sonra
Alemdara gitmişim, öyle mi?
Onu sonra anlatırım, fakat
Kimin bacağını sıkmışım tramvayda?
Güya bir de galataya dadanmışız;
Kafaları çekip çekip
Orada alıyormuşuz soluğu;
Geç bunları, anam babam, geç;
Geç bunları bir kalem;
Bilirim ben yaptığımı.
Ya o, mualla'yı sandala atıp,
Ruhumda hicranını söyletme hikayesi?

Orhan Veli KANIK

GİRİŞ

Dedikodu üzerine sistematik çalışmaları ilk olarak Amerikalılar yaptı. II. Dünya Savaşı sırasındaki söylentilerin sayısı birliklerin ve halkın morali üzerindeki olumsuz etkileri, bir çok araştırma ekibini konuyla ilgilenmeye yöneltti.

Dedikodu, genel anlamda; “inanılması isteği ile kişiden kişiye aktarılan ve resmi olmayan bir iletişim türü” olarak bilinir. Kişiler arası ilişkilerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan dedikodu, en az resmi iletişim kadar önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu tür bir iletişim, ne kadar doğru bilgi taşımak isterse istesin, zaman zaman yanlış, eksik ve abartılmış bilgi aktararak yanlış anlaşılmaya, korku, endişe, kırgınlıklara, kızgınlıklara ve şüpheyne neden olabilmektedir.

Özellikle anlaşmanın yeterli olmadığı zamanlarda, duygu ve düşünceler gizlenir, açık davranmak yerine sessiz kalmak tercih edilir. Kimilerine göre burada konuşmak ne kadar açıklıksa suskun kalmak da sır tutmak demektir ve bu sırrı başkalarına açmak dedikodu yapmaktır. Kimin ne gibi bir problemi var, kim kiminle nerede ve ne yaptı, kim kime ne dedi, bizim için ne konuşulup-düşünüyor, kim gelirini nasıl elde ediyor, kim nereye nasıl terfi etti, kimin evi daha temiz ya da kimin kıyafeti daha pahalı şeklindeki sorular her zaman kesin cevap bulabilen sorular olmamakta ve bu nedenle diğer insanlar tarafından merakı yol açmaktadır.

Bu nedenle kimi tanımlamalara göre dedikodu, başkaları hakkındaki bilgi gereksinimini doyurmanın informal, sıra dışı bağlamıdır. Dedikodu, “sen bunu biliyor musun”, “aramızda kalsın ama” ve “benden duymuş olma ama” şeklindeki ifadeler ile cazibeli hale getirilmekte ve daha sonra istenen konuşma gerçekleştirilmektedir. Dedikodu genel olarak merakın, küslüğün, kıskançlığın, kızgınlıkların, kırgınlıkların, suçluluğun dışı vurumu olarak karşımıza çıksa da insanlar arası yakınlaşma, paylaşma ve kimi zaman da ortak bir payda etrafında bulunmayı sağlaması ve dayanışmayı arttırması nedeniyle olumlu bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dedikodu cinsiyetler arası dayanışma ve bütünlemeye, iç dökmeye, dertleşmeye, problemine birlikte çözüm üretmeye ve sıkıntıları paylaşarak rahatlamaya, eğlenceye, gırgıra alma yoluyla ferahlama ve gerilimden kurtulmaya sevk etmesi nedeniyle bazen faydalı ve gerekli olduğu düşünülen bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle de bu şekilde gerçekleşen bir olgu, tek bir cinse özgü olmamakta bunun aktörleri hemen herkes olabilmektedir.

Dedikodunun tanımına baktığımız zaman genel olarak orada olmayan kişi hakkında yapılan konuşma şeklinde bir tanımlamanın olduğunu görüyoruz. Bu nedenle dedikoduyu sadece kadınlara mal etmek onlara yapılabilecek büyük bir haksızlıktır. Çünkü tanımdan da anlaşılacağı üzere bu konuşmalar hemen herkes tarafından yapılabilir. Bu tür konuşmalar sadece kadınlar tarafından yapılır demek sıg bir düşünceye tekabül edebilmektedir. Kadın bir toplumun medeniyet çizgisidir. Modernliğin, gelişmişliğin, ilerlemenin, ahlaki-kültürel ve sosyal gelişmişliğin ortasındadır. Kadın hem sosyal ve kültürel hayatın hem de çalışma hayatının alanlarında kendine has bir yere sahip olmaktadır. Geleneksel ve modern toplumlarda da kadının toplumsal yapıya önemli bir katkısını olduğu gerçeği yadsınamaz. Ancak tarihsel süreçte baktığımızda onun bu değeri kimi zaman göz ardı edilmiş ve kadın pek çok olanağından mahrum edilmiştir Kadın, kimi zaman anne, kimi zaman iş kadını ya da çalışan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın konusu bu nedenle de üzerinde en çok hassasiyet gösterilmesi gereken ve çalışılması gereken konulardan biridir.

Tarihsel süreç açısından baktığımız zaman dedikodunun genel olarak her toplumsal yapı içerisinde var olduğunu söylemek mümkündür. Sosyal ilişkilerimizde kimi zaman bilerek kimi zaman da bilmeyerek bir başkası hakkında konuşabilmekteyiz ve bu konuşmalar bazen kişiye ister istemez zarar verebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında dedikodunun yararlarının yanında zararlarının olabileceğini söylemek de mümkün. Çünkü bazen kişinin yapıp ettikleri hakkında konuşurken hiç düşünmeden ona zarar verebilmekteyiz. Sosyal ilişkilerin kimi zaman başlatılmasında, sürmesinde kimi zaman da ilişkilerin bitmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkan dedikodu eylemi, toplumsal hayatın vazgeçilemez bir gerçeğidir. Kişiler ile iletişimimizde bazen farkında olmadan bir başkasının herhangi bir özelliğinden bahsedebilmekteyiz.

Bütün bunlar göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen bu çalışma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki ana bölümden oluşarak bu soru cevaplanmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde: Dedikodunun tanımı, oluşumu, işlevleri ve ilişkili olduğu bazı kavramlara yer verilmektedir. İkinci bölümde: Dedikodu, kadın ve erkek rolleri bağlamında ele alınmaktadır. Üçüncü bölümde: Dedikodu kavramına kuramsal açıdan bakılmaktadır. Dördüncü bölümde: İformel bir iletişim olarak dedikodu kavramı ele alınmakta ve söylenti kavramının tanımı, nasıl oluşup yayıldığı, çeşitleri, sonrası; ayrıca dedikodu ve söylenti arası farklar

ve son olarak da dedikodu, söylenti ile mücadele yolları etraflica ele alınmaktadır. Beşinci bölümde: Dedikodunun hem sosyal hem psikolojik hem de ekonomik hayatta ne derece etkili olabileceğine ilişkin örnekler verilmektedir. Altıncı bölümde: Dedikodunun oluşum ve yayılması açısından iletişim araçları ile arasındaki ilişki örneklerle açıklanmaktadır. Yedinci bölümde; araştırmanın tasarımı ve son olarak sekizinci bölümde; Araştırma bulgularının değerlendirmesine ve sonuca yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Dedikodu Kavramı

*Başkalarını kötülemek için yapılan
Dedikodudan duyulan zevk,
başkalarını düşürdüğümüz ölçüde
kendimizi yükselttiğimizi sanmaktır .
(Descartes)*

1.1.1. Dedikodunun Tanımı

Toplumsal süreçlerce belirlenen dedikodunun kökeni ve geçmişten bugüne yaşamda yeri ele alındığında, dedikodunun değişen yaşam koşulları ve ritüellerle farklılaşan anlamlarına rastlanmaktadır.

Dedikodu, basit olarak, bir kişinin yokluğunda onun hakkında konuşmak olarak tanımlanır, teorik anlamda dedikodu olumlu ya da olumsuz olabilir. Bu kavram genelde halk arasında negatif bir anlamda kullanılır. Bunun hem pozitif tarafı hem de negatif tarafı, olup dedikodu resmi bir nitelik taşımak yerine resmi olmayan yani informal bir özellik gösterir. Genellikle bir grubun alt grubun tutumlarını doğrudan yansıtır ve grubun bu tutumlarına karşı olanlara yönelir. Grubun genel tutumlarından farklı kişisel davranışlar, dedikodunu içeriğini oluşturur. Dedikoduyu yapan grubun tutumlarını dışında dedikoduyu yaratan hareketler bir tabu haline gelmiş belli bazı hareketler olmayıp, dedikodu evlilik yaşına gelince evlenilmesinin beklenilmesi gibi, beklenen bir hareketin yerine getirilmemesi de olabilir (Solmaz, 2004:37-38).

Türkçe sözlüklere bakıldığında 1955 tarihli Türkçe Sözlük'te dedikodunun tanımı "konusu çekiştirme ya da kınama olan konuşma" dır. Okyanus Türkçe Sözlük'te (1971) demek+komak ('komak', 'konuşmak' anlamına gelmektedir) fiillerinden oluştuğu açıklanan dedikodu şöyle tanımlanmıştır: “Kamu sanısı ve toplum sanısının ilkel şeklidir. Yakın anlamı: ayıplama, takbih, muaheze, yerme, gıybet, tezvîr, tayip, kötüleme, zem, kovuculuk, çekiştirme. Karşı anlamı: övme, methetme, yüceltme, takdir etme” (Çaylı, 2008).

Yine Melanie Tebbutt (1995), “Women's Talk” kitabında dedikodu sözcüğünün köklerini inceler. Kökeni bakımından “tanrısallık”, “tanrıya yakın olma” anlamını taşır. “God-sibb” sözcüğünden türeyen gossip (dedikodu) köken itibarıyla “vaftiz ailesi”, “vaftiz annesi” (godparent) gibi tanımlamalara karşılık gelmiştir (Çaylı, 2008).

Dedikodu, Türk Dil Kurumu sözlüğünde “konusu çekiştirme veya kınama olan konuşma” diye geçmekte ve zihinlerde olumsuz bir algılama yaratmaktadır. Ancak kurum içinde birleştirici işlevi görebilecek güçlü bir malzeme de olabilmektedir. Aslında dedikodu, çalışanlar arasında iletişimi güçlendirecek iyi bir araçtır. Üstelik dedikodu iletişiminin psikolojik beslenme ihtiyacını da karşıladığı unutulmamalıdır (Çaylı, 2008).

Başkalarında ne var, kimi kiminle, kim kime ne yaptı, hakkımızda ne düşünülüyor, gibi ifadeler kesin tanımlar içine sokulmayan, ölçeklendirilemeyen insan ilişkisinin vazgeçilmez meraklarıdır. Bu özel bağlam “bir varmış bir yokmuş” diye başlayan masallar gibi tanıdık ifadelerle açılır ve “bak bunu kimseye söyleme”, “sır saklar mısın?”, “aramızda kalsın ama” şeklinde herkese açık kamusal iz düzlem, kapalı, özel bir ilişkiye taşınır. Dedikoduda taraflar eşittir ve iletişim kendiliğinden gelişir. Dedikodu, kırgınlıkların, merakın, alınganlıkların, kıskançlığın hasetin, utanç, öç ve suçun ortamıdır. İç dökme, onaylanma, paylaşma, gırgıra alma, dertleşme ve ferahlama ile sürer (Solmaz, 2004:38).

Dedikodu ilkin informal iletişimin önemli bir boyutunu oluşturur. Formel iletişimin yetersiz kaldığı ortamlarda, informal iletişim ortaya çıkar (Kazancı, 2004:269; Arabacı, 2011). İnfomel haberleşme kanalları sadece haber taşımakla kalmaz, deneyimleri paylaşmak, yenilikleri öğrenmek ve aktarmak, işbirliği yapmak, yeni fikirlere destek bulmak, fikir alışverişinde bulunmak amacıyla da sık ve yoğun olarak kullanılmaktadır (Thompson, 2003:112-115; Arabacı, 2011). Formel iletişim sistemi ne kadar bozuk olursa, informal iletişim ve söylenti o derecede artmaktadır.

Dünyanın en eski medyası olarak isimlendirilen söylenti ve dedikodu iletişim sürecinin informal boyutudur. Gündelik yaşamımızda uzak kalamadığımız, bazen yakındığımız bazen kızdığımız ama bir şekilde dahil olduğumuz sosyal ortamlardır. Aslında söylenti ve dedikodu bir iletişim tarzı ve başlı başına bir medyadır. Hemen hepimiz, bizi kuşatan dünyada, çeşitli ve değişik görüşler, imajlar, fikirler ve inançlarla yaşıyoruz. Bunların pek çoğunu ise ortalarda dolaşan söylentilerin ya da dedikoduların kulaktan kulağa aktarılması ile elde ederiz. Belki de bu elde etme sürecinin bilincinde

bile olmayız. Belki de yaşadıklarımızı, gördüklerimizi ya da bildiklerimizi paylaşarak iletişim kurmanın, bilgilerimizi tamamlamanın rahatlığını yaşarız. Öyle ki, bütün bu süreç kişilerarası iletişimin doğal bir sonucu olarak kabul edilmektedir. Zaman zaman iletişimi başlatan zaman zaman da acı bir şekilde iletişimi sonlandıran söylenti ve dedikoduların dahil olduğu informal iletişim kanalları, formal iletişim kanallarıyla birlikte kontrollü bir şekilde kullanılmalıdır. Dedikodu içerikli söylemlerde duygulara seslenme, yaygın olarak görülen stratejidir. Televizyonda dedikodu söylemleri de metaforik bir ifadenin tercih edilmesi ile vurucu ve dokunaklı, coşkun bir dil kullanımını beraberinde getirmektedir (Çaylı, 2008).

Her insanın iletişim kurma biçimi farklıdır. Uyumlu, çatışmadan uzak, sağlıklı iletişim, beraberinde bilgi alışverişini getirdiği için taraflar yalnız olmadıklarını hissederek. Çatışmanın yaşandığı iletişimde bilgi alışverişi noksan olmasına rağmen taraflar yalnızlıklarını giderirler. İletişimin en kötüsü, iletişimsizliktir. İletişimsizlikte hem bilgi alışverişi yoktur, hem de yalnızlık duygusu fazladır (Tarhan, 2013:19).

Dedikodu, kimi zaman yapıcı kimi zaman da yıkıcı olabilir. Çünkü dedikodu iyi yönde yapıldığında bireyleri ve toplumları birbirine bağlama misyonu bile üstlenebilmektedir. Küçük toplumlarda herkesin bildiği gibi dedikodu, ortak kimliği olan insanların doğal olarak gerçekleştirdikleri bir faaliyet özelliği göstermektedir. Herkesin birbirini tanıdığı bir toplumda birbiri hakkında konuşmak, birbirini tanımayan bir topluma kıyasla daha fazla mümkün olabilmektedir.

1.1.2. Dedikodunun Oluşumu

Dedikodu, "moral karakterleri" olarak değerlendirilir ve bilginin stratejik yönetimine bağlı olarak bir etkileşim türü şeklinde ifade edilir. Çünkü dedikodu, sosyal bir süreçtir ve konuşmanın içeriği, konuşmanın desteklediği etkileşim kadar önemlidir (Solmaz, 2004:44).

Veriler değerlendirildiğinde dedikodu sürecini etkileyen üç faktörün olduğu;

1. Katılımcıların benzediği,
2. Durumun uygun bir tanımı ve
3. Konunun moral oluşturmaya, görülür.

Birlikte dedikodu yapabilmek için bireylerin birbirlerini tanımaları gerekir. Arkadaş veya samimi olmasalar da sosyal mesafeyi azaltacak bir tanışıklığa ihtiyaç vardır. Başlangıçta sosyal mesafe azaltılmazsa (farklı yaş grubundan, farklı sosyal statü

ve rollere sahip iki olasının bulunduğu durumlarda), karşılıklı paylaşılacak biyografik bilgi değişimi bu mesafeyi azaltır. Genellikle, dedikodu oluşmadan önce, biyografik bilgi değişimi belirli bir süre için gerçekleştirilir. Bir kişiyi dedikodu yapabilecek kadar tanımanın bir kısmı, o kişi hakkında başkaları ile dedikodu yapmak da olabilir. Birini hiç tanımadan, onunla dedikodu yapmak riskli olmakla beraber katılımcılardan birine dedikodu uymazsa, bu sosyal ilişkinin daha sonra gelişmesini engelleyecek yanlış anlaşılmalara ve tatminsizlikler oluşturur. Dedikodu yapan kişilerin hem birbirlerini hem de dedikodusu yapılan kişiyi tanımaları gerekir. "Sen bunu biliyor musun" gibi karşılıklı konuşmalar yeni insanları tanımada oyunu başlatan ilk cümledir ve ortak olarak tanınan bireylerin başlangıçta her iki tarafça tanındığını gösterir. Bu bilgi değişimleri kısadır ve katılımcıların sosyal statüleri ile sosyal ağlarının analizi için bir başlangıç sayılır. "Sen şu hakkında ne düşünüyorsun?" gibi soruları katılımcılar sıkça sorarak, dedikoduya karşı ilgili olduklarını gösterirler. Bu noktada, başlangıçta dedikodusu yapılan kişi hakkında bireylerin bilgi değişiminde bulunmaları mümkündür. Eğer fikirler aynı doğrultuda ise dedikodusu yapılan kişi ve bir takım şeyleri yapış tarzı değerlendirilir. Bu değerlendirmeci sınıflama ise gelişerek bireyleri dedikodu yapmaya yöneltir (Yerkovich, 1997:192-193; Solmaz, 2004:45).

Dedikodu yapan kişiler arasındaki ilişkiler geliştikçe, tutumlar ve davranış şekillerini ilgilendiren değerlendirici sınıflamalar oluşur. Bu sınıflamalar bireyin hareketlerini genellemelere götürdüğünden bu kategoriler bir oluştuğunda katılımcılar ne zaman iletişim kursalar paylaşılan bir bilgi olarak yer alır. Böylece, dedikodu için tanışıklık, sosyal mesafenin daraltıldığı, biyografik bilginin paylaşıldığı, karşılıklı ilginin paylaşılan bilgiyi geliştirdiği bir sosyal ilişkiyi anlatır. Bu noktada katılımcılar, dedikoduya olan ilgilerine, yaklaşımlarına ve dedikodu ile ilgili ünlerine bağlı olarak, duyduklarıyla ilgili nasıl tavır takındıklarına göre *aktif* veya *pasif* dedikoducular olarak ayrılır. Dedikodu için bireylerin birbirlerini tanımaları gerekmediği gibi tek başına yeterli değildir. Dedikodu yapabilmek için, öncelikle katılımcılar arasında karşılıklı bir etkileşim kurulmalıdır. Bireyler tarafından yansıtılan kimlikler ve birbirlerinin kimliklerinin analizi, dedikodunun yolunu açar veya tıkar. Bütün katılımcılar sözlü veya sözsüz olarak dedikoduya olan ilgilerini ifade etmelidirler (Solmaz, 2004:46).

Dedikoduyu ilgi ile dinleyen, dedikoduda yer alan ve duyduklarını başkalarına aktaran kişiler "aktif dedikoducu"lardır. Bu tip dedikoducular, dedikodu için akıcı bir durum yaratırlar. Bunlar, dedikodudan o kadar hoşlanırlar ki, diğer kişiler tarafından bu

tiplerin başkaları ve herhangi bir şey hakkında herkesle konuşacakları düşünülür. Bu aşırı uçların yanında, bazı bireyler ne dedikodu yaparlar ne de aktif olarak dedikoduya katılırlar. Bunlara ise “yumuşak huylu dedikoducu”lar (pasif dedikoducu) denir. Pasif katılımcılar, konuşmanın yapıldığı ortamda bulunsalar da dedikoduya karışmazlar. Dedikodusu yapılan kişiyi tanımayabilir veya dedikoduya ilgi göstermeyebildikleri, ancak dedikodu anında orada bulundukları için de katılımcı olarak düşünülürler. Eğer, etkileşim devam ederken bunu bozacak bir tutum sergilemezlerse dedikodu için samimi bir ortam yaratmış olurlar. Konuşma anında bir gözlemci kendi varlığını sadece bir gözlemci olarak sunduğunda samimi olmayan pasif bir katılımcıdır. Bir gözlemci bunu, konuşmaya bir yorumda bulunarak veya doğrudan katılarak, uygun olmayan sorular sorarak veya konuşmanın devamını sağlamak için yapabilir. Dedikoduyu onaylamaması ile tanınan pasif katılımcıların varlığı samimi olmayan bir ortam yaratır (Solmaz, 2004:48).

Diğer kişiler ile karşılaştığımızda farkında olmadan veya bilinçli bir şekilde onlar hakkında izlenimler oluştururuz (Cüceloğlu, 2008:515). Bu süreçte, dedikoducular stratejik olarak, orada bulunmayan bir birey hakkında ima ederek veya doğrudan ilgili bilgiyi ortaya koyarlar. Dedikoducunun yaptığı yorumlar "ahlaki" olarak kabul edilir. Onlar, bireyin davranışını tanımlar ve kabul edilebilir olarak sunarlar. Ahlaki çerçeve içindeki yorumlar değerlendirici olmak zorunda değildir, sadece davranışı ilginç veya dikkati çeken bir davranış olarak niteler (Solmaz, 2004:48).

Dedikodu, genel anlamda inanılması isteği ile kişiden kişiye aktarılan ve resmi olmayan bir iletişim türü olarak bilinir. Kişiler arası ilişkilerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan dedikodu, en az resmi iletişim kadar önem taşımaktadır. Çünkü bu tür bir iletişim, ne kadar doğru bilgi taşımak isterse istesin, zaman zaman yanlış, eksik ve abartılmış bilgi aktararak yanlış anlaşılmaya, korku, endişe ve şüpheye neden olabilmektedir. Alınganlıkların, kırgınlıkların, kızgınlıkların, gücenmelerin, küsmelerin, ince hasetlerin, kıskançlıkların, suçluluk, öç, hınç, övünç, utanç duygularının ve merakın ortamıdır.

1.1.3. Dedikodunun İşlevleri

Dedikodunun olumsuz sonuçlar doğurabileceği elbette ki yadsınamaz bir gerçekliktir. Fakat bunun yanında olumlu anlamlarda da dedikodu yapılabilir ve bu olumlu dedikodular da bireyler arasındaki bireysel ve sosyal bir takım ilişkilerin giderek

gelişmesini sağlayabilir. Yani dedikodunun her zaman taraflar açısından bakıldığında yıkıcı bir olgu olduğu söylenmez. Özellikle bir takım örgütsel yapılarda veya sosyal çevrelerde bireyleri birbirine yaklaştıran, taraflar arasında kimi zaman sosyal ilişkiyi başlatan bir olumlu tarafı da mevcuttur.

Sosyal bir etkileşim olarak değerlendirilen dedikodunun üç ana işlevi vardır. Bunlar (Nicholson, 68-70; Solmaz, 2004:49-50):

1. Bağlantı Kurma
2. Etkileme
3. Toplumsal Anlaşmalar Yapma şeklinde sıralanır

1.1.3.1. Bağlantı Kurma

Toplumsal olma özelliklerinden dolayı insanların hemen hepsinde bir konum bilinci vardır ve yine toplumsal anlamda yol alabilmek için toplumun karmaşık yapısını iyice anlamak gerekir. Bu anlamda yapılan geniş kapsamlı araştırmalar, insanlarda yüksek konumda bulunmanın sağlık, var olma ve mutluluk bakımından önemli bir dizi faydası olduğunu göstermektedir. Ancak bu yararları ulaşmak ve başarısızlıktan kaçınmak zordur. Bunun nedenlerinden biri, toplumsal sıra düzenin, başka bir ifadeyle hiyerarşinin çok boyutlu olmasıdır. Üstelik toplumsal yapı dinamiktir ve durmaksızın değişir. Çeşitli kitle iletişim araçları sayesinde bir taraftan iyi ve kötü şöhretli kişilerin kaderiyle, diğer taraftan da toplumsal söylemin güncelliğini oluşturan sürekli değişim halindeki görüşlerle ve modalarla bağlantı kurulur. Kitle iletişim araçları, bizlere konuşma malzemesi verir, değişken ilişkiler çerçevesinde kendi yerimizi bildirir. Yerel anlamda da durum aynı olup, kendi etki çevremizdeki insanların konumu ve önemi sürekli değişim gösterir.

1.1.3.2. Etkileme

Dedikodunun ikinci işlevi etkileme olarak karşımıza çıkar, insanlar toplumsal konumlarında açık bir hareketlilik olmasa bile konumlarını yitirmemek için çaba gösterirler. Bir fırsatını bulduklarında ise diğer insanların haklarında iyi yönde görüşlere sahip olmaları için çalışırlar. Ancak sadece iyi olmak yeterli değil, insanların şöhretlerinin de iyi olması gerekmektedir. İnsanlar, diğer insanların üzerinde iyi bir izlenim bırakmak amacıyla kendilerini satarlar. Kendi kendini tanıtmak her zaman bilinçli biçimde uygulanan bir strateji değildir. Bir yabancıyla karşılaştığımızda, havadan sudan

konuşmalar yapmamız, yüz ifademizi karşımızdakine ilgi gösterdiğimizi ya da onunla aynı duyguları paylaştığımızı belli edecek şekilde değiştirmemiz hep aynı nedenden kaynaklanır. Herkes kendisini tanıtmakta aynı ölçüde başarılı olamaz ya da bunun için gereken çabayı gösteremez.

1.1.3.3.Toplumsal Anlaşmalar Yapma

Dedikoduyu genellikle iki kişi keyifli bir sohbet etmek amacıyla kullanır. Bu keyfin kaynağı, dedikodunun üçüncü işlevi olan toplumsal anlaşma şeklinde ifade edilir. İnsanlar ilgi duydukları ve kendilerine bağlamak istedikleri kişilere bilgi taşırlar. Bir kişi karşısındakine bir dedikoduyu aktarır "unutma bu ikimizin arasında" dediğinde, aynı zamanda o kişiye bu dedikoduyu anlatacak kadar değer verdiğini ve bu yüzden karşısındakinin de kendisi hakkında iyi şeyler düşünmesi gerektiği mesajını gönderir. Kişi sahip olduğu bilgiyi, toplumsal yapıda kendisine biraz istikrar hatta ötekilere göre üstünlük sağlayacak faydalı anlaşmalar yapmak için kullanır (Solmaz, 2004:50).

Hepimiz biliyoruz ki, dedikodu, kişinin adını kötüye çıkarır ve dedikodu yapana zaman kaybettirir. Ancak herhangi bir iş ortamında yararlı olabilecek bir dizi amaca da hizmet eder. Çalışanların moralini düzeltme, kurum içinde sosyalleşmeyi sağlama, grup normlarına bir rehber olma dışında çalışanların problemlerinin bir ifade şekli de olabilir. Dedikodu, işe çeşitlilik ve farklılık katarak morali artırır hatta bazı rutin işleri bile dayanılır hale getirir. Gittikçe artan teknoloji karşısında ve personelleşmenin pek olmadığı iş yerlerinde dedikodu ön plana çıkar aynı zamanda önemli bir takım ruhu kaynağı olarak kabul edilir (Dubrin, 293; Solmaz, 2004:40).

Ancak bütün bunların yanında dedikodu, bireyler arasında diyalog kopukluklarına neden olabilir ve birtakım faaliyetler sonucu yoğunlaşarak toplumu etkiler hale gelebilir. Dedikodu genelde insan zihninde olumsuz bir anlama yol açar. Ancak dedikodu olumlu anlamda kullanıldığında yararlı olmaktadır. Örneğin; İş ortamlarında dedikodu, pek çok çalışan için samimiyet ilişkisi yarattığından grup içinde sosyalleşmeyi de sağlar, insanlar birbirlerine dedikodu aracılığıyla yaklaşır. İş yerlerindeki insan ilişkilerinde dedikodu, “hayat kanı” gibi önemli bir rolle sahiptir. Dedikodu çalışanlara, gerçek gelenekleri, değerleri ve iş ortamının etiğini anlattığı için rehber bir kitap gibi kabul edilir. Bu yolla bir şirket çalışanları herhangi bir müşteriden en fazla 20 dolar değerinde bir hediye kabul ediyorsa, dedikodu bazı çalışanların, pahalı

hediyeler kabul ettiklerini ortaya çıkarabilir ve şirketler bu durum karşısında uygulamayı durdurmak için çok ciddi girişimlerde bulunabilirler (Solmaz, 2004:42).

Solmaz, örgütlerde dedikodunun rolünü araştırdığı bir çalışmada dedikodunun örgüt içinde bazen faydalı olabileceğini şu sözler ile dile getirmiştir: *”Dedikodu çalışanların problemleri hakkında önemli bir barometre görevi yapar. Çalışanların korkularını ve kızgınlıklarını dile getirdikleri önemli bir yol olarak görülür. Bir insan kaynakları uzmanını söylediklerine göre “birleşmeler ve yeni oluşumlar gibi kurumsal değişmelerde dedikodu, şok durumlarını ortadan kaldırır”. Böylece çalışanlar karşılıklı olarak birbirlerini destekleyerek ve deneyimlerini paylaşarak stresi azaltırlar. Dedikodunun bireyler arasındaki iletişime olumlu etkili olduğunu savunanların sayısı oldukça fazladır“.*

Uygun şekilde yönetilen informal iletişim ağları herhangi bir iş ortamında yararlı olabilecek bir dizi amaca da hizmet eder. Çalışanların moralini düzeltme, kurum içinde sosyalleşmeyi sağlama, grup normlarına bir rehber olma dışında çalışanların problemlerinin bir ifade şekli de olabilir. Dedikodu işe çeşitlilik ve farklılık katarak morali arttırır hatta bazı rutin işler bile dayanılır hale gelir, hatta bir takım ruhu kaynağı olarak kabul edilebilir (Thomas and Rozell 2007; Bacaksız, 2013).

Hürriyet Gazetesi’ndeki köşesinde Sevgi Gönül de, dedikoduyu olumlu ve gerekli bir iletişim olarak değerlendirmiştir. Ona göre bazılarının biyografi bazılarının da karakter analizi diye adlandırdığı dedikodu doğru ortamda doğru insanlar arasında bir olayın veya bir duyumun yorumlanmasıdır. Bu durum ise hoş bir toplulukta veya hoş bir ortamda iyi bir sohbet imkanı verir. Başka bir deyişle dedikodu, biyografilerin ortaya serilip olayın veya karakterin analizinin yapılması şeklinde tanımlanabilir.

Dedikodu yapmayan kişiler egoist ve sadece kendileriyle meşgul olan kişilerdir. Bu kişiler sadece kendilerinden bahsederken bazen de lüzumsuz ve kimsenin ilgisini çekmeyen laflar ederler. Dedikodu her türlü sosyal ortamda bulunur. Cahil ve tutucu ortamlarda yapılan dedikodular tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Ancak mürekkep yalamış ortamlardaki dedikoduların keyfine doyum olmaz bunların içinde gevezelik, çekemezlik, kıskançlık ve nispet yapmanın kokuları bulunduğu için analizleri de çok keyiflidir. Gönül her türlü ortamda bulunduğunu dedikodunun yapılmadığı hiç bir yer tanımadığını ifade ederken en tatlı dedikoduların gazeteciler arasında yapıldığını, ikinci sırayı da siyasi dedikoduların aldığını, hastane ortamı dedikodularına doyum

olmadığını, en sert dedikoduların üniversite ortamlarında dinlediğini söyler (Solmaz, 2004:43).

Dedikoduların beyaz olanlarının yanında bir de tehlikeli tarafları vardır. Örneğin, bir kişinin ağzından duyulan bazı yorumları yorumlanan kişiye taşınması tehlikeli olabilir. Bazen insanlar ufacık bir olayı ballandırarak anlatır bazen de ilginç olayları kimse umursamaz. Kimileri ilgi çekebilmek için devamlı dedikodu yaparken kimileri de en yakın arkadaşlarını bile harcayabilirler. Bazıları ise “orjinallik” adına marjinal davranır(Gönül,2002:7;Solmaz,2004:43)O halde dedikodunun her türlü tatlıdır ve keyif verir (Solmaz, 2004:43)

Sabah Gazetesi’ndeki bir haberde ise, Prof.Dr Tolga Yarman “*Hepimizin hayatında az ya da çok yeri olan dedikodunun insanlar için sadece bir ferahlama yöntemi değil edebi bir propagandadır.*” diye ifade etmiştir. Kişinin ne kadar edebi ve derin konuşabildiği dedikodunun “entelektüel” boyutudur. Başka bir ifade ile dedikodu bir ferahlama bir öz propaganda yöntemidir. Ancak kötü olan örgütlü dedikodudur ve dedikodu hoşgörü noksanlığı içermemeli, yok etmeye değil onarmaya yönelik olmalıdır (Erdem, 2003:4; Solmaz, 2004:43).

Yapıcı ya da yıkıcı olsun dedikodu her zaman hayatımızın bir parçasıdır ve sosyal bir olgu olarak insanın var oluşundan beri süregelmektedir. Dedikoduda amaç bazen olumsuz durumlara yol açmak olabilir. Bu noktada Nicholsan;” *Kötü niyetli dedikoduda başarılı olmak ise ustalık ve beceri gerektirir. Bir bu işin bütün numarası kurbanı sırtından vururken ona sevimli görünmektedir. Kötü niyetli dedikodular çoğunlukla farkında olmadan yapılır.*”

Dedikodu güven ortamını bozar. Dostluk ilişkilerini zedeler. Sağlıklı iletişimi ortadan kaldırır. Sokrates’e atfedilen anekdot oldukça ilginçtir. Bir tanıdık Sokrates’e rastladı ve dedi ki: “Arkadaşınla ilgili ne duyduğumu biliyor musun?” Sokrates: “Bir dakika bekle.” diye cevap verdi “Bana bir şey söylemeden evvel senin küçük bir testten geçmeni istiyorum. Buna üçlü filtre testi deniyor”. “Benimle arkadaşım hakkında konuşmaya başlamadan önce, bir süre durup; söyleyeceğini gözden geçirmek iyi bir fikir olabilir. Bu nedenle üçlü filtre testi diyorum. Birinci filtremiz gerçek filtresidir. Bana birazdan söyleyeceğin şeyin tam anlamıyla gerçek olduğundan emin misin?” Adam “Hayır” dedi, “Aslında bunu sadece duydum”. Sokrates; devam etti. “Öyleyse, sen bunun gerçekten doğru olup olmadığını bilmiyorsun. Şimdi ikinci filtreyi deneyelim, İyilik filtresini. Arkadaşım hakkında bana söylemek üzere olduğun şey iyi

bir şey mi?” Adam “Hayır, tam tersi” dedi. “Öyleyse” diye devam etti Sokrates; “Onun hakkında bana kötü bir şey söylemek istiyorsun ve bunun doğru olduğundan emin değilsin. Fakat yine de testi geçebilirsin, çünkü geriye bir filtremiz daha kaldı: yararlılık filtresi. Bana arkadaşım hakkında söyleyeceğin şey benim işime yarar mı?” “Hayır, gerçekten yaramaz.” dedi adam. “İyi” diye tamamladı Sokrates. “Eğer, bana söyleyeceğin şey doğru değilse, iyi değilse ve işe yarar bir şey değilse bana niye söylüyorsun ki?” (www.makalemarketi.com)

Söylenti kolektif bir eylemdir. Bir şeye karşı oybirliği, bir şey için oybirliğinden daha kolay sağlanır. Oybirliğinin zayıfladığını hissettiklerinde eski politik rejimler, düşmana karşı bütün ayrıntılarıyla yeni bir haçlı seferi, yeni bir savaş başlatmakta tereddüt etmezler. Yabancı ülkelerin kınanması, ulusal birliğin yeniden sağlanması için sınanmış bir reçetedir. Söylentinin olumsuzluğu da benzer bir fayda sağlar. Şehirdeki yabancıyı suçlarken, ona karşı bir dayanışma yaratılır. Söylenti yaygınlık kazandıkça, grup kendi varlığı ve gücü hakkında daha fazla bilinçlenir. Olumsuz söylenti, tehdit altındaki bir toplumsal kaynaşmayı yeniden oluşturmak için güçlü bir kaldıraçtır (Kapferer, 1992:167).

Politik savaş silahları arasında söylenti birçok avantaja sahiptir. Öncelikle, kendini açıkça göstermekten kaçınmayı sağlar, başkaları sizin yerinize konuşur ve isteyerek veya istem dışı olarak söylentinin taşıyıcıları olur. Kaynak, gizli, kavranamaz ve gizemli olarak kalır. Hiç kimse sorumlu değildir, fakat herkesin haberi vardır.

Söylenti, söylenmemiş şeylerin medyasıdır, politik geleneğin açıkça konuşulmasını yasakladığı konuları halk meydanına getirir. Söylenti geniş kurmay heyetleri de gerektirmez, küçücük bir komiteyle kışkırtılabilir. Bu nedenledir ki, komploların favori silahıdır. Söylentinin, komploculara kendilerini gizleme imkânı sağladığını hatırlatalım. Ne de olsa söylenti, ikili bir oyunun oynanabileceği tek girişimdir: hiç kimse kendi adına konuşmaz, yalnızca söylentiye aktarır. Bu durumda dostlar ve sahte dostlar arasında ayırım yapabilmek zordur. Son olarak, söylentinin hiçbir maliyeti yoktur. Etkisi belli olmayan politik reklam kampanyaları için harcanan milyonlarla karşılaştırıldığında söylenti, insana doğrudan malî yük bindirmeyen bir silahtır. Fakat aynı zamanda sakıncaları da vardır. Her virgülü, her kelimesi ve süresi kontrol edilebilen reklam kampanyasından farklı olarak söylenti kontrolden çıkar: sonucu rastlantısaldır. Üstelik, söylentinin kendi yayıcıları aleyhine döndüğü de görülür: oldukça iyi bir şekilde yalanlanan uydurma bir söylenti, hedefinin gelecekteki

söylentilerden kurtulmasını sağlar. Söylenti öldürülürken, ötekiler öldürülür (Kapferer, 1992: 267).

Bu açıdan bakıldığında söylenti ve dedikoduda kişilerin intikam alma, hırs ve öfkenin en iyi şekilde dışa vurumu şeklinde gerçekleşebileceğini söylemek mümkün olmaktadır. Çünkü sayılan nedenlere de bakıldığında dedikodunun genellikle yapan kişi açısından önemli bir takım avantajlar sağlayan bir yapısı vardır. Burada dedikodu yapan birey istediğini hiçbir ıspata dayandırmadan anlatabilmekte kişi ya da kişileri de bütün bu anlatılanlara kolayca inandırabilmektedir. Bu da dedikodunun olumlu işlevlerinin yanında olumsuz işlevlere de sahip olabileceğini göstermektedir.

1.1.4. Dedikodu ve Evrim

Dedikodu önemli bir sosyal varlık olarak pek çok alan ile ilgili olabilmektedir. Bu kavramın sosyal, psikolojik, evrimsel, dini, hatta ekonomik boyutu bile kendini zaman zaman göstermektedir.

Dedikodu kaçınılmaz ve masum olmakla birlikte sorun, dedikodunun içeriğinde bulunup bu içerik tam olarak insanların akıllarından geçenleri yansıtır. Evrimsel psikolojide, bir takım öğeler dedikoduya onurlu yer verir. Bu öğelerden ilki, fizyolojik konuşma yetisi olarak bilinir. Evrim soluk borusunu ses tellerine ve göğsümüze ulaşmasını sağlayarak bizlere ses çıkarma yetisi kazandırır. Beyinlerimizdeki konuşma yetisi büyümekte olan her çocuğun doğadaki en büyük öğrenme mucizesini gerçekleştirmesine olanak tanır. Evrimin, dili yaratmak üzere bizlere verdiği büyük ve karmaşık beyinler toplumsal yaşama politikası da çözer. İnsanların zihinsel tasarımları aynı zamanda makyavelist bir zeka da içerir ve böylece insanlar birbirinin güdülerini ve duygularını gösteren işaretleri okur, birbirlerinin duygularını paylaşır. İşte bütün bu beceriler kişiye dedikodu yapma olanağı tanır(Nicholsan,2002:67-68; Solmaz,2004:39).

Bu anlayışı göre diğer insanlar hakkında konuşma şeklinde nitelendirilen dedikodu, insan dilinin önemli bir özelliği olarak kabul edilir. Dedikodu üzerine yapılan davranış oluşturmada dedikodunun, önemli bir sosyalleşme işlevine sahip olduğunu gösterir. Dedikoduda diğer insanların yaptıkları hakkında konuşulur. Arkadaşların akrabaların veya tanıdıkların şundaki hareketleri dedikodu malzemeleri olabilir. Dedikodu, sosyal ilişkilerin gelişiminde ve davranışların incelenmesinde etkilidir. Aynı zamanda sosyal değerleri şekillendirmede önemli bir rol oynar (Tebbut, 1995:1; Solmaz, 2004:40).

Evrin teorileri açısından bakıldığında dedikodu yapmak insanlara ait konuşma özelliğinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani evrimsel olarak baktığımız zaman insanın fizyolojik bir takım özelliklerinin olduğu ve bunlar arasındaki en önemli özelliklerden birinin de konuşmak olduğu anlaşılmaktadır. İşte bu konuşma özelliği bireylerde kimi zaman dedikodu yapma şeklinde kendini gösterebilmektedir. Bireyler bir raya geldiklerinde bazı olaylar hakkında konuşmak ve yorum yapmak isterler bu insanın sosyal bir varlık oluşunun gereklerinden biri olarak görülmektedir. İnsan doğası gereği konuşarak anlaşma yoluna gider ve kimi zaman da başkaları hakkında yapılan dedikodu bu anlaşmayı sağlamaktadır.

1.1.5. Dedikodu ve İktidarlık

Diğer önemli bir nokta olarak dedikodu-iktidar ilişkisinde “itiraf” mekanizmalarından söz ederek, iktidarın bilgiyi elinde tutma ve daha fazlasını ele geçirme stratejisinin dedikodu ve itirafı birbirine yakınlaştıran yönüne değinilebilir.

Ataerki kültüre girişin çocukluktan itibaren dil ile pratiğe geçmesi, ideolojinin dilde inşa edilmesi ve dil kullanımları ile yeniden üretilmesi, aynı zamanda dilin bir hegemonik mücadele alanı olarak karşıt kamusal alanın kurulmasında işlevsel olması, dilin toplumsal cinsiyet çalışmalarının sorunsallarından biri kabul edilmesini anlaşılır kılmaktadır.

Direnişin açığa çıkma potansiyelini sorgulayan diğer çalışmalar, dedikoduyu da bu sorgulamaya paralel olarak sorunsallaştırmışlardır. Dedikodu gizlilikten ve gizli olanı başkasına aktarmaktan beslendiği oranda “günah çıkarma” ve onun seküler görünümü olan “itirafta bulunma” ile benzeşmektedir. İktidarın, Foucault'nun tabiriyle (1993) insanların zihinlerinde neler olduğunu bilme talebi, günah çıkarma ve ardından onun bilimsel versiyonu psikoterapilerin içinde olduğu bir “söyleme gelme” görünür duyulur olma ve bununla birlikte denetlenebilirliği beraberinde getirmektedir (Çaylı, 2008).

Bu açıdan bakıldığında dedikodu, bazen iktidarı elinde bulundurmanın da bir aracı olabilir çünkü bazı insanlar bulundukları ortamlardaki her şeyden haberdar olduklarını çevresindekilere göstermek isterler. Bu yolla güçlü olduklarını, bulundukları ortamlardaki tüm bilgilere sahip olduklarını etrafindakilere göstermek ister. Sahip oldukları bilgilerin çokluğu onların gücünü gösterir. O bilgileri paylaşma korkusu nedeniyle etrafindakileri kendilerine bağımlı hale getirirler. Yani burada özellikle bazı

insanlar duyulmasını istemedikleri özelliklerini başkalarından gizlemek için bu bilgilere sahip olmakla gücü elinde bulunduran kişiye(iktidara) boyun eğmek zorunda kalırlar.

Modern çocuk, gerçek ve mecazî anlamda ailesinden kaçıp kurtulur: televizyon onu çıplak gerçekliği içinde dış dünyaya sokar, pazarlamacılık onu çok erken yaşta tüketim âlemine çeker. İkisi de çalışan anne ve babanın yokluğuyla kendi başına bırakılan çocuk, kendi tecrübesini kendi kazanır ve bir özerklik elde eder. Özel eğitimin laikleştirilmesi perspektifiyle yaratılan patlama anlaşılabilir: çocuklarına kendi değerlerini aşılamayı mümkün kılan bu son kale çökme tehlikesi içindeydi. O zaman, çocuklarını toplumun "kötü eğilimlerinden ve karşı-değerlerinden korumak" isteyen ailelere ne kalacaktı? (Kapferer, 1992:194).

Fakat bugünkü çocuk gerçekliği, korunan, uslu, saygılı, ailesinin değerlerine bağlı bu ideal çocuk modeliyle çakışma-maktadır. Çocuk özerkleşmiştir: aile içinde belli bir iktidar elde etmiştir. Ona sorulmadan görüşünü bildirmektedir: istemekte, dayatmaktadır. Ergenlik çağına gelince, dışardan gelen tuhaf tarzları benimsediğinde genellikle onu artık anlamayan ailesinin kontrolün dan çıkmaktadır. Böylece modern dünya çocukları kapıverir: artık anne ve babalarına ait değillerdir. Yitirilen çocuk karşısındaki yoksunluk ve dağılan iktidar günah keçilerini bulmak zorundadır (Kapferer, 1992:194).

Reklam ilk günah keçisidir: görsel-işitselin çocuk üzerindeki iktidarı ve etkisi karşısında yetişkinlerin tüm korkularını kendinde toplar. Reklam aynı zamanda, aldaticıdır, işlemcidir ve çocuğun görelî zayıflığından faydalanmaktadır. Bu korkuların hepsinin temelsiz olmadığını gösterdik bununla birlikte reklam, çocuklarının kendilerinden kaçtığını gören ailelerde biriken yoksunluğa ve acıya da yansıtıcı bir yüzey oluşturur. Aynı dinamik, genç kızları çeken moda butiklerinin suçlanmasına götürmüştü. Moda öfke yaratıyordu, çünkü ailelerin zevkiyle çocukların zevki arasındaki kopuşu açığa vuruyordu. Moda, kuşakları ayıran, dolayısıyla anne babaları çocuklarının dünyasının dışında bırakan bir nehirdir (Kapferer, 1992:194).

Dedikodu ve iktidarlık arasındaki ilişki yadsınamaz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi zamanlar bazı insanlar dedikodu yaparak o ortamda olup bitenler hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmeye çalışarak o ortamda bu yolla bir iktidar elde etmeye çalışmaktadır. Sırlarını başkaları tarafından bilinmesinden çekinen bireyler de mecburi olarak u kişilere(iktidara) boyun eğmek zorunda kalabilmektedirler.

1.1.6. Dedikodu ve Din

İslam dini dedikodunun her türlüünü zararlı olarak gören bir dindir. İslam dinine göre dedikodu yapan da onu dinleyen ve izin veren kişiler de günah işlemiş olur. Ayrıca dedikodu yapmak İslam dininde işlenen en büyük günahlardan biridir. Bunun günah olduğunu ve sakınılması gereken bir şey olduğu çeşitli hadislerde de dile getirilir. Örneğin; Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin (www.mumsema.com).

İslam dininde dedikodu daha çok “gıybet” adı altında ele alınmakta ve bunun sakıncaları, ne derece yanlış hatta günah olduğu çeşitli hadisler ile dile getirilmektedir. Bu doğrultuda çok bilinen bir örnek verilebilir: Bir gün bir sahabe bir ramazan ayında Peygamber(s.a.v)’e giderek O’nu iftara davet eder, ancak peygamber ona gitmek istemediğini çünkü kızlarının çok büyük bir günah işlediğini söyler. Adam ne yaptıklarını sorduğunda ise; ”senin kızların bugün başka bir din kardeşleri hakkında konuştu. Onlara söyle onlar ölü eti yemişlerdir” buyurur. Bunu göstermek için de kızlarına söyle kussunlar, bunun üzerine kızlar kusar, ağızlarından çürümüş etlerin çıktığı görülür. İşte bu etler konuştukları kişinin günahı olarak bir ölü etidir, denilir. Bu örnek, dedikodunun İslam dini açısından ne derece yanlış ve tehlikeli bir tutum olduğunu göstermektedir (www.mumsema.com).

Dedikodunun İslam kültüründe nasıl anlaşıldığına bakmak için, dedikoduyu tanımlayan “söz söylemek” ve “konuşmak”ın karşılığı olan “kelam”ın dindeki anlamları ile paralellik kurulabilir. *Kur’an*’da biri ile konuşmak, söz söylemek, münakaşa etmek anlamında kullanılan “kelam”, İslam kültüründe, Tanrı tarafından kullarına sunulan ilahi bir yetenektir. Söz söylemek (kelam) aynı zamanda, varoluşun gereklerinden biridir (Gölpınarlı, 1977; Çaylı,2008). İbn Arabi, “kelam”ın dört varoluş mertebesinde biri olduğunu belirtir. Kelam hem “Tanrı’nın sözü” anlamında Tanrısaldir, hem de “kul”ların varoluşlarının bir ürünü, Tanrı tarafından bahşedilen bir özelliktir. Dedikodu “nemime”, “gıybet”, “hümeze”, “zan” sözcükleri ile *Kur’an*’da ve hadislerde bir tür “söz hastalığı” olarak geçmektedir ve sakınılması gereken büyük bir günah, Tanrı’nın en büyük yasaklarından biri ve “haram” olarak tanımlanmaktadır (Çaylı, 2008).

İslam dinin dedikodunun her türlüünü yanlış görmekte ve bunu yasaklamaktadır. Dedikodunun zararları çeşitli hadislerde ele alınmakta ve bu yasaklara uyulmadığı takdirde ne tür yaptırımlar ile karşılaşılacağı yine çeşitli örnekler ile belirtilmektedir. İslam dini toplumsal dayanışma ve yardımlaşmaya önem veren bir din

olarak bireyler arası sosyal dayanışma ve ilişkilere zarar verecek her türlü davranışı yanlış ve sakınılması gereken bir durum olarak görmektedir. İşte bu yüzden olacak ki bireylere zarar verebilecek bir eylem olan dedikodu İslam dininde yasaklanmıştır. Bu Kur'anı Kerim'de "gıybet" olarak geçmekte ve gıybet yapmanın kul hakkı sayıldığı ve ancak gıybeti yapılan kişiden affedileceği belirtilerek bunu İslam dini açısından ne derece sakınılması gereken bir durum olduğu belirtilmektedir. Yine diğer dinlerde dedikodu yanlış bir eylem olarak görülmekte ve bu durum araştırmamızın din ile ilgili diğer başlıklarında ayrıntılı olarak ele alınan çeşitli öyküler ile anlatılmaktadır.

1.2. Dedikodunun Cinsiyeti

1.2.1. Dedikodu ve Kadın

Medeniyetlerin birbirleriyle çatıştığı başlıca alanlardan birisi kadın kimliğidir. Modernizm kadının toplumsal rolüne baktığımız zaman, asırlardan bu yana iniş çıkışlar yaşandığını görürüz. Mesela orta çağ Avrupasında kadının insan olup olmadığı tartışılmış, cinsel kimliği kapatılmaya çalışılmıştır. Daha sonra buna tepki olarak kadın özgürlüğü hareketi ortaya çıkmıştır. Bu hareket içinde kadın kendini moderniz ile ifade etmiştir. Çok kültürlü dünyada kadını var kılan cinsiyet kimliği değil insani hususiyetleridir. Kadına yönelik cinsiyetçi dayatmalar ve kadın kimliğine yönelik bazı tehditler tarihsel açıdan bakıldığında karşılaşılabilen gerçeklikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela Kanada'da kadının birey olarak kabul edilmesi 1929'larda gerçekleşir, ki bu, çok yakın bir tarihtir. Garpta kadın ferdiyetinin onaylanması ilk kez İngiltere'de o da ilginç bir şekilde vuku bulur. Bilindiği gibi İngilizcede cinsler arasında ayırım yapmak için "he"[erkekler için kullanılan "o" zamiri] ve "she" [kadınlar için kullanılan "o" zamiri] kelimeleri kullanılır. 1970'lerin başında Kanada'da avukatlık yapan bir kadın, hakim olduktan sonra kendisine birey olmadığı, yasalarda "he" değil "she" yazdığı söylenir. Kanadılar bu olay üzerine başlattıkları hukuki mücadele sonrasında erkeklerle eşit haklara sahip olabilmişlerdir. Yirmi birinci yüzyıldan farklı olarak geçmiş çağlarda Batıda kadın, erkekler tarafından küçümsenmiştir. Erkekler düşünce yeteneklerinin zayıf olduğunu düşündükleri karşı cinsi köleleştirmişlerdir (Tarhan, 2013:120)

Ayrıca Tarhan bunları eklemektedir; İslamiyet'in ilk dönemlerinde kadın, oldukça özgürdü. Fakat sonraları Arapların, İslamiyet'in kabulünden önceki geleneksel Mezopotamya ve Sümer kültürüne dönmeleri sonucu kadın kimliği bir nevi gizlendi. Bu

durum, ata binmenin, binalar inşa edip yollar yapmanın ya da tarlada çalışmanın önemli olduğu, kısacası erkek egemen kültürün yaşandığı yılların gerçeği idi. O yıllarda kadının toplumsal konumu annelikle sınırlı kalmıştı. Fakat insanlık tarihinin ilerleyen yüzyıllar da yaşadığı değişim sonucu, gerçek gücün bilgi ve edep olduğu kabul edildi. Bu seyir içerisinde kadının toplumsal kimliği değişmeye başladı (Tarhan, 2013:117).

Kimi zaman gerçeğe dayanan kimi zaman da gerçekle ilişkisi olmayan sıradan bilgi alışverişi olarak nitelendirilen dedikodu, insanların özel yaşantılarını konu alır ve dedikodu yapmak genellikle kadınlara has bir özellik olarak algılanır.

Yiddish dilinde dedikoducu olarak kullanılan “yenta” kelimesi “söylenti çıkaran kadın” anlamına gelmektedir. Bu anlamıyla kullanıldığında cins (kadın-erkek)ayrımcılığı öğeleri içeren bir aşağılama olarak kabul edilir. Aslında bu şekilde bu ayırım çok doğru değildir. Gerçekte dedikodu yapmak tek bir cinsiyete özgü olmayıp kadınlar tarafından yapıldığında dedikodu, erkekler tarafından yapıldığında ise “sohbet” veya “muhabbet olarak adlandırılır. Duygusal ihtiyaçlar, kişilik özellikleri ve sahip olunan değerler dedikodu yapmanın nedenlerini açıklayabilir. Bazı kimseler dedikodu yapar ama çoğu insan da kendisine anlatılanı başkalarına aktarmaz. Bunun nedeni ise, dedikodu yapanların pek hoş karşılanmamaları olabilir. Dedikodu, bazen de başka bir kişinin dikkatini çekebilmek için bilgi alışverişinde bulunma metodu olarak kullanılır (Solmaz, 2004: 51).

Kadın-söylenti-dedikodu ortaklığı bütün halk kültürlerinde yer alır. Belki de tarih, genellikle bu ortaklığa dayanmaktadır. Örneğin 14.yy ve 18yy’lar arasında batıyı sarsan konularda bahseden tarihçi Delumeau, söylentilerin neden olduğu bütün ayaklanmalarda kadınların baş sırada bulunduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni etimolojik olarak açıklandığında, psikolojik bakımdan eğimli oldukları için değil ancak nesnel bir takım nedenlerden dolayı kadınların erkeklerden daha çok korkuya kapılmalarına bağlanmaktadır. Çünkü kadınlar bazı eksikliklerinden ve güvensizlikten doğrudan etkilenir. Kadın söylenti ve dedikodu ortaklığında bir diğer unsur ise “çekiştirme” dir. Kadınlar arasında çekiştirme, konuşmak bir diğer deyişle birlikte konuşmaktır. Buda onlar arasında var olan dayanışmanın bir göstergesidir. Belki de ilkel toplumlarda kadınların bu dayanışması rahatsız yaratmış ve bu toplumlar kadınları kamusal faaliyetlerden dışlamışlardır. Bu durum karşısında kadınlar çekiştirme yoluyla erkeklerin onlara vermedikleri haklara ele geçirir başka bir deyişle, kamusal hayattan

yoksun bırakılan kadınlar özel hayatı kamusal hale getirirler. Kadınlar arasında yapılan ve süre gelen çekiştirmeler beklide bu olgudan kaynaklanmaktadır (Kapferer, 124-125).

Kamusal ve özel alan ayrımının cinsiyetçi yönü, kadın doğasına yapılan göndermelerle duygusallık, doğurganlık ve “ev içi” dolayımında kadını rasyonelliğin, politikanın, “dışarılarn” ve herkese açık olanın karşısında, mahrem alanda konumlandırmakta, erkeği ise kamusal alanla özdeşleştirmektedir. Toplumsal yaşamı, kadın ve erkeğin toplumsal yaşama katılımının sınırlarını ve dolayısıyla, kadın ve erkek konuşmalarının niteliğini ve kapsamını belirleyen kamusal-özel alan ayrımına yönelik feminist eleştiriler ise, kendi içinde çeşitlilik göstermekle birlikte özel alanın politikliğine dikkati çekerek aile, cinsiyet, benlik ve öznellik gibi, toplumsal iliş-kilerin kişisel/mahrem boyutunun politik yönüne işaret etmiş, kamusal ,özel ayrımının dönüşümünden söz etmişlerdir (Eley, 1992:317-319; Çaylı, 2008).

Kadınlar erkeklerden şikayeti çok severler. Hatta bu mevzu, bir araya geldiklerinde en çok zevk aldıkları konulardandır. Talk-showların da en önemli malzemesidir. Bunun arka planında, erkeklerin kendilerini beğenmesine olan ihtiyaçları yatar. Kadın, erkeği değiştirmek için hep yakınıdır (Tarhan, 2013:31).

Kamusal ve özel alan ayrımı, içerik ve biçem olarak (ev içi meseleler, samimiyet ve yakınlık, mahrem konular) özel alanla özdeşleştirilen kadın konuşması ve kamusalı ilgilendiren erkek konuşması ayrışmasında süregelmıştır. Dedikodu hem kamusal ve özelin sınır aşımında yer almakta hem de kadını ve kadına özgü olanı özel alan üzerinden kavrayan toplumsal cinsiyetçi bakış açısının yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Dedikodunun kamusal ve özel alan sınırlarını aşan yönü kişisel olanı, gizli ve mahrem olanı yaygınlaştırarak kamusallaştırmasıdır. Kamusal ve özel ayrımının cinsiyetçi yeniden üretimi ise kadına özgü bir konuşma özelliği olarak kabul edilmesi ve böylece “kadınsı” olanın kişisel, “hafif” ve değersiz kabul edildiği geleneksel cinsiyetçi söylemleri sürekli kılması ile gerçekleştirilmektedir. Dedikodu prestijli olmayan bir dilsel etkinlik olarak kişisel alanla sınırlı, özel konular çevresinde kurularak kadına atfedilmiştir. Toplumun daha prestijli dil etkinlikleri olarak görülen hukuk, dinsel metinler, siyaset retoriği, bilim ve tarih ise erkeklerin hakim olduğu, erkek bakış açısıyla donatılmış üretim alanlarıdır (Cameron, 1990; Çaylı, 2008).

Deborah Jones da (1990) dedikoduyu dilin kadına özgü kullanımının inceleneceği en iyi örneklerden biri olarak önemsemiştir. Jones kadınların “konuşma cemaatleri”nin (speech community), dolayısıyla kadın sözlü kültürünün bir parçası

olarak gördüğü dedikoduyu mekan, katılımcılar, konular, biçimsel öğeler ve işlevler üzerinden detayları ile analiz ederek dört kategoriye ayırmıştır: Ev konuşması (house-talk), skandal, çene çalmak (chatte-ring), yakınmak (bitching). Ev konuşması, erkeklerin iş konuşmalarının (shop-talk) alternatifidir. Ev içi meseleler, yemek tarifleri, püf noktaları, eş ve çocuklar ile ilişkiler konuşulmaktadır. Skandal, diğerlerinin davranışlarını yargılama üzerine kuruludur. Kadınlar doğdukları günden beri maruz kaldıkları cinsiyetçi ahlak değerlerinin hem denetleyicisi hem de uygulayıcısıdır. Dedikodunun hedefi aynı zamanda değerlerin dışına çıkan “öteki” kadınlardır. Yakınmak, erkeklerin en çok tehdit olarak algıladıkları dedikodu türüdür. Kadınların kendilerini sınırlandıran rollerine ve bu sınırlandırmanın baş sorumlusu gördükleri eşlerine ve patriarkanın temsilcisi olan her şeye öfkesini barındırır içinde. Kadınlar için bir iç dökme, rahatlama (catharsis) işlevi görür. Dedikodunun yapıldığı yerler olarak özel-kişisel alan ya da “kadınsı mekanlar” ağırlıklıdır; ev, kuaför, süpermarket gibi (Jones, 1990; Çaylı, 2008).

Dedikodu kategorisinde değerlendirilmeyen birçok konuşma eylemi aslında dedikodudur. Eğer en geniş tanımıyla dedikodu “orada olmayan öteki” hakkında konuşmaysa bunu sadece kadınlara mal etmek gündelik yaşamın çeşitli alanlarına nüfuz eden dedikoduyu gözden kaçırmak anlamına gelir (Eckert ve McConnell-Ginet, 2003; Çaylı, 2008). Birçok feminist araştırmacı, kadınlara özdeş algılanan dedikodunun erkekler tarafından nasıl üretildiğine dair araştırmalar yaparak bu konuşma eyleminin tek bir cinse indirgenmesinin dışına çıkılmasını sağlamışlardır. Sohbet ortamlarına ve dedikodulara katılarak haber toplamaya çalışırlar. En popüler konular; istenmeyen hamilelikler, baştan çıkarmalar gibi cinsellik etrafında örülü konulardır.

Kadınlardan ve söylentiden bahsetmek, ilkel anti feminizmin eski basmakalıp laflarını yeniden canlandırmakla suçlanma riskini göze almak demektir. Yine de şu bir olgudur: kadın-söylenti ortaklığı halk kültüründe mevcuttur. Belki de tarih, genellikle bu ortaklığa dayanır. Örneğin, 14. ve 18. yüzyıl arasında Batı'yı sarsan büyük korkulardan söz eden tarihçi J. Delumeau, söylentilerin doğurduğu bütün ayaklanmalarda kadınların baş sırada bulunduklarını belirtir (Kapferer, 1992:123-124).

Hububatın pahalılığına ve az bulunmasına, 1750'de Paris'te çocukların kaçırlmasına, vergilere veya Fransız Devrimi'ne bağlı ayaklanmalarda kadınlar belirleyici bir rol oynarlar: "Tehdidi ilk hissedenler, söylentileri toplayanlar ve yayanlar,

kaygıyı çevrelerindekiilere iletenler ve dolayısıyla aşırı kararlar almaya itenler öncelikle kadınlardır" (Kapferer, 1992:123-124).

Açıklama, psikolojik bakımdan eğilimli oldukları için değil fakat nesnel nedenlerden dolayı kadınların erkeklerden daha önce korkuya kapılmalarına bağlanır, onlar, yiyecek eksikliğinden, çocukları tehdit eden güvensizlikten doğrudan etkileniyorlardı; kocaları şehirden uzak olunca, kadınlar ve çocuklar savunmasız kalıyor, hayatları tehlikeye giriyordu. Dolayısıyla dönemin söylentilerinin potansiyel sonuçlarından ilk etkilenenler onlardır. 20. yüzyılın söylentilerinde de durum aynıdır: Fransa'da, klasik beyaz kadın ticareti söylentisinin yanı sıra, çocukların tehdit edildiği çok sayıdaki söylentiden etkilenmemek mümkün değildir. Bunların anlamı ne olursa olsun, bu söylentiler doğal olarak kadınlara etki eder. Fakat soru tersine de çevrilmelidir: çocukların ve genç kızların kaybolması konusundaki birçok söylenti bizzat kadınlar tarafından, yüksek bir korku düzeyini yansıtan kadınsı düşler tarafından üretilmemiş midir? (Kapferer, 1992:123-124).

Kadının ve erkeğin cinsiyet rolleri oluşurken, kadının duygu, erkeğin mantık örgüsü içinde hareket etmesinin sebebi, akademik platformda yıllardır tartışılan bir konudur. Bu, öğrenilmiş bir şey midir, bize bu rolü toplumsal öğretiler mi öngörüyor, yoksa genlerimizden mi geliyor? Benzer soruları belki bizim de sormamız ve cevap vermemiz gerekecek. Kadını duygudan ibaretmiş gibi görmek ya da öyle yetiştirme doğru mu? Annelik duygusu şefkat genlerinde varken, kişiliğini duygu teknesinde kalıba sokmak onu nereye götürür? Her şeyden önce kadının doğuştan getirdiği duygusal potansiyeli, olaylara bakışı bu yönde gerçekleşiyor. Kadın, herhangi bir şeyin işine yarayıp yaramadığından çok, hoşuna gidip gitmemesine, güzel olup olmamasına bakar. Kadının tabiatındaki duygusallığı desteklemek, onun sadece his tarafını gelişime açık tutacak, şuurunun mantıkla ilgili kısmını sınırlayacaktır. Kadının yapması gereken uğraştığı işte sağlıklı düşünme, akıl yürütme ile ilgili bağıntılar kurmak ve beynine bunun yollarını öğretebilmektir (Tarhan, 2013:101-102).

Kadınların iletişim kurma ihtiyacı nedeniyle dedikodu yaptığı düşünülebilmektedir. Kadınların daha çok konuştuğu da tartışılan diğer bir konudur. Bu konuda Tarhan kadınların daha çok konuşmalarının nedenlerini şu maddeler ile açıklamaktadır; İnsan beynini en çok çalıştıran eylem, kelime üretmektir. Sözcüklerin linguistik özellikleri sol beyne, anlam bölümü sağ beyne duygular ise beynin derinliklerine yazılıdır. Sözcük üretirken hepsi birden ortak çalışmalıdır. Kadınlarda ve

dişi hayvanlarda bu özelliğin, biyolojik eğilim olarak üstün olduğunu görüyoruz. Konuşmanın psikolojik dinamiğinin başlıca özellikleri şunlardır.

1. Kadın üzüntülü olduğunda kendini iyi hissetmek için konuşma eğilimindedir. Erkek ise susmayı tercih eder.
2. Kadın yüksek sesle düşünür. Ne söylemek istediğini yüksek sesle araştırır.
3. İçtenlik ve paylaşımcılık hisleri kadını konuşmaya iter. Yakınlık ve yalnız olmama isteği konuşma ihtiyacını artırır.
4. Kadın bilgi paylaşımı için konuşur. Erkek için ise konuşmak sadece bilgi aktarma işidir (Tarhan, 2013:26-27).

Kadın ile söylenti arasındaki ortaklığı anlamak için etimoloji ikinci bir düzey sunar. "Çekiştirme", *commater'*den, yani vaftiz anasından gelir. Fakat, sitenin insanların özel hayatı üzerine tartışma, bu son kelimedenden sıyrılarak dedikodu anlamını korudu. İngilizce *gossip* terimi de tamamen aynı köklere sahiptir: *godsib*, yani vaftiz anası. Anlamdaki sapma belki de, vaftiz ananın çocuklarıyla sıkı duygusal bağının, köyün veya grubun hayatı üzerine kendi duyguları konusunda belli bir içtenliğe izin vermesine bağlıdır. İngiliz etimolojistleri bu sapmayı, bir bebeğin doğmak üzere olduğu bir evde, akrabalarıyla toplanmış kadınlar arasındaki tartışmalarla açıklarlar. Bu soy zinciri doğru olsa bile, kelimeye mal edilen aşağılayıcı niteliği açıklamaz. Bunu erkeklerin sinirli bir tepkisi olarak mı görmek gerekir? Sonuçta, kadınlar arasındaki çekiştirme, onlar arasında var olan dayanışmanın belirgin bir işaretidir: konuşmak, birlikte konuşmaktır. Belki de ilkel toplumlar bu dayanışmadan rahatsız olmuşlardır. Bu toplumların, kadınları bütün kamusal faaliyetlerden dışladıkları doğrudur: sitenin işleri üzerine tartışmada her türlü formel hak ellerinden alınmıştır. Çekiştirmeyle, yalnızca siteyi değil, onun gizli yüzünü de tartışarak kadınlar, erkeklerin onlara vermedikleri bu hakkı yeniden ele geçiriyorlardı. Kamusal hayattan yoksun bırakılan kadınlar, özel hayatı kamusal hale getiriyorlardı. Belki de bu olgudan dolayı, tarihsel olarak erkekler tarafından kamusal hayattan dışlanmalarına bağlı sürekli bir alışkanlık kalmıştı. Sonuç olarak kadın, sitenin işleri üzerine az da olsa bir deneyime sahipti. Örneğin, 1969'da Orleans'ta erkeklerin söylentiye inanmadığını gözlemleyen E. Morin, bunu daha önce bahsettiğimiz tecrübe etkisine bağlıyordu: "Erkeklerde doğrulama eğilimi, eleştirel anlayışın fazlalığından çok, site içinde bulunan bir kolaylıktan gelir" (Kapferer, 1992:123-124).

1.2.2. Dedikoduda Erkeğin Rolü

Yapısı gereği dedikodu kolektif bir harekettir. Ve dedikoduya yönelik yapılan çalışmalarda erkekler bu hareketin dışında değerlendirilir. Böylece dedikoduya karşı ortaya atılan ahlaki engeller, kadınları dedikoduları sadece kendi ortamlarında saklayarak dedikodu yapmaya yönlendirir. Ancak popüler kültürlerde bile skandal yaratan ve kişiye zarar veren tarzda konuşma eğilimleri dikkat çekmektedir. Kadınlar da bu kültür içinde sıkça dedikodu yapan portreler çizmekte başka bir deyişle dedikoduyu en çok kadınlar yapmaktadır. Dedikodunun tanımında yer alan ve dedikodunun negatif özelliklerinin daha çok kadınlarla ilişkilendirilebildiğini gösteren türdeki tarihsel çalışmalar, kadının dedikodu üzerindeki gücü ve etkisinin zamanla nasıl değiştiği hakkında faydalı bilgiler verir (Nicholson, 71; Solmaz, 2004:52).

Kadınların erkeklerden daha çok dedikodu yaptıkları söylenir ancak erkekler de dedikodu yaparlar ve yaptıklarının dedikodu değil “ağ kurma” diye nitelendirilirler. Dedikodu söz konusu olduğunda kadınla erkek arasındaki değişen tek şey dedikodunun içeriği açısından karşımıza çıkar. Erkekler, rekabetçi oyunları tercih ettikleri gibi daha çok insanların iniş ve çıkışlarıyla kadınlar ise toplumsal katılım ve ahlaki uyumla ilgili dedikodular yaparlar. Darwin’in cinsel seçim dediği şey, kadınların iyi erkek arama ve erkeklerin kendi nitelikleriyle gösteriş yapma özellikleri, erkekleri rekabete ve işlevsel olan eylemler üzerine odaklanmaya iterken, kadınlarda yakınlık, duygular ve toplumsal ilişkilerin dinamiğine yönlendirir (Nicholson, 71; Solmaz, 2004:52).

Üzüntü anında kadın ve erkeğin beyni farklı çalışır. Erkek sessizleşir, kabuğuna çekilir, konuşmak yerine düşünmeyi tercih eder. Bir çözüm bulduğunda sessizliğini bozar. Kabuğa çekilme, gazete okuma, televizyon seyretme şeklinde olabilir. Bu arada kadın kendisinin dinlenilmediğini zanneder. Oysa üzülen kadın, rahatlamayı, güvendiği birisini arayarak sorunlarını konuşmakta bulur. Kadınlar kendilerini heyecanlandıran duyguları paylaştıklarında güven hissederler (Tarhan, 2013:23).

Dedikodu bir bakıma “karnavalesk” bir deneyim olanağıdır. Bakhtin (2001) başta dinden olmak üzere insanları özgürleştirdiğine inandığı karnavalda iktidarın alaşağı edilmişliğinden söz eder. İspanya kültür tarihinde önemli yeri olan karnavallar üzerine çalışan Jerome Mintz (1997), 20. yüzyılın başlarında kasabalarda yapılan karnavallarda söylenen şarkıların, konuları itibarıyla yöre halkının hayatlarından izler taşıdığını, yaşanan kaçak aşkları, insanların başlarından geçen ilginç, gülünç olayları anlattığını söylerken, dedikodunun bu ritüeldeki yerini de anlatır. Karnaval şarkılarının

oluşturulması sürecinde insanlarla konuşulur, sokaklarda dolaşılır, kimin, kiminle, nerede neler yaptığı, kimin başından neler geçtiği öğrenmeye çalışılır. Bu şarkıları yapanlar ağırlıklı olarak erkeklerdir. Sohbet ortamlarına ve dedikodulara katılarak haber toplamaya çalışırlar. En popüler konular; istenmeyen hamilelikler, baştan çıkarmalar gibi cinsellik etrafında örülü konulardır. Karnaval şarkılarını yapanlar, kadınları hedef alarak, onların özel alanlarına tecavüz ettikleri ve erkek bakış açısından baktıkları için özellikle kadınlar tarafından, olayları olduğu gibi değil kendi görmek istedikleri şekliyle aktaran “dedikoducu erkekler” olarak itham edilirler. Şarkılarının çoğunlukla erkekler tarafından üretilmesinin dışında, genel olarak karnavallar tabu haline gelmiş meselelerin -cinsellik, kilise, ordu- konuşulur kılındığı, en dokunulmaz olana “dokunulan” özgürleşme alanlarıdır. Bir nevi gazetedir; haberdar eder, eleştirir, yorumlar, en çok merak edilen, dedikodusu yapılan meselelere eğilir (Mintz, 1997; Çaylı, 2008).

Genel olarak bakıldığında dedikodu kadınlara has bir özellik olarak algılanmakta ve erkekler genellikle de bu algının dışında tutularak cinsiyete dayalı bir ayırım ile karşılaşılmaktadır. Dedikodu ile ilgili yapılan tanımlamalara bakıldığında ise bu algının yanlışlığı açıkça görülebilmektedir. Çünkü meraka, öfkeye, hırsa, kıskançlığa, eğlenceye, iç dökmeye, gırgıra almaya dayalı bir eylem tüm insanlar tarafından gerçekleştirilebilen bir durum olarak varlığını gösterebilmekte iken bunu sadece kadınlara mal etmek yanlış bir tutum olmaktadır. Kadınlar gibi erkekler de dedikodu yapmaktadır aradaki fark ise konuşmanın içeriğinde kendini göstermektedir. Kadınlar daha duygusal bir yapıya sahip olduklarından dolayı konuşma ihtiyacını erkeklere göre daha fazla hissetmekte ve genellikle he cinsler, ile bir araya geldiklerinde bir takım şeyleri pylaşma meyli göstermektedirler ve genellikle de gün içinde kendilerini etkileyen pek çok konu hakkında konuşabilmektedirler. Erkekler ise daha çok rekabete ve cinsiyete dayalı konularda konuşabilmektedirler. Ancak erkelere arasında yapılan bu konuşmalara “sohbet” veya “muhabbete” olarak adlandırılırken aynı ölçütlere dayanarak yapılan konuşmalar kadınlar tarafından yapıldığında “dedikodu” ya da “çekiştirme” olarak adlandırılabilen ve dedikodu genellikle kadın kimliği bağlamında tartışılmaktadır. İşte bunlar göz önüne alınarak gerçekleştirilen bu çalışmada bu konudaki görüşlerini öğrenmek amacıyla bizzat kadın görüşmecilere ile görüşülmektedir.

1.3. Söylenti ve Dedikodu

1.3.1. Belirsizliği Azaltma Kuramı

Charles Berger'in, Belirsizliği Azaltma Kuramı, bilgi edinmek ve karşılığında bir anlayış geliştirmek için iletişimin nasıl kullanıldığına odaklanır. İki yabancı bir araya geldiğinde yaptıkları ilk şey, belirsizliği azaltmak ve tahmin edilebilirliği arttırmaktır (kendi davranışları ve diğerlerinin davranışları hakkında). Dünya hakkında bir anlam yaratma eğilimimiz olduğunda, bilgi teorisine benzer şekilde amacımız belirsizliği azaltma olur. İki tip belirsizlik tahmin edilir ve açıklanır. Bunlar;

- a) Davranışsal belirsizlik-uygun olan nedir?
- b) Bilişsel belirsizlik-bu nasıl bir insandır? şeklinde ifade edilir.

İnsanların bir diğer kişi hakkında bilgi edinebilmesi için üç temel yol söz konusudur ve bunlar aşağıdaki gibi ifade edilir (Solmaz, 2004:89).

1. Pasif Stratejiler: Bir kişinin kendisini diğer kişiler nasıl gösterdiğinin farkında olduğu bir sınıf ortamı gibi durumlarda karşısındaki kişiyi gözlemlediği veya futbolda olduğu gibi doğal durumlarda yapılan gözlemlere dayanır.

2. Aktif Stratejiler: Diğer kişiyi gözlemek için birtakım ortamlar yaratılmasına (örneğin aynı dersi alma veya yemekte aynı masaya oturma) veya ilgilendiğimiz kişi hakkında diğer kişilere soru sormaya dayanır. Bu ortam kurulduğunda, bazen gözlemde bulunulur (pasif strateji) veya o kişi ile konuşulur(etkileşim strateji).

3. Etkileşimli Strateji: Diğer kişiyle doğrudan iletişim kurmaya dayanır (Solmaz, 2004:90).

Yukarıda belirtilen kategorilere göre, ilişki geliştiriyor olduğumuz insanı gözlemleyerek ve insanlar pasif stratejileri kullanarak çeşitli bilgiler edinebilir. Bu yolla, gözlemci ve hedef arasında herhangi bir etkileşim olmaz, ikinci olarak, aktif stratejiler de, gözlemci ve hedef arasında bir etkileşim içermez bu stratejiyi kullanarak gözlemci, hedef kişi hakkında üçüncü bir kişiye bilgi sorar. Üçüncü strateji, interaktif strateji olarak adlandırılır, önceki iki stratejinin tersine bu strateji, gözlemci ile hedef arasında doğrudan bir etkileşimi içerir (Solmaz, 2004:90).

Charles Berger, belirsizliği daha iyi tanımlamaya yardımcı olacak dört kuram geliştirmiştir. Bunlar, aşağıdaki gibi özetlenmektedir;

Sosyal Karşılaştırma Kuramı: Leon Fesünger tarafından geliştirilen kurama göre "bireyler, yetenekleri ve fikirleri ile ilgili belirsizlikleri azaltmak için bir gayrete

sahiptir, insanlar, kendilerini karşılaştırmak için fiziksel standartlara başvururlar ancak bu standartlar ulaşılabilir değilse kendilerini diğer insanlarla karşılaştırırlar". Festinger'in kuramı; insanlar birtakım sosyal durumlara yerleştirildiklerinde, kendilerinden daha farklı insanlarla olmaktansa kendilerine benzer tipte insanlarla olmayı tercih edeceklerdir, saptamasını yapar.

Bilişsel Tutarlılık Kuramı: Bu kuram, belirsizliği azaltmak için, azaltılması gereken gerginliklere tutarsızlıkların, bir artış ve ek bir yük getirdiğini savunur. Tutarsızlıklar, tahminleri ve açıklamaları sarsarak belirsizlik yaratır.

Kişisel Yapı Kuramı: Herold Kelley tarafından tanımlanan bu kurama göre, "insanlar, kişisel yapıları ile ham deneyimleri bir filtreden geçirerek, kendileri ve başkalarına yönelik bir anlayış geliştirir". Özetlemek gerekirse, diğer insanları analiz etmeyi kolay bulan insanlar, bu insanların ne tür davranış gösterecekleri hakkında da isabetli tahminlerde bulunabilirler.

Atfetme (Atıfta Bulunma) Kuramı: Heider tarafından tanımlanan kurama göre, "başkalarının harekeden hakkında atıfta bulunan algılayıcı kişiler, bu hareketleri yetenek ve motivasyon gibi içsel faktörlere veya şans ve işin zorluğu gibi dışsal faktörlere atfederler" (Berger, 1988). Atfetme kuramı, insanların çekşki yaşadığı zamanlarda yargılarını ve çeşitli suçlamalarını açıklamak için kullanılır (Solmaz, 2004:91).

1.3.1.1. Belirsizlik Kuramı

Söylentiler bugünün ve geleceğin belirsiz olaylarına anlam kazandırır, bu sayede söylentiye yönelik hazırlıksız olma duygusunu azaltır veya söylenti katılımcılarını anlamada benzer biçimde yardımcı olur. Bir başka ifadeyle, ilgili oldukları işler hakkında anlaşılmaz olaylarla karşılaşan kişiler (örneğin şirkette işten çıkarılmaların işareti olabilen veya olamayan olaylar) spekülâtif söylentilerle bilgi boşluğunu doldurarak bu olaylara hazırlıklı olmaya ve bunları anlamaya çalışırlar. İnsanlar belirsizliği çeşitli açık ve örtük iletişim süreçleriyle gidermeye çalışır ama iletişim mutlak bir belirlilik sağlamaz. Açık ve bilinçli düzeyde insanlar belirsizliği, etkin veya etkileşimsel bilgi edinme stratejilerinin değişik tokuşu yoluyla ortadan kaldırmaya çabalarlar. Belirsizlik, üstü kapalı olarak ve üzerinde düşünülmezsizin kişilere özgü iletişim kural ve kodlarının, kişisel ve ortak deneyimlerin edinilmesiyle azaltılır. Bu değişikliklerin her biri iletişimi daha kusursuz, daha yeterli, daha sık ve daha kişisel kılabilir ama bütün

bunlar mutlak bir belirlilik sağlamazlar. Başka bir ifadeyle, belirsizlik bir iletişim sorunu oluşturur. Ancak belirsizliğin en iyi tanımı, en yüksek düzeyde kestirilemezliktir. Belirsizlik, gönderilecek sinyalle ilgili seçeneklerin sayısının miktarı ve bu seçeneklerin rastlantısallıkları olmaktadır (Solmaz, 2004:94).

İşte bilgi eksikliğinin olduğu bir ortamda bulunan bireyler bu bilgi eksikliğini gidermenin yollarını arayarak işe konulmaktadırlar. Kimi zaman doğru kimi zaman da gerçeğe hiçbir alakası olmayan bir takım kulaktan dolma bilgiler ya da tamamen hayal ürünü bir takım ifadeler ile bu eksikliği gidermenin yolunu aramaktadırlar. İnsanlar yapısı gereği her yerde kontrolü sağlamak orada lider konumunda olmak isterler. Yani güçlü olmak isterler bu nedenle de orada olup bitenler hakkında tam bir bilgi sahibi olmak için çabalarlar. Hepimizin bildiği gibi “bilgi güçtür” , bu gücü elde etmenin yollarından biri de orada olanlar hakkında bilgi sahibi olmak olduğundan konu ile ilgili belirsizlikler giderilmeye çalışılır bunun yollarından biri de dedikodu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3.1.2. Belirsizlik ve Kişilerarası İlişkiler

Araştırmalar, kişisel ilişkilerin başlangıcının genellikle, belirsizliklerle daha da karmaşık hale geldiğini gösterir. Berger'in bulguları ise, bilgi değişimini içeren başlangıç etkileşimlerinin, bireylerin takip edecekleri tahmin edilebilir iletişimi sağlama yolu olduğunu gösterir. Bu sebeple ilişkinin ve iletişimin devamı için samimiyet önemlidir ve başlangıçtaki karşılaşmalarda ya da konuşmalarda, geçmişe ait bilgi değişimi, henüz yeterince samimi olmayan katılımcıların tutumlarını tahmin etmede kullanılır. Bu bilgi ayrıca, gözlemciler tarafından, fikirlerdeki benzerlikleri veya farklılıkları ifade eder. Özellikle, ilişkileri geliştirmenin ilk aşamalarında insanlar, karşılarındaki kişinin ya da kişilerin, ilişkileri hakkında ne düşündüklerini bilmek istemezler. Belirsizlik durumu, Baxter ve Wilmont'un "gizli testler" diye adlandırdıkları stratejilerle de ifade edilir ve bu stratejiler kişilerarası iletişimin gelişmesinde önemli rol oynar. Stratejiler;

1. Üçüncü bir kişiye sormak (bir arkadaşınıza, tanımaya başladığınız kişinin sizinle ilgilenip ilgilenmediği hakkında herhangi bir bilgisinin olup olmadığını sormak),
2. Üçgenler (tanımaya çalışıyor olduğunuz kişinin de tanıdığı ortak bir arkadaş aramak ve bulmaya çalışmak),

3. Direkt Testler (özellikle diğer kişiye sizin hakkınızda ne düşündüğünü sormak),
4. Ayrılma Testleri (karşınızdaki kişiden uzak, bir süre zaman geçirerek o kişi hakkındaki düşüncelerinizin değişip değişmeyeceğini görmek),
5. Tahammül Testleri (şimdiki ilişkimize bakarak başlangıçta nasıl olduğunu yansıtmak),
6. Halka Sunma (diğer kişinin sizinle beraber diğer grup arkadaşları arasında görünüp görünmeyeceğini belirlemek),
7. Dolaylı Bir Öneride Bulunma (ilişkinin bir geleceğinin olup olmadığını sorular sorarak öğrenmeye çalışmak) şeklinde ifade edilmektedir (Solmaz, 2004:94-95).

Bu yollar denenerek belirsizlikler giderilmeye çalışılmakta ve ortamda olanlar hakkında ya da diğer insanlar ile aramızda olup bitenler, onların bizim hakkımızda ne düşündüğünü öğrenmeye çalışabilmekteyiz. Kimi zaman bu yollar kimi zaman da kişiye bağlı olarak değişebilen başka yollar denenerek bu belirsizlik yok edilmeye çalışılmaktadır.

1.4. İnfomal İletişim Olarak Dedikodu ve Söylentiler

1.4.1. Resmi Olmayan İletişim Olarak Dedikodu

Örgütlerde resmi yapıların varlığına rağmen, resmi olmayan grupların oluşturduğu resmi olmayan yapılar da söz konusudur. Resmi olmayan gruplar sosyal ihtiyaçlar nedeniyle oluşan doğal gruplaşmalardır. Diğer bir ifade ile bu gruplar bilinçli oluşturulmuş değil doğal olarak kendiliğinden oluşan gruplardır. Ancak insanlar arası iletişimde en az resmi olmayan iletişimler kadar önemlidir. (Buna Hawthorn çalışmaları da örnek gösterilebilir.)

Resmi Olmayan İletişimler şu özellikleri taşır:

- Resmi olmayan örgüt esnektir ve mülayim yapıdadır.
- İlişkiler tanımlanmamış olabilir.
- Üyelikler kendiliğinden oluşur ve örgütle ilişki dereceleri değişir.

Resmi olmayan örgütler, örgüt üyeleri arasında onların bilinen ilgi ve arkadaşlıkları üzerine kendiliğinden kurulmuş olan arkadaşlık ilişkilerinden oluşur. Örgüt çalışanlarının iş nedeniyle ya da iş dışında kurdukları ilişkiler nedeniyle, resmi

örgüt dışında ilişkiler gelişebilmektedir. Bu tür önceden öngörülmeleyen ilişkiler resmi olmayan yapıyı oluşturur. Resmi olmayan yapı resmi yapıyı büyük ölçüde etkileyen bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle yöneticiler resmi olmayan yapıya gereken önemi vermelidirler.

Guirdham'a göre sahip olduğu bazı işlevler nedeniyle resmi olmayan yapı; çalışanların morali, motivasyonu, iş memnuniyeti ve performansı üzerinde çok önemli etkiye sahiptir. Bu işlevleri şu şekilde sıralayabiliriz;

- Kişisel kimlik ve ait olma duygusu ile çalışanların sosyal ihtiyaçlarını karşılama memnuniyeti sağlar,
- İlave iletişim kanalları sağlar,
- Bir motivasyon aracı olmayı sağlar,
- İstikrar ve güvence duygusu sağlar, resmi olmayan davranış normlarıyla çalışanlar üzerinde bir kontrol mekanizması sağlar,
- Resmi örgüt içerisindeki yetersizlik ve zayıflıklara dikkat çekmek için bir araç olmayı sağlar.

Bir diğer bakış açısıyla Gürgen resmi olmayan örgütün yararlarını şu şekilde özetlemiştir;

- Örgütteki iletişim yükünün önemli bir kısmını taşıyarak resmi iletişime katkıda bulunur,
- İyi kullanıldığı zaman yöneticiler için etkili bir yönetim aracı olur,
- Özellikle dilek ve şikayetlerin yöneticilere iletilmesinde resmi iletişimin yardımcı bir aracı olarak işlev görür,
- Örgütün çevredeki değişiklikleri zamanında öğrenmesini ve gerekli tedbirleri almasını sağlar,
- Bazı önemli kararların zamanında ve isabetli alınmasını sağlar,
- Takım çalışmalarında görevlerin etkin bir şekilde yürütülmesine zemin hazırlar.

Yapılan araştırmalarda, informal iletişim ağlarının merkezinde bulunan kişilerin evrelerindeki üzerinde önemli etkilerinin olduğu, iktidar ve koalisyon ilişkilerinin bu kişiler çevresinde döndüğü saptanmıştır. Ayrıca bu ilişki ağlarının haritası çıkarılmış, kurumda kimlerin kimlere danıştığı, kimlere güvendiği ve bilgi akışının yönünün nasıl olduğu belirlenmiştir. Oluşturulan bu ilişki haritaları aynı zamanda bilgi boşluklarının nerelerde meydana geldiğini de saptayabilmektedir (Erengül, 1997:297-298; Atak, 59).

Yapısal merkeziliğin ve iletişim üzerindeki kontrolün bir iktidar kaynağı (Pfeffer, 1999: 134; Apak, 59) olduğu düşünüldüğünde, kurumda mevcut informal iletişim ağlarının işleyişinin ne kadar önemli bir rol oynadığı gerçeğiyle karşılaşırız.

Formal yapının gerektirdiği iletişim her zaman ve her konuda başarılı olamaz. Daha doğrusu resmi iletişim kuruluştaki çalışanların beklentilerinin büyük bir bölümünü karşılamaktan uzaktır. Çünkü örgüt yapısının yarattığı resmi iletişim, her zaman gerçeği yansıtmaz ve belirli konularda susar, belli konularda da gerçeği saklayabilir. Kurumda bu tür haberleşme rutin gerçekleşir. Resmi iletişim kişilerin özel durumlarını dikkate almaz, içeriği ciddidir, kurudur ve esprisizdir. İşte formal iletişimin yetersiz kaldığı böyle ortamlarda, informal iletişim dediğimiz bir iletişim türü ortaya çıkar (Kazancı, 2004:269). Bu iletişim şekli, formal iletişimin dışında kurumun günlük çalışması sırasında sürekli olan ve genellikle resmi olandan niceliksel açıdan fazla gerçekleşen iletişimdir.

Çalışma alanlarında bu tür alanlar çalışanların kişilerarası ve sosyal etkileşimlerinden meydana gelir ve emir gerektirmez. Resmi iletişimle karşılaştırıldıklarında bu kanlar daha kolay çarptırılır ve yapılan araştırmalara göre %75'ten fazla iletişim bu kanallarda gerçekleşir. Resmi olmayan kanallar resmi kanlarla göre daha fazla geri bildirim şansı vardır, iletişimciler arasındaki statü uyumsuzluğu daha azdır ve kurum alanlarına daha çeşitli kaynaklardan gelen aynı bilgiyi karşılaştırma imkanı verir. Bu bağlamda resmi olmayan iletişimin amaçlarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Diğer insanlarla iletişim kurma gibi kişisel ihtiyaçları karşılama
- Can sıkıntısı ve monotonluğun etkilerine karşı koruma
- Başkalarının davranışını etkileme çabası gösterme
- Resmi kanallarda işle ilgili olarak elde edilemeyecek bilgi kaynakları sağlama.

1.4.1.1. İnfomal Örgüt

İnfomal örgüt, örgüt üyeleri arasındaki kişilerarası ilişkilerden oluşan karmaşık ve dinamik bir ağıdır. Bu ilişkiler formal örgütte olduğu gibi kolayca kağıda dökülemezler ancak infomal örgüt işlerin yürümesi hususunda formal örgüt kadar gereklidir. İnfomal örgütler doğaları gereği her kurum için farklı şekillerde oluşur ve sürekli değişim halindedir ve kurumun her tarafına dağılmış infomal çalışma grupları

ve iş arkadaşları etrafında kendini gösterir. Kişilerarası sosyal ilişkilerin kaçınılmaz bir sonucu olmakla birlikte informal örgütün kurumlardaki varlığının ve gelişiminin sağladığı en az üç fayda söz konusudur; Birincisi, informal örgüt, bu yapı içinde yer alan kişiler için bir tatmin unsurudur. Çünkü insanlar sosyal varlıklar olup çalışma arkadaşlarının varlıklarına ihtiyaç duyarlar. İkinci olarak, informal örgüt, kurum içindeki mevcut kişiler için bir destek kaynağıdır. Çünkü informal örgüt yapısı, kişilerin sorunlarını çözmelerine, kurumun gayri resmi kurallarını öğrenmelerine, başarının önündeki engelleri aşmalarına ve dayanışmada bulunmalarına yardımcı olur. Son olarak da, informal örgüt, içinde yer alan kişiler için bir haberleşme kaynağıdır. İnfomal haberleşme kanalları sadece haber taşımakla kalmaz, deneyimleri paylaşmak, yenilikleri öğrenmek ve aktarmak, işbirliği yapmak, yeni fikirlere destek bulmak, fikir alışverişinde bulunmak amacıyla da sık ve yoğun olarak kullanılmaktadır (Thompson, 2003:112-115; Solmaz, 565).

Dedikodu ve söylenti, kuruluşların hiyerarşik, biçimsel düzeninde yanıtlanamayan çalışanların ihtiyaçlarının, resmi olmayan kanallarla karşılanmaya çalışıldığı bir iletişim şeklidir. Bu tür iletişim genellikle formal iletişim sisteminin etkin işlemediği, çalışanların tam olarak bilgilendirilmediği ortamlarda ortaya çıkmaktadır. İştten çıkarma, terfi, transfer, yeniden yapılanma gibi belirsizliklerin yoğun olduğu ve bilgi ihtiyacının karşılanamadığı dönemlerde çalışanların informal iletişime eğilimlerinin arttığı görülmektedir. İnfomal iletişim kuru değildir, esprilidir, esnektir, ağır işlemez, her yere sızar, çalışanların ilişkilerinde önemli bir ağırlığa sahiptir ve insanların beklentilerine cevap verir. İşte bu tür iletişimin en güzel örneği dedikodu ve söylentilerdir (Kazancı, 2004: 269; Solmaz, 566).

Dedikodu kurumlarda her ne kadar önemli bir takım ruhu kaynağı olarak görülse de bütün bunların yanında, kişiler arasında diyalog kopukluklarına neden olabilir ve birtakım faaliyetler sonucu yoğunlaşarak toplumu etkiler hale gelebilir (Solmaz, 2004:40).

Dedikodu, kimi zaman gerçeğe dayanan bazen da gerçeğe ilgisi olmayan sıradan bir bilgi alışverişidir. Nerede bilgi eksikliği varsa dedikodu oraya üşüşür, sırların yarattığı anlam boşluklarına ise birbiriyle ilgisi olmayan imgeler, çağrışımlar doluşur. Dedikodu, yarım yamalak bilgiyi kategorileştirerek hayali nesnelere dönüştürür ve bildik kavramlarla ilişkilendirerek olup biten hakkında konuşulur hale getirir. Başka bir ifadeyle dedikodu, söylentinin özel bir formu ya da şekli olarak tanımlanabilir.

Buna, insanların informal iletişim kanallarıyla birbirlerine aktardıkları boş ve tatlı çekiştirmeler de denir. Söylenti ise, kolektif bir tartışma sürecinden kaynaklanan doğaçlama haberlerdir ve söylentinin kaynağında önemli ve belirsiz bir olay vardır. Bilginin karaborsası olarak değerlendirilen söylentinin hiçbir temeli yoktur (Kapferer,1992:19-21; Solmaz:567). Dünyanın en eski medyası olarak isimlendirilen “söylenti” den daha sirayet edici bir şey var mıdır? Ya da daha aşındırıcı bir şey? Söylenti, kardeşleri dedikodu ve “fiskos “ve hatta serbestçe bir ifadeyle “haberler” olarak adlandırılan şey gibi sadece alt sınıfların ve onların popülist vekillerinin zengin ve güçlü olana karşı garezlerini ifade ettikleri, onların hakkında uzlaşmacı yarı gerçeklerini yaydıkları bir kanal değildir.

Söylenti her ne kadar belirsizliğiyle temelde anonim oluşu ve doğruluğunun ispatlanma usulleri ya da kaynağının tanımlanabilirliğindeki eksiklikle tanımlansa da, söylentiler “performatiftirler”. Yani bir takım şeylerin gerçekleşmesine neden olurlar. “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz” deriz, biri bir söylentiye bir kez karışmaya görsün, bir daha adını temize çıkarması imkansıza yakındır. Bunun nedeni söylentilerin her daim panik ve kıyımları provoke etmekte güçlü bir şekilde etkili olmuş olmalarıdır (Kapferer, 1992:19-21; Solmaz, 567).

Söylentiler bir toplumun önyargılarını gösterir ve günah keçilerini işaret eder. Söylenti, doğruluğu kanıtlanmamış ve güvenilir olmayan kaynaktan alınan, çoğunlukla şifahen yayılan bilgidir. Söylentiler pozitif veya negatif olabilir. Tamamen veya kısmen yanlış olabilirler. İnkâr edilemez derecede doğru ya da vakitsiz gerçekler de olabilirler. “Her söylentide bir gerçek payı vardır” inancından hareketle insanlar bildikleri ve inandıkları için aşikâr olarak yanlış hatta saçma bile olsa söylentilerin içinde doğruluk payı olduğuna inanma eğilimindedirler.

Dedikodu, tanıdıklar arasında, görece kapalı bir ilişkidir. Ancak söylentinin iki ucu da açıktır, başka bir ifadeyle, ne kaynağı ne de hedefi bellidir.

1.4.2. Söylenti

1.4.2.1. Söylentinin Tanımı

Bu alanın kurucu ataları olan Allport ve Postman'a göre söylenti, "kesinliği kanıtlamaya elverişli somut veriler olmaksızın, genellikle kulaktan kulağa kişiden kişiye yayılan, inanılması istenen, günün olaylarına bağlı bir önermedir." Knapp'a göre, "inanılması istenen, güncelliğe bağlı olan ve resmi bir doğrulama olmaksızın

yaygınlaşan bir deklerasyon dur." Peterson ve Gist'e göreyse söylenti, "kişiden kişiye dolaşan ve kitlenin ilgisini çeken, bir nesne, bir olay veya bir soruna dayanan doğrulanmamış bir açıklama ya da bir özetir."

Bu üç tanım birbirine oldukça yakındır. Bunlara göre söylenti öncelikle bir haberdur: güncel olanla ilgili bir kişi veya bir olay üzerine yeni öğeler ileri sürer. Bu yönüyle, geçmiş bir olguyla ilgili olan efsaneden ayrılır. İkinci olarak, söylentiye inanılması istenir. Genel olarak yalnızca eğlendirme ya da düş kurdurma kaygısıyla anlatılmaz: bu yönüyle, eğlenceli hikâyelerden veya masallardan ayrılır. Söylenti inandırmaya çalışır (Kapferer, 1992:13).

Yine kendi dinamiklerinden yola çıkarak yapılan söylenti tanımlarının en bilineni Amerikan sosyolog T. Shibutani'ye aittir: Söylentiler, kolektif bir tartışma sürecinden kaynaklanan doğaçlama haberlerdir. Shibutani'ye göre, söylentinin kaynağında önemli ve belirsiz bir olay vardır. Örneğin, gece boyunca birçok tank bir Tunus köyünden geçiyor. Sıkı bir haber denetiminin uygulandığı bu ülkede halk kendine soracaktır: ne oluyor? Söylenti, "olayın doyurucu bir açıklamasına ulaşmak için grubun entelektüel kaynaklarını ortaklaştırma" olacaktır. Böylece söylenti hem haberin yayılma süreci hem de bir açıklama ve yorum sürecidir. Shibutani'nin kanıtını basit bir formülle özetlemek mümkündür: $S = \text{Önem} \times \text{Belirsizlik}$. Çoğaltıcı bir ilişki söz konusudur. Eğer önemi sıfırsa veya olay tamamen belirsiz değilse, söylenti olmayacaktır. Grubun harekete geçme enerjisi yoktur (Kapferer, 1992:19).

Söylenti fenomeni sosyolojik olduğu kadar politiktir. "Resmî" kaynak kavramı politiktir, artık ahlâkî otoritesi eksik olsa bile, konuşmak için hukukî otoriteye sahip olan her özne üzerindeki belirli bir anlaşma tarafından yönlendirilir. Oysa, söylenti otoriteyle bir ilişkidir; sırların üstünü açarak, hipotezler ortaya koyarak, otoriteleri konuşmaya zorlar. Fakat onların konuşmaya izni olan tek kaynak olma statüsüne itiraz eder. Söylenti, davet edilmeden, kendiliğinden söz almaktır. Genellikle bir karşı çıkıştır, sanki resmîlik ve inandırıcılık birlikte olmazmış gibi, resmî yalanlamalar onu ikna etmez. Şu halde, otoritelerin sorgulanması, "hangi konuda kimlerin konuşmaya hakkı olduğu" nu tartışmak anlamına gelir. Paralel haber olarak ve bazen resmî habere karşıt haber olarak söylenti bir karşı iktidardır. İşletme içindeki söylentiler bunun en güzel örneğidir. Bir kişi bir göreve atandığında büyük bir gizlilik içinde bile olsa haberin, örgütlenmenin ve hiyerarşinin devreleri tarafından, şeften astına, onun daha astına vb. kadar dolaşıma girmesinden bile önce, taban zaten olaydan haberdardır. Her örgütlenme

içinde, meşru iletişim devrelerinin ve süreçlerinin yanında söylenti, hayalî, paralel ve görünmez devreler kurar. İlgililere zaman kazanma imkânı sağlar, her örgütün varlığı içinde sürpriz etkisi, değişimi yaratmak veya zorlamak açısından önemlidir. Bir gün, birdenbire, birçok memur ve üst düzey görevli işten çıkarıldıkları haberini alabilirler. Söylenti, kararlaştırılmış taktiğin uygulanmasını engeller, çalışanlara planlama ve eylem örgütlenme araçlarını sunar (Kapferer, 1992:27-28).

Söylentide dedikodudan farklı olarak kaynağın bilinmeyişi söz konusu olmaktadır. Dedikodu kişi/kişiler bilinebilmekte ya da en azından tahmin edilebilmekteyken söylentide bu durum değişebilmekte yani söylentinin kaynağı çoğu zaman tahmin bile edilememektedir. Söylenen olay ya da durum kişiden kişiye aktarılmakta kimi zaman ilk durumdan oldukça farklı bir şekilde meydana gelerek kendinin yenileyebilmektedir. Bu durum söylentinin çeşitli tanımlamalarına bakılarak daha açıklık kazanabilmektedir.

1.4.2.2. Psikiyatride Söylenti

E. Morin'in, söylentiye yalnızca doğrulanabilir olguları olmayan hikâyelere indirgeyen tanımı, sapkın bir etki doğurmuştur; söylenti, toplumsal bünyenin bir akıl hastalığı sayılmıştır. Böylece söylenti bir hastalığa, bir "zihinsel kanser" e benzetilir. Monde'un başyazarı Pierre Viansson-Ponte şöyle yazıyordu: "Özellikle politik sınıfın dikkatini çeken, kamuoyunun bir başka bulaşıcı hastalık türü, politik söylenti olarak adlandırılabilir bir hastalık hiçbir zaman incelenmemiştir." Söylentinin psikiyatrinin konusu haline getirilmesi, önemli bir olguyu kabul etmemenin doğrudan sonucudur: yanlış bir haber toplumsal bünye içine bir kez girdiğinde, tam da doğru bir haber olarak yayılır. Bu yayılma, bazı deliliklere veya kolektif halüsinasyona değil, fakat sadece toplumsal hayatın temelini oluşturan kurallara bağlıdır. Söylendiği gibi, söylenti bize hiçbir zaman tanımadığımız kişiler aracılığıyla değil, tersine yakınlarımız aracılığıyla ulaşır. Toplumsal hayat güven üzerine oturur: ilke olarak akrabalarımızın uydurduğunu, masallar yarattığını veya halüsinasyonlara sahip olduklarını varsaymayız (Kapferer, 1992:23).

İşte bu nedenle ortaya çıkan söylentiler bizler için inanılması kolay birer gerçeklikler olabilmektedir. Çünkü çoğunlukla ortaya çıkan söylentinin doğruluğunun olup olmadığını araştırmadan kolayca inanabilmekte e ona göre tavır takınabilmekteyiz.

Bu açıdan bakıldığında söylentilerin ön yargılara yol açabileceği görülmekte ve bu durum da sağlıklı ilişkilerin kurulmasını engelleyebilmektedir, diyebiliriz.

1.4.2.3. Söylentiler Nasıl Başlar

Söylentilerin başlayabilmesi için üç temel ögenin gerçekleşmesi gerekir. Bu öğeler;

1. Bilgi Eksikliği; çalışanların kendi dünyalarında neler olduğunu bilmedikleri durumlarda, durum hakkında spekülasyonlarda bulunulmasıyla söylentiler harekete geçer,

2. Güvensizlik; bu durumda çalışanlar negatif algılama eğilimindedirler ve endişelerini diğerleriyle paylaşırlar,

3. Çelişkiler; söylentilerin başlamasındaki bir diğer etkidir (Dessler, 1998: 441; Solmaz, 569).

Söylentinin kaynağında önemli ve belirsiz bir olay vardır ve açıklanamayan olaylara bir anlam vermeye yöneliktir. “Söylenti=Önem X Belirsizlik” şeklinde formüle edilebilir. Eğer olayın önemi sıfır veya olay tümüyle belirsiz değilse söylenti olmayacaktır (Kapferer,1992:19-21; Solmaz,569). Yani kabaca, bir söylentinin gücü, söz konusu söylentinin önemiyle, durumun bütününe dair belirsizliğin çarpımı demektir. Başka bir ifadeyle, koşulların bütünü ne kadar belirsiz ve haberler ne denli anlamlıysa, söylenti de o denli güçlü olur. Eğer bu faktörlerden birisi sıfıra yaklaşırsa hiçbir söylenti ortaya çıkmaz. Her ne kadar formül oldukça inandırıcı gibi görünse de başka bazı kuramcılar, onun insan faktörünü göz önüne almadığı için başarısız olduğuna işaret etmişlerdir. “Söylentinin Genel Yasası” başlıklı makalesinde A. Chorus, formülü, “Söylenti= Ehemmiyet X Belirsizlik X Eleştirel Ehliyet” şeklinde genişleterek söylentiye almak ve yaymakla alakalı olan eleştirel ehliyet fazladan bir ağırlık verir. Eleştirelilik katsayısı ne kadar yüksekse, söylentinin yayılması da o denli zorlaşır, bununla birlikte, eğer söylenti eleştirel olmayan kulaklara ulaşırsa hızlı bir biçimde yayılacağı garantilenmiş demektir. O halde insanların bekleyip de cevap alamadığı her yerde söylentilerin ortaya çıkabileceğini söylemek mümkündür. Eğer ortalarda negatif bir söylenti dolaşıyorsa kurumlar şu önerileri uygulamalıdır (Banks, 1996:38-40, ; Solmaz, 572) ;

1. Bir söylenti büyüyor ya da dolaşıyor gibi görünüyorsa, söylentinin verdiği mesajı yalanlama anlamında özenle hazırlanmış karşı enformasyonu kamuya yayın.

Söylentinin dolaşımının artmasını istemiyorsan söylentinin kendisini anmayın. Enformasyon, güçlü bir şekilde söylentinin gerçek dışı olduğunu ifade etmelidir çünkü bu söylentinin etkisini azaltır.

2. Bir söylenti dolaştıktan sonra onu analiz edin. Muhtemel kaynak nedir? Niçin başladı? Mümkün olan etkisi nedir? Uzaklaşacak mı? Mantar gibi hızla yayılacak mı? Nerede merkezlenmiş? Ulusal mı? Ya da bir şehir ve bir bölge ile sınırlanmış mı?

3. Hiçbir şey yapmayın. Bazen bir yalanlama sessiz kalmaktan daha çok dikkat çeker be bu şekilde bazı söylentiler uzaklaşır.

4. Söylentiye herkesin önünde (alenen) ve şiddetli bir şekilde yalanlayın. Gerçekte hiçbir temeli olmadığını ispat edin. Bir kez asılsız olduğu gösterildiğinde, söylentiye aktaran kişi de “Bu tamamen asılsız. Biliyorum, çünkü...” diyerek söylentiye reddedebilir. Bazen, söylenti yaygınlaşır ve potansiyel olarak ciddi hale gelirse bir haber konferansı uygun olur. Amaç söylentinin ne kadar yanlış olduğunu göstermektir. Bunun yanında, bu haber konferansı söylentiye gereksiz yere tekrar etmez.

5. İnandırıcı olmak için, dışarıdan söylentinin itibarını düşürmeye yönelik konu ile ilgili bir uzman bulun.

6. Yüksek tirajlı yayınlarda basılı reklâmlar verin. Eğer mesajınız inandırıcı ise bu çok sayıda insana ulaşmak için güçlü bir araçtır. Mesajınız inandırıcı değil ise basılı reklâm söylentinin değerini arttırır. Vaktinden önce ortaya çıktığından değil ama söylentinin tamamen asılsız olduğundan emin olun. Vaktinden önce ortaya çıktığından değil. Böyle bir durumda basılı reklâmlar faydadan çok zarara sebep olabilir.

Söylentiler genellikle, bir niyet ve bir strateji olmadan kendiliğinden ortaya çıkan bir toplumsal üretdir (Kapferer, 1992:35; Solmaz, 568).

Söylentinin kaynağına ulaşmanın zorluklarından biri söylentiye anlayıp anlayamama ile ilgilidir. Çünkü söylentinin ulaştığı her insan onu değiştirebilir ve böylece söylenti, kaynağının katkıda bulunan bir parçası olabilir. Kaynaklar nadiren gerçektir. Söylentilerin kendisi spesifik bir kişiyi ya da bir kurumu belirtebilir. Örneğin, söylentiye anlatan kimse “bunu geçen haftaki gazetede okudum” diyebilir. “Geçen hafta”nın da şüpheli bir süre olduğunu özellikle göz önüne alarak kaç insan geriye dönüp geçen haftaki gazetenin bir makalesini arayacaktır? Söylentiler genellikle masumane bir şekilde başlatılır. Saf şekilde başlayan bazı söylentiler, buna rağmen, gerçek bir zarara sebep olabilir (Banks, 1996; Solmaz,569).

Söylentide her zaman bir art niyetin yada herhangi bir amaca hizmet eden bir gerçekliğin olduğu söylenmez. Çünkü görüldüğü gibi söylentiler kimi zaman aniden bir niyete bağlı kalmadan da ortaya çıkarak yayılabilmektedir.

1.4.2.4. Söylentiler Nasıl Yayılır

Söylentiler yayılır. Çünkü insanlar bunların kendi hayatlarına yönelik heyecan verici, duygusal haberler olduklarına inanırlar. Söylentiler her nasılsa akla yakın görünür. Söylentiler üzüntüye veya endişeye sebebiyet veren şeyleri de kapsar ve bunu yayan insanlar mantıklı bir açıklama yapma veya yalanlama suretiyle korkularında ve endişelerinden kurtulacakları umudu içerisindeyler. Söylentilerde, insanların kuruluşlara, hükümetlere veya büyük şirketlere güvensizliği vardır. Söylentiler yayılır çünkü insanlar “bilen kişi” olarak anılmak ister. Bilgi güçtür. Söylenti, güç kaybında olduğunu hisseden ve söylentiye taşıyan insanlara güçlü olduğu hissini verir (Banks, 1996:36-37; Solmaz, 570).

Söylentinin dolaşmasını sağlayan nedenler yalnızca iştah açıcı yanı ve ondan elde edilen itibar değildir, ona inanma ihtiyacı da bu nedenlerden biridir. Bir başka neden daha vardır: arkadaşlarla, komşularla veya akrabalarla konuşurken birbirine söyleyecek bir şey olması gerekir. Doldurulması gereken boşluklar, sürekli yinelenen sessizlik dilimleri vardır. Tanım gereği yakınlarımızı sık sık görürüz: bizim hakkımızda her şeyi bilirler ve biz de onlar hakkında her şeyi biliriz. Yalnızca kendinden bahsetmek dinleyiciyi çabuk bıktırır. Bu durumda konuşma tehlikelerin en korkuncu tarafından tehdit edilir: sessizlik, birbirine söyleyecek hiçbir şeyi olmamak, boşluğa razı olma. Söylenti bu boşluğun içine çok güzel oturur, konuşmanın sürdürülmesini sağlar. Konuşmak, birlikte konuşmaktır. Diğerlerinin yanı sıra G. Bateson, her iletişimin aynı zamanda konuşan iki taraf arasında bir tür ilişki önerisi olduğunu çok güzel göstermiştir. Bir kişiye bir söylentiden bahsetmek, onu kendisiyle "dedikodu yapmaya" davet etmek demektir (Kapferer, 1992:75-76).

Hemen her konuda bir bilgiye sahip olduğunu ve bu nedenle de güçlü olduğunu göstermek isteyen ve çevresindekilere de bunu kabul ettirmeye çalışan birey sahip olduğu bilgileri her fırsatta birileri ile paylaşarak bunların yayılmasını sağlamaktadır.

1.4.2.5. Söylenti Çeşitleri

Söylentiler genel olarak ikiye ayrılmaktadır;” içsel” ve “dışsal söylentiler”. İçsel söylentiler; kurum personeli, hizmet sağlayıcılar ve satıcıları ilgilendiren konular çerçevesinde gelişirken dışsal söylentiler de; müşterilerin, medyanın, yatırımcıların ya da kamunun ilgilendiği konular hakkında gerçekleşmektedir (Difonzo ve Bordia, 2000: 176; Solmaz, 571).

Söylentinin bu genel sınıflandırması dışında değişik çeşitlerinden de bahsetmek mümkündür. Bunlar (Banks, 1996:37-38; Solmaz, 571).

1) Kasıtlı söylentiler; bir amaca ulaşmak için başlatılır. İnsanlar, söylentileri kendiışlerine fayda sağlamak için başlatır.

2) Vakitsiz çıkan söylentiler; ilerde gerçek olacak bir şeyin erken versiyonudur. İş yerinde, çalışanlar sık sık işten çıkarma ile ilgili ilerde gerçekleşecek olan söylentiler duyar ve aktarırlar. Bu tip bir söylentiye inkâr etme sessiz kalmaktan daha zarar verici olabilir.

3) Kötü niyetli söylentiler; genellikle rakibin işlerini bozmak için başlatılır.

Örneğin, birileri bize, “Caddenin karşı tarafındaki restoranda güveç geçen haftanın artıklarından yapılmıyormuş” diyebilir. Bu gerçek olabilir ya da olmayabilir. Şehirdeki restoranların yarısı için gerçek olabilir, doğru zamanda doğru insanlara söylendiğinde bu yayılır ve müşterilerde azalmaya neden olur.

4) Ahlaksız söylentiler; o derecede inanılmazdır ki insanlar “bu gerçek olmalı” diye düşünürler.

5) Gerçeğe yakın söylentiler; böyle adlandırılır çünkü kısmen doğrudur. İnsanlar bunu duyar ve hikâyenin bir parçasına güvenilirlik katarlar daha sonra bu söylentinin tamamen doğru olduğu kanaatine varırlar.

6) Doğum günü söylentileri; ortaya çıkmaya devam eden ve devam edecek söylenti çeşididir. Doğum günleri gibi olağan ve periyodik olarak tekrarlanan konulardır.

1.4.2.6. Söylentiye Önlemek

Söylentilerin artmasını önlemek için Knapp tarafından verilen beş "öğüt" ilginçtir. Bunlar, farkına varmadan, neden söylentilerin her zaman rahatsız ettiğini ortaya çıkarırlar.

- İlk olarak, halkın, dışardan bilgilenme yoluna gitmeyecek şekilde resmî medyalara (basın, radyo, televizyon) tam bir güven duyması gerekir.

- İkinci olarak, kitlenin yöneticilerine tam olarak inanması, krizin ve savaşın yarattığı meseleleri çözmek için elinden geleni yapan yönetime güven duyması gerekir. Şu halde, söylentilerin mayası olan güvensizlik ve şüpheden kaçınmak için her şey yapılmalıdır.

- Bir olay gündeme geldiğinde, olabildiğince hızla azamî bilginin verilmesi önemlidir. Söylentiler, halkın kendisine sorduğu ve cevap veremediği kendiliğinden sorulardan doğar. Eğer olay açık değilse, bunlar olayı anlama ihtiyacını giderirler.

- Bilgiler vermek, bunların algılandığını güvence altına almaz: şu halde bunların herkes tarafından en iyi şekilde algılanmasını sağlamak uygun düşer. Bütün bilgisizlik adacıklarını yok etmek gerekir. Örneğin, Knapp, İngiliz ordusunun yeni bir girişimini; askerlerin her türlü konuyu sorabildikleri ve en açık şekilde doğru cevaplar alabildikleri "eğitici toplantıların organizasyonunu örnek gösterir.

- Sıkıntı monotonluğu ortadan kaldıran en ufak şayialar için bile bir açıklık yarattığına göre, halkı, işle veya boş zamanların örgütlenmesi yoluyla aylaklıktan uzak tutmak önemlidir (Kapferer, 1992:16-17).

1.4.2.7. Söylenti Sonrası

Söylenti sonrası pek ilginç değildir. Sanki her şey düzene girmiş ve hayat eski haline dönmüş gibi görünür. Bir tayfun gelip geçmiştir, güzel havanın geri gelişiyle her şey unutulmuştur, hiçbir şey olmamış gibidir. Söylenti mi? Hangi söylenti? Bu durum, grubun geçici irkilmesi veya günlük hayatın eğlenceleri olarak söylentilerin çoğu için geçerlidir (Kapferer, 1992:141).

Genel olarak, söylenti sonrası, sessizliğin anlamı sorusunu gündeme getirir. Artık söylentiye inanılmadığı için mi, inanılmakla birlikte ondan bahsetmek artık hoş karşılanmadığı için mi, ona inanırken artık ondan bahsetmeye gerek kalmadığı için mi söylentiden vazgeçilir? Bu hipotezlerin her biri tamamen farklı bir söylenti sonrası ortamı çizerler. "Villejuif" bildirisinde saldırıya uğrayan markalardan birinin sorumlusunun belirttiği gibi: "Endişeli mektupların sayısının azalması iyi bir işaret midir? Bunun anlamı söylentinin gerilediği midir yoksa bu, soruların yerini söylentinin haklı olduğu inancının aldığını mı gösterir?" (Kapferer, 1992:141).

Oraya çıkan söylentiler kimileri tarafından kolaylıkla inanılmakta ancak kimileri ise bunların doğruluğundan şüphe ederek kaynağı bulmaya çalışabilmektedirler. Söylenti sonrasında ise; özellikle buna kurban durumda bulunan kişiler açısından bakıldığında durum farklı olabilmekte kimi zaman umursanmayan kimi zaman ise kişilerin hayatlarını değiştirebilecek derece önemsenene söylentiler ile karşılaşabilmektedir.. bu durum da kişilerin daha sonraki yaşantılarını son derece etkileyebilmektedir. Çünkü söylenti yayıldıktan sonra onun aksini iddia ederek haklılığını ispat etmeye çalışmak zor bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4.3. Dedikodu ve Söylenti Arasındaki Fark

Söylenti, kolektif bir tartışma sürecinden kaynaklanan doğaçlama haberlerdir ve söylentinin kaynağında önemli ve belirsiz bir olay vardır. Bilginin karaborsası olarak değerlendirilen söylentinin hiçbir temeli yoktur (Kapferer, 1992:19-21). Söylenti, doğruluğu kanıtlanmamış ve güvenilir olmayan bir kaynaktan alınan, çoğunlukla şifahen yayılan bilgidir. Söylentiler pozitif veya negatif olabilir, tamamen ya da kısmen yanlış olabilirler, söylentinin ne kaynağı ne de hedefi belli değildir (Solmaz, 2006). Söylentilerin başlayabilmesi için üç temel ögenin gerçekleşmesi gerekir. Bu ögeler: 1. Bilgi eksikliği; çalışanların kendi dünyalarında neler olduğunu bilmedikleri durumlarda, durum hakkında spekülasyonlarda bulunulmasıyla söylentiler harekete geçer. 2. Güvensizlik; bu durumda çalışanlar negatif algılama eğilimindedirler ve endişelerini diğerleriyle paylaşırlar. 3.Çelişkiler; söylentilerin başlamasındaki bir diğer etkidir (Dessler, 1998:441; Solmaz, 2006). Söylentinin beraberinde getirdiği bazı problemler vardır. Bunlardan en kötü şöhretli olanı dedikodudur (Newstrom ve Davis; Demir,2003:147; Arabacı,2011). Toplumumuzda genel olarak ortamda bulunmayan üçüncü bir şahısla ilgili konuşma “dedikodu” olarak adlandırılır. Türk Dil Kurumu [TDK] Türkçe Sözlükte dedikodunun tanımı: “Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, kov, gıybet, kılükal” olarak yer alırken; söylenti ise “Ağızdan ağıza dolaşan, kesinlik kazanmayan haber, rivayet /Belli bir olayın olduğu yolunda bir topluluk ya da toplumsal kümede dolaşan doğrulanmamış haber” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011). Son yıllarda dedikoduya dair “Ortamda bulunmayan kişi hakkında değerlendirmeci konuşma” olarak ifade edilen tarafsız tanımlar da ortaya konmuştur (Kurland ve Pelled, 2000:429; Arabacı,2011). Dedikodu birinin başka birine orada olmayan üçüncü bir şahısla ilgili bilgi sağlaması olarak da tanımlanabilir. En az

üç kişi eylemin içinde yer aldığı için dedikodu bir sosyal etkinliktir (Witteck ve Wielers, 1998:189; Arabacı, 2011).

Söylenti ve dedikodu arasındaki farkları maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz;

1.Dedikodu, söylentilerden kesin bir çizgi ile farklılaşır. Buna göre, dedikodunun ana işlevi, sosyal kontrol iken, söylentinin ana fonksiyonu, tatmin edici bilginin yayılması ulaşılabilir veya inanılır olmadığında, bilgi taşımaktır. Dedikodu, tipik olarak insanlar hakkında gelişir ve bu yüzden sadece insanlar dedikodunun kontrolü altındadır. Elbette bir kişinin hareketlen bütün bir grubu veya toplumu etkiliyorsa kışı de önemlidir. Böyle bir durumda söylenti, o kişinin hareketleri, sağlığı ve benzer durumlarla ilgili olarak gelişir Yine de buna dedikodu değil söylenti denir Çünkü bilgiyi taşımada insanları harekete geçiren öğeler, onları ilgilendiren konular hakkında bilgi sağlar ve güvenilir bilgi, ulaşılabilir veya inanılabilir olmadığında söylenti ortaya çıkar. İnsanların bilgiyi aktarmadaki nedenleri, hakkında konuşulan insanla ilgili, kendi duygu ve tutumlarını ifade etmek ve o kişi veya diğerleri üzerinde sosyal baskı oluşturmak olmadığı taktirde bunlar dedikodu değil söylenti olarak adlandırılır.

2. Dedikodu, tanıdıkların kendi aralarında gerçekleşen göreceli ve kapak bir ilişkidir. Oysa söylentinin iki ucu da açıktır, başka bir ifadeyle, ne kaynağı ne de hedefi belli değildir ve aktaran bir sorumluluk taşımaz. Başlangıçtaki halinden farklılaşarak kulaktan kulağa ve kalabalıklara yayılabilir.

3.Söylentilerin ana fonksiyonu, ulaşılabilir ve inanılır bilgiler olmadığında bilgi taşımak olarak nitelendirilirken dedikoduların ana fonksiyonu sosyal kontrol olarak kabul edilir.

4.Dedikodular kişilere yönelik gelişirken söylentiler zaman zaman kişilere yönelik gelişse de daha çok olaylara bağlı olarak ortaya çıkar.

5.Söylentiler inanılmak istenen önermeler olup inançları da kapsar. Dedikodular ise dinamik süreçlerinden dolayı değişkenlik gösterir ve bu sebeple başkaları hakkında konuşmak şeklinde ifade edilir.

6.Söylenti her şeyden önce ampirik gerçekliği aktarır ya da açığa çıkarır. Dedikodu ise eğlenmek ve sosyalleşmek amacıyla yapılır.

7.Söylentiler, bilgiler arasındaki boşlukları doldurmak amacıyla ortaya çıkarken, dedikodular sosyal ilişkiler ve bu ilişkilerin kullanıldığı ortamlarda kendisini gösterir.

8.Söylentiler, çok sayıdaki insanın ilgisini çeken olaylar ve konuları kapsar dedikodular ise, belli insanların bir arada bulundukları küçük grupları kapsar.

9.Söylentiler geniş alanlara yayılırken dedikodular söylentilere göre daha sınırlı yayılır (Solmaz, 2004:70-73).

1.4.4. Söylentiyle Mücadele ve Söylenti-Dedikodu Yönetimi

“Bir söylentiye çürütmenin en iyi yolu, doğruyu en kısa zamanda açıklamaktır. Çünkü söylenti ne kadar çok tekrar edilirse o kadar çok inanılacaktır(Dessler,1998: 441;Solmaz:571).

Krizden kaçınmak için, söylentilerle mücadele etmeye yönelik geçerli olabilecek bazı genel öneriler söz konusudur (Banks, 1996:38-39; Solmaz, 572).

1. Söylentinin mağduru çoğunlukla söylentiye en son duyar bunun için, söylentiye çıkaranları ve destekçilerini uyarı amaçlı, değişik çalışanların ya da gönüllülerin kayıt tuttukları bir söylenti merkezi saptayın.

2. Zarar verici bir söylenti durumunda ne yapılması gerektiği konusunda personeli bilgilendirmek için çalıştaylar düzenleyin. Hangi söylentilerin kurumunuz için en zararlı olduğu konusunu düşünün. Benzer iş kollarındaki şirketler için sorun yaratmış söylentiler üzerine çalışma yapın.

3. Kurumunuzun, söylentiye tamamen inanmasa bile kurum ile ilgili negatif bir söylentiye kuşkuyla karşılayacak olan hedef kitle ile güçlü pozitif ilişkileri olduğundan emin olun.

4. Çalışanları bilgili tutun. Karanlıkta bırakılan çalışanlar yaygın olarak “fısıltı gazetesi” neden yayılan söylentilerin gelişmesinde etkili olacaktır. İşten çıkarma gibi durumlarda kötü bile olsa çalışanlarınıza konu hakkında gerçek bilgi verin ve belli bir süre onları işte tutmaya söz verin. Hayal ürünü ve gerçek durumdan daha olumsuz söylentilerin dolaşmasına izin vermektense bu daha avantajlı olacaktır.

Söylentiler bireyden başlayıp, topluma yayılan, şirketleri batıran ya da hak etmeyi baş tacı yapan, liderler çıkaran ya da kahramanları tarihe gömen, hatta küslükler yaratan ya da savaşlar başlatan güçlü bir silaha eğer, silahla oynamanın tehlikeli olduğunu, aynı anda hem vurup hem de vurulabileceğimizi bilmemiz gerekir. Söylenti ve dedikodu bireyin kendisini iyi hissetmesinin belki de en iyi yoludur. Çünkü, paylaşılan şey kişinin karşısındakine önem atfetmesinin göstergesi olarak kabul edilir.

Bir musevi hikayesi, söylenti ve dedikodunun yayılması durumunda ne kadar etkili olduğunu anlatır niteliktedir: Bir adam yaşadığı topluluk içinde hahamla ilgili bir söylenti yayar. Sonradan yapmış olduğu şey ve verebileceği zararlar konusunda etraflıca düşünür. Hahama gider ve hatasını telafi etmek için her şeyi yapmaya hazır olduğunu söyleyerek affını diler. Haham, adama “Kuş tüyü bir yastık al, onu kes ve tüyleri rüzgara savur” der. Adam bunun tuhaf bir talep olduğunu düşünür ama kolay bir şey olduğundan memnuniyetle yerine getirir. İsteğini yerine getirdiğini söylemek üzere hahamın huzuruna geldiğinde haham ona şöyle der, “Şimdi git ve rüzgarda savrulan bütün tüyleri tek tek topla. Çünkü sözcüklerinin vermiş olduğu zararı tüyleri tekrar toplamadan telafi edemezsin”. Başka bir ifadeyle söz ağızdan bir defa çıkar ve önemli olan sözün egemenliğine girmeden onun efendisi olabilmektir. Unutmamak gerek ki; bilgi, doğruluğu söylendiği, kanıtlandığı ya da bir esasa dayandığı için değil biz ona inandığımız için doğrudur.

1.5. Dedikodunun Etkisine İlişkin Önemli Örnekler

Günlük hayatımızda şu ya da bu şekilde dahil olduğumuz dedikodunun sosyal hayattaki boyutu hiç de önemsenemeyecek kadar azdır. Bunu aşağıdaki örneklerden açıkça anlayabiliriz:

1.5.1. Procter-Gamble ve Şeytan

Tüketim malları üreten en büyük Amerikan şirketlerinden Procter and Gamble'a, 1981'den bu yana her ay endişeli tüketicilerden binlerce telefon geliyor; bunlar duydukları söylentinin doğru olup olmadığını, ileri sürüldüğü gibi şirketin şeytanla bağlarının bulunup bulunmadığını öğrenmek istiyorlar. Bu söylentiye göre şirketin görsel simgesi olan ve yüzlerce yıldızı seyreden bir insan yüzü, gerçekte birçok Şeytanî işareti gizliyor. Dikkatle bakıldığında yıldızların Şeytan'ın şifresini resmettiği görülüyor: 666. İşlerini yoluna koymak için Procter and Gamble Şeytan'la anlaşmış ve kârlarının yüzde 10'unu şeytana inanan bir tarikata aktarıyor. 1980'e doğru Mississippi'nin batısında doğan bu söylenti, hızla yaygınlık kazanmış ve ABD'nin doğusuna ulaşmış; Procter and Gamble'ın hiçbir biçimde hazır olmadığı bir savaşı başlatmıştı: özel türden bir yıldızlar savaşı. Bu masum yıldızlardan çıkarılan anlamlar yüzünden sarsılmış olan birçok dinî grup, uğursuz işaretle damgalanmış ürünleri boykot etmeyi bile önerdiler (Kapferer, 1992:7)

1.5.2. Orleans: Karşı Mito

Söylenti 1966 sonlarında, Rouen'de tanınmış bir konfeksiyon mağazasını beyaz kadın ticaretine açılan kapı olmakla suçlar. Telefonlarla gelen tehditler artar. Hiçbir tekziyin yatıştıramadığı bu söylentinin peşini bırakmadığı mağazanın yöneticisi pes edip kentten ayrılır. Üç yıl sonra aynı söylenti Orleans'a çullandı. Müşteriler, Yahudilerce işletilen tanınmış altı hazır giyim mağazasından ayaklarını kestiler: genç kadınlar ortadan kayboluyor, prova kabinlerinden kaçırıyorlardı. Polis, mağazaların bodrum katlarında bol miktarda uyuşturucu verilmiş ve bir beyaz kadın ticareti şebekesine gönderilmeye hazır iki üç genç kız bulmuş olmalıydı. Söylenti dikkati çekecek bir yaygınlık kazanmıştı: "Orleans söylentisini sona erdirmek ya da en azından etkisini azaltmak için Paris basınının ve yerel basının, derneklerin ve kamu erklerinin tümüyle seferber olması gerekmişti (Kapferer, 1992:7-8).

1.5.3. Coca-Cola İçeceği

Coca-Cola içindeki fare söylentisi, gerçek olgulara bağlı bir söylenti örneğidir. Buna göre, tüketiciler, Coca-Cola şişelerinin içinde fare parçaları bulmuşlardı. ABD'de çok yaygın olan zehir söylentilerinden biri söz konusudur. Fakat olgu tarihseldir. Hukuk yıllıkları incelendiğinde görülüyor ki, ilk dava 1914'te Mississippi'de bir tüketici tarafından açılmış ve kazanılmış. O zamandan bu yana, 44 vaka nedeniyle, Coca Cola'nın şişelenmesiyle görevli şirketlere davalar açılmış. Bu davalar fazla gürültüsü çıkarılmadığı halde, olgular düş güçlerini çok fazla etkilemiş olmalı ki, söylenti onları bütün ülkeye yaymıştı. Bundan böyle bu küçük öykü Amerikan sözlü geleneğinin içine girdi ve Coca-Cola üzerine anlatılan hikâyelerin bir parçası haline geldi. Bu, formülü bu kadar gizli tutulan bu gizemli içeceğin etkisine karşı bir tür uyandır (Kapferer, 1992:51).

İşte bu şekilde ortaya çıkan söylentiler herkes tarafından bilinen ve tanınan kimi olgulara da zarar verebilmektedir. Çünkü dedikodu ve söylentiler bir kez ortaya çıktı mı ve yayıldı mı artık onun aksini göstermeye çalışmak neredeyse imkansız olmaktadır. İlk bu durum diğer kişilerde şüphe uyandırarak, eleştirel bakışlara yol açabilmektedir.

1.5.4. Kanalizasyondaki Timsahlar

Aynı şekilde, New York'ta oturan herkes bir gün, şehrin kanalizasyonlarının timsahlar tarafından istila edildiğini duydu. Bu hayvanlar buralara nasıl gelmişlerdi? Söylentinin değişik biçimlerine göre, Florida'da Everglade'lerdeki tatilinden dönüşte yanında küçük timsahlar getiren bir aile söz konusuydu. Fakat hayvanlardan bıkmışlar, yavru timsahları tuvalete atıp sifonu çekmişlerdi. Artıklarla ve farelerle beslenen kelerler hayatta kalmış ve hızla çoğalmışlardı. Kanalizasyonlarla ilgili kuruluş söylentiye birçok kez yalanladı. Timsah gördüğünü söyleyen bir tek kanalizasyon görevlisi yoktu. Bunlara rağmen, birçok New Yorklu şehrin altının bir vahşi ormana döndüğüne inanıyordu ki, bu da şehrin geleceği için hayra alamet değildi.

Antropolog A.Coleman, Amerikan basınında çıkan ve 1843-1973 arasında, Amerikan timsahlarıyla en beklenmedik yerlerdeki uygunsuz karşılaşmaları konu alan 60 kadar makale saptamıştır. Yalnızca 1935'te NEWYork Times'da yayımlanan bir makale, bir kanalizasyonun adını, bizzat Manhattan'da bulunan bir kanalizasyonu belirtiyordu. Böyle bir olayın meydana gelmesi, teşhisi hiçbir şekilde değiştirmez. Birçok Amerikalı makaleyi hiç görmemişlerdi: söylentiye duyulan inanç başka kaynaklardan geliyordu. Eğer bu ilginç olay, bundan böyle canlı folklorun içine, oynak mitosların repertuvarına girerek 50 yıldan fazla hayatta kalabildiyse, bunun nedeni, yeraltı dünyasının yoğun gizemiyle her zaman büyülenmiş olan düş güçlerini etkilemesidir. Dahası, dev şehirde yaşayan insanlığın düşüşü üzerine sembolik bir mesaj taşır: bir parabol, ahlâkî bir öykü söz konusudur. Bu yalnızca Amerikalılarla ilgili değildir. Eylül 1984'te, Dordogne jandarma ve görevlilerinin, Castelnau-la-Chapelle'de ve Beyssac'da ırmak sularında "rastlanan" timsahı kovdukları söylenmişti (Kapferer, 1992:51).

1.5.5. McDonalds Örneği

1978-82 arasında, ABD'de bir restoranlar zincirine sahip olan ünlü McDonalds'ı hamburgerlerinin içine toprak kurtlarını karıştırmakla suçlayan bir söylenti çıktı. Bu söylenti genellikle inanılmaz fakat inanılmış söylenti tipinin örneği olarak alınır. Bize göre bu bir hatadır: bu söylenti tamamen açıklanabilir. Bu, istiareli bir şekilde, Amerikalıların bir kısmının, yemek alışkanlıklarına ilişkin olarak artan kaygılarını ifade eder: Amerika ne bulursa yer. Halkı, bu alışkanlıklarla ilgili rizikolara karşı uyarmak için “*junk food*”, yani çöplük-yiyecekleri kavramı geliştirildi. Oysa hamburger, artık

ABD'de alışkanlığın sembollerinden biridir. Şu halde ABD'de, beslenme alışkanlığının sağlıksızlığıyla yakından ilgilenen geniş bir kitle vardır. Toprak kurdu hipotezi, “soft drink”lerin ve hamburgerlerin düzenli olarak atıştırılmasının getirdiği içten çürüme fobisine somut ve elle tutulur bir biçim verir. Kurt bir yandan döküntüyü, çöpü ve öte yandan onun sindirilmesini izleyen iç yıkımı simgeler.

McDonalds'ın hamburgerlerinin içine toprak kurtları kattığı, mâkûl bir ihtimal olarak düşünülebilir mi? Kuşkusuz kelimenin tam anlamıyla değil, fakat sembolik olarak evet. Söylenti, kimliğini, artık dengeli olmayan, dolayısıyla dengesizleştirici olarak kabul edilen bir ürüne dayandırıyor gibi görünen bir şirket karşısında kamuoyunun bir kesiminin duygularını dile getirir. Amerikalılara olabildiğince çok hamburger satmaya çalışmak, zehir üreticisi konumunu üstlenmek demektir. Artık söylenti sembolik olarak yalnızca, her hamburgerin bir zehir olduğunu ve McDonalds'ın bunu bildiğini, fakat her şeye rağmen besin konusundaki zehirleme işini sürdürdüğünü açıklar. Sonuçta bu söylenti, hayalcilerin bir sapkınlığı olmaktan uzak bir uyarı çılgılığıdır (Kapferer, 1992:110-111).

Ateş Olmayan Yerden Duman Çıkmaz Mı?

Bu örnekler, "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz" atasözünün ne kadar yanlış olduğunu gösterir. Bu atasözü yalnızca, tutkuya ve tanıkların, mesajı alanların ve bilinçli olarak söylenti çıkaranların bazen yaratıcı olan düş gücüne "ateş" adı verilmesi durumunda anlam taşır. Aslında, halkın bu atasözüne bağlılığı, toplulukların söylenti aracılığıyla yönlendirilmesinin en önemli dayanağını oluşturur. Halkın mantığı açıktır: ona göre, her dumanın ardında birazcık doğruluk payı vardır. Bunu bilen strateji uzmanları, oldukça iyi tanınan bir eylem kuralı çıkarmışlardır: çamur atın, hiç değilse izi kalır (Kapferer, 1992:62).

Birin karalamaya çalışmanın en iyi yolu da yine dedikodudur. Çünkü dedikodusu yapılan kişi orada olmadığı için ona istenen olay istendiği şekilde anlatılabilmekte ve orada bulunan kişiler buna inandırılabilir. Bu durum da dedikodunun ne denli tehlikeli bir boyutunun da olabileceğini bize göstermektedir.

1.5.6. Arfor Taşıma Hizmetleri A.Ş.'de Bir Uygulama

İçinde yaşadığımız dünya hızla değişmekte ve bu değişim tarihi bir süreç içerisinde incelendiğinde, insanlığın şu ana kadar üç temel evre geçirdiği rahatlıkla görülmektedir. Bu evrelerden birincisi; geleneksel toplum (tarım toplumu), ikincisi sanayi toplumu ve sonuncusu da şu an içinde yaşadığımız bilgi toplumudur. İnsanların sosyal ve günlük aşamalarındaki bu değişime paralel olarak iş hayatının yarattığı rekabet ortamında da sürekli artan bir değişim gözlenmektedir. Bu değişim beraberinde yeni rekabet unsurlarının önem kazanmasına sebep olmaktadır. Bu yeni rekabet unsurlarıyla birlikte bir takım yeni yönetim anlayışları ve kavramlar da önem kazanmıştır (Dicleli & Akkaya, 2000: 215; Eroğlu, 2003).

Çünkü içerisinde bulunulan bilgi toplumunda ne üretildiğinden çok, nasıl üretildiği ve bunu içeren bilgi ve o bilgiye nasıl ulaşılacağı daha önemlidir. Bilgiye ulaşabilmenin yegane yolu ise sağlıklı ve güçlü bir iletişim kurmaktan geçmektedir. Diğer bir deyişle, iletişim, sadece insan ilişkilerinin ve etkinliklerinin temelinde yatan bir olgu değil aynı zamanda kurumların da tüm ilişki ve etkinliklerinin temelinde yatmakta; hayati bir önem taşımaktadır.

Wood ve Payne tarafından yapılan araştırmada iletişim yetkinliği kurumların üzerinde durduğu en önemli temel yetkinliklerden biri olarak ele alınmaktadır. Çünkü rekabet ortamında, bir kurum içerisinde çalışan kişilerin gerek örgüt içinde gerekse örgüt dışında kurmuş oldukları etkin iletişim, başarı olasılığını artıran en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir (Dicleli & Akkaya, 2000: 215; Eroğlu, 2003).

Kurum içerisinde biçimsel (resmi) iletişim süreçleri ne kadar mükemmel işletilirse işletilsin, kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesinde biçimsel olmayan iletişim süreçlerinin de oldukça önemli bir yeri ve etkisi vardır. Biçimsel olmayan iletişim örgütün önceden belirlenmiş kanallarından geçmeyen, belirli bir plan içerisinde gerçekleşmeyen, ama kurumdaki tüm çalışanlar arasında kendiliğinden oluşan iletişim süreçleridir (Tabak, <http://www.eylem.com/tem/wruhtabki.htm>). Biçimsel olmayan iletişim, özellikle biçimsel iletişim kanalları çalışanların ihtiyaç duyduğu bilgileri yeterli düzeyde içermiyorsa ya da etkili bir iç iletişim sistemi yoksa kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bu tür iletişim, çalışanların birbirini çok iyi tanıdığı ve bir üst otoritenin izni veya haberi olmadan bilgilerin iletildiği ortamlarda sık görülmektedir (Bennet, 1994: 182; Eroğlu, 2004).

Kurumlarda biçimsel olmayan ilişkilere örnek olabilecek en önemli kavramlar, bilginin resmi olmayan bir şekilde yayıldığı; dedikodu ve söylentidir. Dedikodu, sözlük anlamı olarak; konusu çekiştirme veya kınama olan konuşmadır. Kurum içinde dedikodu, psiko-sosyal bir ihtiyaçtır. Daha çok üçüncü kişilerle ilgili, egonun ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği bir çeşit tatmindir. Söylenti ise sözlük anlamı olarak; ağızdan ağıza dolaşan, kesinlik kazanmayan haber, rivayettir. Allport & Postman’a göre söylenti: “kesinliği kanıtlamaya elverişli somut veriler olmaksızın, genelde kulaktan kulağa kişiden kişiye yayılan, inanılması istenen, günün olaylarına bağlı bir önermedir” (Allport, Postman, 1947: 501-517; Eroğlu, 2005). Özellikle işten çıkarmalar veya görev değişiklikleri örgüt içinde hızla yayılır.

Okuma yazma oranının çok düşük olduğu ve dolayısıyla yazı yolu ile haber yayma kapasitesinin son derece düşük olduğu toplumlarda, toplumsal iletişim ve haber yayımı büyük ölçüde söylenti yolu ile gerçekleşiyordu. 1789 yılındaki köylü ayaklanmaları üzerine çalışmasında Lefebvre haber yayımında söylenti ve dedikodunun gücünü ve köylü ayaklanmalarında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu vurgular. Halkı yönlendirme kapasitesi, devlet için söylentiyi kontrol ve baskı altında tutmak için en önemli nedeni oluşturur (Eroğlu, 2005).

Lefebvre’nin de vurguladığı gibi “hükümet ve aristokrasi için bu tür bir haber yayımı basın özgürlüğünden daha tehlikelidir.” Bu ‘tehlike,’ söylentinin belirsiz ve anonimliğinden ve dolayısıyla kontrol edilemez karakterinden kaynaklanmaktadır. Modern dönem öncesi toplumsal ilişkilerde de dedikodu ve söylentinin en önemli medya olması; halkı yönlendirme kapasitesinin yüksek olmasıyla ilgilidir. On yedinci yüzyıldan itibaren söylentilerin sıkça olduğu kahvehanelerin Avrupa’da boy göstermesiyle birlikte, kahvehane söylentilerinin sosyal düzene karşı bir tehdit oluşturduğu Avrupa devletlerinin de üzerinde sıklıkla durduğu bir konudur (Kırlı,2000:58; Eroğlu, 2005).Birçok insan dedikodunun söylentileri yaymaya yarayan bir sistem olduğuna inanır. Bir işletmede dedikodu ve söylenti iletişimi yaygın olarak kullanılıyorsa, o örgütün yapısında bozukluk var demektir. Biçimsel iletişim kanallarının iyi işlemediği görülür. Gerekli gereksiz bir çok gruplaşmalar ve hatta gruplar içinde klikler oluşur. Bu gruplar veya klikler ile yönetim arasında sürtüşme ve çatışmalara sık sık rastlanır. Bazen de kendi aralarında çatışırlar. Örgüt sırlarının başkaları tarafından öğrenilmesi, isminin lekelenmesi, bu tür bilgilere dayanılarak alınan kararların örgütü bazen büyük zararlara sokması, örgüt içinde bir takım yanlış,

zararlı ve kasıtlı haberlerin yayılabilmesi vb. bu tür iletişimin başlıca olumsuz taraflarını oluşturur (Artan,1977:74; Eroğlu, 2006).

Biçimsel olmayan iletişim kanalları, bozulmuş veya aslı olmayan bilgileri örgüt çalışanlarına kolayca yayabilir. İletişimin bir kişiden diğerine aktarımı sırasında, kişiler iletiyi farklı algılayabilirler. Her insanın çevresi, olaylara bakış açısı kendi kişiliğine bağlı olduğundan, ileti de, bunu duyan kişinin kendi anlayışına göre yorumlanarak başkalarına o şekilde aktarılır (Sabuncuoğlu, 1984:146,Eroğlu, 2006). Böylece, iletinin başka birine aktarımında doğallıkla bir takım bozukluklar açığa çıkabilir.

Çalışma kümesinin bir amaç dahilinde seçildiği göz önünde bulundurularak belirlenmesinde; olasılıklı olmayan örnekleme tekniğinden, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma kümesini; Arfor Taşıma Hizmetleri A.Ş.'de görev alan yöneticiler Genel Müdür, İthalat Müdürü, İhracat Müdürü oluşturmaktadır.

Dedikodu ve Söylenti Örgüt İçinde Hangi Zamanlarda Daha Çok Ortaya Çıkıyor?

Arfor Taşıma Hizmetleri A.Ş.'de dedikodu ve söylenti; kurumsallaşmadan önce, katı hiyerarşi basamaklarına sahip merkezci yönetimde bir aile şirketi iken, bilginin paylaşılmamasından kaynaklı daha çok olumsuz yönde ortaya çıkıyordu. Kurumsallaşmadan sonra çalışanların merak duygusundan kaynaklı olarak; ücret artışlarının olduğu zamanlarda, kriz zamanlarında, belirsizlik dönemlerinde özellikle bilgi paylaşımının az ya da tatmin edici olmadığı, bilginin saklandığı, kısıtlandığı, çarpıtıldığı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Yöneticilerin katı, olumsuz tutum ve davranışları, bürokratik basamakların çok olması, çalışanların tutum ve davranışlarındaki özellikle beklenmeyen değişimler, iletişim kopuklukları ve son olarak algılama farklılıkları dedikodu ve söylentinin ortaya çıkmasına neden olan diğer etmenlerdir. İşletmelerde iletişim süreci sadece biçimsel iletişimi değil, aynı zamanda bilginin resmi olmayan bir şekilde, dedikodu veya söylenti şeklinde, yayıldığı biçimsel olmayan iletişimi de içermektedir. Doğal iletişim olarak da adlandırılan bu iletişim türü, zaman zaman biçimsel iletişimi destekleyerek işletme amaçlarına hizmet eden yararlar sağlamaktadır. Ancak bu tür bir iletişim, özellikle işletme içinde etkili, açık ve hızlı işleyen biçimsel bir iç iletişim kanalı olmadan tek başına kullanılıyorsa, örgütsel yapıya büyük zararlar verebilmektedir (Eroğlu, 2006).

İyi kullanıldığı takdirde dedikodu ve söylenti, yöneticiler için etkili bir yönetim aracı olabilir. İşletme, çevresindeki değişiklikler hakkında biçimsel olmayan iletişim

yoluyla bilgi olarak değişen koşullara uymak amacıyla gerekli iç yapı düzenlemelerini gerçekleştirebilir. Biçimsel olmayan iletişim bazı önemli kararların zamanında alınmasını sağlar, işletmelerde işbirliğinin ve ekip çalışmasının gelişmesine katkıda bulunur, çalışanlara psikolojik doyum sağlar (Eroğlu, 2006).

Bu bağlamda Arfor Taşıma Hizmetleri A.Ş’nde, “yöneticilerin dedikodu ve söylentiye yönelik davranış biçimlerinin belirlenmesi” amacıyla yapılan bu araştırma sonunda; yöneticilerinin işletme içinde; dedikodu ve söylentiye dikkate aldıkları, dedikodu ve söylentinin arttığı zamanları tespit ettikleri, kendi ve işletme yararlarına dedikodu ve söylentiden yararlandıkları ortaya çıkmaktadır. Önem ve belirsizlik işletme veya şirket içinde her zaman var olacağı için, söylentiler de her zaman var olacaktır. Gayrı resmi iletişim kanalları her zaman var olacaktır ancak dedikodu ve söylentilerin yayılmasını kontrol altına alabilmeye yönelik şu öneriler sunulabilir:

- İşletme hakkında düzenli bilgi veren kaynakların önemini küçümsemeyin. Bültenler ve haber panoları yönetimi güvenilir bir bilgi kaynağı olarak ön plana çıkarabilir.
- Yönetim kademesinin güvenilir bilgi kaynağı olarak kabul edilmesini sağlamak için çeşitli iletişim kanalları oluşturup kullanın.
- Herhangi bir kriz söz konusu olduğunda, çalışanlarınızı bilgilendirmek için özel çaba sarf edin. Belirsizlik durumunun yarattığı boşluğu doldurmak için, olabildiğince çok miktarda doğru bilgiyi, olabildiğince çabuk yayın.
- Özel kriz durumlarına erken müdahale etmek gerekir. Deneyimler göstermiştir ki, söylentilerin asılsızlığının zamanında ve dürüst şekilde kanıtlanması söylentiye karşı uygulanacak en etkin çaredir. Gerçeğe dayanmayan söylentilerin asılsızlığını biran önce, insanlar söylentinin doğru olduğuna cidden inanmaya başlamadan önce kanıtlayın (Eroğlu, 218).

Jean-Noel Kapferer, “Dedikodu ve Söylenti: Dünyanın En Eski Medyası” adlı kitabında, tarihte yazı var olmadan önce, kulaktan kulağa bilgi yayan, toplumdaki tek ve en eski kitle iletişim aracı olma işlevi gören dedikodunun günümüzde de toplumsal hayatın her alanında, her yerde bulunduğunu belirtir. Kapferer’e göre, basın, radyo ve son olarak görsel-işitsel medyanın ortaya çıkışı, söylentiye ortadan kaldırmamıştır, aksine “halk, bilgisinin bir kısmını kulaktan kulağa elde etmeyi sürdürmektedir (Eroğlu, 218).

Aslında “söylenti” ve “dedikodu”, teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak, internet gibi farklı araçlar yoluyla kendine yeni mekanizmalar üretmekte ve bu süreçte üretilen enformasyon yine bu mekanizmalar aracılığıyla daha geniş halk kitlelerine çok daha hızlı bir biçimde aktarılmaktadır. Sözel alanda dedikodu tanındıklık gerektirir, oysa kentte insanlar birbirinden daha uzak yaşamaktadır ve toplumsal paylaşım ortamları daha farklıdır (Aksoy, 2007:128).

İşte bu şekilde gerçekleştirilen bir çalışma bize dedikodunun kurumsal açıdan bakıldığında son derece önemli bir boyutunun olduğunu göstermektedir. Dedikodu kurumlarda çalışan bireyler arasında bazen olumlu bazen de olumsuz sonuçlara ortaya çıkarak etkinliğini göstermektedir. Yapılan olumlu dedikodular iş motivasyonunu arttırarak çalışanlar arasındaki ortaklaşma ve dayanışmayı arttırabileceği gibi tam tersi olumsuz bir durum da doğurabilmekte ve kuruma zarar verebilmektedir. Bu nedenle kurumlardaki dedikodunun son derece önemli olabileceğini unutmamak gerekir. Ve çalışanlar arasındaki etkinliği iş yeri sahipleri tarafından denetlenebilir olmalıdır. Aksi halde kurumun oldukça büyük zarar uğrayacağını unutmamak gerekir. Bu nedenle de işyeri sahiplerine büyük sorumluluk ve görevler düşmektedir. Yalnız bunun her zaman denetlenebilir olduğunu söylemek zor olmaktadır.

1.5.7. Söylenti-Dedikodu Depremleri

Meçhulde kalarak karşılıklı aktarım olanağı, interneti diğer hiçbir iletişim ortam ve aracının olmadığı kadar dedikodu işlevine uygun kılmıştır. Nitekim çağdaş kent toplumu bireyleri fiziksel olarak aynı mekânda bulunmak gerekmeksizin iletişim kurabilmekte ve internet sayesinde evden çıkmadan ortak toplanma mekânları oluşturabilmektedir. Gerçekten günümüzde kentin en işlevsel toplanma mekânlarından birine dönüşen internet ortamında karşılıklı olarak mesaj yazılan web site forumları ve e-posta zincirleri aracılığıyla depreme ilişkin çeşitli anlatı, enformasyon ve uyarılar hızla yayılmaktadır. İlerlemeci bakış açısına göre, sözel alana ait olan, dolayısıyla da nesnel alandan kesin çizgilerle ayrılması gereken dedikodu için durum çağdaş kentte hiç de bu bakış açısının öngördüğü gibi olmamıştır. Tersine akılcı yaklaşım ve bilimsel düşüncenin bir ürünü olan bilgisayar ve internet aracılığıyla, mitsel bir arkaplana dayanan inanış ve bilgiler çağdaş kentte daha önce hiç olmadığı kadar hızlı çalışan bir dedikodu mekanizmasıyla dolaşıma sokulmaktadır. Mitik alan kendini ifade etmek için artık bu araçları da kullanabilmektedir. Peki, kentte dedikodu nasıl yayılır? Kapferer,

pek çok farklı çağdaş kent toplumundan örneklerle destekleyerek, dedikodunun kaynağı ve yayılımına ilişkin şu görüşleri vurgular: “Bir başlangıç, bir kaynak varsa bile söylentiye yaratan diğer kişilerdir, onu duyarak ondan yeniden bahseden kişilerdir. Söylenti, öncelikle bir davranıştır. Belli bir dönemde bir grup hareketlenir ve ‘dedikodu yapmaya’ başlar, bir tanıklık, bir haber, bir olay hakkında konuşma eylemlerinde bir bulaşıcılık vardır” Kapferer’e göre, “her şeyden önce günlük olaylara dayalı bir öneme haiz bir bilgi” olan haberler yeniden yeniden aktarılmakta ve böylece bir söylenti yaratılmaktadır. Kapferer, bu konuda şu saptamayı yapar: “Söylentiye dönüşme gücüne sahip bu bilgiler arasında esas olarak, şeylerin düzenini bozan ve insanları tepki göstermeye iten her şey, yani doğrudan gündelik çıkarlarla ilişkisinden ötürü önem taşıyan haberler bulunur, tehlike uyarıları, ahlâkî bozulmalar, toplumsal düzendeki değişimler, fiziksel çevredeki değişiklikler vb. Örneğin, doğal felaket söylentileri anında yayılır “fısıltı depremi” örnekleri sıklıkla Türkiye’de de ortaya çıkmaktadır. Zaman zaman farklı kentlerde ortaya çıkan ve tüm kent halkını çok kısa bir süre içinde sokağa dökerek kadar hızla yayılan bu tür söylentiler, Türkiye’de özellikle 1999 Marmara Depremi’nden sonra artmıştır (Aksoy, 2007).

Kapferer’in de vurguladığı gibi, resmi otoriteye güvensizlik duyulduğunda dedikodu mekanizmaları yaygınlaşmakta ve daha hızlı çalışmaktadır. Gerçekten de 1999 Marmara Depremi’nden sonra medya organlarında “fısıltı depremi” diye adlandırılarak sıkça yer bulan olaylara ilişkin örnekleri çoğaltmak mümkündür. Değişik medya organlarından yer alan bu örneklerin birkaç tanesini aktarmak gerekirse; örneğin 10 Temmuz 2003’te Marmara Bölgesi kentlerinde böyle bir “fısıltı depremi” ortaya çıkmıştı: “Marmara’yı bu kez fısıltı depremi’ sarstı. ‘İki saat içinde deprem olacağı’ söylentisi üzerine dün İstanbul başta olmak üzere Çanakkale ve Tekirdağ’da büyük panik yaşandı. Evlerini terk eden vatandaşlar, parklara ve açık alanlara koştu” (Aksoy, 2007).

1.6. Dedikodu ve Medya Arasındaki İlişki

Medyalar yayılmanın istasyonu durumuna geliyorsa bir söylenti söz konusu iletiliyorsa "saf söylenti" vardır. Medyalar bu yayılmanın istasyonu durumuna geliyorsa bir söylenti söz konusu olduğunu bildirmeden onu soylulaştırırlar: onu "haber haline getirirler" ve böylece ona soyluluk belgesini verirler. Söylenti fenomeni artık saf değildir: "haber yapılmış" ve "medya malı" haline getirilmiştir. Yalnızca "saf

söylenti, küçükten başlayan ve sonunda sessizliğe geri dönen bu tedricî genişleme hareketini gözlemlemeyi mümkün kılar. Çünkü söylentinin bir hayat döngüsü vardır: söylentinin hayatı, durduk yerde başlamaz, başından sonuna kadar aşama aşama gelişir (Kapferer, 1992:31-32).

Bugün bir söylentinin yayılma hızını, medyaların ona tavrından ayrı düşünmek imkânsızdır. Bu konuda sessiz kalmaları veya sütunlarını ve yayın saatlerini ona ayırmalarına göre her şey farklı olacaktır. Söylenti konusunda bütün medyalar hemen hemen aynı şeyi savunurlar: onu korumak gerekir. Bir günlük bir gazetenin, cumhurbaşkanının son demecine değinmemesi düşünülemez. Söylenti karşısındaki hareket özgürlüğü tamdır. Ayrıca, alınabilecek tavırlar geniş bir yelpazeden seçilebilir: bir söylentinin kitle içinde saf ve basit biçimde yaratılmasına benzer faaliyetlerden, anti-söylenti mücadeleye kadar varır. O âna kadar birkaç semtle veya grupla sınırlı bir şayia konumundaki söylenti, medyalar sayesinde patlama gösterebilir: söylentinin tam anlamıyla kitlesel çaptaki doğumunu medyalar gerçekleştirir (Kapferer, 1992:80).

Medya gündelik yaşantımızın hemen her alanı ile ilişkili olarak varlığını sürdürmekte ve hayatımızı etkileyebilmektedir. Yapılan dedikodu bile bir medya malı haline gelebilmekte ve bu durumdan kar elde edilmeye çalışılmaktadır. Özellikle son zamanlarda gittikçe gelişen medya ve iletişim araçları sayesinde dedikodular hızla yayılmakta hatta kimi zaman buralar dedikodu üretim mekanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.6.1. İnternet-Dedikodu İletişimi

1990'lı yıllarla beraber Türkiye'de internet kullanımı yaygınlaştıkça, insanlar, bildiklerini yazılı hale getirip internet ortamında, her geçen gün kullanıma sunulan yeni teknolojilerin sağladığı rahatlıkla diğer insanlarla paylaşma imkânına sahip oldular. İnternet sitelerinde forumların açılmasıyla beraber, her konuda bilgi paylaşımında büyük bir artış olmuştur. Kuruluş amaçları (siyaset, spor, sağlık, sanat, edebiyat) ve hedef kitleleri (kadınlar, erkekler, takım taraftarları, öğrenciler, memurlar) değişiklik gösterse de, çeşitli internet sitelerinin açtığı forumların, her alanda bilgi paylaşımının hızını da arttırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Günümüzde bu forumlar, hız özellikleri sayesinde, aynı zamanda dedikodu iletim mekânı olma işlevini de üstlenmiştir. Söz konusu siteye üye olan kişiler, kullanıcı adı altında görüşlerini yazdıkları için, hiç kimsenin kimseye hesap verme, zan altında kalma, suçlanma, güvenini kaybetme gibi

korku ve sorumlulukları da olmadığından dedikodular, sanal ortamda çok hızlı bir şekilde geniş bir kitleye ulaşabilmektedir. Bu çalışmada “bilgi ve paylaşım platformları” olarak hizmet vermek için kurulan, çeşitli internet sitelerinin forumlarının, bir sözlü kültür ürünü olarak dedikodunun iletiminde, yeniden üretilmesinde ve dolaşım hızında nasıl bir payının olduğu sorusuna yanıt aranacaktır. Gazeteler, dergiler vb. aracılığıyla dedikodu kültürünün beslenerek milyarlarca dolarlık bir piyasa olduğu söylenebilir. Buralarda çeşitli forumlar oluşturularak sohbet ortamları oluşturulmaktadır. Bu biçimiyle, forumlarda yapılan dedikodular, çocuklar ve aynı zamanda büyükler arasında oynanan “Kim, Kiminle, Nerde, Ne Zaman, Ne yapıyor” oyununa benzetilebilir (Kocabay, 2007).

Çabuklu’nun ifadesinden yola çıkarak 23 Mayıs 2006 tarihli bir haberde Milliyet gazetesinde şöyle bir habere yer verilmiştir. Bilimsel olarak kanıtlandı: Başkaları hakkında dedikodu yapmak, başkalarını karalamak ve şikâyet etmek insanları bir araya getiriyor; sosyal ortam yaratıyor. Düne kadar dedikodu yapmanın insan ilişkilerinde neden olduğu hasar konusunda herkes hemfikir. Ancak psikologlar, en son yaptıkları araştırma sonucunda başkaları hakkında dedikodu yapmanın, başkalarını karalamanın ve skandalların insanları bir araya getirip yakınlaştırdığını açıkladı (Kocabay, 2007).

Oklahoma Üniversitesi öğretim üyeleri tarafından yapılan deneyde, “Brad” ve “Melissa” adlı iki sanal karakter yaratılarak, bir grup insana bu karakterlerin sesi olarak iki kişinin önceden kaydedilen konuşmaları dinletildi. Gruptan daha sonra Brad ve Melissa hakkında sohbet etmeleri istendi. Psikologlar, gruptakilerin Brad ve Melissa hakkında antipati duydukları şeylerden bahsederken birbirleriyle yakınlaştıklarını, sempati duyulan şeylerden bahsetmenin ise gruptaki insanlar arasında hiçbir bağ yaratmadığını belirlediler. Şikâyetin bağlayıcı olduğu da gözlemler arasındaydı. Bu haberin de ortaya koyduğu gibi başkaları hakkında antipati duyulan hoş gitmeyen haberlerin konuşulması da bu forumlarda insanlar arasında kurulan bağı güçlendirmektedir. Örneğin Memurlar. net adlı sitede eğitim fakültesinde olan öğrenciler ve fen- edebiyat fakültesi öğrencileri ayrı forumlardan yazışmaktadırlar. Fen- edebiyat fakültesi mezunu öğrencilerin öğretmen olmasını istemeyen, onlardan önce kendilerinin atanmasını isteyen öğrencilerin bu isteği onları kendi aralarında ayrı bir forum oluşturmalarına sebep olmuştur. Yukarıdaki Brad ve Melissa örneğinde olduğu gibi, eğitim fakülteliler forumlarında fen- edebiyatlı gruba antipati duymaları ile aralarında bir bağ kurmuşlardır. Bu nedenle de karşı grup hakkında çıkan dedikodular

çok hızlı bir şekilde yayılmaktadır. Yaşar Çabuklu Varlık dergisinde “Sözlü Kültürün Bir Parçası Olarak Dedikodu”(Temmuz 2006: 26–30),şunları belirtmiştir; özellikle 1980’lerden sonra ticarî çerçevede bir ‘ konuşma patlaması’ yaşandığını, televizyonlar olarak, bu çalışmada da ele alındığı gibi 1990’lı yıllarla beraber dedikodunun kendine İnternetteki forumlarda da “saygın” bir yer edindiğini söylemek yerinde olacaktır. Forumlarda olduğu gibi kullanıcı adlarıyla, çeşitli konularda bilgi verilen bir site olan Ekşi Sözlük’te “forum” için şu tanım kullanılmıştır: Atıp tutma mekânı. Bu iletim mekanizması o kadar yaygınlaştı ki hayatımız forum. com adında başlı başına bir internet sitesi bile kurulmuştur. Sayısız insanı buluşturan bu forumlarda dedikodu, ağızdan ağıza kulaktan kulağa yayılabildiğinden çok daha fazlasını başarmaktadır (Kocabay, 2007).

Görüldüğü gibi internet ortamı dedikodunun her türlüünü yapılabildiği ve kolaylıkla yayılabildiği birer dedikodu mekanlarıdır. Buralarda yapılan dedikoduların gerçekliği araştırılmadan inanılma özelliği taşıdığı görülmekte ve bireyler bunu yaparken eğlenebilmektedirler. Bu nedenle bu mekanlarda yapılan dedikodular kimi zaman boş bir eğlence aracı olarak kimi zaman da intikam alma yolu olarak meydana çıkmaktadırlar.

1.6.2. Günlük Gazetelerde Dedikodu Haberleri

Aydemir’in çalışmasını kendi deyimi ile ele alarak dedikodunun günlük gazetelerde de ne kadar etkin olduğunu görebiliriz:

“En eski haber alma biçimlerinden olan söylentiler ve dedikodular halk arasında geleneksel yayılma biçimlerini hala sürdürmekle birlikte artık çok daha kuvvetli araçlara sahipler: günlük basın. Ben de, dedikoduyu halk edebiyatına ait diğer türlerden ayırmayarak günümüzde nasıl bir şekil almış olduğunu, ve de sözlü kültüre ait bir olgunun yazılı kültürde nasıl yaşadığını Gülin Ö. Eker’in öne sürmüş olduğu tezlerden yola çıkarak anlamaya çalıştım. Bahsettiğim konuyu anlamak için kullandığım malzeme Posta gazetesidir. Posta gazetesini seçmemin nedeni magazine geniş yer ayıran gazetelerden en çok satanı olmasıdır”.

“15 Nisan ve 1 Mayıs 2007 tarihleri arasındaki 2 haftalık süre zarfında Posta gazetesinde basılmış olan dedikoduları inceledim. Araştırmam, Türkiye’de birçok gazetenin de benimsediği sayfa düzenine göre söyleyecek olursak, “2. sayfa haberleri”ni ele almıştır.2. sayfalarda haberleri verilen kişilerin yelpazesi

televizyonlarda sıkça rastlanan ünlülerden adı popüler basında sık yer almayan zengin sınıfın (“sosyete”)üyelerine kadar uzanmaktadır”. Dedikodu sayfaları, sözel kültürün yazılı kültürde yaşama alanıdır. Yazılı kültüre ait nesnel cümleler ya da analitik sonuçlar yerine sözlü kültürdeki savruk ve aceleci konuşma tavrı tekrarlanmaktadır. dedikodu sayfaları kimi zaman, Gülin Ö. Eker’in halk edebiyatı ürünlerinin özelliklerini sayarken dikkat çektiği gibi “sosyal hayattaki beraberliğin, ortak değer yargılarındaki birliğin sağlanması” rollerini üstlenmektedir. Yalnız bu tür sayfaların televizyon yokken de var olduğunu, en azından (Haftalık gibi) dedikodu dergilerinde varlıklarını sürdürdüklerini, yani bunların tamamen televizyon kültürünün sonucu olmadığına dikkat çekmek gerekir. Bu yazıdaki devrik cümleler ya da konuşma diyalogundan alınma gibi duran dedikodu cümleleri yazılı kültürden çok, sözlü kültüre aittir. Bu da, yazılı metinlerde görmeye alıştığımız nesnel üslubun yerini popüler basında şahsi bir üslubun almasından kaynaklanmaktadır. Colin Sparks popüler basının “güncel açıklamalar şahsi deneyime doğrudan hitap ederek gerçekleştirdiğini” söylemektedir. Başka iyi bir örnek; Arkadaşları Çok Kızacak: Celal Çapa’nın eşi, iki çocuk annesi Şebnem Çapa her fırsatta şimdiye kadar hiç estetik yaptırmadığını, her yerinin orijinal olduğunu söyler. Şebnem Çapa bir röportajında “Botoksa şiddetle karşıyım. Çünkü botoks yaptıran kadınlar donuk ve ifadesiz bakıyor” demiş. Şebnem Hanım’ın arkadaşlarının birçoğu botokslu. Bakalım onlar bu sözlerle ne diyecek? (Aydemir, 2007).

Kapferer de, halkın “kendi donuk hayatlarında” yaşamalarına elverişli olmayan şeyleri yıldızlarda görmek istediğini ve özlemlerini böyle giderdiklerini belirtir. Dedikodu haberlerinde yer alan insanların harcamaları ve yüksek alım güçleriyle ön plana çıkmaları buna örnek olarak verilebilir. Bu haberlerde halk, kendisinin ulaşamayacağı bir evrenin, var olduğunu görerek oraya bir gün katılma umudunu yaşatabiliyorken, bir de bu tip özlemlerini gerçekleştirebilen birileri olduğunu görmektedir. Tüm bunların yanı sıra dedikodular “halka yakıştırılmayan”, yapılması “uygun” olmayan veya yapıldığı takdirde “ayıp” ya da “saygısızlık” addedilebilecek eylemleri gerçekleştiren bir zümreden halkı haberdar etmektedir. Bu tip durumlarda hakkında bahsedilen kişi, hayatının gazeteye yansımaları bakımından anlatıcılardan “farklı” olduğu için ötekileştirilmekte ve ancak bu ötekileştirme sayesinde “anormal” olanı yapma hakkını elde edebilmektedir. Bu tür eylemlerin dile getirilmesi haber formatına (halkın alma ihtiyacı) uymadığı için (zaten halkta tam da bu amaç için yaşıyor olan) dedikodu formatına uydurulmaktadır. Bu açıdan bakılacak olursa haber ve

magazin arasındaki fark, normal konuşmada birisinden bahsetmek, onun başına gelen bir şeyi anlatmakla onun hakkında dedikodu yapmak arasındaki fark gibi içeriktense biçime yönelik bir farktır. Her tür ayıplama mekanizması bu haberde geçersiz kılınmakta; sunucu- oyuncu-şovmen “dünya”sı, halktan farklılaştırılmakta ve böylece halkın değerlerinden farklı değer yargılarına sahip bir zümre oluşturulmakta ve bu zümre halka gösterilmektedir. Bununla birlikte, bu zümrenin halk ile bağı da asla tamamen koparılmamaktadır. Sonuç olarak, Posta gazetesindeki dedikodu sayfaları, sözel alanda karşılaştığımız dedikodulardan çok büyük farklılıklar arz etmemektedir. Fakat yine de sözel ile yazınsalın birbirinden ayrıştırılması gerekmektedir (Ademir, 2007).

Bir başka araştırma da Türkiye’de Biri Bizi Gözetliyor adıyla yayınlanan “Big Brother” yarışma programında yarışmacıların stratejik olarak evde iyi ilişkiler geliştirmek ve izleyicilerin beğenisini (ve oylarını) kazanmak için dedikodu yaptıkları gösterilmiştir (Thornborrow ve Morris, 2004). Big Brother evindeki yarışmacıların konuşmalarını analiz eden araştırma, karşılıklılık ilkesi olmaması halinde dedikodunun yapılmadığını, tarafların birbirlerini onaylayarak dedikodu üretimine karşılıklı katıldıklarını göstermektedir. Televizyon programı çok sayıda kişi tarafından izlendiği için yarışmacıların bir takım stratejiler üzerinden hareket ettikleri ve dedikodu mekanizmasının da buna paralel işlediği görülmüştür. Ev içinde kimin nasıl davranması gerektiği, kimi ne gibi yargıların beklediği yapılan dedikodularla ifade edilmekte, taraflar kimi zaman yarışmayı kazanmalarını tehlikeye atacağını düşündükleri dedikodu konuşmasına dahil olmamayı seçmektedirler. Kadınlar üçüncü kişi hakkında konuşurken seslerini alçaltırlar, birbirlerine sorular sorarak konuşmanın sürekliliğini sağlarlar ve birbirleri ile büyük bir dayanışma ruhu içindedirler. Aynı zamanda dedikoduyu, üçüncü kişinin yanı sıra kendileri hakkında da bilgi verme aracı olarak kullanırlar. Kendi olumlu özelliklerini üçüncü kişinin olumsuz yönleri üzerinden anlatır, bunu da “ben asla onun yaptığı gibi yapmam” temelli ifadelerle aktarırlar. Özetle dedikodu Big Brother evinde hem erkek hem kadın yarışmacılar tarafından pozitif birer kimlik inşa etmek için kullanılır ve iki işlevli olarak tanımlanır: Birincisi sıradan gündelik hayat içerisinde herhangi bir toplumsal ortamda üretilen dedikodu, ikincisi ise televizyonda yapılan ve temel hedefi izleyici olan ve farklı pragmatik yönleri olan dedikodu. Bu iki işlev de yarışma programında yaratılan ev ortamında görülmektedir (Çaylı, 2008).

Hemen her gün okuduğumuz gazetelerin genellikle ikinci sayfaları bu tür dedikoduya yönelik haberlere ayrılmakta ve meraklılar tarafından ilgiyle okunmaktadır. Yine bazı gazetenin haftanın belli ünlerinde bu tür haberlere dayalı “ek sayfalar” çıkarttığı görülmektedir. Bu durum dedikodunun insanlara asrında kimi zaman aranan bir özelliğini olduğunun bizlere göstermektedir. Başkalarının hayatlarını merak eden ya da güncel dedikodu haberlerini takip eden bireylerin talebine bağlı olarak bu gazetelerin sayfa sayıları giderek artmakta ve dedikoduya yönelik haberler giderek yaygınlık kazanmaktadır.

1.6.3. Haber Kaynaklarıyla Maddi İlişkiler

1980’lerde televizyon sektöründe artan rekabet, Avrupa’da kamu hizmeti yayıncılığı tekellerinin kırılması, eğlence endüstrisinin değişen yapısı, izleyicilerin farklılaşan içerik talepleri gibi etmenler kısa bir süre içerisinde habercilik sektörünü de etkilemeye başladı. Bu etkinin en çarpıcı örneklerinden biri olarak, dünyanın en çok tanınan medya patronlarından biri olan Rupert Murdoch’ın 1986 yılında Amerikan Fox kanalında yayına başlattığı “A Current Affair” adlı televizyon programı gösterilmektedir. Bu program “Tabloid haber magazin” türünün ilk örneğiydi ve ele aldığı konular (suç, seks ve dedikodu) itibariyle Amerika’da kısa sürede bir gecede 90 milyon izleyiciyi ekran başında tutabilecek popülerliğe ulaştı (Consalvo, 2009; Sümer, 2006). Programın başarısı, kopyalarının da ardı ardına ortaya çıkmasına neden oldu. Bu programların temel özelliği, haber ve magazin arasındaki ayrımı bulanıklaştırmalarıydı. Tabloid ve sansasyonel içeriğe olan izleyici talebinin artması ile birlikte çek defteri gazeteciliği vakalarının öteki ucunda gittikçe artan bir şekilde ihanet, dedikodu ve suç içeren olaylara taraf ya da tanık olmuş kişilerin bulunması bir tesadüf değil (Sümer,2006).

Burada bir zamanlar ekranda çokça yer alan ve izlenme reytingi kıran “Gelinim Olur Musun?” programı da örnek gösterilebilir;

Brenneis, dedikodunun ‘diğerlerinin bilinirliği/saygınlığı üzerine’ ve ‘çatışma konularının herkese duyurulması’ konusunda yararlı bir forum olduğu yorumunda bulunmuştur. Bu saptamalar, ‘Gelinim Olur musun?’ evi için de geçerlidir. Grubun toplumsal organizasyonu, yarışmacıların bir şekilde katılmak durumunda olduğu, öyle ya da böyle, konularla ilişkilerini gösterecek şekilde dedikodu konuşmaları yoluyla, bir yere kadar da olsa, sorgulanmaktadır. Scannell’in tanımını gereğince de, yarışmacıları

‘toplumsallaşmaya zorlayan bu ev’ oyunu, diğer insanlarla geçinmeyi gerektirmektedir. Etkileşimsel terimlerle açıklamak gerekirse, bu süreçte, saygınlık kavramı kritik hale gelmektedir, özellikle bütün taraflar için dedikodu içerikli konuşmalar, potansiyel olarak saygınlığı zedeleyici olabilmektedir. Konuşma 15’te katılımcılardan Şale, Semra ve Ata’nın kendisini görme biçiminden yani kendisinin “düzenbaz” şeklinde tanımlanmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmekte, bir diğer deyişle saygınlığının zedelendiğini düşünmektedir. Bu oyunda diğerleri tarafından, kendilerine biçilen rollerden de katılımcılar rahatsızlık duymakla birlikte oyunun bir parçası olarak devam etmektedirler (Karahan, 2005).

Bizleri televizyonlara kitleyen ya da farklı iletişim araçları yoluyla bu haberlere ulaşmamızı sağlayan ve zevkle takip ettiğimiz dedikodu programlarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Bir başkasının hayatına bakarak kendi hayatımızı kıyaslama olanağı elde edebildiğimiz ya da sahip olmak isteyip de elde edemediğimiz kimi yaşam tarzlarına yönelik haberler dikkatli bakışlar tarafından izlenmekte ve yorumlanmaktadır.

1.6.4. Alo Söylenti

“Söylentiler Üzerine Bilgi Toplama ve İnceleme Vakfı” bünyesinde insanların, halk arasında yayılan yeni söylentileri bildirmeleri için özel bir telefon hattı kurulmuştur. Alo Söylenti telefon servisi, arayan kişilerin genel olarak kendilerinin inanmadığı hikâyeleri aktardıklarını gösterdi. Halkın bir kesimi tarafından inanılan bu hikâyeler dolaşımda oldukları için, arayan bu kişiler, Vakfın doğruyu ortaya koymak için kesin yalanlamalar yayımlamasını bekliyorlardı. Diğer telefonlar, şu ya da bu hikâyeye inanılabilip inanılamayacağını öğrenmeye çalışan kişilerden geliyordu. Arayan kişilerin, kendilerinin inanmadıkları hikâyelerin yayıldığını haber vermek için telefon etmeleri ilginçtir. Durum böyleyken inandıkları (ve dolayısıyla "söylentiler" olarak kabul etmedikleri) "söylentiler" Alo Söylenti'nin gözünden kaçıyor. Bu gösteriyor ki, halk için haber ve söylenti arasındaki ayrım çizgisi nesnel değildir. Doğru olarak kabul ettikleri şeye haber, yanlış veya sonuçta doğrulanmamış olarak kabul ettikleri şeye söylenti adını veriyorlar. O halde, bize bir yerde bir haberin ve başka yerde bir söylentinin söz konusu olduğu kararını verdiren şey, taşınan mesajın veya medyaların (basın vs., kulaktan kulağa) yapısı değildir. Haber ve söylenti arasındaki çizgi öznel, kendi inanışımızın sonucudur. Bir kişi, arkadaşı veya tanıdığı biri tarafından iletilen mesaja inandığında, bir haberin söz konusu olduğunu düşünecektir. Buna karşılık, içine

bir kuşku düştüğünde aynı mesajı söylenti olarak niteleyecektir. Paradoks buradadır. Bir söylenti halk tarafından "söylenti" olarak nitelendiği andan itibaren yayılmaya devam edemez. Buna karşılık, böyle tanınmazsa yayılmaya devam eder. Şu halde şu soruyu sorma hakkı yoktur: "Fakat insanlar böyle bir söylentiye nasıl inanabiliyorlar?" Gerçekte, inandıkları için onu yeniden aktarırlar, dolayısıyla söylenti vardır. Söylenti inanıştan önce gelmez, onun görünür belirtisidir. "Haber" veya "söylenti" etiketi, inanmadan veya inanmamadan önce verilmez: onun sonucudur. Tamamen öznel bir değer yargısı söz konusudur (Kapferer, 1992:24-25).

Şu halde, niçin söylentinin özünden çok varlığının önemli olduğu anlaşılıyor. Çünkü bir söylentiye teşhis etmek, insanın kendi şüphesinin bir yansımasından başka bir şey değildir. Aynı şekilde farklı kişiler, karşıt teşhislere varabilirler, kimilerinin doğru dediğine kimileri söylenti diyebileceklerdir. Varabileceğimiz ilk sonuç şudur: söylentinin bu popüler tanımı, bilimsel tanım olarak kabul edilebilir değilse de, söylentilerin inandırıcı etkisini açıklamak için temeldir (Kapferer, 1992:24-25).

Bütün bunlara bakıldığında kısaca dedikodunun hayatımızın hemen her aşamasında varlık gösterebileceğini söylemek mümkün olmaktadır. Ayrıca medya iletişim araçları vasıtasıyla kolaylıkla yaygınlık kazanan dedikodu yaşantımızın vazgeçilemez bir gerçeği haline dönüşmektedir. Özellikle medya iletişim araçlarının hayatımızda giderek yaygınlık kazanması ve her geçen gün giderek hız gibi yeni özellikler ile donanması dedikoduyu hayatımızda biraz daha aktifleştirmektedir. Bunu yapmak için artık günümüz de özel internet siteleri ve forumlar açılmakta ve dedikodu bunlar sayesinde kolaylıkla yayılabilmektedir. Bu forumlardaki kişilerin kendi gerçek kimliklerini gizleyerek istedikleri kişi/kişiler hakkında istedikleri şekilde konuşabilmeleri dedikodunun bu mekanlardaki tehlikeli boyutunu akıllara getirmektedir. Çünkü söylenen şeyler doğru olmasa bile kişilerin kafalarını bulandırmakta ve şüphe uyandırmaktadır. Bazen bunların doğruluğu araştırma yapmadan gibi çoğunlukla da bunlara araştırılmadan inanılmaktadır. Bu mekanlarda üretilen ve dedikodular artık bir "medya malı" na dönüşmekte ve medya bundan kar elde etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

“Dedikodunun Cinsiyeti: Kadın Kimliğinin Yeniden İnşasında Dedikodunun Rolü” adlı bu çalışmanın temel amacı; sosyal hayatta son derece önemli olan dedikodunun sosyal ilişkilerde ne derece etkili olabileceğini ortaya koymak ve dedikoduyu kadın kimliği bağlamında ele alarak bunun sadece bir türe özgü olup-olmadığını sosyolojik bir perspektifle ortaya koymaktır. Ayrıca dedikodu yapmanın nedenlerini, pek çok sosyal etken ile ilişkisini ve dedikodunun ne tür faydalarının ve zararlarının olabileceğini tespit etmeye çalışmak da çalışmadaki diğer önemli noktaları oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, genel bir takım sorular üzerinde durarak konunun mahiyeti ortaya konmaya çalışıldı. İlkın Kişilerin dedikoduya nasıl bir anlam yüklediklerini anlamak için onlara göre dedikodunun ne olduğu? Görüşme yapılan kişilerin dedikodu yapıp-yapmadığı? Eğer yapıyorlarsa genel olarak kiminle ve kimler hakkında, hangi konularda, ne sıklıkla yaptıklarını? Yapılan dedikodulara inanma ölçülerini? Dedikodu yapmalarının nedenlerini? Belli başlı dedikodu mekanlarının nereler olduğunu ve bunun nedenini? Dedikodunun iyisi-kötüsünün olup-olmama durumunu? Kadınların mı yoksa erkeklerin mi daha çok dedikodu yaptıklarını? Kadın ve erkek dedikodusu arasındaki farkları? Yanında dedikodu yapan kişiler ile ilişkilerinde herhangi bir değişiklik olup-olmadığını? Görüşülen kişiler hakkında dedikodu yapılmış mı yapılmışsa kişilerin kendilerini nasıl hissettiklerini ve bu duruma karşı ne tür bir tepki verdiklerini? Genel olarak dedikodu yapan kişilerin birbiri ile olan sosyal ilişkilerini yani dedikodunun sosyal ilişkiler açısından önemini? Dedikodu ve kadın kimliği arasındaki ilişkiyi? Dedikodu ve suç arası ilişki? Dedikodu ve aile ilişkisi? Dedikodunun ruh sağlığı açısından önemi? Dedikodunun dini boyutu? Dedikodunun medya ile ilişkisi? Dedikodunun sosyal sınıf ve ekonomik durum ile durumu? Dedikoduyu engellemenin mümkün olup olamayacağı ve bunun mümkün olması durumunda ne tür faktörlerin etkili olabileceği? Dedikodu yapma faaliyetinde kişilerin çalışıyor olması ile ev hanımı olması arasında bir farkın etkili olup- olmaması ve son olarak da bir dedikodu

kültürünün olup olmadığı? soruları sorularak genel başlıklar halinde konu ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Yukarıda belirtilenler bağlamında genel olarak tezin amacı da; her ne kadar kabul etmesek de hemen her zaman hayatımızın herhangi bir alanında dahil olabileceğimiz dedikodunun, sosyal ilişkilerimizde ne kadar etkili olabildiği, dedikodunun ne tür işlevlerinin olduğu ve bunun kadın kimliği inşasında ne denli etkili olabileceği hususunun açıklığa kavuşturulmasıdır.

2.2. Kapsamı ve Sınırlılıkları

Her sosyal araştırmada, sosyal olaylarda ve kişilerin de bu olayları anlamlandırıp yorumlamalarında tek faktörün etkili olmadığı fakat aksine birden fazla faktörün etkili olabileceği bir gerçektir. Bu nedenle de araştırmada kullanılan araştırma yöntem ve veri toplama teknikleri yardımı ile elde edilen bilgilerin konuya ilişkin tüm bilgileri verme konusunda sınırlı kalabileceği unutulmamalıdır.

Her bilimsel araştırmada incelenen konuya belirli sınırlılıklar getirerek araştırmanın kapsamının belirlenmesi alan araştırmasının bir gereğidir. Araştırmacının normal şartlar altında yapmak istediği halde yapamadığı, zaman, maliyet, güvenlik vb. nedenlerden dolayı vazgeçmek zorunda kaldığı bazı durumlar araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bunlar bizzat araştırma konusundan, çalışılan söz konusu alandan, araştırmacının amacından ve seçilen araştırma yönteminden kaynaklanabileceği gibi bizzat araştırmacının kendisinden de kaynaklanabilir. Bütün bunlar araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır (Karasar, 2006:73).

Bahsedildiği gibi araştırma sonucunda elde edilen bilgilerin yeterli olmama ihtimalinin olması mümkün olduğu için araştırma konusuna ve çalışma alanı ile ilgili uygun yöntem ve veri toplama tekniklerinin doğru ve başarılı bir şekilde kullanılması burada büyük bir öneme sahip olmaktadır. Çünkü bu bilgilerin doğruluğu büyük oranda kullanılan araştırma yöntem ve tekniğine bağlı olabilmektedir.

Ayrıca araştırmacının konuyu araştırırken karşılaşılabileceği sınırlılıkları bilmesi gerekmektedir. Yani bu sınırlılıkların araştırmacı tarafından belirlenmesi gerekmektedir. Araştırmadaki sınırlılıkları kısaca belirtecek olursak;

Kişilerin doğasından kaynaklanan bir takım farklılıkların olması nedeniyle kişilerin dedikoduya yaklaşım tarzlarının farklılık arz etmesi, konunun özel bir yanının

olması nedeniyle kimi kişilerin sorulan bazı sorulara cevap vermesinden çekinmeleri şeklinde belirtilebilir.

Bu durum sadece nitel araştırmalarda karşılaşılabilecek bir durum değildir. Nicel araştırmalarda da bir takım sınırlılıklar ile karşılaşılabilmektedir. Çünkü nicel araştırmalarda elde edilen bilgiler de sadece örneklem grubu ile sınırlı olabilmektedir. Herhangi bir konuda derinlemesine bilgiler elde etmek için yapılan derinlemesine mülakatlar kişilerin kendi özel hayatları, yaşam tecrübeleri, konu ile ilgili olması ve araştırılan konuya yaklaşımı kişilere göre değişebilmektedir.

2.3 Araştırma Yöntemi

Bilindiği gibi yapılan bilimsel bir araştırmanın başarı elde etmesi çoğunlukla araştırmanın amacına uygun olarak kullanılan bir yöntem ile yakından alakalıdır. Çünkü yanlış bir yöntem seçimi elde edilen bilgilerin doğruluğunda ya da yeterli oluşu konusunda akıllarda soru işaretleri bırakabilmektedir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki doğru bir yöntem ile elde edilen bilgilerin her zaman doğruluğundan söz edilemeyebilir. Çünkü kullanılan yöntem ve veri toplama tekniklerinde de kimi zaman sınırlılıklar ile karşılaşılabilmektedir. Bu nedenle de bazı araştırmalarda birden fazla araştırma yöntemini kullanmak bazen olumsuz olabileceği gibi bazen de daha sağlam bilgilerin elde edilmesinde kaynaklık edebilmektedir.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak elde edilen veriler genellikle istatistiki olarak sayısal veriler içerdiğinden açıklayıcı olmaktan ziyade betimleyici bir niteliktedir(Yıldırım ve Şimşek, 2005:40-41) Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi; “görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlenmesini” içermektedir.

Bilim adamı konusunu seçtikten ve varsayımının geçerliliğini tartışabileceği konular üzerinde belirledikten sonra, uygulama alanına geçmelidir. Bunun için araştırmasını konusuna uygun yöntemi ve teknikleri seçmesi gerekir. Bu önemli bir aşamadır. Seçilen yöntem hem varsayımın gerçekleşmesini hem de konunun dinamikliğini tarafsız ve tüm nitelikleri ile aydınlatması açısından önemlidir (Türkdoğan, 2003: 305).

Dedikodu konusu daha önce genel olarak kuramsal açıdan ele alınmış ancak bunun normal sosyal ilişkilerdeki etkinliği üzerinde yeterince durulmamıştır. Bu konu sosyal bir gerçeklik olmasına rağmen yeterince ele alınmıştır. Bu nedenle de bu çalışma önemli bir takım bilgiler içermesi dolayısıyla ilgili literatüre önemli bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada görüşme soruları hazırlanmadan önce araştırmanın iç geçerliğini (inandırıcılığını) artırmak için araştırma konusu ile ilgili uluslararası ve ulusal alanda öncelikle derinlemesine bir literatür taraması yapılarak, kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Daha sonra dedikodunun sosyal hayattaki önemini, bunun kadın kimliğindeki önemini ve diğer pek çok faktör ile ilgisini ortaya koymak maksadıyla sosyal bilimlerin son zamanlarda giderek önemli bir konuma oturtmaya başladığı “derinlemesine mülakat” tekniği kullanılmıştır. Bunu yanında gözlem tekniğinden de faydalanılmıştır. Bu çalışma bir nitel araştırmadır. Nitel araştırmalar kişilerin doğrudan kendi anlatımlarını içermektedir.

Bu yöntemin tercih edilmesinin en önemli nedeni “araştırılan konuyu bireyin bakış açısından görebilmeyi ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapı ve süreçleri ortaya koymaya olanak sağlamasıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2005:40-41). Sosyolojide ve diğer bilim dallarında nitel araştırmalar tıpkı nicel araştırmalar kadar eski bir geçmişe sahiptir. Nitel araştırmalar kişilerin doğrudan kendi anlatımlarını içermektedir. Nitel araştırmanın temelinde yer alan anlam olduğu için bu araştırma yöntemi “insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine bir tanıımı yapmak insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri, kavrayış ve anlayışlarını ortaya koymak için” (Kümbetoğlu, 2005:47) eylemlerin anlamına odaklanmaktadır.

Her ne kadar tüm yönelimleri, yöntemleri, süreçleri ve özellikleri kapsayan bir tanım yapmak güç ise de, nitel araştırmayı, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır. Bu tanımda “kuram oluşturma” toplanan verilerden yola çıkarak daha önceden bilinmeyen bir takım sonuçları birbiri ile ilişkisi içinde açıklayan bir modelleme çalışması anlamına gelmektedir (Glaser, 1978; Yıldırım ve Şimşek, 2000:19). Bu da araştırmacının esnek olmasını, toplanan verilere göre

araştırma sürecini yeniden biçimlendirmesini ve gerek araştırma deseninin oluşmasında gerekse toplanan verilerin analizinde tümevarıma dayalı bir yaklaşım izlemesini gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2000:19).

2.3.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Bilimsel araştırmalarda baktığımız zaman evren, araştırma sonuçlarının genellemek istendiği elemanlar bütünü tanımlamak için kullanılmaktadır. Böylece bilimin genellenebilir özelliği sergilenmekte ve bu da yapılan araştırmanın mahiyetini arttırmaktadır. Genel olarak sosyal bilimlerde araştırma evreni ile ilgili konuları incelediğimizde bu kitaplarda evrenin ikiye ayrıldığını görürüz. Bunlardan birincisi; genel evren, ikincisi ise; çalışma evrenidir. Genel evren daha soyut bir kavram olarak ele alınırken çalışma evreni ise, daha somuttur ve ulaşılabilir bir yapı sergilemektedir.

Nitel araştırmalarda veri kaynağı direkt olarak gerçek kişilerin verdiği bilgiler olduğundan çok sayıda kişinin örneklem grubuna dahil edilmesi araştırmanın sıhhati açısından pek uygun değildir. Araştırılan konunun mahiyetine göre bazı durumlarda tek bir kişi bile bir araştırmanın örneklemine teşkil edebilir. Arıca gerek alan araştırmasına ayrılan kaynakların sınırlılığı ve gerekse de veri toplamada kullanılan yöntem ve tekniklerden kaynaklanan bazı nedenlerden dolayı da çok sayıda bireyin araştırma sürecine dahil edilmesi mümkün olmamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005:87). Araştırmaya katılanlardan elde edilecek verilerin miktarı arttıkça örnekleme dahil edilmesi gereken kişi sayısı azalmaktadır. Bu açıdan bir araştırmada örneklem olarak seçilecek kişi/kişilerin önceden iyi bir araştırma ile belirlenmesi de kimi zaman araştırmanın önemi ve doğruluğunu sağlamada büyük bir önem arz edebilmektedir.

Dedikodunun ne olduğunun, nedenlerinin neler olduğunun, kadın kimliği bağlamında öneminin ve dedikodunun sosyal, ekonomik, sınıfsal, medyatik, ahlaki, dini, suçsal, ailesel ve bireysel boyutunu belirlemek amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmanın evrenini genel olarak Elazığ ilinde yaşayan bayanlar oluştururken, örnekleme de 15'i çalışan 15'i de ev hanımı olmak üzere toplam 30 kadından oluşmaktadır. Burada çalışan ve çalışmayan bayan ayrımına gidilmesini sebebi dedikodunun hem çalışan hem de çalışmayan bayanın bir eylemi olup-olmadığını ortaya koymak ve çalışıp- çalışmama durumunun dedikodu yapma eyleminde ne tür farklılıklar doğurabileceğini (aynı zamanda bu kişilerin ekonomik özellikleri de göz önünde bulundurarak) ortaya koymaktır. Bilindiği gibi önemli bir sosyal eylem olan dedikoduya yol açabilecek pek

çok faktör bulunabilmektedir. Bütün bunların sonucunda da toplumumuzda bir “Dedikodu Kültürü” nün oluşup oluşmadığını ortaya koymak çalışmanın diğer bir amacıdır. İşte bu amaçlar güdülerek başlatılan bu çalışmanın evreni ve örneklemi de bütün bu amaçlar göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Ev hanımları içerisinde az da olsa bir kısmı ev hanımlığının yanında geçici bir takım işler ile uğraşmış bulunmaktadır. Çalışan bayanların meslekleri ise; doktor, öğretmen, mühendis, memur, avukat, hemşire, kuaför, eczacı, güzellik ve bakım uzmanı... Şeklinde olmaktadır. Bu şekilde 15’i çalışan bayan 15’i ev hanımı olmak üzere toplam 30 kişi örneklem birimine dahil edilmiştir. Bu kişiler daha önceden dedikoduya meyilli oldukları ya da dedikoduya karşı çıkan kişiler oldukları çevrelerindeki kişilerce belirtilen kişilerdir. Ve bu kişiler Elazığ’ın çeşitli mahallelerinde ikamet eden ve sosyo-ekonomik açıdan farklı kişiler olmaktadır. Her bir görüşmeci ile tek ve ayrı ayrı görüşülmüştür.

2.3.2. Veri Toplama Teknikleri ve Uygulama

Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine mülakat ve gözlem teknikleri kullanılmıştır. Öncelikle araştırmada amaca uygun sorulardan oluşan bir mülakat formu hazırlanmıştır. Bu soru formu araştırmadaki konular ile ilgili olarak 13 tane asıl ve 27 tane de sonda soru olmak üzere toplam 40 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular açık uçlu olmak ile birlikte görüşülen kişilere bağlı olarak kimisine daha az kimisine ise daha fazla soru sorulmuştur. Çünkü nitel araştırmalarda kişilerin hangi sorulara kesin cevap verebileceğini belirlemek pek mümkün olamamaktadır. Bazı sorulara bazen birden fazla cevap verildiği için bu sorulara cevap olabilecek cevaplar seçilerek araştırmaya devam edilmiştir.

Bu görüşmeler de yapılandırılmış mülakat çerçevesinde ilgili konu etrafında, yaklaşık olarak 1 saat süren(kişiye bağlı olarak kimi zaman daha az kimi zaman ise daha fazla) uzun soluklu konuşmalardan oluşmuştur. Yine bu görüşmeler görüşülen kişinin çalışma alanı veya isteğine göre talep edilen mekanlarda ve saatlerde yapılmıştır. Görüşmelerden bazıları ses kayıt cihazı kullanılarak kimisinin ise rahatsız olması nedeniyle not tutularak devam edilmiştir. Bu şekilde gerçekleştirilen çalışma teker teker 30 kişi ile görüşülerek araştırmanın amacına uygun olarak tamamlanmıştır.

2.3.3. Verilerin Analizi

Bu şekilde gerçekleştirilen alan araştırmasından elde edilen veriler daha sonra ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmış ve böylece uygun bir içerik analizi yapılmıştır. Verilen cevapların birbiri ile ilgisi ve bunların birbiri ile benzeşen, farklılaşan ve çelişen yönleri belirlenerek bütün bunların sosyolojik analizi yapılmaya çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın bu bölüme kadarki kısmında dedikodu kültürü ve bunun kadın kimliği ile ilişkisi konusunda teorik bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle dedikodu kavramı başlığı altında ilkin dedikodunun tanımı, dedikodunun oluşumu, işlevleri ve dedikodu ile ilişkili olabilecek pek çok kavram üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise çalışmanın ana konusu olarak, dedikodu cinsiyet bağlamında irdelenmiştir. Yine dedikodu kuramsal açıdan ele alınmıştır. Bu başlıklardan sonra dedikodunun günlük hayattaki etkinliğini ıspatlayan bir takım örneklere yer verilerek dedikodu ve iletişim araçları başlığı altında dedikodu ve iletişim araçları arasındaki ilişki nedensel olarak irdelenmiştir. Araştırmada, genel olarak dedikodu cinsiyet bağlamında ele alınarak bunun kadın kimliği ile ilişkisini ortaya koymak amaçlanmıştır.

İnsan doğası gereği başkaları ile birlikte yaşamak ve onlar ile iletişim kurma özelliklerine sahip olan bir varlıktır. Bir insanın yalnız yaşayabileceğini, kimseye ihtiyaç duymadan ve kimseyle iletişim kurmadan da yaşamını sürdürebileceğini söylemek nerdeyse imkansız olmaktadır. Çünkü insanlar acıktığı, susadığı, oksijene ihtiyaç duyduğu gibi diğer insanlar ile iletişim kurmaya da en az bunlar kadar ihtiyaç duyabilmektedir. Ayrıca insanın biyolojik, psikolojik yapısının yanında onun sosyal bir varlık olduğunu da unutmamak gerekir. Bunu söyleyen kuramlara göre, burada sosyallik onun doğasında var olan bir gerçekliktir.

Bir başkasının hayatında ne tür değişiklikler var, başkasının ne giydiği, ne içip-yediği, kimin kiminle nerede ve ne yaptığı, bizim hakkımızda ne düşünüldüğü, kimin gelirlinin bizden daha yüksek olduğu, kimin evinin daha temiz veya kirli olduğu, bir başkasının mesleğinde ilerlemesi veya gerilemesinin sebebinin ne olabileceği kısacası kesin bir cevap bulamayacağımız ama her zaman merak edip, aklımızı kurcalayan pek çok soru ile karşı karşıya kalabilmekteyiz. Ve bu durum kimi zaman bunlara cevap bulmak için çeşitli çabalara girişmemize yol açmaktadır. İşte bunları kolayca öğrenebilmenin en etkili yollarından biri olarak karşımıza dedikodu çıkar. Yani anlaşılacağı üzere dedikodu merak ettiğimiz ve öğrenmek istediğimiz, bilginin eksik olduğu yerlerde ortaya çıkarak kimi zaman bu sorulara doğru cevap bulabilmemizi

sağlarken diğer yandan gerçekten tamamen farklı bilgi elde etmemize yol açabilmektedir.

Bu şekilde ortaya çıkan ve informal iletişim şeklinin önemli bir boyutu olan dedikodu, varlığı inkar edilemez bir sosyal olgu olarak gündelik yaşantımızda yer almakta ayrıca sosyal ilişkilerimizde önemli bir takım etkilere yol açabilmektedir. Dedikodu, kimi zaman iletişimi başlatan bir özellik sergilerken kimi zaman da iletişimi bitiren bir takım olumsuz içerikler de taşımaktadır. Bu açıdan bakıldığında dedikodu bazen yaralı olabileceği gibi bazen de zararlı olabilmektedir. İşte informal iletişimin önemli bir boyutu olan dedikodu ve söylentiler etkili ve verimli bir şekilde kullanılırsa kişiler arasında etkili bir iletişim aracı olabilecektir.

3.1. Dedikodu Algılaması

3.1.1. Kişilerin Bakışıyla Dedikodu Tanımlaması

Dedikodu hemen her sözlükte, genel olarak “orada olmayan kişi hakkında yapılan konuşma olarak” geçer. Kişinin yokluğunda onun kimi zaman iyi kimi zaman kötü özellikleri konuşulabilmektedir. Halk arasında sıkça kullanılan bir deyim olarak “dedikodu kazanı “ her an biri için kaynayabilmektedir. Dedikodu, burada iki taraflı bir süreç olarak karşımıza çıkar. Bazen yakın gördüğümüz bir aile üyemiz, arkadaşımız ya da komşumuzla zaman geçirmek, havadan sudan konuşmak, sahip olduğumuz bazı sırlarımızı paylaşmak, iyi bir vakit geçirmek için veya daha olumsuz sonuçlara yol açabilecek şekilde, sırf birini çekiştirmek için dedikodu yapabilmekteyiz.

Burada kişinin, dedikodunun tanımından ne anladığı son derece önemlidir. Çünkü kimi zaman bir başkasını son derece rencide edebilecek, anlatılanların duyulması halinde karşımızdaki kişi ile aramızdaki iletişimi tamamen yok edebilecek derece zararlı konuşmalar yapılmasına rağmen, bu eylem kişi için dedikodu olarak değil sadece bir sohbet veya bilgi paylaşımı olarak görülebilmektedir. Yani kişi\kişiler bazen dedikodu yaparken bile yapılan bu eylemin dedikodu olmadığını düşünebilmektedirler. Kimi zaman da kişiler bunun dedikodu olduğunu bile bile aksini iddia ederek buna itiraz edilebilmektedir.

Hatta bazen kişinin olumsuz özellikleri konuşulmadığı için bu konuşmalar dedikodu olarak kabul edilmemektedir. Yapılan olumlu konuşmaların değil sadece olumsuz konuşmaların dedikodu olarak adlandırılabilmesi bazı kimseler tarafından iddia edilebilmektedir. Ancak durum böyle olsa da dedikodunun tanımına baktığımızda

dedikodunun, orada olmayan kişi hakkında yapılan konuşma olarak geçmesi buradaki konuşmaların içeriği olumlu da olsa olumsuz da olsa bu konuşmaların dedikodu olduğu ileri süren bir tutum olmaktadır. Çalışmada görüşülen kişilere dedikodunun tanımına yönelik; Sizce dedikodu nedir? Hangi tür konuşmalar dedikodu olarak kabul edilebilir? şeklindeki soruya 47 yaşındaki, ev hanımı, aynı zamanda bir partinin kadın kolları yöneticisi olarak çalışan A.Ö;

“Bana göre dedikodu bir başkasını çekıştirmektir. Bir başkası hakkında kötü konuşmaktır ve onun hakkında kötülük düşünmektir. Yani olumsuz ve kötü bir yorumlama yapmaktır. Ben dedikoduya karşıyım kimsenin kötülüğünü düşünmem ve bu yüzden de kimse beni pek sevmez” diye cevap verdi. Bu yaklaşım dedikodunun, sadece olumsuz konuşmalardan oluştuğu ve bu konuşmaların çoğunlukla kişiye zarar verebileceği, yıkıcı ve eleştirel konuşmalar olduğu şeklindeki görüş ile uyusmaktadır. Ayrıca bu konuşmalar daha sonra duyulduğunda hakkında konuşulan kişinin pek bu durumdan hoşlanmaması nedeniyle de dedikodunun buradaki olumsuz tarafı üzerinde durulmaktadır.

Yine aynı soruya 26 yaşındaki kuaför B.K buna paralel bir şekilde ; *“Dedikodu bence birbirini çekememedir. Her zaman ufukta olanın, yüksekte olanın dedikodusu yapılır. Yani gözde olan ve üst konumda olan insanlar hakkında dedikodu yapılır. Mesela ben küçük yaştan beri dükkan sahibiyim ve çalışıyorum, param var, ben biliyorum ki benim de hakkımda dedikodu yapılıyor. İnsanların dili durmuyor işte. Bence bu cahillikten kaynaklanıyor”* şeklindeki yaklaşımı dedikodunun çoğunlukla kıskançlığın yol açabileceği bir konuşma olabileceği fikri savunulmaktadır. Ve yine B.K şöyle devam ediyor; *“Sır paylaşmak da dedikodudur. “Bak bu aramızda kalsın kimseye söyleme” denir ve burada başkası ile ilgili konuşur. Bu yüzden de bu da dedikodu oluyor. Ağızdan ağıza giden bir şeydir, dedikodu. Aslında dedikodu tamamen boş zaman işidir. Dedikodu yapmanın en büyük nedenlerinden biri de hırstır. Hırsımıza kapıldığımız için dedikodu yapıyoruz”*. Bu yaklaşımdan dedikodunun kimi zaman sır paylaşma şeklinde gerçekleşebileceği çıkarılabilmektedir. İnsanlar genelde yakın gördüğü kişilerle önemli bulduğu sırları paylaşarak aradaki ilişkiyi güçlendirmeye çalışmaktadır. Dedikodunu gerekli olduğunu savunan yaklaşımlar da işte dedikodunun bu şekilde dayanışmayı ve paylaşımı arttırabileceğini savunmaktadır.

Kimisine göre eleştirel kimisine göre kötü niyetle yapılan her tür konuşma olarak adlandırılabilir olan dedikodunun aslında bir tür “yalan söyleme” olduğunu

savunan görüşler de mevcut olabilmektedir. Çünkü söz konusu yaklaşımlara göre dedikodu, çoğunlukla gerçeklerden tamamen uzak, hayali ve karalamaya yönelik bir politikadır. Bu doğrultuda çokça bilinen bir atasözü aslında durumu özetler niteliktedir; ”çamur at hiç değilse izi kalır”. Bu sözden de anlaşılacağı üzere dedikoduda amaç sadece gerçek bir durumdan bahsetmek olmamakta kimi zaman gerçek olmayan bazı durumların kişiye mal edilerek onun toplumdaki prestijini sarsmaya yönelik hareketler olabilmektedir. Yalan söyleme şeklinde gerçekleşen dedikodularda tamamen doğru bilgiler çok istisnaidir, kişiler doğru olan bilgilere karşılık dedikodu anında karşı tarafa bazen iyi niyetle bazen de kötü niyetle yanlış bilgi verebilmekte ve bu durum da zihinlerde tamamen hayali bir fantezi yaratmakta, olayların algılarda ne kadar değişik bir tutuma yol açarak kişisel açıdan bireylerarası iletişime zarar verilebileceğini göstermektedir. Dedikodunun bir başkası hakkında yapılan sadece olumsuz ve kötü konuşmalar olduğunu savunan yaklaşımların bir kısmı ise durumu daha ileri götürerek bunun dini ve psikolojik açıdan son derece olumsuz içeriklere dayandığını savunmaları işin ciddiyetini korur mahiyettedir. 48 yaşındaki ev hanımı S.A.’nın yaklaşımı bunu açıklar vaziyettedir; *“Bana göre dedikodu günah bir şeydir. İyi olmayan bir şeydir çünkü kul hakkına girmek var dedikoduda. Aslında dedikodu bence psikolojik bir rahatsızlıktır”*.

Ancak dedikodunun içeriğinde her zaman kötü konuşmaların olmadığını çeşitli çalışmalar ile savunan, dedikoduyu özellikle kurumsal açıdan ele alarak ayrıntılı bir şekilde çözümleme yapan Solmaz’ a göre dedikodu, kötü konuşmalardan oluşabileceği gibi kişiler arasında dayanışma ve paylaşmayı sağlaması ve bu nedenle verimliliği artırması nedeniyle yararlı, hatta bazen gerekli olabilmektedir. Görüşme yaptığımız kişilerden bir kısmı da bu konuda aynı fikri savunmaktadır. Örneğin 37 yaşındaki ev hanımı N.G.’in yaklaşımı ; *“Bence dedikodu bir başkasının arkasından onun kişiliği hakkında konuşmaktır. Burada eleştiri vardır ama bu eleştiri hem olumlu hem de olumsuz olabilir. Halk arasında buna dedikodu denilir ama bence dedikodu dediğimiz şey aslında eleştiri yapmaktır”* şeklindedir.

3.2. Dedikodu Yapma Eğilimi

Gündelik yaşantımızda kimi zaman kızdığımız, kimi zaman pasif bir şekilde sadece kulak şahidi olduğumuz kimi zaman da aktif bir şekilde dahil olduğumuz

dedikodu, sosyal yaşantımızın inkar edilemez bir gerçeğidir. Genel olarak bir kişi veya grubun tutum ve konulara yaklaşımını doğrudan yansıtır.

Halk arasında genellikle olumsuz bir anlama karşılık gelen dedikodu, grup(kalabalık) halinde yapılsa da burada bireyin tutumu grubun genel tutumundan farklı olarak kişisel bir özellik sergiler. Ancak burada kişinin dedikoduya aktif katılımı, anlatılanlara inanması veya anlatılanları yönlendirmesi çoğunlukla grubun yönlendirmesi ile mümkün olabilmektedir. Çünkü dedikoduda birey bir yandan anlatılanları dinleyerek bilmediği bir takım olaylar hakkında bilgi sahibi olurken diğer yandan kendi bildiklerini anlatarak o grup içindeki kimliğini güçlendirmeye çalışır. Kişi veya olay hakkında bir takım bilgiler sunarak etrafında olup biten olaylardan haberdar olduğunu, Foucoult'un dediği gibi bilgini iktidarı haline geldiğini gösterme çabasına girişmektedir. Çünkü kişi ne kadar çok bilgiye sahipse o kadar güçlü olabileceğini düşünür.

Dedikodu bazen günlük hayatta o kadar alışılan ve normal karşılanan bir durum haline gelmektedir ki kişiler dedikodu yaptığını rahatça dile getirmekte ve dedikodu yapmanın neredeyse mümkün olmadığını düşünerek kimi zaman bu durumdan rahatsızlığını belirtirken kimi zaman da dedikodunun günlük hayatın vazgeçilemez bir parçası olduğunu düşünerek bundan artık kaçınılamayacağını ve bu nedenle de bu durumdan herhangi bir rahatsızlık duymadıklarını belirtmektedirler. Bu kişilere göre dedikodu yapmak artık o kadar normal bir eylem olmaktadır ki bunun aktörlerini belirlemek de kimi zaman neredeyse imkansız olabilmektedir. İyi-kötü her insanın dedikodu yaptığını söyleyerek dedikodu yapmanın günlük yaşantımızda kaçınılmaz bir gerçeklik olduğu belirtilmektedir.

Dilin evrimi üzerine çalışan Robin Dunbar'a göre, dil kullanımından önceki iletişim formlarında, ayırt edici seslerin kullanımıyla anlam aktarımı başlamış, toplumsal bağların oluşması yönünde kullanılan dilin içinde dedikodu da yer almıştır. Dunbar'ın bu saptamasından yola çıkarak insanlığın 1,5 milyon yıldır dedikodu yaptığı gibi bir yoruma ulaşılabilir.

Siz dedikodu yapar mısınız? şeklinde yönelttiğim soruya 34 yaşındaki ev hanımı B.G.; *“Dedikodu yaparım ama elimden geldiğince de engellemeye çalışırım. Çünkü ben kendi hakkımda konuşulmasından hiç hoşlanmam ve bunun için ben de başkasının arkasından konuşmamaya çalışırım. Yani buna dikkat etmeye çalışırım ama maalesef ne*

kadar dikkat etmeye çalışsam da yine dedikodu yaptığım oluyor. Çünkü bir arkadaş ortamında öylesine yapılan sohbet bile dedikodu olabiliyor” şeklinde cevap verdi.

Yine aynı soruya dedikodu yapmaktan bir yandan rahatsızlık duysa da bundan çok hoşlandığını ve bunun meraklı yapısının bir gereği olduğunu dile getiren, bir devlet hastanesinde çalışan 45 yaşındaki hemşire G.K.; *“Evet ben de dedikodu yaparım. Yani kabul ediyorum bunu, zaten kendimde dini açıdan en zayıf gördüğüm özelliğim budur. Dedikodu yapma zaafım benim en büyük eksikliğim. Ama maalesef dedikodu yapmayı severim. Çünkü ben çok meraklıyım ve merak ettiğim için de araştırırım”*. G.K.(45)’ in bu şekilde verdiği cevaptan da görüldüğü gibi dedikodunun dini açıdan sakıncası bireyler tarafından bilinmekle birlikte, dedikodunun yapılması kişinin kendinde rahatsızlık duymasına rağmen devam edilen bir eylem olduğunu göstermektedir. Dedikodu merak gidermenin, aklımızda kalan sorulara cevap bulmanın en kolay ve çabuk ulaşılabilir yolu olmakta ve bireylere bunu yaparken eğlenebilme imkanı vermektedir. Kimi insanlar monoton yaşantılarına, kısa da olsa küçük dedikodular yaparak renk verdiğini ve bu şekilde rahatladığını dile getirerek dedikodunun bu eğlenceli boyutuna değinmektedirler.

Dedikodu yapmak bireylere etkilendiği olaylar hakkında yorum yapma olanağı da tanıyarak kimi durumlardan yüklerinden kurtulma ve bu şekilde rahatlama imkanı tanıdığı için tercih edilmektedir. Bireyler belli bir müddet sonra artık bir takım olayları veya kişisel görüşlerini anlatarak omuzlarına yüklenen yükü hafifletmeye çalışmaktadır. Yine siz dedikodu yapar mısınız? şeklinde sorulan soruya bir devlet kurumunda bilgisayar mühendisi olarak çalışan 29 yaşındaki G.Y.; *“Evet bu huyumdan hiç hoşlanmıyorum hatta dedikodu yaptıktan sonra kendimden nefret ediyorum ama dedikodu yapıyorum maalesef. Özellikle sinir olduğum bir durum olunca ve birine kinlendiğim zaman onu muhakkak ki bir başkasına söylemem gerekir Hiç bunu içimde tutamam, paylaşmak zorunda hissederim kendimi”* şeklinde yaklaşıp bu paylaşım şeklinde gerçekleştirilen dedikodunun bir açıdan kişilerde artık bir zorunluluk halinde kendini hissettirdiğini görüyoruz. Çünkü bireyler bazen problemlerini bir başkasına anlatarak bunlardan kurtulabilmenin yolunu aramaktadırlar.

3.2.1. Kimler ile Dedikodu Yapıldığı

Dedikodu eylemi, tek başına yapılan bir eylem olmayıp en az iki kişinin olması halinde bir başkasının hakkında konuşulması şeklinde gerçekleşir. Dedikoduda özel bir

ortak paylaşım olduğu için bunun kimin ile yapılacağı sosyal ilişkiler açısından önem taşımaktadır. Çünkü dedikodu söylenildiği gibi “denip-konulduğu” yerde kalmamakta daha sonraki süreçte hem dedikodu yapan hem de dedikodusu yapılan bireyin karşısına çıkabilmektedir. Bu nedenle de dedikodunun kimin ile yapıldığı son derece önemli olmakla birlikte bunun her zaman göz önünde tutulmayabileceği, dedikodunun anlamına bağla olarak değişebileceğini de söylemek gerekmektedir. Bireyler bazen kızgınlık duyduğu bir durumu alelade, düşünmeden, planlama yapmadan paylaşabilmekte, bu şekilde kızgınlıklarını ve kırgınlıklarını dile getirebilmektedirler. Buradan dedikodunun kimi zaman planlı kimi zaman da plansız bir şekilde gerçekleşebileceği görüşüne varılabilmektedir.

Birlikte dedikodu yapabilmek için öncelikle bireylerin birbirlerini tanımları gerekir. Buradan dedikodu yapmak için samimiyet, sırdaşlık veya arkadaşlığın gerekli olduğu sonucu çıkarılmamalı; ancak en azından aradaki sosyal mesafenin az olduğu bir yakınlığın olması gerekmektedir. Eğer aradaki sosyal mesafe genişse yani çok farklı yaş grubundan, statü ve rolden, kişilik yapısından bireylerin olması durumunda iletişimin kurulması ve karşılıklı bir takım paylaşımlarda bulunmak için gerçekleşebilecek olan dedikodu yapmak zorlaşabilmektedir. Dedikodu yapmaya başlamadan önce genelde, normal bir bilgi alışverişi gerçekleşilir. Böylece kişiler arası muhabbet sağlanmış ve karşılıklı paylaşım için ilk adım atılmış olmaktadır.

Bu çalışmada da genel olarak, Kim\kimler ile dedikodu yaparsınız? Her şeyi herkesle konuşur musunuz? şeklinde sorulan soruya 42 yaşındaki bir lazer epilasyon merkezinde çalışan A.Y. ; *“Genelde yakın akrabalarım ve özellikle de kardeşlerimle yaparım çünkü başkalarına güvenim az ama kardeşlerime güvendiğim için ve onlardan bana zarar gelmeyeceğinin bildiğim için genelde onlarla dedikodu yaparım. Her şeyi herkesle konuşmam sadece güvendiğim kişiler ile konuşurum. Yabancılar ile dedikodu yapmam. Çünkü başkası konuştuğum şeyi bir başkasına yanlış bir şekilde anlatabilir. Onlara güvenmediğim için anlatmam herkese. Zaten herkesle dedikodu yapılamaz”* şeklinde cevaplayarak bizlere dedikodu yapmak için öncelikle bireyler arasında belli ölçüde bir yakınlığın olması gerekliliğini hatırlatmaktadır.

Aynı soruya bir devlet hastanesinde doktor olan H.D ise farklı bir bakış açısı getirerek; *“Ben ve bana göre herkes de sosyo- ekonomik açıdan kendine yakın olan kişiler ile dedikodu yapar. Mesela çalışan biri iş yerindekiler ile ev hanımı yine ev hanımları ile dedikodu yapar. Bu yakınlık dedikodu yapmada çok önemli. Ancak bu*

şekilde ortak fikirlerde bulunulup paylaşım yapılabilir. Yoksa tam bir paylaşım olmayabilir” şeklinde bir açıklamada bulundu. Bu yorumdan kişilerin kimi zaman dedikodu yaptığı bireylere yönelik seçiminde sadece güven ve samimiyetin göz önünde tutulmadığı fakat aynı zamanda birlikte dedikodu yapılacak bireylerin sosyo-ekonomik açıdan yakınlığının da önemli olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Bireyler arası sağlıklı bir iletişimin mümkün olması bir tek faktöre bağlı olmamakta birden fazla faktör bir arada bulunarak çoğulcu bir yaklaşım etkili olabilmektedir. Çünkü insan doğası gereği karışık bir yapıya sahiptir. Bir olay her insan için aynı şekilde yorumlanamayacağı gibi bu olayın nedeni de herkes için aynı olmayabilir ve bu durum da bireyler arası iletişimi farklı açılardan etkileyebilmektedir. Yine sorulan soruya 28 yaşındaki ev hanımı H.A.’ın verdiği cevap dikkate değerdir.

H.A.(28); “ *Ben öyle her şeyi herkesle konuşmam, genelde kişiliğine inandığım ve iyi olduğuna emin olduğum kişilerle dedikodu yaparım. Çünkü bu kişilerin bana akıl vereceğini inanırım yani bana doğru yolu gösterdiklerine inandığım kişiler ile paylaşırım her şeyi. Eğer bana doğruyu göstermeyeceğine inanırsam onunla paylaşmam. Çünkü eğer bir yanlışım varsa bu kişi yanlışımı düzeltmem için bana yardımcı olacağına üstüne hatamı o da yüzüme vurursa, bana faydası dokunmazsa daha kötü olur her şey diye düşünürüm”*. Bu yaklaşım dedikoduda konuşulan tarafın her zaman üçüncü bir aktör olmadığı kimi zaman taraflardan birinin kendisi hakkında yaptığı konuşmanın da buna dahil edilebileceğini göstermektedir. Çünkü bir konuşma esnasında bireylerin odaklandığı tek nokta bir başkası olmamakta, kendileri ile ilgili konuları da açarak bir akıl danışma, yardımlaşma hareketini de sergileyebilmektedir. Dedikodunun kimilerine göre “sır paylaşmak” , “dertleşmek” ya da “ortak bir paylaşım sağlamak” şeklinde tanımları da olmaktadır. Bunu ileri süren yaklaşımlara göre dedikodu sadece bir başkasını çekiştirmek ya da orada olmayan biri hakkında olumsuz konuşmak değil, bazen dedikodu yapan kişi\kişiler kendisi ile ilgili bir konuyu ortaya atarak karşıdaki kişi hakkında farklı yaklaşımlarda bulunulabileceğini açıkça belirtmektedirler. Buradan kimileri tarafından akıl danışmanın da bir dedikodu eylemi olarak kabul edildiği sonucu çıkarılabilmekte ve bunu dile getiren H.A. nın olaylara yaklaşımındaki hassas tutumu da dedikodunun herkes ile yapılamayacağı bunun aktörlerinin belli bazı ölçütler dahilinde belirlenebileceği çıkarımında bulunulabilmektedir.

Burada önemli olan diğer bir ölçüt daha önce de belirtildiği gibi birlikte dedikodu yapılan bireyin tanınmasıdır. 37 yaşındaki ev hanımı N.G. ‘nin de cevabı buna paraleldir; “*Cevap alabileceğim insanlar ile konuşurum eğer cevap alamayacaksam ve ben de bunu biliyorsam bir şey anlatmam. Yani öyle ulu orta herkese her şeyi anlatmam*”. Buradaki ortak fikirlerden de anlaşılacağı üzere tanışıklığın yeterli olmayacağı bunun yanında samimi olunan ve güvenilen kişiler ile dedikodu yapmak bireyler açısından uygun olmaktadır. Çünkü tanımadığımız biri ile dedikodu yapmak doğru bir iletişime ve bilgi aktarımına engel olabileceği gibi kişiler için bir “risk” faktörü de oluşturabilmektedir. Bunun gibi eğer dedikodu karşılıklı taraflardan birine uymazsa sosyal ilişkinin ilerisi için zararlı bir tutum ortaya çıkabilmekte ve karşılıklı yanlış anlaşmalar ve tatminsizlikler de meydana çıkabilmektedir.

Dedikodu yapan kişilerin birbirlerini tanınmasının yanında dedikodusunu yaptıkları kişiyi de tanımaları gerekir. “Sen şunun ne yaptığını duydun mu?”, “Benden duymuş olma ama” şeklindeki ifadeler yeni samimiyetin kurulmasında ve arkadaşlıkların başlatılmasında tılsımlı cümleler olmakta ve dedikoduyu başlatan ilk adımlar olmaktadır. Bunu duyan bireyin merak duygusu onu öğrenmeye iteceğinden dedikodunun oluşması için atılan adım hedefine ulaşmış olacaktır.

Daha sonra ise; “Sen bu konuda ne düşünüyorsun?” şeklinde sorular sorularak dedikoduya olan ilgi arttırılmakta ve dedikodu artık çift taraflı bir eylem olarak gerçekleşebilmektedir. Böylece dedikodusu yapılan kişi hakkında, bu tarafların bilgi değişimi ve aktarımı mümkün olmaktadır. Eğer her iki taraf da aynı doğrultuda düşünüyorsa o zaman samimiyet ve sosyalleşme daha fazla sağlanmakta aksi bir durumda ise iletişim sekteye uğrayabilmektedir. Burada dedikodunun iletişimi başlatabilen ve devam ettirebilen tarafı ortaya çıkmaktadır. Çünkü dedikodu kimi zaman iletişimi başlatan, sürdüren kimi zaman da tamamen yok edebilen tehlikeli bir silahtır.

3.2.2. Dedikodudaki Hedef Kişilerin Belirlenmesi

Dedikodu yapmak için bireylerin birbirini tanınmasının gerekliliğinden daha önce bahsedildi. Yine bunun gibi dedikodusu yapılan bireyin de tanınması gerekir. Çünkü tanımadığımız birey hakkında yapılan konuşmaların doğruluğunun daha tartışılır olmakta ve hatta bu konuşmalar bazen iftira olarak da kabul edilebilmektedir. Çünkü iftirada doğru olmayan konuşmalara yer verilmekte ve kişinin adını kötüye çıkarma çabası kendini göstermektedir.

Ancak dedikoduda taraflar her zaman tanıdığı kişiler hakkında konuşmamakta, hiç tanımadığı hatta ilk defa gördüğü birinin bile dedikodusunu yapabilmektedirler. Kimi zaman yolda yürürken karşımıza çıkan herhangi biri, kimi zaman televizyonda ilk defa gördüğümüz biri, kimi zaman düğün, nişan, sünnet, cenaze, mezuniyet...vb. toplu bir mekandan çıktıktan sonra hayatımızda ilk defa gördüğümüz ancak dikkatimizi çeken herhangi biri hakkında konuşabilmekteyiz.

Araştırmada, Genelde kimin hakkında dedikodu yaparsınız? şeklindeki soruya 37 yaşındaki ev hanımı S.T.; “*Genelde aile üyelerim hakkında dedikodu yaparım çünkü onları tanırım ve yanlışlarını da doğrularını da bilirim. Yabancılar hakkında dedikodu yapmam çünkü onları tanımadığım için bu iftiraya girer diye düşünürüm*” diye cevap vererek dedikoduda tarafların birbirlerini tanımalarının, konuşmanın içeriği ve amacında bir takım ifade değişikliğine neden olabileceğini dile getirmektedir. Hiç tanımadığımız biri hakkında konuşurken amacımız belki onu eleştirmek belki de onun ile ilgili beğendiğimiz bir durumu dile getirmek iken tanıdığımız bir kişi hakkında ise daha farklı bir yaklaşımımız olabilmektedir. S.T. ‘nin de belirttiği üzere tanıdığımız birinin doğrularını yanlışlarını ve konulara bakış açısını biliyor veya en azından tahmin edebilecek kapasitede olabileceğimiz için onların dedikodu ile hiç tanımadığımız sadece anlık durumları ile değerlendireceğimiz kişilerin dedikodusu amacından sapabilmekte ve anlatılanların doğruluğuna şüpheli çıkarımlarda bulunulabilmektedir.

Dedikodunun ile ilgili yapılan çalışmalarda dedikodusu yapılan bireylerin çevreleri tarafından kışkırıldığı, kimi zaman da sevilmediği dile getirilebilmektedir. Buna paralel olarak sorulan soruya 30 yaşındaki ev hanımı T.G’ün ; “*Ben tanıdığım ama çok yakın olmadığım kişiler hakkında konuşurum. Genelde de bu kişiler pek sevmediğim kişilerdir. Sevdiğim insanlar hakkında dedikodu yapmam. Canımı yakanlar hakkında dedikodu yaptığımı söyleyebilirim*” şeklindeki cevabı bize dedikoduda seçilen kişilerin belli bir amaca göre seçilebileceğini göstermektedir. Çünkü kişiler bazen kızgın ve kırgın oldukları kişilerden intikam almak ya da en azından içini rahatlatmaya çalışmak için onların herkesin yanında dedikodusunu yapabilmekte ve bu şekilde karşıdaki kişiden intikam almak ya da onları küçük düşürmek için dedikodu yapabilmektedirler. Bu yaklaşıma bakarak dedikodunun her zaman kötü bir amaç için yapıldığı ve her zaman zarar verebilen bir özelliğe sahip olduğu şeklindeki genel yoruma varmak yanlış olacaktır. Dedikoduda her zaman bir art niyetin olmayacağı hem

yapılan diğer çalışmalarda hem de bu çalışmamızda görüşülen kişilerden ortak olarak çıkarılabilecek bir yargıdır.

Yine genelde “Kimler hakkında dedikodu yaparsınız?” şeklindeki soruya 38 yaşındaki ev hanımı M.B. şu cevabı vermektedir; “*Genelde aile üyelerim hakkında dedikodu yaparım nedeni de onlarda hata görmeye tahammül edemediğim içindir. Ancak hata yapıldığı zaman dedikodu yaparım*”.

Ayrıca dedikoduya hedef olarak seçilecek bireyin genel olarak en yakınımızda olan ve sosyal konumumuza bağlı olarak belirlenebileceğini bize 24 yaşındaki memur K.A. şu ifadeler ile belirtmektedir; “*Evli çalışanlar kayın valideleri hakkında dedikodu yaparken çalışan bekar bayanlar ise genellikle patronları ve iş arkadaşları hakkında yaparlar. Mesela ben bekar olduğum için genelde iş yerimdeki arkadaşlarım ve patronum hakkında dedikodu yaparım ama evli arkadaşlarımız ise bir araya geldiğimizde genellikle kayın valideleri hakkında dedikodu yapar*”. Bireyin çalışıp çalışmaması, aile ilişkilerinin boyutu ve sosyal konumu onun dedikodusunda da etkili olmaktadır. Evli bayanların tarihsel süreçte bakıldığında en büyük problemleri kaynanaları ile yaşadığını hemen herkesten duyabilmekteyiz. Bu problemler bazen gelin bazen de kaynana tarafından bir başkasının yanında diğerini şikayet edercesine dile getirilmekte herkesçe bilinen gelin-kaynana çatışması dedikoduyla kendini göstermektedir.

Dedikoduyu kimi zaman değerli ve kişiler için eğlenceli kılan herkes tarafından bilinmeyen ve önemli olabilecek bilgilerden oluşmasıdır. Yeni üretilip piyasaya yeni sürülen bir eşyaya gibi, başkaları ile paylaşılmayan sözler gibi ağızda tutulamayacak konuşmalar bireyleri cezbeden bir yapı sergileyebilmektedir. Böylece dedikodu yapılır ve yayılır, anlatılanlar ile ilgili yorumlar denize atılan bir taşın etrafında oluşan daireler gibi gittikçe büyüyecektir. İnsanlar için duyulan bir konu hakkında kafa yormadan ona inanmak ve yorumunu yapmak kolay gelmekte ve bu da dedikodunun etkinliğini arttırabilmektedir.

Dedikodusu yapılanlar genelde çevrelerinde sivrilmiş olanlardır. Ünlüler, siyasetçiler, müzisyenler dedikodu kazanına düşen kişiler arasında yer almaktadırlar. Dedikodu ile ilgili çalışan bazı sosyologlara göre, yaşamlarına bir yön vermekte zorlanan kişiler başkalarının hayatlarıyla yakından ilgilenirler. Onların başarılarından ve mutluluklarından rahatsız olurlar. Fırsat buldukça da o kişileri eleştirmeye başlarlar. Bazıları da aşırı derece meraklıdırlar. İşte dedikodunun en zararlı türleri bunlardır.

Dedikoduya maruz kalan bireylerin genel olarak aile üyeleri, yakın arkadaşlar, komşular, çalışılan yerdeki iş arkadaşları, rakip görülen kişiler, kıskanılan bireyler, işyerindeki üst yönetim üyeleri..vb kişiler sayılabilmekle birlikte bazen hiç tanınmayan ve sadece bir defa görülen kişilerin bile dedikodu kurbanı olabileceğini unutmadan söylemek gerekir. Bu fikri 30 yaşındaki avukat A.Ö.; “*Toplu bir ortamdan sonra dedikodu yaparım yani mesela düğün gibi çok malzeme elde ettiğim toplu ortamlardan sonra dedikodu yapmak çok zevkli, çünkü konuşacak çok şey var. Aslında kişi hakkında seçici değilim. O kişi herhangi biri de olabilir. İlgimi çekmesi yeterli*” şeklinde yaklaşıp dile getirmektedir. Özellikle toplu mekanlar kişilere konuşulacak çok malzeme, hakkında yorum yapılabilecek pek çok bilgi sağladığı için bu mekanlarda dedikodunun arttığı gündelik yaşantılarımızda deneyimlediğimiz ve şahit olduğumuz bir gerçektir.

Çalışma daha sonra kişilere, Genel olarak hangi konularda dedikodu yaparsınız? şeklinde sorulan soru ile devam edilmiştir. Bu soruya 34 yaşındaki ev hanımı B.G.; “*Dedikodu her konuda yapılabilir ama ben bir ev hanımı olduğum için mesela daha çok ev temizliği ve ev işleri hakkında dedikodu yaparım. Yani bu kişinin evi temizdi, bunun yaptığı yemek şöyleydi ya da kıyafeti güzel-çirkindi şeklindeki konularda dedikodu yapıyoruz. Mesela birinin evine gidip pasta yedikten sonra bunun pastası hiç iyi değildi, tam pişmemişti, yok işte yemeği çok tuzluydu falan diyoruz. Nerede kadın orda dedikodu var diyebilirim, Allah bizi ıslah etsin diyorum, ne diyim!*” şeklindeki şikayetvari yaklaşımı dedikoduda konuların içeriğinin kişinin sosyo-ekonomik konumuna göre değişebileceğini açıklar niteliktedir. Ev hanımları daha çok ev işleri, komşunun evinin düzeni, yakın akrabası, arkadaşı, eşi veya komşusu hakkında dedikodu yapma eğilimde iken çalışan bayanlar ise genellikle iş yerindeki kişiler hakkında dedikodu yapmaktadır. Değişen tek şey o kişilerin sosyo-ekonomik açıdan çevresel konumudur ancak dedikodunun oluşum ve yayılımı hemen hemen aynı içeriklere sahip olmaktadır.

Dedikodu ile ilgili yapılan çalışmalarda, sosyologlar dedikodunun en yaygın türleri olarak başkasının özel hayatı, ailevi problemleri, geliri, giyim-kuşamı, tanıdıkları kişilerin evleri ve futbol olarak sıralamaktadır. Yapıp edilenler, giyilenler, yiyip-içilenler yani sıradan kabul edilebilecek her şey bile dedikodunun malzemesi olabilmektedir. Yine 24 yaşındaki eczacı B.G.; “*Bence herkes her konuda dedikodu yapabilir. Yani o kişinin söylediği laf, yediği yemek, aldığı şey, sattığı şey, kullandığı araba, ettiği hareket, giydiği kıyafet kısacası her şey dedikoduya malzeme olabilir.*”

Konu ayrımı yok” şeklinde yaklaşarak dedikoduda konu seçiminde pek de seçici davranılmadığı bu konuşmaların her an, herkes tarafından ve herhangi bir konuda yapılabileceğini ileri sürer niteliktedir.

3.2.3. Dedikodu Yapma Sıklığı

Dedikodu eylemi bazen planlı bir şekilde gerçekleşebilirken bazen de duruma göre aniden gelişebilmektedir. Çünkü kimi zaman insanlar karşılaştıkları problemleri içine atar kimi zaman da bunu yapmak yerine içindekileri etraftakiler ile paylaşarak bu yükü hafifletmeye çalışmaktadır. Dedikodu yapmayı belli bir alışkanlık haline getiren ve sık sık dedikodu yapan ve bunun için özel zamanlar belirleyen yaklaşımların yanında aniden gerçekleşen ve hiçbir zaman aralığı olmayan dedikodular da mevcuttur.

Bu konudaki yaklaşımları öğrenmek için sorulan “Ne sıklıkla dedikodu yaparsınız? Yani sizin için belli bir zaman aralığı var mı? şeklindeki soruya kısa süre önce nişanlısı ile ayrılan 24 yaşındaki memur K.A.; *“Sık sık yapıyorum diyebilirim, özellikle bu aralar medeni durumum dolayısıyla sürekli dedikodu yaptığımı söyleyebilirim maalesef. Nişanlımdan yeni ayrıldım ve bu aralar da sürekli onun ile ve ailesi ile ilgili konuşuyorum. Ancak çok aşırıya kaçmam, gereken yerde konuyu kapatmasını da biliyorum”* diyerek dedikodu yapma eğilimini kişinin içinde bulunmuş olduğu sosyo-psikolojik konumunun dedikodu için belli bir zamana oluşturabileceğini göstermektedir. Çünkü insan sosyal bir varlıktır. İçinde bulunduğu durumu sessizce kabullenip, beklemek yerine bundan bir an önce kurtulma ihtiyacı hissetmesi nedeniyle dedikodu yapmaya yönelebilmektedir. Bu durum bazı kişilerde artık o kadar normal ve sıradan bir hal alabilmekte ve bu da kişiyi sık sık dedikodu yapmaya sevk edebilmektedir. Çünkü dedikoduda avantaj çoğunlukla anlatan kişidedir. Anlattıklarına itiraz eden bunun yanlışlığını ileri süren biri yerine, onu onaylayan ve haklı olduğu konusunda ona destek çıkan birilerini bulması da dedikodunun o kişi için vazgeçilemez rahatlama yolu olmasına yol açmaktadır. Dedikodudaki diğer bir avantaj, dedikodu için ekstra büyük bir çaba harcamanın gerekmemesi, her şeyin sadece iki dudağa bağlı olmasıdır. Bu durumda birey, kendini fazla yormadan istediği şeklide haklı çıkarmaya çalışmakta ve sonunda isteğine ulaşınca adeta bir zafer kazanma sevincine geçici de olsa kapılmaktadır. Çünkü dedikodu daha önce denildiği gibi denip-konulduğu yerde durmaz daha farklı şekillerde kimi zaman önceki anlatılanlardan tamamen farklı olarak ilgili şahıslara iletilebilmekte ve sonuç önceki duruma oranla daha fazla zarar verici

olabilmektedir. Soruya daha farklı bir şekilde yaklaşan 48 yaşındaki ev hanımı S.A'nın cevabı şu şekildedir ; *“Valla dedikodunun belli bir zamanı yok. Ne yalan söyleyeyim şeytan ne zaman aklımıza getirdi o zaman biz de dedikodu yapıyoruz. Yani bu bir şeytan işi”*. Bu yaklaşım dedikodunun yanlış bir eylem olduğu yapan birey tarafından kimi zaman bilindiği ama buna rağmen hala devam edilebildiğini göstermektedir. Çünkü bireyler kimi zaman kendini dedikodu konusunda frenleyemediklerini de dile getirerek bu durumdan duydukları rahatsızlığı belirtmektedirler.

Yine aynı soruya 30 yaşındaki ev hanımı T.G. 'ün ;” *Dedikodu yapmamaya dikkat etmeye çalışsam da “günde en az bir defa” yaparım herhalde. Günde en az bir defa yaparım diyorum çünkü bir insanın sadece olumsuz özelliklerinden bahsetmek değildir, dedikodu. Mesela bir kişinin kıyafetini ona yakıştırmışsak ve o yokken bunu dile getirmişsek eğer, bu da dedikoduya girer. Çünkü dedikoduda sadece kötü özellikler anlatılmaz birinin iyi özelliklerini anlatmak da dedikoduya girer”* şeklindeki yaklaşımı önemli bir özelliği bize hatırlatmaktadır. Daha önce yapılan dedikodunun tanımına bakıldığında genel olarak orada olmayan kişi hakkında yapılan konuşma, olarak geçen dedikodunun içeriğinde her tür konuşmaların olabileceğini söylemek mümkündür. Genelde dedikodu deyince akıllarda olumsuz bir takım çağrışımlar olsa da bu konuşmalarda dedikodusu yapılan kişinin kimi zaman iyi kimi zaman da kötü özellikleri dile getirildiğini unutmamak gerekir. Bu açıdan bakıldığında kişinin eksikliğinde onun iyi özelliklerini dile getirmemiz de dedikodu olarak adlandırılabilenmekteyse eğer “çok nadir dedikodu yaparım” şeklindeki ifadenin çelişkili olabileceği akıllara gelebilir. Çünkü bizler sadece kendimiz ile değil çevremizde olmayan pek çok şey ile ilgili konuşabilme eğilimindeyizdir. Bu durum da dedikoduya ayrılan süreyi arttırmaktadır, denebilir.

3.2.4. Günlere Katılma ve Dedikodu Arası İlişki

Bu başlık altında önemli bulduğumuz diğer bir konu da üzerinde önemle durulan ve görüşülen herkese sorulan önemli sorulardan biri de kişilerin günlere katılıp katılmamasıdır. Çünkü bu ortamlar iletişimin en açık şekilde gerçekleşebileceği ortamlardır. Hemen hemen aynı sosyo-ekonomik konuma sahip bireyler belli zaman aralıkları ile bir araya gelerek sohbet etme olanağını elde ettiği ortamlardır, günler. Buna halk arasında genelde “altın günleri” denir. Bu günlerde belli zaman aralıkları ile bir araya gelen bayanlar çeşitli yemekler yedikten sonra getirdikleri altınları ev sahibine

vermekte ve koyu bir sohbe başlamaktadırlar. Altın günü deyince ilk akla gelen ev hanımlarıdır. Ancak günümüzde altın günü olarak adlandırılmasına rağmen bu toplantılarda kimi zaman altın, kimi zaman para, kimi zaman da daha farklı hediyeler toplanmaktadır. Günü sonunda ev sahibi zengin olduğunu düşünür ve sevinir ancak evinde yapılan her şeyin doğru olup olmadığını tartışmaz bile. Çünkü bu günlerde sahip olunan altının haram olabileceğini hiç hesaba katmamaktadır. İslam dininin faiz ve harama, dedikoduya yaklaşımı olumsuz olmaktadır. Burada kimi zaman helal bir şekilde alınan altın, çeyrek, sohbet anında yapılan dedikodular, israf edilen yiyecekler birbirini kışkırtmak için söylenen onca sözler ve yalanlar ve getirilen hediyelerin ne şekilde kazanıldığının bilinmemesi ev sahibine daha çok zarar getirebilmektedir. Bu gün için yapılan hazırlıklar günler öncesinden stresli bir şekilde başlamaktadır. Bunun için evin her tarafı temizlenmektedir. Çünkü eve gelen misafirler evi köşe bucak dikkatli bir şekilde inceleyecek ve eksik ya da yanlış gördüğü bir durumu acımasızca eleştirebileceklerdir.

Beklenen gün geldiğinde evdeki telaş herkesi etkilemekte bunun için hatta evin erkekleri bile evden dışarı atılmakta ve akşama kadar eve gelmemeleri tembih edilmektedir. O gün evin her tarafını kaplayan pasta ve börek kokuları kulaklarda duyulan çay karıştırma ve kahkaha sesleri tüm gün boyunca devam etmektedir. Dedikodular yapıp yemekler de yendikten sonra misafirler ev sahiplerine getirdikleri altınları vermeye başlarlar.

Günümüzde artık evlerde toplanmak yerine hanımların isteği üzerine ve sosyo-ekonomik yapılarına göre lokantalar, kafeler, oteller vb. mekanlar tercih edilmektedir. Gidilecek yerin ve gelecek kişilerin belirlenmesinde kişilerin de ifadelerine göre sosyo-ekonomik ve kültürel yapı önemli bir husus olmaktadır. Burada hemen her konu sohbet konusu olabilmekte bilgi sahibi oldukları bir olay hakkında konuşulabileceği gibi taraflar, karşılıklı olarak hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığı konularda bile yorum yapabilmektedirler.

Siz günlere katılıyor musunuz? Peki bu günlerde dedikodu ne derece aktif olmaktadır? şeklinde sorulan soruya 38 yaşındaki ev hanımı M.B.; *“Evet katılırım ve bu günlerde daha çok dedikodu yapılır. Sokaktan geçen kişiler hakkında bile dedikodu yapılabiliyor yani herkes ve her şey hakkında dedikodu yapılıyor”* şeklinde yaklaştı. Yine aynı soruya 24 yaşındaki memur K.A. buna paralel bir cevap vererek bu görüşü destekledi; *“Evet biz iş arkadaşlarımızla her hafta gün şeklinde buluşuruz. Ve bu*

günlerde daha çok dedikodu yapılıyor çünkü genelde samimi olduğum kişiler oldukları için bu kişiler ile passo dedikodu yapıyoruz diyebilirim". Yakın arkadaş ve samimi grupların bir arada olması halinde hemen herkes her an dedikodu kazanına atılmakta orada olmayan herkes dedikodu kurbanı olabilmektedir. Bu tür grupların yaptığı dedikodu genellikle eğlence amaçlı ve vakit geçirmeye kimi zaman da merak gidermeye dayalı dedikodulardır. 42 yaşındaki ev hanımı T.G. 'in cevabı da dedikodunun bu mekanlardaki amacını belirtir vaziyettedir; “ *Ayda bir günümüz yapılıyor. Bu günlerde dedikodu yapılıyor. Çok olmasa da yapılabilildiğini söyleyebilirim. Çünkü buradakiler genelde samimi olan kişilerdir ve bir araya geldiklerinde herkes her şeyi diğerleri ile paylaşabiliyor. Dedikodu burada daha tatlı oluyor*”.

Bu günlerde toplumsal tabakalaşma ve dayanışmanın iyi bir örneğini görmek mümkündür. Buradaki bayanlar arasındaki sosyal yakınlık kişilerin gelirleri, kültürel seviyeleri ve eşlerinin meslekleri ile ilişkilidir. Çünkü eşleri yüksek kariyerleri olan bayanların anlattıkları dikkatle dinlenmekte ve çoğunlukla doğru kabul edildiği yapılan bazı çalışmalarda anlaşılmıştır. Ancak günlere katılımın devam edebilmesi için bireylerin bir takım özelliklerinin bilinmesi önemli olmaktadır. Örneğin önceki gün buluşulduğunda diğerlerinden farklı olan, sivrilen ve herkes tarafından dedikoducu olarak kabul edilen birini diğer toplantıda olması istenmez. Yine gruba katılmak isteyen bir başkasının olması durumunda öncelikle onun hakkında kısa bir araştırma yapılır ve eğer beğenilirse gruba alınır aksi halde onun kötü özellikleri öğrenildiğinde istenmez ve çeşitli gerekçelerle gruba dahil edilmez.

Ancak eskiden sadece samimi olan bireyler arasında ve merakla beklenen günlerin yanından günümüzde birbirini yeterince tanımayan, pek samimi olmayan sadece belli bir görevi yerine getirmişçesine bir araya gelen ve çoğunlukla maddi kazancın ön planda olduğu günlere de rastlanmaktadır. Bu günlerde yeterince güven ve samimiyetin olmaması bireyler arası paylaşımı sınırlı kılmakta ve bireyler dedikodu yapma konusunda çekingen davranabilmektedirler. Sorulan aynı soruya 37 yaşındaki ev hanımı S.T.'nün ; “*Evet ben de günlere katılırım ama buralardaki kişilere hiçbir şeyimi anlatmam. Pek dedikodu da yapılmaz bu mekanlarda çünkü yabancıya güvenemem ve zarar göreceğime inanırım. Bunun yerine aile üyelerim ile konuşmak daha doğru geliyor bana*” şeklindeki yaklaşımı ve 57 yaşındaki ev hanımı H.A.un ; “*Günlere katılırdım ama şu aralar pek katılamıyorum. Oralarda daha az dedikodu yapılır çünkü oradaki kişileri pek tanımadığımızdan hem konuşulacak ortak konular yok hem de*

yabancılara çok güvenemediğinizden az yapılır. Zaten dedikodu genelde kendinize yakın hissettiğiniz ve samimim olduğunuz kişiler ile yapılır” şeklindeki cevabı bayanların tanımadığı ve yabancı olarak gördüğü kişiler ile bir şey paylaşma ve dedikodu yapma konusundaki çekingenliğini açıklar niteliktedir. Ayrıca bireylerin genellikle kendilerine yakın hissettiği kişilerle dedikodu yapmalarının yanında dedikodu için ortak bir takım fikirlere sahip olan kişileri seçtikleri görülmektedir. H.A ‘ın cevabına baktığımızda birlikte dedikodu yapmak için seçilen bireylerin diğer kişi ile ortak konulara vakıf olması gerekliliğinin göz önünde tutulduğu anlaşılmaktadır. Çünkü dedikoduda her iki tarafın da anlatılan kişiyi tanıması gerekliliği daha önce de nedenleri ile beraber açıklanmıştı aksi halde gerçek bir paylaşımın olması ve iletişimin devam etmesi zorlaşabilmektedir.

Bayanların altın günlerine katılımı ve bunun kişilere sağlayabileceği yararlar konusunda çalışmaları olan Büyükokutan’ ın belirttiği gibi kadınlar, çalışma hayatının dışında kalan boş zamanını değerlendirmek, birbiriyle dertleşip rahatlamak, eğlenmek, aralarındaki sosyal dayanışmayı canlı tutmak, yakın çevrelerinde olup bitenlerden haberdar olmak amacıyla eskiden beri bir araya gelmektedir. Değişen toplumsal ve ekonomik yapı karşısında, söz konusu toplanmalara, bir miktar yatırım yapmak veya maddi ihtiyacı karşılamak amaçları da eklenmiştir. Bu noktada, “geleneksel altın günleri”, yaşanan zamanın gerçekliği, birey ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda geleneksel olanın güncellenmesi ve sürekliliğin sağlanması işlevleriyle dikkat çekmektedir.

Bu anlatılanlara bakıldığında altın günlerinin tek amacının maddi kazanç sağlamak olmadığı ve halk arasında çokça kullanılan “kahve bahane muhabbet şahane!” şeklindeki sözün gerçekliği hissettirilmektedir. Çünkü bireyler bu günlerde bir araya gelerek etraflarında olup biten her şeyden, gelmeyen diğer kişilerin özel hayatlarından, gündemde olan haberlerden, televizyon dizilerinden, magazin haberlerinden ve bir takım kişisel problemlerinden bahsederek ortak bir paylaşım ve sosyalleşmeyi sağlamaya çalışmaktadırlar. Burada ayrıca kendileri ile aynı probleme sahip olan bir başka bireyin olması durumunda kişiler onu bir “dert arkadaşı” olarak görerek onlara içini dökmeye çalışmakta, problemlerine çözüm üretmeseler de bu paylaşım nedeniyle samimi ortamlar oluşturulabilmektedir. Bu günlerde dedikodunun artması veya hemen hiç olmaması da kişiler arası sosyal mesafe ve güvene bağlı olarak değişebilmektedir,

bu sonuca yapılan görüşmelerden elde edilen veriler dahilinde ulaşıldığını söylemek de burada mümkün olmaktadır.

3.2.5. Anlatılanlara İnanıp-İnanmama Tutumu

İnsanlar karşılıklı olarak bir takım olayları paylaştığında pek çok şeyi birden anlatabilmekte, kimi zaman kızgınlıklarını kimi zaman kırgınlıklarını kimi zaman da öfkelerini dile getirebilmektedirler. Bu süreçte anlatılan her şeyin doğruluğundan söz etmek ise zor olabilmektedir. Bazen bireyler kime inanıp inanmayacağı konusunda problem yaşayabilmektedirler. Bu nedenle onu yeterince tanıyor olması, aradaki samimiyet ve güven duygusunun gelişmiş olması önem arz etmektedir. Bazen tanıdığımızı söylediğimiz bireylerden beklenmeyen davranışlar ile karşılaşabildiğimiz gibi yeterince tanımadığımız birinin anlattıklarını şüphe dolu bakışlar ile dinlememiz normal bir tutum olabilmektedir.

Çalışmanın devamında kişilere yönelttiğimiz; Dedikodu esnasında anlatılanlara ne ölçüde inanırsınız? sorusuna bir lazer epilasyon merkezinde çalışan 42 yaşındaki A.Y.; *“Yapılan her dedikoduya hemen inanmam araştırırım kaynağını bulmaya çalışırım, doğru mu değil mi buna bakarım ve emin olduktan sonra inanırım ancak. Yani duyduğum her şeye hemen inanmam. Çünkü herkes her şeyi konuşabiliyor”* şeklinde yaklaşarak dedikodu anında duyduklarına ne kadar şüpheli davrandığını göstermektedir. Buna paralel bir şekilde memur K.A.(24); *“Her duyduğuma hemen inanmam ve özellikle tek taraflı sürekli bir kötüleme varsa hiç inanmam. Ama eğer kişi hem kendisini hem de karşı taraftakini eleştiriyorsa işte o zaman inanırım. Yani inanmam için dedikodu anında kişilerin çift taraflı eleştirel olması gerekir, yoksa inanmam. Çünkü o kişi tek taraflı dedikodu yapıyorsa gidip benim hakkımda da başkasına konuşabilir diye düşünürüm”* şeklinde cevaplayarak dedikodulara inanmakta yakınlığın ve tanışıklığın yanında eleştiri boyutunu da önemli olabileceğini göstermektedir. Kimi zaman insanlar öfke duydukları kişiler hakkında intikam amaçlı dedikodu yaparak onu sürekli yeren ve karalayan konuşmalar yaparak o kişiyi küçük düşürme çabasına girişebilmektedir. Bu durumda anlatılanlar tehlikeli bir boyuta ulaşabilmekte ancak anlatılanların sırf karalamaya yönelik oluşu çoğu zaman dedikodu yapanlar açısından inandırıcılığını kaybetmektedir. Bazen anlatılanlar doğru olmasa da bunlar öylesine gerçekmiş gibi anlatılır ki buna inanıp inanmayacağımız arasında kalabilmekteyiz. Yine aynı soruyu yönelttiğim 28 yaşındaki ev hanımı H.A; *“ Ben*

duyduğuma hemen inanıyorum ama daha sonra o kişiyi tanıdıkça işin doğrusunu öğrendikçe bir boşluğa girmiş gibi hayal kırıklığı yaşarım” diye cevap vererek anlatılanların ne ölçüde inandırıcı olabileceği konusunda çelişkiye düşüldüğü zamanların da olabileceğini ifade etmektedir.

36 yaşında zaman zaman terzi olarak da çalışan ev hanımı M.G.; *“Eğer dedikodusu yapılan kişiyi tanıyorsam o zaman kendimce düşünürüm bu kişi bunu yapmış olabilir mi diye o zaman inanırım ya da inanmam ama eğer tanımadığım bir kişi hakkında dedikodu yapılırsa o zaman hiç inanmam”* diyerek duyduklarına inanıp – inanmama konusunda nedensel bir bakış açısı geliştirdiğini ancak bu durumdan sonra karar verebileceğini göstermektedir. Ancak bu nedensel bakış açısının herkesin yapmayacağı, bu yüzden dedikodunun kimi zaman yanıltan ve zarar veren yanlarının da olacağını unutmamak gerekir.

3.3. Dedikodunun Nedenleri

3.3.1. Dedikodu Yapmaya Yol Açan Genel Nedenler

Hemen hepimizin günlük hayatımızda bir şekilde dahil olduğumuz dedikodunun bizler için ne anlama geldiği ve neden dedikodu yapıldığı şeklindeki soruya verilecek cevap kişiden kişiye değişebilmektedir. Çünkü dedikodunun tek bir faktöre bağlı olarak gerçekleşebileceğini ileri sürmek eksik ve hatta yanlış bir tutum olmaktadır. Dedikodu pek çok faktöre bağlı olarak meydana gelen ve bireysel açıdan değişen bir yargı olmaktadır. Diğer insanlar hakkında yapılan konuşma olarak kabul edilen dedikodu, insan dili ve iletişiminin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır.

Dedikodu yapmanın nedenlerinin ne olabileceği üzerinde duran DiFonzo ve Bordia(2007), bunu meydana getirebilecek beş temel etken üzerinde durmuşlardır. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır; İnsanlar dedikoduyu ilk olarak; gruptaki diğer insanlarla ilgili bilgileri onlarla görüşmek zorunda kalmadan öğrenmek için kullanırlar. İkincisi; dedikodu insanları birbirlerine bağlayarak sosyal ağ kurmalarına yardım eder. Üçüncü olarak; sosyal ağ yapıları ve değişimleri sadece bağ kurmayla değil rekabet yaratan bağları kopararak da elde edilir. Negatif dedikodu bunu sağlar. Dördüncüsü; dedikodu grup içinde sosyal statü, güç ve prestiji artırır. Son olarak; dedikodu sosyal ağlarda yer edinmek ve bunu sürdürmek için ne yapmamız gerektiğine dair bizi bilgilendirir.

Bu çalışmada da “Sizce neden dedikodu yapılır? Bildiklerimizi bir başkası ile paylaşmak istememizin nedeni sizce ne olabilir?” şeklinde sorduğumuz soruya alınan cevaplar, farklı olabilmekte ve belirtildiği gibi dedikodunun birden fazla nedeninin olabileceğini savunur nitelikte olmaktadır.

Bu soruya verilen cevapları genel olarak birleştirdiğimizde ise ilkin dedikodunun nedeninin merak olduğu, insanların bir başkasının özel hayatını merak ettiği için dedikodu yaptığı ileri sürölmektedir. Çünkü dedikoduda birey karşıdakilere bir şey anlatırken onlardan da yeni şeyler duymak ister, bilgiye a biri gibi sürekli merak eder ve bu merakını gidermenin en iyi yolu olarak dedikodu yapmayı tercih eder. Çünkü dedikodu direkt gidip o kişiye merak edilen şeyi sormak ile kıyaslandığında daha çok tercih edilen bir yöntem olmaktadır. Başkaları ne yapıyor, kim kiminle ne yaptı, kim kime ne yaptı, başkaları bizim hakkımızda ne düşünöyor gibi ifadeler kesin tanımlar içine sokulamayan, her türlü ortamda vazgeçilmez meraklarımızdır. Bu nedenle dedikodu, başkaları hakkındaki bilgi gereksinimini doyrmanın, merak edilen sorulara cevap bulmanın informal ve sıra dışı bağlamıdır. Duyulan şey doğru da olsa yanlış da olsa meraklı bireyler için asıl önemli olan o bilgiye ulaşmaktır, bunun mahiyeti sorgulanmaz. Bu soruyu yönelttiğimizde ev hanımı N.G(37); *Bazı insanların dedikoduya müsait bir yapısı vardır. Acaba bunun evinde bu akşam ne pişti, acaba bunu eşi ne kadar maaş alıyor, acaba bu kişi neden evlenmiyor yoksa bir sevdiği mi var? ...gibi sorular sorarak sanki kendi sorumluluğu yokmuş da onun için başkasının hayatının peşine düşen insanlar da var. Hepsini merak edip öğrenmeye çalışır. Bu artık bir kişilik haline dönüşöyor*” şeklinde yaklaşarak dedikodunun asıl kaynağının merak olduğunu belirtmekte ve bu merak etme olayının artık bir süre sonra kişiliğine oturacağını yani bireylerin her şeyi öğrenmeye çalışan “meraklı” bir birey haline geleceği düşünölmektedir. Buradaki merak her zaman iyi sonuçlara yol açmaz. Kimi bu durum zaman diğer kişi\kişiler ile iletişim kopukluğuna bile yol açabilmektedir. Halk arasında çok bilinen bir söz vardır; “fazla merak iyi değildir!” diye. Bu söz sanırım burada anlatılmak istenen durumu açıklar niteliktedir.

Dedikodu yapmanın her zaman zararlı sonuçlar doğurmayacağı gerekli bile olabileceğini savunan görüşler de vardır. Bu yaklaşımlara göre dedikodu kişilerde geçici de olsa bir rahatlama ve deşarj sağlar, ayrıca kişilerin olayları anlatması nedeniyle yüklerinin de azalacağını ileri sürmesi dedikodunun bazen gerçekten de gerekli olup-olmayacağı sorusunu akıllarımıza getirmektedir. Aynı soruyu 39 yaşındaki ev hanımı

S.Y.V. şu şekilde cevaplamıştır; *“Rahatlamak ve sıkıntımızı gidermek, rahatlamak için dedikodu yaparız. Bir şeyleri içine at nereye kadar. Artık bir noktadan sonra dayanılamayacak hale geliriz ve dedikodu yaparak rahatlarız”*. Yine aynı soruya bir devlet dairesinde memur olan S.O.(31); *“Psikolojik açıdan rahatlamak için dedikodu yapılır. Çünkü bazı şeyleri anlatarak rahatlayabiliriz. Herkes de dedikodu yapar yapmayan kişi yoktur, bence olsa olsa çocuklar dedikodu yapmaz onlar da dedikodunun ne olduğunu bilmedikleri için.”* az önceki görüşe paralel cevap vermektedir. Bazen insanlar bir takım problemlerini içine atarak, kendilerini herkesten soyutlayıp adeta asosyal bir varlık olabilmektedirler. Bu tür sıkıntıların sadece kendilerinde olduğunu ve kimsenin onları anlamayacağını düşünürler ve bu nedenle her şeyi içini atarak rahatsızlık yaşarlar. Ancak bazı kimseler ise problemlerini bir başkası ile paylaşarak rahatlamaya çalışır. Bunu yaparak problemlerine çözüm bulmayı amacını gütmeyebilirler. Buradaki asıl amaç, problemini anlatıp rahatlamaktır. Her şeyi anlattıkça yüklerinin hafıflediğini düşünürler. Özellikle çalışan bayanlar açısından duruma bakıldığında dedikodu, kimisi için stres atma ve hafıfleme da aracı olmaktadır. Kişiler yoğun çalıştıkları zaman bu iş stresini üstlerinden atmanın yollarını ararlar ve işte dedikodu burada devreye girerek kişilere bu yolla rahatlama imkanı sağlamaktadır. Aynı soruya 32 yaşındaki doktor H.D ; *“Herkes kendi yakın çevresindekiler hakkında dedikodu yapar. Ben mesela bir doktorem, daha çok iş arkadaşlarım, eczacılar ve üst kademedekiler hakkında dedikodu yapıyorum. Nedenini sorarsanız iş hayatımın yoğun stresini bu şekilde atmaya çalışmamdır. Çünkü tüm gün boyunca çok yorulup geriliyoruz bazı yanlışlara şahit oluyoruz, bu kadar stresin üzerine bunlar da eklenince ancak bunları aynı durumdaki iş arkadaşlarımızla paylaşıp, dedikodu yaparak rahatlamaya çalışıyoruz. Yani ben stres atmak için dedikodu yapıyorum. Biz insanlarda zaten kendi eksikliğini ya da kendi sorunu başkasını yüklemekte üstümüze yok. Eksikliğimizi bu şekilde halletmeye çalışıyoruz”* diye cevaplayarak dedikodunun yoğun hastane koşullarında kimi çalışanlar için bir stres atma yolu, rahatlama ve sorunların paylaşma aracı olduğu belirtilmektedir. Bu durumda dedikodu hastane çalışanları arasında bir paylaşma, dayanışma ve ortak bir konu etrafında konuşarak kişilere yakınlաřma olanağı tanımakta, konuşarak rahatlayan bireyin moralini canlı tutmasını sağlamakta yani bu kişiler açısından bakıldığında dedikodu burada kimi zaman faydalı bir eylem olmaktadır. Ancak bu açıklamaya bakılarak dedikodunu her zaman olumlu sonuçlar doğuracağını söylemek mümkün değildir. Çünkü örneğimizi ele alırsak bu

hastane veya diğer kurumlarda yapılan dedikodular bazen o kadar yoğun olabilmekte ve çalışanların moralini bozarak iş verimliliğini düşürebilmekte yani dedikodu zararlı sonuçlara da yol açabilmektedir.

Dedikodunun “kıskançlık” ve “çekememe” ile ilişkisi olduğunu söyleyen pek çok yaklaşım da mevcuttur. Hatta dedikoduya yönelik kimi tanımlamalara baktığımızda dedikodunun; haset, kin ve kıskançlığın, hırsın mekanı olduğu söylenir. Bu başlık altına sorulan aynı soruya hemşire G.K(45); “ *Bence dedikodunun nedeni iman eksikliği, nefsimize çabuk yenik düşmemizdir. Yine hırsımızdan, kırgınlık ve öfkemizi kolayca bastıramadığımızdan dedikodu yapabiliyoruz. Ama dedikodunun en büyük nedeni bence “kıskançlık”tır. Ben en çok kıskandığım ve kendime rakip gördüğüm kişi hakkında konuşurum. Yeni araba alan birini kıskandığınızda o arabayı ona layık görmediğiniz için dedikodusunu yapıp rahatlarsınız. Ve bu dedikodu yapma işi git gide tüm toplumda çok normal ve olması gereken bir şeymiş gibi yayılıyor. Bu çok tehlikeli bir şey”* şeklindeki yaklaşımı dedikodunun bu tehlikeli boyutunun göz önüne sermektedir. Burada dedikodu kıskançlığın dışı vurumu şeklinde gerçekleşmektedir. Bireyler çekemediği, kendinden üstün gördüğü kişilere hak etmediği hakaretlerde bile bulunarak ona olan kinini belirtmektedir. Bostancı, “Bir İntikam Hançeri Olarak Kelimeler” adlı çalışmasında ne kadar pasif bir intikam aracı gibi görünse de kelimeler, yeri gelir bir hançer gibi iş görür ve bıçak yarasının geçtiği durumlarda dahi gönlü kanatmaya devam edeceğini belirterek, kullanılan kimi kelimelerin doğrudan kişiye zarar verilmesinden daha can acıtıcı olduğunu ve kişiyi daha çok yaralayabileceğini belirtmektedir. Bu dedikodunun çok yoğun bir şekilde yapıldığı yerlerde haklılığını ispatlayan bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Meyve veren ağaç taşlanır” misali genellikle üstün özelliklere ve başarıya sahip olan ve bu özelliği dolayısıyla çevresinde sivrilen bireylerin dedikodusu yapılır. Bu şekilde bir ego tatmini sağlanır. Özellikle çalışan bayanlar ile yapılan konuşmalarda, çalıştıkları kurum içinde dedikoduya en çok kıskançlığın yol açtığı belirtilmektedir. Kişilerin kıskançlık ve çekememe sonucunda farklı yollara başvurduğu ve bu şekilde bir ego tatmini sağladıkları gözlenmektedir. Özellikle kurumsal alanlarda çalışanlara arasında kıskançlık ve bunun sonucunda dedikodu çokça rastlanan bir tutum olmaktadır. İş yerine yeni gelen biri, iş yerinde terfi eden kişi veya sizinle aynı bilgiye sahip olduğunuzu düşündüğünüz kişinin daha üst bir kademeye atanması vb...durumlar dedikodu yapmaya yol açan nedenler arasında sayılmaktadır. Diğer bireyler bu durumu

kabullenemez ve intikam almak için onun adını kötüye çıkararak bir takım faaliyetlerde bulunurlar. İşte bu faaliyetlerin başında dedikodu gelir. Hiçbirimiz kabul etmek istemesek de başka birisi hakkında duyduğumuz kötü bir haber, kendimizi daha iyi hissetmemizi ve hayatımızın diğerlerinden dahi iyi olduğunu düşünmemizi sağlıyor.

M.Farouk Radwan' ın "Neden Dedikodu Yapılır?" adlı makalesinde dedikodunun en büyük sebeplerinden birinin kıskançlık olduğunu ve kıskançlığın kökeninde kişisel kusurların olduğunu belirtmektedir. Kıskanan kişi sürekli olarak diğer kişiden daha üstün olduğunu kanıtlama çabasına girer ve bu nedenle de küçük düşürmeye çalıştığı kişinin her fırsatta dedikodusunu yaparak rahatlamaya çalışır. Radwan'a göre dedikoducu birey kıskançlığını gizler ve gidip o kişinin yüzüne doğruları söyleyecek cesareti kendisinde bulmadığı için arkasından dedikodusunu yaparak onu, çekiştirir. Yani ona göre burada dedikodunun diğer bir nedeni kişilerin kendilerinde gördükleri öz güven eksikliğidir. Kendilerindeki bu özgüven eksikliğinin gidermenin bir yolu olarak dedikoduyu tercih etmekte ve o kişinin yüzüne konuşmaya cesaret edemedikleri şeyleri arkalarından söyleyerek intikam almaya çalışmaktadırlar.

Kıskançlık insanın doğasında var olan bir duygudur. İnsanın içini kemiren, mantıklı düşünmesini engelleyebilen bu duygu, kimi araştırmacılara göre çocukken aile içinde başlıyor, okul ve iş yaşantısında da kendini gösteriyor. Özellikle rekabetin çok olduğu ortamlarda kıskançlık duygusunun artması doğal kabul ediliyor.

Günümüzde iş yaşamı, en zorlayıcı rekabet alanlarından biri olarak karşımıza çıkmakta ve bu duyguyu tetikleyebilmektedir. Rekabet duygusu ile gelen kıskançlık insanı kamçılayan, çalışması için motive eden, üretken hale getirebilen bir ortam yaratabileceği gibi, tamamen yıkıcı bir duruma da sebep olabilmekte ve çalışanlar arasındaki iletişime olumsuz etkilerde bulunabilmektedir.

Bu görüşlere özel bir okulda din kültürü öğretmeni olarak çalışan ve dedikodu yapmamaya çok özen gösterdiğini, bu özelliği nedeniyle çevrede tanındığını söyleyen 29 yaşındaki P.C şunları söyleyerek devam etmektedir; "*Bence genelde haset beslediği yani kıskandığı, çekemediği insanlar hakkında yapılır, dedikodu. Kişiler artık dedikodu yapmaya odaklanabiliyor o derece hasetlenmişlerdir. Zaten dedikodunun kaynağında haset vardır.*" P.C çalıştığı kurumda da ev hanımları arasında da bu durumun aynı olduğunu ve genelde birbirini kıskanan ve çekemeyen insanların dedikodu yaptığını belirterek dedikodunun en önemli nedeninin kıskançlık, kin, haset ve çekememe olduğunu söylemektedir. Ayrıca kuaför B.K(26)' a göre; "*Bazıları sırf kıskançlığından*

dedikodu yapar. Mesela çok güzel giyinen bir kadın görseler sırf onu kıskandıkları için aman onun elbisesi çok çirkindi, hiç olmamıştı derler. Ya da kıskandırmak için işte benim eşim bana sık sık çiçek alır, bana çok para verir, akşam yemeklerinde beni şuraya götürecek dedikleri bile oluyor ama ben halbuki bunu yalan olduğunu ve sırf beni kıskandırmak için söylediğini biliyorum. Hiç de inanmıyorum ama ne yapayım bir şey de diyemiyorum bunu nedeni hep kıskançlık.” Bazen bizden üstün olan birinin bir özelliğini çekemediğimiz için onu kötülemeye çalışabilmekteyiz. Örneğin; yeni bir araba alan birini kıskandığımız için bu arabanın aslında hiç güzel olmadığını ve gördüğümüz eksiklikleri” keşke şuyu da buyu da olsaydı” diye her fırsatta olumsuz düşüncelerimizi dile getirerek rahatlamaya çalışabilmekteyiz.

Birini kıskanan birey onun eksik ve yanlış davranışlarını sürekli olarak bir başkasına anlatma yoluna giderek onu karalamaya çalışabilmektedir. Çünkü kendisinin yükseltmek isteyen bireyin yapabileceği en iyi şey; bir başkasını kötülemektir. Burada Descartes’in; “Başkalarını kötülemek için yapılan dedikodudan duyulan zevk, başkalarını düşürdüğümüz ölçüde kendimizi yükselttiğimizi sanmaktır. Yine Çehov’un bu konuda meşhur bir sözü vardır; “Başkalarının günahları ile kimse aziz olmaz.”

Kimilerine göre dedikodunun bir nedeni de dini inanca olan bağın zayıflığıdır. Çünkü din burada dedikoduyu “gıybet” olarak adlandırırken bunu ne kadar yanlış ve en büyük günahlardan olduğunu anlatmaktadır. Dedikodu ve din arası ilişki daha sonra konu başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ele alınarak tartışılacaktır.

Yine dedikodu yapmadaki bir neden olarak “kendini ıspatlama çabası” gösterilebilir. Kendisinin etrafındaki herkesten daha iyi olduğunu göstermek isteyen birey bu konuda başarılı olmak için diğer bireylerin kötü olduğunu ıspatlama çabası. İşte bu noktada dedikodu devreye girerek kişinin amacına ulaşmasını kolaylaştırır. Çünkü birey o kişinin olumsuz tüm özelliklerini kimi zaman da olmayan ve tamamen karalamaya yönelik bir takım özelliklerini yine onu tanıyan diğer kişilere anlatarak onu itibarsızlaştırmaya çalışmakta ve bunu yaparken de kendi iyi özelliklerini öne sürerek kendini daha üstün gösterme girişiminde bulunmaktadır. Bu duruma bir partinin kadın kolları yöneticiliğini yapan 47 yaşındaki A.Ö şunları söyleyerek destek vermektedir. A.Ö; “Dedikodu yapmanın bir nedeni Allah korkusunun olmaması ve dini inancın zayıflığıdır. Diğer neden ise; kendini daha iyi gösterme çabasıdır. Kendini iyi göstermek isteyenler, yani üstünlük taslayan kişiler daha çok dedikodu yapar. Birini kötüleyerek kendini daha iyiymiş gibi göstermeye çalışır. Birbirini çekemeyen ve

sevmeyen bireyler ancak birbirinin dedikodusunu yaparak ondan iyi olduğunu yani kendisinin daha üstün olduğunu göstermeye çalışır. Bu iş yaşamında da böyle diğer alanlarda da.” diyerek dedikodunun kendini ıspatlama aracı olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Çünkü dedikodu yapan birey başkalarını kötüleyerek kendini daha dürüst, çalışkan, temiz, iyi niyetli olduğunu ıspatlamaya çalışır, bunu tatmin eden birey karşıdakilere “onlar kötü ve yanlış yapar ve hiç bir işi doğru dürüst yapmaz ama ben her şeyi doğru dürüst yaparım, ben daha iyi ve dürüst bir bireyim ve hiç hata yapmam” mesajını vermeye çalışır. Dedikodu, içteki öfke, kıskançlık ve kendini herkesten üstün görme duygularını tatmin etmenin dolaylı bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece insanlar diğerlerini yargılayıp, kötülerken onları kendilerinden daha aşağı bir seviyeye itmek, onların itibarının yok etmek ve dolayısıyla kendi seviyelerini yükselterek daha fazla itibar elde etmeyi amaçlamaktadırlar.

Dedikodu bazen intikam almanın en kolay ve etkili yolu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Kızgın olduğu ve öfke duyduğu bireyle konuşup onunla yüzleşmek yerine çoğunlukla onun arkasından dedikodu yapmak tercih edilir. Özellikle arada statü farklılığı olduğu durumlarda kişiler direkt gidip o kişiye problemlerini söylemek yerine arkalarında konuşarak öfkelerini dile getirebilmektedirler. Dedikodunun nedenlerini sorduğumuz kişilerden 24 yaşındaki eczacı B.G’ e göre ; *“Dedikodu, intikam almak için ve kıskançlıktan kullanılabilir. Mesela üst düzeyimiz olan birinin söylediği bir şeye o an cevap veremeyebiliriz ama daha sonra arkasından gidip başkasının yanında onun ile ilgili konuşarak intikam alabiliriz. Yani yüzüne söyleyemediğimizi arkasından söyleyebilir ve böylece intikam alarak rahatlayabiliriz. Yine rahatlamak ve boş zamanı değerlendirmek için de dedikodu yapılabilir. Hangimiz her konuşmamızda bilimsel bir durumdan bahsederiz ki? Bir arkadaşınızla otururken o anki sessizliği gidermek için bile dedikodu yapılabilir.”* Dedikodu intikam almak için kullanılan yollardan belki de en etkili olanıdır çünkü denildiği gibi kimi zaman gerçekte olmayan bir olay veya tutum anlatılarak o kişinin adının kötüye çıkmasına sebebiyet verilmektedir. Buna halk arasında bilinen “çamur at hiç değilse izi kalır” sözü örnek verilebilir. Çünkü söylenen sözler doğru olmasa bile diğer kişilerin kafasını karıştırabilmekte ve anlatılanlar hakkında yorum yapılabilir. Bazen bunun doğru olmadığına inanılsa da yine akıllarda bir şüphe uyanmaktadır, ayrıca yine halk arasında kullanılan bir söz vardır “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz!” diye işte bu söz durumun tehlikeli boyutunu gözler önüne sermektedir. Eğer anlatılanlar doğru olmasaydı neden herkes bunu

konusuyor, diye akıllara soru işaretleri dolmakta ve sonuçta dedikoducu kişinin amacı gerçekleşerek anlatılanlara inanılabilmektedir.

Bazen beklenmedik yeni bir durumla karşılaşan birey de dedikodu yaparak bu şaşkınlığını dile getirmektedir. Görüştüğümüz kişilerden 50 yaşındaki ev hanımı G.B; *“Birinden bir beklentim olup da o kişi beklentimi karşılamayınca dedikodu yaparım. Mesela bir misafirliğe gitmişsem iyi karşılanmayı beklerim eğer iyi karşılanmamışsam işte o zaman dedikodu yaparım.”* diyerek bize dedikodu yapmanın bir diğer nedeninin ne olduğunu belirtmektedir.

Dedikodu bazen bazı kimseler arasında o kadar sık yapılır bir hale gelmiştir ki bu artık neredeyse vazgeçilemez bir alışkanlık haline dönüşmektedir. Bireyler bunu hayatın bir kesiti olarak görmekte ve dedikodu burada normal bir eylem olarak kabul edilebilmektedir. Ne kadar yanlış bir eylem olduğunu düşünse de dedikodu yapmaktan asla vazgeçemeyeceğini söyleyen 24 yaşındaki memur K.A ; *“ Benim için dedikodu yapmanın ilk nedeni “alışkanlık”, yani dedikodu alışkanlık haline gelmiş, ikincisi artık bir şeyleri içinde tutamama, hatta bizim halk arasında bir deyimimiz vardır “içine atma hastalanırsın” diye. Ben de hastalanmamak için içime atacağıma paylaşıyorum. Üçüncüsü de bence boş vakit olmasındandır. Yani dedikodu bence boş zaman işidir. Boş zamanı çok olan daha çok dedikodu yapar. Mesela ben eğer iş yerinde çok yoğunsam dedikodu yapacak zamanı bulamıyorum ama ne zaman ki boş zamanımız çok oldu o zaman dedikodu yapabiliyorum”* K.A(24) ‘nın bu şekilde verdiği cevap bize kimi zaman dedikodunun bazı şeyleri paylaşma ihtiyacından da doğabileceğini göstermektedir. Yine öğretmen P.C(29)’ a göre ; *“Hayatımızda o kadar çok dedikodu yapar veya dinler hale geldik ki bu artık toplumumuzda normal bir hale gelmiş ve hayatımızın bir parçası haline gelmiş. Bu durumda toplum olarak dedikodu yapmadan edemiyoruz. Bu bizde bir alışkanlık haline bile geldi.”*

Bazı toplantılarda, çay sohbetlerinde, düğün-nişan-sünnet vb. kalabalık ortamlarda, kafelerde, yemek aralarında kısacası her an ve her yerde vakit geçirmek ve can sıkıntısının gidermenin bir yoludur, dedikodu yapmak. Ortamdaki sessizliği gidermek, bilgi eksikliğini gidermek, can sıkıntısını yok etmek, hatta kimi zaman sırf konuşmuş olmak için bile dedikodu yapılabilir. Görüşme yaptığımız bireylerden bazıları dedikodu yapma nedenlerini sırf can sıkıntısını gidermek ve ortama renk getirmek(kendi deyimleriyle), konuşulacak bir konu bulmak gibi basit bir takım gerekçeler ile açıklamaktadır. Biz insanlar her konuda yorum yapmaktan hoşlanır ve

kimi zaman yaptığımız yorumların doğruluğunu ispatlamak için elimizden geleni yapabilmekteyiz. Bazen hiç acımadan yorumlarımızla birinin canını bile yakmakta bazen de farkında bile olmadan pek çok konuda yanlış anlaşılmalara sebebiyet verebilmekteyiz.

Bu nedenle kişiler yakın arkadaşları, akrabaları, komşuları, iş yerindeki arkadaşları ile bir arada olduklarında konuşurken karşılıklı olarak söylenecek bir şeylerin olması, paylaşacak bir takım konuların olması gerekmektedir. İşte doldurulması gereken bu boşluklara, giderilmesi gereken bu sessizliklere dedikodu yapılarak son verilmeye çalışılır. Bu ortamlar kişilerin dedikodu yaparak çevredeki kişilerle bir şeyleri paylaştığı, bir başkasının iyi ya da kötü özelliklerinin anlatıldığı bir sohbet ortamına dönüşmektedir. Böylece dedikodu, bilgi alış verişinin olduğu, sıkı ilişkilerin başladığı ve eğlenceli sohbetlerin yapıldığı bir mekana dönüşmektedir. Yine aynı soruya 30 yaşındaki ev hanımı T.G.'ün yaklaşımı ; “ *Biz insanlar her konu hakkında yorum yapmayı çok severiz. Hakkında bilgi sahibi olduğumuz konularda da bilgi sahibi olmadığımız konularda da dedikodu yaparız. Ama bence insanlar çok da bilinçli olarak dedikodu yapmaz. Yani maksat konuşmak deyip konuşurlar ve bunun dedikodu olduğunu da anlamazalar.*” şeklinde olmakta ve bu açıklama bize halk arasında bilinen “laf olsun torba dolsun!” sözünü hatırlatmaktadır. Bazen sohbet amaçsız ve plansız bir şekilde gerçekleşmekte bireyler konuşacaklarını planlamadan ve sonucunu düşünmeden sırf sessizliği gidermek için dedikodu yapmaktadır. Bunun bir nedeni de etrafta olup bitenlerden haberdar olduklarını, çevredeki gelişmeleri takip ettiklerini göstermek istemeleridir. Ev hanımı H.A(28) da şunları söylemektedir; “ *Bazı insanlar sıkıntısı var diye, bazıları alay etmek için dedikodu yapar, bazen gırgırına bile dedikodu yapılır. Eğlence olsun diye bile yapanlar var. Ya aman ben konuşayım da ne olursa olsun der.*”

Dedikodunun bir başka nedeni de bunun taraflar açısından bakıldığında “eğlenceli” olduğunun düşünülmesidir. Dedikoduda bilinenlerin paylaşılması, bilinmeyen yeni şeylerin açığa çıkarıldığı ve bilgi boşluklarının giderildiği mekanların yanında onun eğlenceli olabileceğinin düşünülmesi de etkili olmaktadır. Dedikodu yaparken kimi zaman kahkaha sesleri çevreyi kaplamakta, bireylerin keyifli sohbetin koyulaşmasıyla devam etmektedir. 40 yaşındaki bakım merkezi uzmanı Ö.A. de bu konuda şunları söylemektedir; “*Dedikodu yapmamızın nedeni bize bunun “tatlı” gelmesi. Nefsimize de hoş geliyor ve yapmamaya çalışsam da yapıyorum, itiraz edemem. Onun ne kadar günah olduğunu ve yaptığımız taktirde nasıl*

cezalandırılacağımızı da biliyorum ama nefsimi hoş geldiği için yani aslında “tatlı” olduğu için yapıyorum. Sokaktan geçen herhangi birisi hakkında bile bazen dedikodu yapabiliriz. Bak bu kişi nasıl giyinmi, şeklindeki basit konularda bile dedikodu yapabiliyoruz.” Kimilerine göre dedikodu tamamen zararsız olabilmekte çünkü bunun sadece eğlence amaçlı bir “vakit öldürme” aracı olduğu dile getirilmektedir. Dedikodunun içeriğinde her zaman önemli konular olmamakta bu bazen sıradan, basit konuşmalardan da oluşabilmektedir. Dedikoduda ülkenin o anki durumunun masaya yatırılmasından herhangi birini asit kabul edilebilecek bir tavrına kadar hemen her şey konuşulabilmektedir. Yani mesela o anda görülen kişinin bir hareketi, giydiği elbisesi, herhangi bir hareketi, konuşma tarzı vb. sıradan pek çok şey dedikoduya malzeme olabilmektedir.

Bazılarına göre dedikodunun diğer bir nedeni de dedikodunun yalnızca iştah açıcı tarafı ve dedikodu sayesinde elde edilebilecek olan itibar değil, ona inanma ihtiyacı da bu nedenlerden biri olabilmektedir. Kişiler özellikle sevmedikleri ve kıskandıkları kişiler ile ilgili doğru olmayan hikayeler uydurarak her fırsatta birilerine anlatma gayreti sarf etmekte ve bu yolla hem o kişiden intikam almayı hem de anlattıkları olaylara kendileri de inanmaya çalışarak kendilerinde eksik gördükleri bir takım özellikleri ört pas etmeyi denemektedirler.

Bazen de insanlar kendi sorunlarını unutmak veya hiç değilse onlardan uzaklaşabilmek için de dedikodu yapmayı seçebilmektedir. Çünkü bir başkasının da problemlerinin olduğunun bilinmesi, bazı şeylerin sadece bizim başımıza gelmeyip başkalarının da başına gelebileceğinin düşünülmesi kimi zaman bizi rahatlatmaktadır.

Dedikodunun bütün bu sayılan nedenlerinin yanında dedikodu ile ilgili yapılan çalışmalarda genel olarak; özgüven eksikliği, yüzüne söylemeye cesaret edememe, boş zaman fazlalığı, amaçsızlık, çevrede onay görülme, dinlenme, bazı savunma mekanizmalarının gösterilmesi (onaylanma ve kendi eksikliğini başkasına yansıtma gibi), bazı kurumsal ortamlarda sürekli eksiklere yoğunlaşılması, inanç eksikliği, eğitimsizlik, mesleki yetersizlik, değer farklılığı, insanları olduğu gibi kabul etmeme vb. başka pek çok neden de belirtilmektedir.

3.3.2. Kimler Dedikodu Yapar

Dedikodu, bilginin saklanması, kısıtlanması ya da çarpıtılmasıyla ortaya çıkan, düzensizliğe, bulanıklığa, belirsizliğe karşı toplumsal bir ilişkidir. Bunu aktörleri herkes

olabilir. Yani belli kişilerin dedikoduya daha fazla eğilimli olduklarını söyleyebilmek olanaklı olsa da bunu sadece bu kişiler yapar, demek neredeyse imkansız olmaktadır. Çünkü dedikoduda her zaman kötü düşünülmediği bazen farkında bile olmadan dedikodu yapılabileceği hatta kimi zaman iyi niyetle de dedikodu yapılabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü dedikodunun geniş tanımlamasına baktığımızda orada olmayan kişi hakkında konuşulması şeklinde tanımlandığını daha önce birkaç defa dile getirildi ve bu tanımlamaya bakıldığında da onun hemen herkes tarafından yapılabileceğini, yani belli aktörlerinin olduğunu söylemenin mümkün olamayacağını söyleyebiliriz. Bunu aktörleri, kadın-erkek, öğretmen, doktor, mühendis, akademisyen, kuaför, ev hanımı, çalışan-çalışmayan kısacası herkes olabilir.

Ancak bazı insanların diğerlerine göre daha meyilli oldukları bazılarının ise dedikoduya daha kapalı olduklarını söylemek mümkün. Çalışmada “Sizce kimler dedikodu yapar? Bunun aktörleri daha çok kimlerdir?” diye sorduğumuzda 42 yaşındaki lazer epilasyon merkezinde çalışan AY; “ *Bence herkes dedikodu yapar. Yani ben dedikodu yapmıyorum diyemez kimse. Artık ilkokula giden çocuklar bile rahatlıkla dedikodu yapabiliyor. Bayanlar bayanlarla erkekler ise erkekler ile yapıyor. Ve hemen herkes hakkında yapabiliyorlar. Her konuda da konuşabiliyorlar.*” şeklinde fikrini belirtmektedir.

Yine aynı soruya bu fikre paralel olarak 29 yaşındaki öğretmen H.U. şöyle demektedir; “*Boş zamanı olan insanlar dedikodu yapar ve kendilerine rakip gördükleri yani kendinden üstün, başarılı insanlar hakkında yaparlar. Ama genelde bence herkes de dedikodu yapar. Dedikoduda çekemediğimiz, kendimize rakip gördüğümüz birilerini çekiştiririz genelde.*” diyerek dedikodunun herkes tarafından yapılabileceğini belirtmektedir.

Ancak burada ev hanımı H.A(28) konuya daha farklı bir açıdan yaklaşarak ; “ *Bence en çok da orta yaş kadınlar dedikodu yapar çünkü onların konuşacağı çok şey var. Onların çok problemi de vardır. Ama bekarlar ancak kendileriyle uğraşır. Evli kişilerin ise çevresinde daha çok sorun olduğundan onlar daha çok dedikodu yapar.*” şeklinde cevap vermektedir. Buna paralel olabilecek bir cevabı da ev hanımı T.G(30) vermektedir; “ *Dedikoduyu bence orta yaşın üzerindeki insanlar boş zaman bulma imkanına daha çok sahip oldukları için en çok onlar yapar. Ama mesela gençlerin fazla boş zamanı olmadığı için daha az dedikodu yaparlar. Yani bir nevi dedikodu boş zamanda yapılır. Dedikodu bence bir boş zaman işidir*”

Dedikoduda birden fazla sebebin etkili olabileceğini az önceki başlıkta saymıştık. Ancak burada dedikodunun kişilerin sosyo-kültürel boyutuna bağlı olabileceği belirtilerek konuya daha geniş bir perspektiften bakmamız sağlanmaktadır. Özellikle de H.A. ve T.G.’nün belirttiği üzere evli kişilerin ve orta yaştaki bayanların problemlerinin bekar gençlere göre daha fazla olabileceği ve bu yüzden de onların daha fazla dedikodu yapabileceği fikri son derece önemlidir. Daha fazla sorun daha fazla paylaşım olabileceği için dedikodu ve yaş, medeni durum arasında paralellik olabileceğini bazı durumlarda söylemek mümkün olabilmektedir.

3.3.3. Dedikodunun Mekanları

Sosyologlar en yaygın dedikodu türlerini, başkasının geliri, özel hayat, aile içi sorunlar, giyim, tanıdıkların evleri ve futbol olarak sıralamaktadırlar. Dedikodu yapılan mekanların başlıcaları ise; mutfak, bar, iş yeri tuvaleti, dost ziyaretleri, okul kapısı önü ve telefonlardır. Dedikodusu yapılanlar ise daha çok çevrelerinde sivrilmiş olanlardır. Gösteri dünyasının ünlüleri, politikacılar, müzisyenler, dedikodu kazanına düşen kişiler arasında başta gelirler. Yaşamlarına bir yön vermekte zorlanan kişiler başkalarının hayatlarıyla yakından ilgilenirler. Onların başarılarından ve mutluluklarından rahatsız olurlar. Fırsat buldukça da o kişileri eleştirmeye başlarlar. Bazıları da aşırı derece meraklıdırlar. İşte dedikodunun en zararlı türleri bunlardır. Bu çalışmada “Dedikodu daha çok nerede yapılır? Belli bir mekanı var mı?” şeklinde soru sorularak kişilerin bu konu ile ilgili düşünceleri öğrenilmeye çalışıldı. Bu soruya bir devlet kurumunda avukat olarak çalışan 30 yaşındaki A Ö. şu şekilde cevap verdi; “*Kimsenin sizi duyamayacağı, rahat konuşmanın gerçekleşebileceği her mekanda dedikodu yapılabilir. Çünkü kimse sizi duymayınca daha rahat konuşabilirsiniz.*”

Yine aynı soruya görüşme sırasında bize müşterileri hakkında şöyle küçük bir dedikodu yapan; *Pazar günü bir bayan geldi saçını boyatmamı istedi ve istediği renge boyadım saçını. Bu boyayı da onun için istettim özellikle. Ama saçının işlemi bittikten sonra beğenmediğini söyleyerek problem çıkarttı. Çünkü böyle yapıp paradan kesmek istedi. Yani bende hata olmamasına rağmen sırf az para ödemek için bunu yaptı. Ben şimdi haksız mıyım?* bu şekilde müşterileri hakkında kısa bir serzenişte bulunan 26 yaşındaki kuaför; “*Bana göre dedikodunun en iyi mekanı kuaförlerdir. Çünkü burada bayanlar rahat ve burayı bir terapi mekanı olarak görüyorlar. Bir de burada pek kimseyi tanımadıkları için rahatlıkla dedikodu yapabiliyorlar. Çünkü hakkında*

konuştukları kişileri tanımadığım ve bunu onlara söyleyemeyeceğimi bildikleri için rahatlıkla her şeylerini anlatabiliyorlar. Burada hayatımda ilk defa gördüğüm kadın bile bana dedikodu yapabiliyor. İçindekilerini bana kolayca dökabiliyor. Bu durumdan hiç memnun değilim aslında. O anda müşteriye belli etmem onu dinlemek zorunda kalırım ama hiç tanımadığım biri hakkında yanımda konuşulması pek hoşuma gitmez. Ama müşteri her zaman haklı derler. Gerçi bence tam tersi müşteri her zaman haksızdır! Çünkü insanları memnun etmek gerçekten çok zor bir şey. Ne yaparsanız yapın hep şikayet ederler. Ben o anda susmuş gibi yaparım ama alttan alttan lafımı da sokarım!” şeklinde yaklaşarak meslek hayatı boyunca hiç tanımadığı kadınların bile kendisine başkalarının dedikodusunu yaptığını çünkü burada müşterilerini daha rahat olduklarını belirterek durumdan şikayetini dile getirmektedir. Dedikoduda önemli olan bir nokta da dedikodu birlikte yapılan kişinin karşı tarafa bir şey anlatıp anlatmayacağından emin olmaktır.

Dedikodu kimilerine göre o kadar alışılan bir eylem olmaktadır ki bunu mekanı her yer olmaktadır. Ve dedikodu için gerekli olan tek şey iki kişinin bir arada olmasıdır. İki kişinin bir arada olduğu her yer dedikodunun mekanıdır artık. Bu soruya kendisi gibi eşi de bilgisayar mühendisi olan ve eğlenceli olduğu için dedikodu yapmaktan hoşlandığını belirten 29 yaşındaki G.Y. şu şekilde cevap vermektedir; “Bence dedikodunun belli bir mekanı yok. Yolda, otobüste, evde, iş yerinde her yerde yapılabilir.” Yine eczacı B.G(24) bu görüşle aynı doğrultuda cevap vermektedir; “Dedikodunun belli bir mekanı yok. Dedikodu ayaküstü bile yapılabilir. Yani kırmızı ışıktaki, şuradan şuraya geçerken, 4 adım atarken bile dedikodu yapılabiliriz. Dedikodunun dinsel ve toplumsal açıdan yanlış ve zararlı bir şey olduğunu biliyorum ama maalesef dedikodu yaptığımı da kabul ediyorum.”

36 yaşındaki ev hanımı aynı zamanda terzilik de yapan M.G.’ın yaklaşımı; “Dedikodu her yerde vardır yani dedikodunun girmedığı yer yok. Evde, işte, sokakta, okulda her yerde dedikodu vardır. Dedikodu kaş göz arasında bir kıyıda köşede bile yapılabilir belli bir mekanı yok, her yer dedikodunun mekanıdır.” şeklinde olmaktadır. Ancak 40 yaşındaki bakım uzmanı Ö.A. ise konuyu daha özel bir bağlama taşıyarak; “Kadının olduğu her yerde dedikodu yapılır, yani dedikodunun mekanı kadının olduğu her yerdir.” dedikodu ve kadın ilişkisine değinmektedir. Bu yaklaşım dedikodu ve kadın arasında bir ortaklığın olduğunu ve dedikodu yapma eylemini daha çok kadınlara has bir özellik olduğunu dile getirmektedir.

Genel olarak belli bir mekanı olmadığı söylenen dedikodunun kimi zaman bazı yerlerde üreme imkanına kendiliğinden sahip olduğu yerler vardır. örneği düğün gibi kalabalık mekanlar daha çok konuşulacak konuya olanak tanıdığı için buraları dedikodu mekanı saymak sanırım yanlış bir yaklaşım olmaz. Yine bunun gibi kahvehaneler, berberler, kuaförler, işyeri tuvaletleri, mutfak vb. yerler dedikodunun kolayca gerçekleşebileceği mekanlardır. Nedeni de buralarda rahat olunabileceğinin düşünülmesidir.

3.3.4. İyi Dedikodu-Kötü Dedikodu

Dedikodu deyince genelde zihinlerde olumsuz algılamalar oluşmaktadır. Çünkü dedikodu genel olarak çekiştirme, gıybet, karalama gibi bazı kavramlar ile bir tutulmaktadır. Ancak dedikodu ile ilgili yapılan tanımlamalara bakılacak olursa, bunun kimi zaman farklı olabileceği yani dedikodunun bazen olumlu olabileceği de görülmektedir. Yani bunun hem pozitif tarafı hem de negatif bir tarafı vardır.

Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi elde etmek için sorduğumuz “ Sizce dedikodunun iyisi-kötüsü olur mu? Nasıl? ” şeklindeki soruya bir devlet hastanesinde hemşire olarak çalışan 28 yaşındaki E.G şu şekilde cevap vermektedir; *“İyisi de olur kötüsü de çünkü bir arkadaşımızı olumlu bir özelliğinden bahsetmek de dedikodu olduğu için bu sadece kötüdür denmez. Onun iyi bir yönünü paylaşmak isteyebiliriz işte bu durumda dedikodunun iyisi de olur diyebiliriz.”*

Bu soruyla ilgili ev hanımı H.A(28) şu önemli açıklamalarda bulunmaktadır; *“Evet dedikodunun hem iyisi olur hem de kötüsü olur. İyi derken, yani eğer birinin kusurunu çok dile getirirsen ve bu kişi de daha sonra bunu duyup o hatasını düzeltirse işte bu iyi bir şey oluyor. Ama kişiler hakkında sürekli olumsuz konuşursak o da kötü olur.”* Bu görüşle aynı doğrultuda olan daha önce öğretmen olup artık çalışmayan 38 yaşındaki ev hanımı M.B; *“Evet dedikodunun iyisi de kötüsü de vardır. Çünkü mesela eğer birisinin kötü bir özelliği hakkında dedikodu yapılmışsa ve bu kişi duymuşsa o kötü özelliğini gidermeye çalışır. Bu açıdan iyi ama tam tersi de olabilir dedikodu ölüme bile yol açabiliyor. Yani dedikodu bence hem yuva yapabilir hem de bir yuvayı yıkabilir.”* Kimi insanlara hatalarının gizlenmesinden hoşlanırken kimileri ise hatalarının dillendirilmesini isterler. Çünkü duydukları taktirde hatalarını düzeltebileceklerini düşünürler. Ancak bazen dedikodu o kadar abartılmakta ki artık olay tamamen değişmekte anlatılanlar her anlatanın yorumu da eklenerek bir başkasına

aktarılmaktadır. Bu durumda kişilerin sosyo-kültürel yaşantısını sarsacak derce zarar verebilmektedir. Bu örneklerle bakıldığında dedikodunun iyi tarafının da olabileceği anlaşılmaktadır. 39 yaşındaki ev hanımı S.Y.V.’nin yaklaşımı bunu destekler yapıdadır. S.Y.V.’ya göre; *“Evet kesinlikle dedikodunun iyisi de olur kötüsü de. Mesela çocuğumun iyi yerler kazanmasını isterim ve bunun için iyi bir yeri kazanan başka birini örnek gösteririm “bak şunun çocuğu şunu şunu yaptı ve kazandı” derim. Bu da dedikodu olur ama bu dedikodu olumlu bir şey çünkü böylece kendi çocuğumu da motive etmiş olurum bu dedikodunu olumlu tarafı ama tabi olumsuz tarafı da var.”*

Ancak özellikle İslam dininin dedikoduya yaklaşımı konusunda bilgili olanlar tarafından dedikodu sonucunda neye yol açarsa açsın tamamen yanlış hatta haram olarak karşılandığı için bunun iyi olabileceği fikri tamamen reddedilmektedir. Örneğin dini bir takım sohbetlere katılarak din konusundaki eksikliğini gidermeye çalıştığını belirten 50 yaşındaki ev hanımı S .A.’a göre; *“Hayır dedikodunun iyisi mi olurmuş dedikodu her zaman kötü ve günahtır. Bu tamamen nefsimizin bize yaptırdığı şeytani bir şeydir. Dinimize göre dedikodu yapan da dinleyen de günaha girer.”*

3.4. Dedikodunun Cinsiyeti

Dedikodu yapmak genellikle kadınlara has bir özellik olarak kabul edilir. Hatta dedikodu deyince ilk akla gelen dedikodu-kadın ortaklığıdır. Mesela Yiddish dilinde dedikoducu olarak kullanılan “yenta” kelimesi “söylenti çıkaran kadın” anlamına gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında orada olmayan hakkında yapılan konuşma olarak adlandırılan dedikodunun sadece kadınlara ait bir eylem olduğu sadece kadınların orada olmayan kişi hakkında konuşabileceği şeklinde aşağılayıcı bir yargılama yapılmaktadır. Ancak bunu sadece kadınlara mal etmek erkeklerin orada olmayan biri hakkında konuşmayacağını ileri sürmek olacaktır ki bunun doğruluğundan bahsetmek yanlış bir tutum olacaktır. Bu şekilde bir ayırım yapmak doğru olmamaktadır.

Dedikodu yapmak tek bir cinse ait bir özellik olmamakta konuşma şekli ve kişilerin tutumu aynı olmasına rağmen kadın ve erkek dedikodusu arasında değişen tek şeyin konunun içeriği olduğu söylenebilmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında kadınların yaptığı konuşmalar dedikodu olarak değerlendirilirken erkekler tarafından yapılan konuşmalar ise “sohbet”, “muhabbet” olarak adlandırılmaktadır. Bu da dedikodunun sadece kadına özgü bir eylem olduğunu göstermeye çalışarak tek taraflı bir yargılama yapmak demektir

“Dünyanın En Eski Medyası” adlı kitabında bu konu ile ilgili geniş açıklamalara yer veren Kapferer’a göre , Kadın-söylenti-dedikodu ortaklığı bütün halk kültürlerinde yer alır. Beklide tarih, genellikle bu ortaklığa dayanmaktadır. Örneğin 14.yy ve 18yy’lar arasında batıyı sarsan konulardan bahseden tarihçi Delumeau, söylentilerin neden olduğu bütün ayaklanmalarda kadınların baş sırada bulunduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni etimolojik olarak açıklandığında, psikolojik bakımdan eğimli oldukları için değil ancak nesnel bir takım nedenlerden dolayı kadınların erkeklerden daha çok korkuya kapılmalarına bağlanmaktadır.

Bu konuda haberturk.com sitesinin 16 Ağustos 2011 Salı günü verdiği bir haberde şunlar vardır; İngiltere’de yapılan araştırmaya göre kadınlar günün 5 saatini kayınvalideleri, başkalarının sorunları ve sevgilileriyle ilgili dedikodu yaparak geçiriyor. İngiltere’de “FirstCape”adlı şarap üreticisinin yaptığı bir araştırmaya göre kadınlar günde ortalama 298 dakikayı dedikodu yaparak geçiriyor. Kadınlar 5 saatlik dedikodunun 24 dakikasında kilolarından, uyguladıkları diyetlerden bahsediyor. İşe giderken 17 dakika “gevezelik” yapan kadınlar komşularıyla çene çalmak için yarım saat ayırıyor. Kadınlar için en zevkli dedikodu malzemesi ise başkalarının sorunları, kayınvalideleri ve kimin kiminle birlikte olduğu.

Deborah Jones da (1990) dedikoduyu dilin kadına özgü kullanımının inceleneceği en iyi örneklerden biri olarak önemsemiştir. Jones kadınların “konuşma cemaatleri”nin (*speech community*), dolayısıyla kadın sözlü kültürünün bir parçası olarak gördüğü dedikoduyu mekan, katılımcılar, konular, biçimsel öğeler ve işlevler üzerinden detayları ile analiz ederek dört kategoriye ayırmıştır: Ev konuşması (*house-talk*), skandal, çene çalmak (*chattering*), yakınmak (*bitching*). Ev konuşması, erkeklerin iş konuşmalarının (*shop-talk*) alternatifidir. Ev içi meseleler, yemek tarifleri, püf noktaları, eş ve çocuklar ile ilişkiler konuşulmaktadır. Skandal, diğerlerinin davranışlarını yargılama üzerine kuruludur. Kadınlar doğdukları günden beri maruz kaldıkları cinsiyetçi ahlak değerlerinin hem denetleyicisi hem de uygulayıcısıdır. Dedikodunun hedefi aynı zamanda değerlerin dışına çıkan “öteki” kadınlardır. Yakınmak, erkeklerin en çok tehdit olarak algıladıkları dedikodu türüdür. Kadınların kendilerini sınırlandıran rollerine ve bu sınırlandırmanın baş sorumlusu gördükleri eşlerine ve patriarkanın temsilcisi olan her şeye öfkesini barındırır içinde. Kadınlar için bir iç dökme, rahatlama (*catharsis*) işlevi görür. Dedikodunun yapıldığı yerler olarak

özel-kişisel alan ya da “kadınsı mekanlar” ağırlıklıdır; ev, kuaför, süpermarket gibi. Kadınlık görevleri eş, kızkardeş, anne dedikodu konularına yansımaktadır.

Önemli bir sosyal ilişki türü olan dedikodu tarihsel süreç açısından bakıldığında belirtildiği gibi sürekli olarak kadın kavramı ile birlikte anılmaktadır. Kollektif bir konuşma şeklinde gerçekleşen dedikoduyu kadın kimliğine eş tutmak, dedikoduyu onun kimliğinin vaz geçilemez bir parçası olarak görmek kadınlara yönelik küçümseyici, aşağılayıcı ve suçlayıcı bir hareket olarak değerlendirilebilir. Dedikoduya ilişkin yaklaşımlarda erkekler genel olarak bu tanımlamanın dışında tutulmaktadır. Bu durum kimi zaman kadınlar tarafından da kabul edilen bir tutum olarak karşımıza çıkabilmektedir. Yani kadınların bazıları buna karşı çıksa da kimi bu düşüncenin doğruluğuna inandığını bazı gerekçeler ile dile getirmektedirler. Yani savunulan ortak fikre göre erkeklerin dedikodu yapmadığı şeklindeki görüşün yanlış olduğunu belirtmekle beraber dedikodunun en çok kadınlar tarafından yapıldığı kabul edilmektedir.

Bu başlık altında sorduğumuz soru şöyledir; “ Sizce kadınlar mı dedikodu yapar yoksa erkekler mi? Neden?” ve “Kadın ile erkek dedikodusu arasında bir fark var mıdır? Varsa bu fark nasıldır?

İlkin “ Sizce kadınlar mı dedikodu yapar yoksa erkekler mi? Neden? “ şeklinde sorduğumuz soruya öğretmen H.U(29); “*Kadınlar daha çok dedikodu yapar çünkü kadınlarda çekemezlik ve rakibiyet duygusu daha çok bu nedenle de kadınlar daha çok dedikodu yapar. Hırs duygusu da çok fazladır kadınlarda.*” şeklinde yaklaşmaktadır.

47 yaşındaki ev hanımı K.A.’in yaklaşımı ise hem cinslerini bu konuda daha çok kötüler bir yapıdadır. K.A.’ e göre; “*Kadınlar daha çok dedikodu yapar. Çünkü onları şeytan daha çok dürtüyor. Şeytan onların dudağına bal çalar bunu da söyleyeyim der şunu da söyleyeyim der ve anlattıkça anlatır.*” Yine yaşı ilerlemesine rağmen hala evlenmediği için hakkında çok dedikodu yapıldığını ve bu durumundan çok rahatsız olduğunu sık sık belirten, kısa bir süre önce işten ayrıldığını söyleyen 37 yaşındaki ev hanımı N.G. ise konuya önemli açıklamalar getirmektedir. N.G; “ *Kesinlikle daha çok kadınlar dedikodu yapar. Bazı kadınlar birileri ile bir araya gelmeden önce sanki ders öncesi hazırlık yapan bir öğrenci gibi ben bugün şu şu konuları anlatayım şunu şunu söyleyeyim herkese, şeklinde hazırlık bile yapar. Ben buna bizzat şahit oldum. Dedikoducu yapısına sahip olanlar kafasında bunu tasarlayıp o kalabalık ortamlara gelir. Birine hırslanmışsa onun hakkında kötü şeyler anlatmaya çalışır ve gelince de*

anlatır.” Dedikoduda genel olarak amaç bilgilerin paylaşılmasıdır. Bunu yaparken kimi zaman planlı ve hazırlıklı olunur çünkü konuşmanın içeriği kişilerin kendi kimliklerini güçlendirebileceği bir ortam sağlarken hakkında dedikodu yapılan kişinin de kimliğine katkı sağlamaya yol açabilmektedir. Bu nedenle bireylerin dikkatli olması gerekir. Aksi halde geri dönülemez hatalara sebebiyet verilebilir. Dedikodu, birini karalamanın en kolay yöntemi olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle bunu amaç edinen birine ilaç gibi gelerek bir ortamda seilmeyen biri hakkında dedikoduya başlanması bu kişi için deyim yerindeyse ekmeğine bal sürmektir. Çünkü hazır söz ondan açılmışken doğru-yanlış pek çok şey anlatılarak o kişinin adını istediği kadar kötüye çıkarabilme olanağı elde eder.

Yine sorulan soruya ev hanımı S.A.(48); *“ Kadınlar hep dedikodu yapar ama erkekler yapmaz ben hiç şahit olmadım. Çünkü kadın olduğu için yani bu onların yaratılışında var. Doğuştan dedikodu yapma eğilimleri var. Bu nedenle de erkeklerin cennete gitme ihtimali daha fazla. Ben genelde kızım ile dedikodu yaparım ama bazen eşimle konuşmaya çalıştığım olur ama sanki bir duvara anlatıyormuşum gibi beni dinlemez, hiç sesini bile çıkartmaz. Oğlum da aynı şekilde mesela bir düğün sonrası bazen olanları anlatırım oğlum buna bile engel oluyor. “Bu bizi ilgilendirmes başkasının hayatından bize ne” deyip beni susturuyor. Ben kesinlikle erkeklerin dedikodu yaptığını sanmıyorum bu tamamen kadın işi.”*

Kadınların neden daha çok dedikodu yaptıklarını öğrenmek için sorduğumuz soruya Ö.A(40) şu şekilde cevap vermektedir; *“Bence kadınlar daha çok dedikodu yapar erkekler ise daha az. Çünkü kadınlar yaşananları kolay unutmuyor ve anlatıyor ama erkekler daha çabuk unutabiliyorlar.”* Ayrıca ev hanımı B.G.(34)e göre; *“Kadınların daha çok dedikodu yapmasının nedeni de onların sohbet mekanlarında daha çok olmasıdır. Mesela biz günlere gidiyoruz, ev gezmeleri yapıyoruz yani konuşacak ortamı rahat bulabiliyoruz ama erkekler genelde işte oldukları ve çalıştıkları için buna zaman bulamıyorlar. Bir de kadınlar daha eleştireldirler, eleştirel davranmayı severler ama erkekler çok da fazla eleştirel değiller.”* Bu konuşmalardan kadının daha hassas bir yapısının olduğu çıkarılabilir. Burada Kapferer’in de belirttiği gibi; Acaba kadınlar, hayatın ve sürekliliğinin sorumluları olarak, çağımızın rizikolarını erkeklerden daha fazla mı hissediyorlar? Bu soruyla ilgili olarak B.K(26)’ın yaptığı yorum bir cevap niteliğindedir. Çünkü B.K.’ a göre; *“Kadınlar daha çok dedikodu yapar ve bu bence bu içgüdüsel bir şey. Yani kadınlar çok panik ataktırlar, kendilerini tutamazlar. Bir şey olunca hemen bunu hakkında yorum yapmak ve paylaşmak isterler.”*

Kadınlar yapısı gereği daha hassastırlar ve olaylara kimi zaman gerekenden daha fazla tepki verebilmektedirler. Genel olarak olaylara karşı bir uyarılmış hali içindedirler, kısacası daha paniktirler. Gerçekleşen bir olayı fazla değerlendirmeden anlık tepkilerde bulunabilen bir yapıya sahiptirler. Kadınların bu şekildeki özellikleri Tarhan tarafından incelenmiş ve genel olarak kadınların daha hassas olduğunu ve bu şekilde bir takım rollerinin olduğundan bahsetmiştir. Tarhan'ın da belirttiği gibi; Toplumsal rol, insanın sosyal hayattaki konumu diğer insanlarla iletişimi esnasında sergilediği davranış, düşünce ve duygu kalıplarını ifade eder. İnsanoğluna çocukluğundan itibaren roller biçilir ve o, bu rolleri bilmeden oynayabilir. Mesela hayatının ilk rollerini yaşayan bir çocuk, ebeveynleri tarafından öngörülen görevleri sorgular, geliştirir ya da değiştirebilir. Aynı şey erişkin kadın ve erkek için de geçerlidir. Toplum kadına bir rol biçer ve kadın bunu sorgular. Çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada kız çocuklarının, erkek çocuklara oranla dikkatlerinin daha uzun sürdüğü sonucuyla karşılaşmıştır. Fakat dikkat konusundaki bu farklılık ergenlik döneminden sonra eşitleniyor. Aktif dinleyici olabilme özelliğinin kadınlarda zayıf olduğu bilinen bir gerçekliktir. Kadınların duygu ve düşüncelerini ifade etme yetileri, dinleme becerilerinden daha yüksektir. Erkekler ise anlamak için dinlemek zorundalar.

Bu soruya memur K.A(24)' un verdiği cevaba baktığımızda; *“Erkekler her şeyi umursamaz ama kadınlar en ufak şeylere bile takılabildikleri için dedikodu yaparlar. Ayrıca kadınlar bazı sıkıntılarını birbirleri ile paylaşmaktan hoşlanırlar çünkü karşıdakinin kendisinin sahip olduğu sıkıntıdan daha büyük bir sıkıntısının olduğunu görünce biraz teselli olurlar. Karşıdaki de açılın isterler ve böylece rahatlarlar. Ama erkekler dedikodu değil de kıyaslama yaparlar. Mesela bu eskiden böyle değildi de şimdi niye böyle oldu şeklinde kıyaslamalar yapar.”* ayrıntılı nedenler verdiğini görebilmekteyiz. İnsanlar bazen karşıdaki insanların sıkıntılarına üzülmekle onlara yardım etme ve problemlerine çözüm bulma yoluna giderken kimi zaman içten içe sevinebilmektedirler. Ancak bu sevinç karşıdakinin problemi ile ilgili değil kendi problemleri ile ilgili olmaktadır. Çünkü bir başkasının problemlili olduğunu bilmek sadece bizim problemlerimiz olabileceği fikrini yok eder ve geçici bir rahatlık sağlar. “Bu sadece benim başıma gelmemiş” demek ya da “ benimki de neymiş onun problemi daha büyükmüş aslında” demek kişiye psikolojik açıdan bir rahatlama getirebilmektedir.

26 yaşındaki sosyolog S.B.'un cevabı ise; *“Çünkü kadınlar çok meraklıdır ve doğası gereği daha hassas ve alıngan oldukları için erkeklere göre daha çok dedikodu yaparlar. Ama erkekler de yapar aradaki fark ise kadınlar daha hafif yani her şey hakkında dedikodu yapabilirken erkekler genelde daha ağır gelen konularda dedikodu yapar.”* şeklindedir. Ev hanımı T.G(30) ‘a göre ise; *“Çünkü kadınların boş zamanları olduğunda hemen dedikodu yapmaya başlar. Genelde ev ziyaretleri yaparlar. Arkadaşlarına, komşularına ya da akrabalarına giderler ve gidince de dedikodu yapmaya başlarlar. Onların imkanı daha çok yani.”* Son olarak ev hanımı T.G(42)’e göre kadınların daha çok dedikodu yapma nedeni ; *“Kadınların daha çok yapmasının nedeni bence onların daha dikkatli olmasıdır. Mesela birinin o anda giydiği kıyafet bile kadınların dikkatini çeker ve hemen bununla ilgili yorum yapmaya başlar. Ama erkekler bunu fark etmez bile. Ayrıca erkekler duydukları şeyleri pek umursamazlar. Kadının da erkeğin de dedikodusu zararlıdır. Arada hiçbir fark yok.”*

Dedikodunun genelde bir kadın eylemi olduğu çeşitli şekillerde dile getirilmektedir. Burada konuyla ilgili olarak gazeteci Kübra Sönmezışık’ın haberini bakacak olursak; *“Futbolda geçtiğimiz sezon başlatılan ‘ceza gerekçesiyle seyircisiz oynanacak maçlara kadın ve 12 yaş altı çocukların alınması uygulaması’ bu sezon da devam ediyor. 16 Eylül Pazar günü oynanan Fenerbahçe-Mersin maçı da, cezadan dolayı tam da böyle bir atmosferde oynandı. Ceza maçı olarak Fenerbahçelilere kadın ve çocuk seyirciyi reva görmesi her ne kadar kadını küçümseyen bir bakış olsa da yine de merak edip yollara düştük. Hanım hanım kızların, yaşlı başlı teyzelerin, tek tek, bir anda nasıl bir amigoya dönüştüklerine şahit oluyorum ve ufak bir şaşkınlıktan sonra ben de onlara katılıyorum. Yaptıkları tezahüratlarla her ne kadar erkekleri aratmasalar da yer yer kadınlara mahsus özel sahnelerle de karşılaşıyorum. Mesela maça gelip yerine oturduğu andan itibaren yanındakilerle sohbete dalıp maçtan çoktan kopmuş insanlar var. Görünen o ki dedikodu onlara maçtan daha eğlenceli geliyor. Zaten bir çoğunun biletini fanatik eşleri alıp maça göndermiş. Kadınlar maça farklı tepkiler gösterse de şu bir gerçek ki kadınların olduğu ortamda samimiyet, dayanışma ve nezaket hiç bir maçta olmayacak kadar fazla. Maçın hakkını verenler sevinçle evin yolunu tutuyor.”*

Bu şekilde genelde dedikodunun bir kadın eylemi olduğunu belirten kişilerin yanında bunun daha çok bir erkek eylemi olduğunu söyleyerek kadın ve erkek dedikodusu arasındaki farkı belirten kişiler de vardır. Örneğin, 42 yaşındaki epilasyon

merkezinde çalışan A.Y.'e göre; *“Erkekler de dedikodu yapıyor kadınlar da hatta erkekler kadınlardan daha çok dedikodu yapıyor, ben de buna çok defa şahit olmuşumdur. Aradaki fark ise; kadınlar daha detaycı ama erkekler çok detaya inmeden yapar. Çünkü kadınların duygusal yönü daha farklıdır. Kadınlar her şeyi merak ediyor ve detayına inerek öğrenmeye ve anlatmaya başlıyor ama erkeklerde bu farklı.”* Bilgisayar mühendisi G.Y.(29) ise bu konuda şunları belirtiyor; *“ Erkek dedikodusu daha yıkıcı oluyor. Kadınların her konuda bir fikri vardır ve bunları hiç düşünmeden öylece söyleyebilir ama erkekler ise daha zarar veren konularda konuşurlar ve bu da daha yıkıcı olabiliyor. Çevremde erkeklerin bu şekildeki dedikodusuna çok şahit oldum.”*

Dedikoduda, kadın dedikodusu ile erkek dedikodusu arasında değişen tek şey dedikodunun içeriği olmaktadır. Bazı araştırmacılara göre; genel olarak erkekler, rekabetçi oyunları tercih ettikleri gibi daha çok insanların iniş ve çıkışlarıyla, kadınlar ise toplumsal katılım ve ahlaki uyumla ilgili dedikodular yaparlar. Erkek konuşması kadına göre daha rekabetçi, hiyerarşik, ağırlıklı olarak kişisel olmayan konulara, fıkralara, spor ile ilgili konulara odaklanan bir yapıdadır. Bu konudaki görüşlerini sorduğumuz kişilerden, ev hanımı H.A.(57)'e göre; *“Kadınlar genelde aile üyeleri hakkında dedikodu yapar. Ama erkekler genelde kadınlar hakkında dedikodu yapar. İşte komşu kızı şuraya gitti, şunu yaptı, şununla dolaşıyor ya da komşuların evine girip-çıkanlar hakkında dedikodu yapıyor. Yani erkekler daha mahrem konularda dedikodu yaparlar. Daha çok eleştirel davranırlar. Özellikle esnaflar oturdukları yerden mahalledeki herkes hakkında dedikodu yapıyorlar.”*

Yine ev hanımı H.A.(28) erkeklerin daha çok dedikodu yaptığını söyleyerek aradaki farkı ise şu ifadeler ile belirtmektedir; *“Erkekler daha çok namusa yönelik cinsellik içerikli ciddi konularda dedikodu yapar ama kadınlar her konuda yapabilirler.”* Ayrıca bu görüşünü bildirdikten sonra tüm kadınlara şöyle ilgi çekici bir mesaj iletmektedir; (!)

“Kadınlar erkeklerin yanında dedikodu yaparken çok dikkatli olmalı. Mesela eşinin ailesi hakkında sürekli olumsuz şeyler söylememeli. Erkek zaten evlenmeden önce o konuda bazı fikirler ona empoze edilmiştir. Kadınlar burada biraz siyasetçi olmalı. Yani kaynanasını sevmiyorsa bile eşinin yanında onu çok seviyormuş gibi davranmalı.” Bu konuyla ilgili ev hanımı M.B.(38)'in görüşü ise; *“Erkekler daha çok dedikodu yapar ben buna çok şahit oldum. Arada şöyle bir fark var: erkekler akrabalarından çok*

sokakta o anda gördükleri kişi hakkında dedikodu yapabiliyorlar. Sırf zaman geçirmek için bunu yaparlar ama kadınlar genelde aile üyeleri hakkında dedikodu yapar.” şeklinde olmaktadır. Ev hanımı M.G.(36).’ın şikayetvari cevabı ise şu şekildedir; *“Genelde herkesin zihninde dedikodu deyince kadınlar akla gelir ama ben çevremde erkeklerin de dedikodu yaptığına çok şahit oldum hatta erkekler daha çok dedikodu yapar diyebilirim.”* Yine ev hanımı S.Y.V(39)’ın cevabı buna paralel olarak; *“ Erkekler daha çok dedikodu yapıyor bence ama “kadınların adı çıkmış” erkekler dedikodu yaptıklarını kabul etmiyorlar. Ve üstelik erkekler daha mahrem konularda dedikodu yapıyorlar. Kahvehanelerde oturup (ki buralar onların dedikodu mekanı) kim ne yapmış ,kimin kızı kime kaçmış, yani herkesin özeli ile ilgili konularda, hatta çoğunlukla çirkin konularda dedikodu yapılabilir.”* şeklindedir.

3.5. Dedikodu ve Sosyal İlişki Arasındaki Durum

Diğer insanlar hakkında yapılan konuşma şeklinde nitelendirilen dedikodu, sosyal ilişkilerde önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dedikodu ile ilgili yapılan diğer çalışmalara ve bu çalışmaya da bakıldığında genel olarak dedikodunun önemli bir sosyalleşme işlevine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü burada en az iki kişi vardır ve genelde diğer insanların yapıp-ettikleri hakkında konuşulur. Bu nedenle dedikodu sosyal ilişkilerin başlatılmasında, gelişmesinde ve bir takım davranışların incelenmesinde etkili olabilmektedir. Yakın arkadaşlarımız, akrabalarımız, meslektaşlarımız, rakip gördüklerimiz, kısacası sevip-sevmediğimiz herkes hatta hiç tanımadığımız kişiler bile dedikoduya malzeme olmaktadır. Sosyal ilişkilerin değerlendirilmesinde etkili olmasının yanında dedikodu, içinde bulunulan toplumun kültürel ve sosyal değerlerin gelişmesinde de etkili olabilmektedir. Çünkü dedikoduda diğer insanların sosyo-ekonomik, kültürel, ahlaki ve politik tüm özellikleri masaya yatırılmaktadır.

Solmaz’ın kitabında belirttiği gibi, belirli bir zaman ve belirli bir yerde yapılan dedikodunun analizi, belirli bir grubun davranışlarını belirleyen kurallar hakkında bizlere bilgi verir. Gruba yeni katılmalar ve bu katılımcıların dedikodu değerlendirmeleri önemli bir bağlayıcı işlev görür. Çünkü grup kimliği, paylaşılan bir tarih ve gelenek duygusunun birleştirici özelliği ile pekişir. Belirli bir kişiyle ilgili dedikodu yapma hakkı sadece, kurulan bir gruba kabul edilmiş üyelere aittir ve dedikodu, bu kişilerce yapılır. Bu durum bir bakıma üyeliğin kabulü anlamına gelir.

Dedikoduya başlamak için bir yabancı, grup üyesi olarak görülmez ve birlikte dedikodu yapılmayan kişiler ise grubun üyesi olarak kabul edilmezler.

Dedikodu kimi zaman sosyal ilişkilerin başlatılmasında kimi zaman sürmesinde ancak kimi zaman da ilişkinin bitmesinde etkili olabilmektedir. Çünkü dedikodunun içeriği kişilerin konuşma anında değişebilmekte bazen olumlu durumlardan bahsedilerek sosyal ilişkilerin gelişmesini sağlarken diğer yandan dedikodunun içeriğinde olumsuz konuşmalar olduğu için sosyal ilişkilere zarar verilmektedir.

Dunbar(1998:9)'ın kitabında belirttiği gibi biz insanların sosyal yaşantısının en yoğun karakteristik özelliği diğer insanların hayatları ile ilgilenmektir. Bir başkasının kiminle ne yaptığı, ne konuştuğu, şirketinde olanlar, yaptıkları bütün bunlar için saatlerce konuşuruz. Bu konuda başka canlıların da sosyal olma gibi özelliklerinin olduğunu ancak bizlerin farklı olduğunu belirterek insanların sosyal olma özelliği nedeniyle saatlerce başkasının yaşantısı üzerinde kafa yorabildiğini belirtmiştir. Ayrıca ona göre bu durum bize anormal gelse de aslında hiç de anormal olmamakta çünkü bunun bizim sosyal olma özelliğimizden kaynaklandığını belirtmektedir.

Birbirine yakın sosyo-ekonomik ve kültürel çevreden insanlar bir araya gelerek boş zamanlarını değerlendirmek, birbirleri ile dertleşip rahatlamak, aradaki sosyal dayanışma ve paylaşmayı tazelemek, çevrelerinde olup-bitenler hakkında bilgi sahibi olmak, içlerinde tutamadığı bir takım durumları dile getirerek rahatlamak amacıyla sohbet etmektedirler. Bu sohbet anında kendileri dışında bir başkası ile ilgili konuşmak, yaygın bir tutum olmaktadır. Kadınlar bazı oturma günlerinde, çay aralarında ya da çalışan bayan açısından baktığımızda ise işten arta kalan zamanda bir araya gelerek dedikodu yapmaktadırlar. Bu yerler paylaşmanın, dayanışmanın ve sosyalleşmenin sağlandığı ortamlardır ve bu nedenle kadınların bir araya gelerek konuşmalar yaptığı yerler sosyal mekanlar olarak adlandırabilmektedir. Bazen bireyler toplumda daha anlamlı bir konum elde etmek, sosyal kimliğini geliştirebilmek, dertlerini paylaşarak bunlara çözüm getirmek ve sosyal kişiliğini güçlendirmek için bu tür toplanma mekanlarına katılmayı bir görev olarak görür. Çünkü bu ortamlar her türlü bilgi akışının sağlandığı ortamlardır. Kişisel konulardan tecrübeye dayalı konulara kadar hemen her konunun tartışmaya açıldığı sosyal mekanlarıdır, dedikodunun yapıldığı mekanlar. Ancak bazen dedikodu negatif sonuçlar da doğurabilmekte ve bu durum da daha sonraki sosyal yaşamı olumsuz etkileyebilmektedir. Dedikodu ve sosyal ilişki arasındaki durumu daha net bir şekilde anlayabilmek için kişilere bir takım sorular yönelttik.

Bazen sürekli dedikodu yapan bireyler bir ortamda bu dedikoducu kimliği ile tanınmakta ve kimi zaman onlar sosyal bir takım iletişimlerden izole edilmektedir. Çünkü diğer insanların onlara olan güveninde zedelenmeler oluşur ve bu durumda kendilerini onlara açmaktan, sırlarını paylaşmaktan çekinebilmektedirler.

Burada öncelikle “Yanınızda dedikodu yapılmıştır. Bu durumdan sonra dedikodu yapan bireyler ile ilişkilerinizde bir değişiklik oluştu mu? Ya da güveninizde bir takım değişiklikler oldu mu?” şeklinde soru yönelttik. Bu soruya güzellik ve bakım uzmanı A.Y(42) şöyle cevap vermektedir; *“Evet ilişkimizde değişiklik oldu. O kişilere olan güvenim azaldı ve araya mesafe koymaya başladım. Aramız çok iyi olmaz artık ve ben hep bu mesafeyi korurum. Onlardan uzak tutmaya başladım kendimi.”* Buna avukat A.Ö(30) de şunları eklemektedir; *“Evet olabiliyor. Yapılan dedikodu yapıldığı ile kalmıyor. Sizde duygusal bir sürüklenme yaşatabilir. Hiçbir suçu olmayan, saf bir insan hakkında bile dedikodu yapıldığına şahit olunca korkuyorsunuz. Acaba bu kişi benim hakkımda da olur-olmaz şeyler söylüyor mudur? Diye düşünüp tedirgin olduğum olmuştur. Bu da hoş bir şey değil tabi ki. O kişiye olan güvenim azalır mesela.”* Dedikodu bazen konuşmalar o kadar abartılır ki anlatılanların gerçek olmadığı direkt sezilebilir hale gelir ve bu durum da dedikoduya katılan bazı bireylerde hayal kırıklığı ve diğerlerine karşı bir güven eksikliği yaratabilir. Çünkü ilişkilerde en başta önemli ve gerekli olan şey “güven” dir. Ancak bireylerin birbirlerine karşı bu şekilde güven zedeleyici davranması sosyal ilişkilerin devam etmesini zorlaştırabilmekte hatta kısıtlayabilmektedir. Buna ev hanımı G.B(50) şunları söyleyerek destek vermektedir; *“Evet dedikodu yapan bireyler ile sosyal ilişkilerimde değişiklik oldu kendimi o kişilerden geri çekerim yani onlardan uzaklaşmaya başladım. Artık kendim ile ilgili şeyleri anlatmam. Çünkü o kişi hakkında konuşuyorlarsa benim hakkımda da konuşabilirler diye düşünürüm.”* Hatta ev hanımı H.A.(28), o kişilerden soğuduğunu ve artık onlar ile görüşmemeye bile başladığını konuşma anında dile getirmektedir.

Ancak bu görüşe eczacı B.G(24) şunları söyleyerek katılmadığını belirtmektedir; *“Benim ile dedikodu yapan kişi arasındaki iletişimde bir değişiklik olmaz. Çünkü eğer o kişi benim yanımda dedikodu yapabiliyorsa demek ki samimiyiz derim ve bu da ilişkimizde herhangi bir değişikliğe sebep olmaz. Ama eğer çok kırıncı bir dedikodu yapılıyorsa işte o zaman da müdahale ederim. Hatta dedikodusu yapılan kişiyi koruma rolü bile üstlenirim. Eğer hala dedikoduya devam ediyorsa o zamana da onun yanında hareketlerime dikkat ederim. Çünkü gidip benim hatalarımın da başkalarına*

anlatacağını düşündüğümde güvenimde azalma olur ama ilişkimde pek bir değişiklik olmaz.” Yine öğretmen H.U.(29)da B.G.ün de belirttiği gibi; *“ O kişiler ile düşünce bazında olur yani bu kişi başkaları hakkında dedikodu yapabiliyorsa o zaman benim hakkımda da dedikodu yapabilir derim ama ilişki bazında pek bir değişiklik olmaz. Ama güvenim kırılır o kişiye açıkçası.”* diyerek ilişkilerde bir değişikliğin olmayacağını ancak güvende bir azalma olduğunu dile getirmektedir. Genel kanı ise bireylerin güvenlerinin sarsılması ve kendileri hakkında da dedikodu yapılabilir düşüncesiyle biraz da olsa sosyal ilişkilerine bir mesafe konulduğu belirtilmektedir. Çünkü bazı bireyler dedikoduyu alışkanlık haline getirmekte ve dedikoduyu hayatlarının vazgeçilemez bir iletişim aracı olarak görmektedir.

Bu görüşü memur K.A.(24)’ün görüşü destekler nitelikte şunları söylemektedir; *“Zaman zaman değişiklik olur. Özellikle eğer kişi dedikodu yapmayı bir alışkanlık haline getirmişse ve sürekli birileri hakkında kötü konuşuyorsa o kişiden uzaklaşırım Bu oldu. Yine eğer bir kişi sürekli biri hakkında kötü konuşuyorsa ama yüzüne samimiymiş gibi davranıyorsa bu bende bir çelişki yaratır, güvenim sarsılır ve uzaklaşırım.* Ayrıca K.A. ilişkiler açısından dedikoduyu değerlendirdiğimizde şu ilginç bilgileri vererek devam etti; *“Bence dedikodunun da bir boyutu vardır. 1. , 2. ve 3. Boyut gibi. Hatta bazen “pembe dedikodular” da olabiliyor. Bu dedikodular kişinin kulağına gittiğinde o kişi sana küsmeyecek kadar kırılıyorsa bu pembe dedikodudur ve zararsızdır. Ama kırılıyorsa ve küsüyorsa o ileri derecede bir dedikodudur ve ilişkilere zarar verir”* Bu tutumu değerlendirecek olursak genel olarak sosyal ilişkilerde dedikodunun derecesine dikkat edildiği olmaktadır. Çünkü bireyler bazen dedikodunun normal olarak gerçekleşebileceğini belirtirken asıl tehlikeli olanın ise bunun artık bir alışkanlık haline dönüşmesinden bahsetmektedirler. Alışkanlıklarından vazgeçemeyen birey dedikodunun kurbanı olarak herkesi seçebilen ve her konuyu rahatça ifade edebilen bir yapıya sahiptir. Bu durum da sosyal ilişkiler açısından bakıldığında son derece önemli olmaktadır. Görüşülen kişilerden bazıları o kişilere olan güvenlerinin o derece sarsıldığını ve bu nedenle artık o kişiler ile tamamen ilişkileri kopardığını belirterek durumun ciddiyetini bize göstermektedirler. Ev hanımı N.G(37)’in bu konudaki görüşü buna örnek verilebilir. N.G.; *“Sürekli dedikodu yapan kişilerden bana zarar geleceğine inandığım için onlardan uzak dururum. Çünkü böyle bir yapıya sahip olanlar her şeyi hemen başkalarına anlatırlar. Belki bir gün onun yanında konuşursam hemen gider o kişiye fazlasıyla da anlatıp aramızı bozabilir, insanların bana olan güvenini kırabilir*

diye o kişiden uzak durmaya başladım. Yani mesafe koyarım araya ve onlar ile bir şeyimi paylaşmam.” 29 yaşındaki din kültürü öğretmeni P.C. da; “Evet dedikodu yapan kişiler ile değişiklik oldu o kişiler ile görüşmeyi kestim. Bazen beni evlerine ziyaret ederler ben ise her defasında bir bahane bulurum ve gitmem bu bizim elimizde.” diyerek bu görüşe destek vermektedir.

Dedikodu yapan bireylerin ve hakkında dedikodu yaptıkları bireyler aralarındaki ilişkilerin genel olarak nasıl olduğunu öğrenmek amacıyla bireylere “ Birlikte dedikodu yaptığımız kişiler ile aranız nasıldır? Peki dedikodusunu yaptığınız kişiler ile aranız nasıldır?” şeklindeki soruları sorarak çalışmaya devam edildi. Çünkü kişiler daha önce sorduğumuz sorulara verdikleri cevaplarda her şeyi herkes ile paylaşmadıklarını sadece belli kimselere(yakın dostlar, sırdaşlar, yakın akrabalar, aynı derde sahip olanlar) dedikodu yaptıklarını belirtmektedirler. Genel ölçüt ise “güven” dir. Yani kişiler en çok güvendikleri kişiler ile görüşlerini paylaşmaktadırlar. Buna ev hanımı A.Y(42)’nin verdiği cevap; *“Dedikodu yaptığım bireylerle de aram iyidir. Zaten güvenmediğim ve kendime yakın hissetmediğim kimseyle dedikodu yapmam. Çünkü kimseye kolay kolay güvenemem.”* Yine ev hanımı N.G(37)ise; *“Ben genelde samimi olduğum insanlar ile dedikodu yaparım yani aramız iyidir. Dedikodusu yaptığım kişiler de genelde çok iyi anlaşılamadığım kişilerdir. Yani hatalı bir davranışı olduğuna inandığım kişilerdir.”* şeklinde yaklaşmaktadır.

Yine aynı soruya ev hanımı S.T(37)’nin yaklaşımı; *“Dedikodu yaptığımız kişiler ile aramız iyidir. Hakkında dedikodu yaptığımız kişiler ile de aramız iyidir ama genelde beni inciten kişiler hakkında konuşurum beni inciten insanlar hakkında konuşarak hem rahatlamaya çalışırım hem de bir nevi intikam almış hissederim.”* şeklindedir. Dedikodunun intikam almanın en iyi ve kolay araçlarından biri olduğu daha önceki başlıklarımızda anlatıldı. Burada intikam almak istediğimiz kişinin yokluğu çok önemli çünkü bireylerin zihninde karşı taraftaki aksini iddia etmedikçe bizim anlattıklarımız yer alacaktır. Ev hanımı T.G.(30) de ; *“Ben samimi olduğum kişiler ile dedikodu yaparım çünkü onların laf taşımayacağını bilirim Yani birlikte dedikodu yaptığımız kişiler ile aramız iyidir. Ama dedikodusunu yaptığımız kişi ile aram kötü. Genelde zaten hiç konuşmadığım ve sevmediğim kişiler hakkında dedikodu yaparım.”* diyerek bu konudaki yaklaşımını belirtmektedir.

3.5.1. Birlikte Dedikodu Yapan Bireylerin Birbirlerine Karşı Tavrıları

Aynı ortamda bulunan bireyler arasında yapılan dedikodunun, kişiler arasındaki ilişkinin sıcaklığını arttırabileceğini daha önceki başlıklardan bazılarında bildirilmiştir. Ancak dedikodu yapan bireyler arasındaki ilişkinin her zaman olumlu olmayacağı, bir takım olumsuz durumlar ile de karşılaşılabilceğini belirtmekte fayda vardır. Çünkü yapılan dedikodu bireyler arasındaki samimiyeti pekiştireceği gibi ilişkilerin kopmasına da yol açabilmektedir. Özellikle dedikodudan sonra bireylerin birbirleri hakkındaki düşünceleri ya da tutumu bu ilişkinin devamının sinyallerini verir niteliktedir.

Dedikodu yapan bireylerin sosyal ilişki tarzını öğrenmek için çalışmada bu başlık altında sorulan diğer bir soru da; “Dedikodu yapan kişilerin veya o ortamda bulunan kişilerin birbirlerine karşı tavrı nasıldır? Yani ilişkileri nasıldır?” şeklindedir. Bu konuda A.Y(42) şunu belirtmektedir; *“Dedikodu yapan kişiler birbirine yakındırlar ve bir paylaşma vardır. Birbirlerine güvenirlere onun için de rahatça konuşup bildiklerini paylaşırlar.”* Bilgisayar mühendisi G.Y(29)’nin bu konudaki görüşü de A.Y’nin görüşüne paraleldir; *“Dedikodu yapan bireyler birbirine yaklaşır. Yani dedikodu anında bireyler arasında samimiyet ve yakınlık vardır. Ortak bir paylaşım olduğu için daha samimiyet ve sıcaklık var tabi.”*

Ancak ev hanımı B.G(34)’in bu konudaki görüşü A.Y.’den farklıdır. B.G.’e göre; *“Dedikodu yapan kişiler dedikodu yaptıkları anda araları çok iyi ve samimiler ama daha sonra söylediklerini itiraz edip birbirlerine düşüyorlar. Biri der ben öyle söylemedim sen dedin diğeri hayır sen şunu söylemiştin der ve arada kargaşa çıkar. Yani dedikodu yaparken yakındırlar ama daha sonrasında ise araları bozulur ve birbirlerine güvenmezler.”* yine hemşire G.K.(45) şunu belirterek; *“Dedikodu yapan kişilerin araları çok iyidir. Özellikle de ortak bir sevmelikleri varsa. Böylece onun hakkında konuşurken daha samimi oluyorlar. Mesela bir hemşire arkadaşım ile aramız kötüydü. Onunla inatla konuşmamaya devam ediyordum. Yine onu çok sevmeyen bir başka hemşire arkadaşım var bir araya geldiğimizde o kişinin çokça dedikodusunu yaparız. Başka bir şeyden konuşurken konu birden gelip onu buluyor.”*

Ancak ev hanımı G.B(50) dedikodu yapan kişilere veya o ortamda bulunan kişilere daha suçlayıcı bir tavır sergileyerek onları yargılamaktadır; *“Dedikodu yapan insanlarda bir ikiyüzlülük var. Çünkü birbirlerinin arkasından hakkında konuşurlar ama sonra yüz yüze gelince hiçbir şey olmamış gibi davranıyorlar. Benim oturduğum apartmandaki komşularım da öyle yapıyorlar birbirleri hakkında konuşuyorlar ama*

sonra hiçbir şey olmamış gibi davranıyorlar. “Yani önünde konuşup arkandan mezarını kazıyorlar.”

Dedikodu anında sosyal iletişimin olumlu ya da olumsuz olması kimi zaman hakkında dedikodu yapan kişiye karşı o ortamda bulunan kişilerin ortak yargılarına bağlıdır. Çünkü eğer hakkında dedikodu yapılan kişi o ortamdaki herkes tarafından seilmeyen biri ise onun ile ilgili olumsuz konuşmak o ortamdakiler arasında daha samimi ilişkilerin doğmasına sebebiyet verecektir. Ancak eğer hakkında olumsuz konuşulan kişi eğer sevilen bir kişi ise dedikodu yapan kişiye karşı genel bir tavır alınarak o kişi bazen sohbet anında dışlanmakta ve onu haksızlığı kimi zaman sık sık dile getirilebilmektedir. Yani dedikodudaki sosyal ilişkilerin boyutu bu eylemi gerçekleştiren bireylere bağlı olabileceği gibi hakkında dedikodu yapılan kişilere göre de değişkenlik göstermektedir. Bu konuya Milliyet.com.tr sitesinin 9 Şubat 2012’de ”Dedikodu İle İlgili İlginç Araştırma “başlıklı haber örnek verilebilmektedir. Haber şöyledir; Bilim adamları, başkalarını özellikle bir haksızlığa karşı uyarmak amacıyla yapılan dedikodunun, haksızlığa şahit olmanın yarattığı stresi azalttığını bildirdi."Journal of Personality and Social Psychology" dergisinin haberine göre, hakkında konuşulacağını bilmek de sosyal davranışı olumlu yönde etkiliyor. Berkely’deki California Üniversitesi bilim adamları, deneklere dört farklı test uyguladı. İlk testte, deneklerin, karşılıklı güvene dayalı, para kazanılan bir oyunda, oyuncuların hile yapmasına verdikleri tepki ölçüldü. 51 denek önce iki kişiyi oyunu oynarken izledi. Oyunculardan biri, daha fazla kazanmak için hile yaptığında, deneklerin kalp atışının hızlandığı tespit edildi. Deneklerin büyük bölümü, oyuncu değişikliği yapıldığında, yeni oyuncuyu hile yapan konusunda uyardı. Hile yapanın bu olumsuz davranışı hakkında bir başkasıyla dedikodu yapmak, deneklerin kalp atışlarının tekrar normal seviyeye düşmesini ve kendilerini daha iyi hissetmelerini sağladı. İkinci testte 111 denek önce özgecilik ve diğer insanlarla işbirliği yapma istekliliğini belirlemek üzere anket doldurdu. Ortalamanın üzerinde sosyal olan kişilerin, hile yapanlardan daha büyük rahatsızlık duyduğu ve bir sonraki oyuncuyu uyarma konusunda daha istekli olduğu görüldü. Bilim adamları, şartları ağırlaştırmak için, hile konusunda diğerlerini uyarma karşılığında deneklerin, araştırmaya katıldıkları için alacakları paranın bir bölümünden vazgeçmelerini istedi. Ancak deneklerin para kaybedecek olması sonucu etkilemedi. Denekler, bu konuda konuşmak için para ödemeyi kabul etti. Testlerin sonuncusuna 300 denek katıldı. Deneklere, 50 dolar değerinde jetonlar verildi

ve kazandıklarının kendilerine ödeneceği belirtildi. Oyuncuların bir bölümüne, verilen arada bir gözlemcinin kimin hile yaptığını açıklayacağı söylendi. Özellikle ankette egoist çıkanlar, bu uyarıdan sonra çok dürüst ve işbirliğine açık davrandı. Bilim adamları, hakkında başkalarının konuşacağını bilmenin bu denekleri daha sosyal davranmaya yönelttiğini belirtti.

Bu haber dedikodunun sosyal hayatta ne kadar önemli olabileceği ve sosyal ilişkilerimizde belirleyici etkene sahip olabileceği şeklindeki görüşleri destekler niteliktedir.

3.5.2. Dedikoduya Katılıp-Katılmama Durumunda Karşılaşılan Tavır Farklılığı

Dedikodunun bir nedeni de “çevre edinme” veya “sosyal kabul sağlama” isteğidir. Bir ortamda birileri ile bir şeyler paylaşmanın bizleri yakınlaştırabileceğini, samimiyetimizi arttırabileceğini ve bu yolla ilişkilerimizin kuvvetlenebileceğini düşünerek dedikodu yapmaya devam edilir. Ancak bu dedikodu esnasında bazıları sadece kendileri dışındaki bir üçüncü kişinin hayatı ile ilgilenmekte, kendisi ile ilgili yapılabilecek yargılamalardan kaçındığı ve bir başkasının hayatı onun için merak odağı olduğu için kendisi ile ilgili yapılabilecek konuşmaları engelleyebilmektedirler. Bazen kişiler bir ortamda kabul görmek için bulunan o ortama uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Örneğin; dedikodu yapılan bir mekanda eğer sessiz kalırsanız o anda kimse sizinle ilgilenemeyebilir hatta orada olduğunuzu fark etmeyebilir. Kimi zaman da neden dedikoduya katılmadığınızı düşünerek sizi sıkıcı bulabilir ve sizinle konuşmama yolunu bile seçebilir. Ancak aksini düşündüğümüz zaman durum farklı olabilmekte, yani dedikoduya katılım sağlandığı zaman kişilerin bize karşı sergiledikleri tavır birden değişebilmekte, bazı şeylerin paylaşımı ile aradaki yakınlık ve samimiyet de buna paralel olarak artabilmektedir.

Bu konunun devamı olarak bireylerin dedikodu yapıldığı mekanda dedikoduya katılma veya katılmama durumlarında farklı bir tavırla karşılaşabilme derecelerinin ne olduğunu öğrenmek amacıyla bireylere; “ Dedikodu yapılan bir ortamda bulunmuşsunuzdur. Peki bu tür bir ortamda dedikoduya katılıp-katılmama durumunda farklı bir tavır ile karşılaştınız mı?” şeklindeki soruyu soruldu. Bu soruya yaklaşımlar farklı olmak ile birlikte ev hanımı A.Ö.(47) şunu belirtmektedir; “*Evet dedikoduya katılamadığım zamanlar oluyor ve ben haklıdan yana olduğum için karşı çıktığım*

zamanlar da oluyor. Yapmayın o kişi öyle değil dediğim zaman da bu onların hiç hoşuna gitmez ve sevilmemeye başlanırım, bana karşı tavır almaya başlarlar. Yani kötü olurum. Ama katıldığım zaman durum farklı olur hemen benim sevmeye başlarlar. Ben genelde hatalı bulduğum kişiye gidip hatasını söylerim çünkü düzeltsin isterim. Hakkında konuşulduğunu söylemem ama hatası varsa düzeltmesi için kendisi ile konuşurum.” Buna ev hanımı B.G.(34)’in yaklaşımı ise; *“Yapılan dedikodulara katılamayıp karşı çıktığımız zaman tepki ile karşılaşırım. Sen bunu duydun mu nerden biliyorsun, onu tam tanıyor musun diye itiraz ederler. Ama katıldığım zaman ise beraber kahkaha edip eğleniyoruz. Kaynaşıyoruz o anda.”* şeklindedir. Ayrıca kuaför B.K.(26)’ın bu konudaki görüşü; *“Evet dedikodu yapıldığında farklı yapılmadığında daha farklı davranıyorlar. Yani onların ayarına düştüğüm zaman(!)daha samimi oluyorlar benimle ama karşı çıktığımda veya sustuğumda pek samimi olmuyorlar. Yani yapınca farklı yapmayınca farklı davranıyorlar.”*

Dedikoduda bireyler anlattıkları şeylerin dinlenmesini istedikleri gibi çevredekiler tarafından bunun onaylanmasını da isterler. Onaylanmadıkları zaman ise karşıdakini suçlama girişiminde bulunarak haklılıklarını dile getirebilirler. Özel bir kurumda öğretmen olan H.U.(29) bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmektedir; *“Evet dedikoduya katılıp-katılamama durumuna göre insanların size karşı tavırlarında değişiklik oluyor, yani dedikoduya katılmadığınız zaman dışlanabiliyorsunuz ama eğer siz de dedikoduya katılmışsanız işte o zaman daha yakın davranabiliyorlar. Mesela bir defasında biri hakkında dedikodu yapılıyordu ama haksızlık yapılıyordu bir kişiye ve ben de o kişiyi tanıyordum ve dedikleri şeyi yapmayacağını biliyordum. Onlara yok bu kişi bunu yapmaz dediğimde bana karşı tavır aldılar. Ya sen de hiçbir şeyi kabul etmiyorsun seninle de bir şey konuşulmaz dediler, yani dışladılar.”*

Dedikodu yapılan bir ortamda sessiz kalmak diğerleri tarafından pek sevilmeyen bir durumdur. Çünkü etraftakiler dinlenmek ve onaylanmak ister ve bunu göremeyince sohbet bütün cazibesini kaybeder. Konuşan kişi onu onaylayan kişi\kişiler ile daha samimim ilişkiler kurabilir ancak onu onaylamayan hatta anlattıklarının yanlış olabileceğinin söyleyen kişi\kişilerden uzaklaşabilir. Dedikodu yapan bireyler arası sosyal ilişkinin nasıl olduğunu öğrenmek amacıyla sorduğum soruya ayrıca 38 yaşındaki ev hanımı M.B şöyle yaklaşmaktadır; *“İnsanlar konuştukları şeylerin hem dinlenilmesini hem de onaylanmasını isterler. Eğer anlattıkları şeylere katılırsanız daha değerli olursunuz ama eğer katılmazsanız işte o zaman da size hiç yokmuşsunuz gibi*

davranıyorlar. Ben katılmadığım zamanlarda genelde bana yokmuşum gibi davranıyorlar. “Dedikoducu tip insanlar” eğer bir arada ise genelde kendileri gibi dedikoducular ile konuşurlar sessiz insanlar ile konuşmazlar.” Yine S.T(37)’ nin yaklaşımı buna paraleldir; “Dedikodu yapan kişilerin araları çok iyidir. Birbirlerine işlerini iyi hallettirebiliyorlar. Zaten dedikodu yapan birey kendisi gibi dedikoducu kişilerden iyi anlar. Mesela benim ablam ile eşinin ailesindeki bazı bireyler ile arası iyi değil nedeni de benim ablamın dedikoducu olmaması ama diğer gelinlerin dedikoducu olmasıdır. Ablam onlar gibi olmadığı için onunla araları hiç iyi değil. Biz de ablam ile bu durumu çok konuşuruz. Ben dedikoduya katılmadığımda benimle doğru dürüst konuşmazlar bile. Ama dedikoduyu katıldığınızda o zaman daha samimi olabiliyorlar sizinle. Hani anlayan anladı derler ya işte onun gibi.”

Bu başlık altında sorulan sorulara verilen cevaplara bakıldığında genel olarak, birbirine güvenen ve yakın ilişkilere sahip olan bireylerin bulunduğu bir ortamda dedikodu yapıldığı anlaşılmaktadır. Yani dedikodu için ilk gereken şeyin bireylerin birbirine güveni olmakta çünkü bireyler anlattıklarını başkalarına duyurulmamasına dikkat etmektedirler. Anlatılan şeylerin bir başkasına aktarımını yapma ihtimali olan bireyler genel olarak bu konuşma dışında tutulmaktadır. Ayrıca dedikodunun gerçekleşmesi anında bireyler arasında bir yakınlık, paylaşma ve dayanışma söz konusu olmaktadır. Çünkü paylaşılan sırlar ile beraber bireylerarası yakınlık artmaktadır. Dedikodu anında buna katılan bireyler daha samimi ve sevilen bireyler olarak karşılanmasına rağmen sessiz kalan bireyler ise hoş karşılanmamakta ve kimi zaman konuşma dışı bırakılmaktadır.

3.6. Dedikodunun Faydaları

Dedikodu insan iletişimde önemli bir role sahiptir. İletişim başlaması ve devamlılığın sağlanması açısından dedikodunun içeriği önemli olmaktadır. Dedikodu genel olarak bireylere sıkıntılarını anlatarak rahatlama olanağı tanımakta ayrıca dedikodu yapan bireyler arsında paylaşma, dayanışma ve sosyalleşme, yakınlık, samimiyet artabilmektedir. Dedikodunun faydaları araştırmanın teorik kısmında “dedikodunun işlevleri” başlığı altında daha ayrıntılı olarak ele alındığı için burada sadece belli bazı etkilerden bahsedilecektir. Ve görüşülen kişilerin bu konudaki görüşlerine yer verilecektir. Yine dedikodu yapma nedenleri başlığına baktığımızda dedikodunun ne gibi faydalarının olabileceği anlaşılabilir.

Dedikodu hem bireysel ve sosyal hem de kurumsal alanda faydalı olabilmektedir. Özellikle dedikodunun örgütsel yaşamda önemli bir takım etkenlerinin olduğu yapılan kimi araştırmalar ile desteklemektedir. Dedikodunun örgütsel yaşamdaki önemi ilk kez 1993 yılında Noon ve Delbridge tarafından ifade edilmiş ve “örgütsel dedikodu” kavramı öne sürülmüştür. Çalışma hayatında yapılan etkinlikler ve kolektif dayanışma bireyleri bir araya getirir ve bu durum dedikodunun yapıldığı ve paylaşılabildiği ortamlara olanak tanır. Buradaki diyaloglar bireyleri birbirine yaklaştırabilmekte ve samimiyeti arttırabilmektedir.

Dedikoduda bir paylaşım olması nedeniyle insanlar kısa bir süreliğine de olsa problemlerini anlatarak kurtulma olanağı elde etmekte yani konuşarak yüklerini azaltabilmektedirler. Çünkü kimilerine göre kendi sorunlarından, huzursuzluğundan kurtulmanın en iyi yolu bir başkasının sorunlarına odaklanmaktır. Ayrıca dedikodu başkalarının hareketleri ve tutumlarını kontrol etme imkanı tanır. Dedikodunun ne tür faydalarının olabileceğini anlamak amacıyla bireylere sorulan; “Sizce dedikodu yapmak o ortamda bulunan kişilere neler sağlıyor olabilir? Yani dedikodunun ne tür faydaları olabilir?” şeklindeki soruya bir devlet dairesinde avukat olarak çalışan A.Ö(30) şu cevabı verdi; *“Dedikodu, ortak bir paylaşım sağlıyor ve dedikodu yapınca ilişkilerimiz kuvvetleniyor. Ayrıca ben dedikodu yaptığım zaman yalnız olmadığımı fark ediyorum ve kendimi yalnız hissetmiyorum. Çünkü tepkili olduğum birine karşı benden başkalarının da tepkili olduğunu bilmek beni rahatlatıyor ve bu da kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyor. Hayatta yalnız değilmişim diyorum ve sevmediğim kişiyi sadece ben değil aslında sevmeyen başkaları da varmış deyip rahatlıyorum.”* Samimiyet ve yakınlık, dedikodunun bireyler arasında arkadaşlık ilişkisinin kurulmasını veya ortak değerlere sahip bir gruba girmek gibi sosyalleşme amacıyla gerçekleştirilebildiğini ifade etmektedir. Bu görüşe paralel olarak eczacı B.G(24)’ün görüşü verilebilir; *“Dedikodu bazen sosyal kabul ve başkaları ile olan ilişki ve samimiyetimizin artmasını da sağlayabilmekte. Çünkü mesela birine sır verince ona aslında şu mesajı veriyoruz; bak ben sana çok önemli olan bu sırrı verebilecek kadar samimi görüyorum seni, aramızdan su sızıyor sana Ayşe’nin lafını bile anlatıyorum.”* A.Ö ve B.G’ün bu görüşlerine baktığımızda dedikodunun ilkin sosyal bir dayanışma ve yakınlığı sağladığı anlaşılabilmektedir. Konuşma anında problem yaşadığımız veya sevmediğimiz birilerinin başka birileri tarafından da pek sevilmediğini bilmek bizi rahatlatabilmektedir. Çünkü aksi halde bireyle bu duygunun sadece kendilerinde

olduğunu düşündüklerinde kendilerini kötü hissedebilmekte ve bu durumdan dolayı suçluluk duyabilmektedir. Ancak bu kişinin bir başkası ile de probleminin olduğunu duymak asıl sorunun bizden kaynaklanmayabileceğini bunda tek sorumlu olan kişinin biz olmadığımızı fark etmiş ve rahatlamış oluruz. Ayrıca biri ile dedikodu yapmak ve herkesten gizlediğimiz sırlarımızı sadece belli kimseler ile paylaşmak aradaki samimiyetin ve yakınlığın artmasına katkı sağlayabilmektedir. Çünkü sırlarımızı paylaştığımız kişi genelde önemseydiğimiz kişidir. İşte bu durum da yakınlığı arttıran bir tutumdur.

Aynı soruya ev hanımı H.A.(28)'ın verdiği cevap dedikodunun faydalarından birinin ne olabileceğini bize göstermektedir. H.A.'a göre ; *“Kimi üstünlükten dolayı dedikodu yapar. Yani kendisinin kötü özelliklerini görmezden gelerek hep başkasının kötü özelliklerinden bahsederek, iyi olduğuna inanır. Bu da onu rahatlatır. Yani sizin şu şu kötü özellikleriniz var ama benim bu kötü özelliklerim yok demek ki ben sizden daha iyiyim der ve kendini iyi hisseder. Yine mesela bir sıkıntını biriyle paylaştıktan sonra bakarsın o kişi de sıkıntısını anlatır ve sen de dersin ki demek ki bu sıkıntı sadece bende yok başkalarında da var der ve rahatlamaya başlarsın. Benim babam çok sıcak ve sakin bir insandı ama eşim sinirli ve agresif ben de buna çok sıkıldım ve yakınlarıma anlatmaya başladım. Anlattıkça da rahatlamaya başladım.”* Dedikoduda taraflar sadece karşı tarafı çekiştirmez ya da orada olmayan kişi hakkında konuşmaz kimi zaman kendinden de bahseder. Burada özellikle sıkıntılarından kurtulmak için dedikoduya başvurulduğu görülür bir başkasının da sıkıntılarının olabileceğinin bilmek kişiye rahatlık verebilmekte ve kendisini psikolojik olarak daha iyi hissetmesini sağlayabilmektedir. Ayrıca birinden daha üstün olduğunu kanıtlamanın en iyi yolunu o kişiyi karalamak olduğunu daha önce de belirtmiştir. Kişiler kendinden üstün gördükleri ve kıskandıkları kişileri çekiştirerek ondan daha iyi olduğunu göstermeye çalışırlar işte bunun en iyi yolu da belirtildiği gibi dedikodu yapmaktır. İnsanlar dedikodu yoluyla diğerlerinin hatalarını ve zayıflıklarını bulup konuşarak kendilerini daha iyi hissederler. Memur K.A(25)'ün yaklaşımı ise; *“Dedikodu iç dökme ve bundan dolayı rahatlama sağlar. Ve bazen de anlatılan kişinin kötü bir özelliği varsa o zaman biz de bundan haberdar oluruz ve ona göre o kişiye karşı tavır alırız. Yani dedikodu bazı kişi ya da konularda bize bilgi sağlar.”* şeklinde olmaktadır. Dedikodu kimi zaman tutumlarımızı ve hareketlerimizi belirleyici rol oynamaktadır. Konuşma anında duyduklarımıza inandığımız zaman her şey ve herkes bize anlatıldığı görünür ve ona göre davranılır.

Dedikodu bilginin eksik olduğu yerlerde devreye girerek bireyler açısından bakıldığında bir enformasyon olanağı tanır. Kurumsal açıdan baktığımızda kimi çalışanlar dedikodu sayesinde etrafında olup bitenler hakkında ve özellikle rakipleri hakkında bilgi elde ettiklerini belirterek dedikodunun faydalı olabileceğine işaret etmektedirler. Hatta kimilerine göre dedikodu kurumsal ortamda kariyer yükseltmenin bir yolu olmaktadır. Ayrıca dedikodu bir iş yerinde veya sosyal herhangi bir çevrede aksayan ve yanlış olan bir tutumu ortaya koyabilme olanağına sahip olduğu için faydalı olabilmektedir. Normal gündelik yaşantımızda da dedikodu sayesinde etrafımızda olup bitenler hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Örneğin sorulan soruya ev hanımı S.T.(37);” *Dedikodu rahatlama sağladığı için artık kimi insanlar da artık hobi olabiliyor. İki lafın belini kiralım deyip konuşabiliyorlar. Ayrıca dedikodu sayesinde etrafta olup biten hakkında haberdar olabiliyoruz. Mesela ablamın ailesi ile problemleri vardı ve ben de duyduklarımı ablama anlattırdım ki bilsin ve kendini kullandırtmasın.*” şeklinde cevap vererek bunu açıklamıştır.

3.7. Dedikodu ve Aile İlişkileri

Dedikodu pek çok faktör tarafından gerçekleştirilebileceği yani etkilenebileceği gibi sosyal ve kültürel yaşantımızın pek çok yönüne etki edebilmektedir. Özellikle sosyal ilişkilerimizin devamı açısından yapılan dedikodular ve bunların doğurduğu sonuç son derece önemli olmaktadır.

İnsanın sosyalleşmesinin ilk adımı ailede başlar. Çünkü aile bireylerin kimliğinde belirleyici olan ilk faktördür. Ailede görülen tutum ve hareketler benimsenir ve bu da bireylerin kişiliğini belirler. Bu açıdan bakıldığında ailede dedikoduya olumlu bir yaklaşım söz konusu ise bu diğer aile üyeleri tarafından normal ve zararsız bir tutum olarak algılanmakta ve herhangi bir ortamda dedikodu yapılması beklenen bir davranış olarak görülebilmektedir. Ancak dedikodunun yanlış bir eylem olduğunu kabul eden ve bunun yanlışlığını ailenin diğer üyelerine benimsetmeye çalışan aile ortamında dedikodunun azalma ihtimali artmaktadır. Çünkü bu aile tipinde dedikoduya yaklaşım olumsuz olmakta ve bu durum da dedikoduya bakış açısını etkilemektedir.

Aile üyeleri arasında yapılan dedikodu aile üyeleri arasındaki iletişimi olumsuz yönde etkileyebilmekte hatta kimi zaman iletişime son verilebilmektedir. Dedikodunun aile ilişkilerindeki rolünü öğrenmek amacıyla sorulan; “Ailenizde dedikodudan kaynaklanan olumlu-olumsuz bir durum ile karşılaştınız mı? Ailenizde dedikodu

kaynaklı bir husumet var mı?” şeklindeki soruya güzellik bakım uzmanı A.Y(42); “Evet ailemde dedikodu kaynaklı olumsuz bir olay yaşandı. Çok dedikodu yapıldı aile içinde. Ben mesela şuan akrabalarımın bazıları ile hiç konuşmuyorum, onlardan tamamen uzaklaştım. Çünkü hiç yapmadığım bazı şeyler söylendi. Ve ben de bunları yine dedikodu ile duydum. Birbirimize gidip gelmiyoruz bile. Yaptığım şeyi söyleselerdi gocunmazdım ama hiç yapmadığım bazı şeyler söylemeleri çok zoruma gitti. Yani bana iftira atmış oldular ve ben de araya mesafe koydum. İlişkilerimiz dedikodu yüzünden hiç iyi değil şuan.” şeklinde cevaplamaktadır. Aynı soruya bir partinin yönetim kurulu başkanı olan A.Ö.(47) şu şekilde yaklaştı; “Ailemde dedikodudan dolayı kötü bir olay oldu. Olmadı dersem yalan olur. Ben kendi ablamdan bile kötülük gördüm. Ablamın hakkımda dediklerini duyunca üzüldüm ama ona bunu söylemedim bile. Çünkü dinimize göre birinin ayıbını yüzüne vurmak kötü bir şey. Geçenlerde bir gelinimiz diğer gelinimiz hakkında dedikodu yaptı ve ben dedikodusu yapılan kişiye uyarıda bulundum. Daha sonra bu konu o kişiler arasında konuşulmuş ve bana karşı tavır alındı ama ben aslında o kişinin hatasını düzeltmesi için söylemişim ama bu farklı anlaşıldı. Gelinimiz sonra beni arayınca çok üzüldüm ve pişman oldum haklı olmama rağmen ben özür diledim. Bu sebepten arada bir soğukluk oldu. Keşke hiç karışmasaydım, dedim sonra. Keşke herkes birbiri hakkında iyi düşünse de kimse diğeri hakkında kötü düşünmeseydi.”

Bu soruya kuaför B.K(26) ise şu şekilde cevap vererek dedikodunun aile içinde ne kadar büyük zararlarının olabileceğini gözler önüne serdi. B.K.; “Evet ailemde dedikodudan kaynaklı bir olay oldu. Ben evlendikten sonra eşimin anne ve babası bizde tam 3 yıl kaldı ama pek anlaşılamıyorduk, ben onların gitmesini istiyordum ama bunu eşime anlatamıyordum. Ben de gidip “dedikoducu” bir arkadaşım vardı ona anlattım. Çünkü onun anlattıklarını ağızda tutamayıp, anlatacağını biliyordum. Ve düşündüğüm gibi oldu arkadaşım aynı gün içinde gidip anlatmış, hem de anlattıklarına on kat ekleyerek. Onlar da duyunca küstüler ve evden ayrılıp başka eve çıktılar. Sonra tabi arada soğukluk oldu ve şimdi küsüz. Keşke dedikodu yapmasaydım da direkt onların yüzüne anlatsaydım ne problemim varsa. Böylece şimdi kötü olmazdım. Çünkü şimdi ben eşimin ailesinin gözünde kötü bir insan olarak görülüyorum.” Yine bu soruya 50 yaşındaki ev hanımı G.B.’ın verdiği cevap oldukça manidardır; “Evet ailemizde dedikodudan kaynaklanan bir husumet var. Eşimin kardeşlerinden bazıları ile

konuşmuyoruz. Allah onların cezasını versin sabah kalkıp onları konuşuyoruz gece yatmadan önce de yine onları konuşuyoruz.”

3.8. Dedikodu ve Psikolojik Durum Arasındaki İlişki

Dedikodu yapmak bireysel anlamda kişiye rahatlık sağladığı gibi bazen vicdan açısından rahatsızlık da verebilmektedir. Çünkü kişiler bir araya geldiklerinde orada olmayan bir başkasını çekiştirerek o anda sırf zaman geçirmek hatta çokça bilinen bir söze göre; “iki lafın belini kırmak” için dedikodu yapmakta ancak bunun sonuçlarının nereye varabileceğini pek hesaba katmamaktadırlar. Sonuçları açısından bakıldığında ise dedikodu genellikle olumsuz sonuçlar doğurabilmekte ve sosyal ilişkileri zedeleyici bir forma bürünebilmektedir.

İlişkilerde gerekli olan ilk şey “ karşılıklı güven“ dir. Ancak dedikodu en çok sosyal hayata zarar vermekte ve güven duygusunu yok edebilmektedir. Dedikodu yapan birey güvenilir insan imajını yok etmekte ve bu durum onun hem psikolojik hem de sosyal yaşantısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca sürekli dedikodu yapan kişi güvenini yok ettiği için kendini yalnızlaştırmaktadır. Böylece birey sohbet ortamlarına davet edilmez ve onun bulunduğu ortamlarda herkes kullandığı kelimeleri dikkatle seçer, kişiler kendi özel hayatlarına ilişkin önemli buldukları şeyleri ondan gizlemeye çalışır ve böylece o birey insanlar arasında “dedikoducu ” ve “istenmeyen kişi” etiketini alır. Eğer kişi sürekli dedikodu yapıyorsa bu onun diğer insanlarla arasındaki iletişimi zedeler. Kişi güvenilmez olur, yalnızlaştırılır ve uzaklaştırılır. Klinik psikolog Romina Kuyumcuoğlu’na göre(www.uzmantv.com), sürekli dedikodu yapan kişi durdurulamıyorsa bu bir sorundur. Kişi bütün iletişimini dedikodu yapmak üzerine kuruyorsa ve sohbetin temelinde başka insanlar varsa bu onun hayatında problemlerin olduğunu gösterir. Çünkü mutlu insanlar başkalarının hayatları ile ilgili konuşmazlar ve sürekli dedikodu yapan kişiyle diğer kişiler arasındaki ilişkiler sıkışır, yüzeysel ilişkiler kurulur.

İşte çeşitli sakıncaları olmasına rağmen bireyler arasında aktif olan dedikodu psikolojik açıdan bakıldığında kişileri rahatsız eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda bireylerin psikolojik açıdan kendilerini nasıl hissettiklerini öğrenmek maksadıyla “Dedikodudan sonra(yapmış veya sadece dinlemiş olabilirsiniz) kendinizi nasıl hissedersiniz?” şeklindeki soruya dedikodu yaptığı için pişmanlık

duyduğunu belirtenlerin yanında hafiflediklerini ve psikolojik açıdan rahatladıklarını belirtenler de oldu.

Bu soruyu yönelttiğimiz kişilerden eczacı B.G.(24) şu şekilde cevaplamaktadır; *“Dedikodudan sonra suçluluk, vicdan muhasebesi ve pişmanlık oluyor. Çünkü dedikodunun yanlış ve günah olduğunu bile bile yapıyorsunuz bu da sizi çok üzüyor. Yani diğer dünyada yanacağınızı bile bile dedikodu yapabiliyorsunuz. İşte bunun verdiği bir psikolojik baskı oluyor ama maalesef daha sonra tekrar buna devam ediliyor.”* Yine aynı soruya hemşire E.G(28) ; *“Dedikodudan sonra bir vicdan azabı çekerim. Çünkü bir başkası hakkında dedikodu yaparak, kendi yaşamak istemediğimiz bir şeyi başkasına yaşatmış oluyoruz. Bu nedenle de vicdanen rahatsız oluyorum.”* şeklinde yaklaşarak dedikodudan sonra duyduğu pişmanlık ve suçluluk buna bağlı olarak da vicdan muhasebesi yaşadığını dile getirmektedir. Dedikodudan sonra kişilerin pişmanlık duymalarının en genel nedeni olarak karşımıza dini faktör çıkmaktadır. Çünkü bilindiği üzere İslam dini dedikodunun her türlüünü eş kabul etmekte ve bunu en büyük günahlar arsında görmektedir. Kimileri dedikoduyu dinledikten sonra pek pişman olmadığını ancak aktif olarak dedikoduya katılmaları halinde sonrasında pişmanlık duyduğunu dile getirirken görüşme yapılan kişilerden lazer epilasyon merkezinde çalışan Ö.A.(40); *“Bence dedikodu yapmak da dinlemek de aynı şey. İkisi de birbirinden kötü. Ben dedikodudan sonra kendimi çok kötü hissederim ve o kadar kötü olurum ki neredeyse boğulacak gibi oluyorum. Ama işte şeytan ağzınıza bal çalar dedikoduyu tatlı gösteriyor ve yine de yapıyorsunuz.”* şeklinde soruyu cevaplayarak bu görüşe katıldığını göstermektedir.

Yine aynı soruya yukarıda belirtilenlere paralel olarak ve medyadan dedikoduya yönelik programı örnek göstererek cevap veren 24 yaşındaki memur K.A. şunu söylemektedir; *“ Ben dedikodudan sonra çok utanırım ve günahıtan dolayı bir ağırlık olur. Bu zamanla giderek alışkanlık haline gelir. Dedikodu yapa yapa buna alışırız ve bu bize artık normal bir şeymiş gibi gelmeye başlar. Mesela bir zamanlar TV’de “Biri Bizi Gözetliyor” diye bir program vardı herkes birbirinin dedikodusunu yapıyordu ve bunu izlemek bende alışkanlık yaptı zamanla da sanki dedikodu yapmak çok normal bir şeymiş gibi geldi bana. Halbuki bunların yanlış olduğunu biliyoruz, izlemeyebiliriz ama maalesef biz kendimizi bile bile ateşe atıyoruz.”* K.A.’un özellikle “biz kendimizi bile bile ateşe atıyoruz” şeklindeki düşüncesi dedikodudan duyulabilecek rahatsızlığın boyutunu belirtmektedir. 29 yaşındaki din kültürü öğretmeni P.C.’nin verdiği cevap ise

kişilerin ruhsal açıdan dedikodudan nasıl etkilenebileceğini farklı bir açıdan yaklaşılarak belirtmektedir. P.C; *“Dedikodu insanın ruhunu olumsuz etkiler negatif bir enerji ağırlar. Ruhlar arasında da bir iletişim var ve dedikodu bu iletişimi olumsuz etkiler.”* şeklinde örneğini dile getirmektedir.

Bunun yanında dedikodunun bir ihtiyaç olabileceğini belirten ve dedikodudan sonra kendilerini rahatlamış hissettiğini söyleyenler de oldu. Dedikodu yapmak daha önce de belirtildiği gibi kişilere paylaşma nedeniyle geçici de olsa bir hafifleme ve sıkıntılarından uzaklaşma olanağı tanıdığı ve bireyler arasında bir dayanışma getirdiği için kimi zaman olumlu bir eylem olarak karşılanmakta ve aktörleri tarafından olumlu bir şey olarak görülebilmektedir. Dedikodudan sonra rahatladığını belirten kişilerden biri de ev hanımı S.A.(48)'dir. S.A. ; *“Dedikodu yaptığım için hiç pişman olmam çünkü ben zaten yalan söylemiyorum ki olanı söylüyorum. Yani zaten olan bir durumdan bahsettiğim için bunun sonucunda herhangi bir pişmanlık hissetmem ama dedikodu yapmanın verdiği bir ağırlık olur.”* Yine bu cevap ile aynı doğrultuda sosyolog(26) S.B.'un yaklaşımı; *“Ben dedikodunun sonra içimdekileri döktüğüm için çok rahatladığımı hissederim. Anlattıklarım benim içimi rahatlatır. Bunun bence bilimsel bir boyutu da var yani dedikodu insanlarda bir rahatlık hissettirir diye düşünüyorum.”* şeklinde yaklaşılarak dedikodunun psikolojik açıdan faydalı olabileceğini belirtmektedir. Memur S.O.(31)'in cevabı ise daha şu şekildedir; *“Dedikodu konuşmak, sohbet etmek ve psikolojik rahatlık hissettirdiği için rahatlarım başka da bir şey hissetmem.”*

Ancak ev hanımı T.G.(30)'u verdiği cevap ise dedikoduda psikolojik durumun daha farklı bir boyutunu göstermektedir. Çünkü bireyler dedikodunun günah olduğunu bildikleri için dedikodudan sonra bir pişmanlık yaşayabilmekte ancak kimi zaman bireyin ruh hali dini açıdan onun ne öneminin olduğunu bilmesine rağmen günah boyutunu arka plana atarak kendi deyimleri ile daha nefsanî davranabilmektedirler. T.G.(30); *“ Genelde çok kötü hissederim kendimi. Özellikle hiç tanımadığım biri hakkında dedikodu yapılmışsa sonra çok pişman olurum keşke onları sustursaydım derim. Ama eğer biri benim canımı çok yakmışsa ve ben onun dedikodusunu yapmışsam hiç üzülmem ve pişman bile olmam.”* şeklinde yaklaşılarak bu anlatılanları açıklamaktadır. 29 yaşındaki öğretmen H.U ise ; *“Pişmanlık hissederim ama maalesef bu çok sürmez yani kısa bir anlığına bir pişmanlık yaşarım ama sonra tekrar dedikodu yapıyorum maalesef.”* şeklinde cevap vererek pişmanlığın pek uzun sürmediğini belirtmektedir.

Bu sorudan sonra ayrıca dedikodu her zaman bir art niyetin olup-olmadığını öğrenmek amacıyla “ Sizce dedikoduda her zaman bir art niyet var mıdır yoksa başka amaçlarla da yapılabilir mi? Varsa bu amaçlar ne olabilir? ” şeklinde sorulan soruya ilkin eczacı B.G şu şekilde yaklaşmaktadır; “*Bence dedikoduda her zaman bir art niyet yoktur. Mesela ben az önce bir arkadaşına bugün bir ortamda yaşadıklarını anlattım. Bunları anlatırken amacım arkadaşımın da olanlardan haberdar olmasını istemektir yani hiçbir art niyetim yoktu. Evet farkındayım bu da bir dedikodu ama o gittiğinden beri neler olmuş-bitmiş, neler kaçırdığını bilsin istedim o kadar. Ama ben sadece olanları olduğu gibi anlatırım aklıma gelenleri tık tık sayarım oturup düşünmem sonucunu. Sadece olanları anlatmaya da özen gösteririm yani üzerine bir şeyler eklemeyen anlatmaya özen gösteririm.*” B.G’ ün bu yaklaşımı dedikodunun bilgi sağlayıcı fonksiyonunu öne çıkartmaktadır. Yani kimileri için dedikodu, bir bilgi alış-verişi olabilmektedir. Bilgisayar mühendisi G.Y.(29)’nin cevabı da buna paralel olarak; “*Dedikoduda her zaman art niyet yok sadece bir şeyi paylaşma ihtiyacı var. Bak ben bunu duydum sen de duy derim o kadar. Herhangi bir art niyet gözetmeden de dedikodu yapılabilir.*” şeklindedir.

Genel olarak verilen cevaplara baktığımızda dedikoduda her zaman bir art niyet olmadığını çünkü dedikoduda tek amaç karşıdakini olumsuz anlamda eleştirip çekiştirmek değil fakat bunun yanında başka amaçların da olabileceği görülmektedir. Dedikodu anlatılanların gerçeklik payı içermesi ve doğruluk payının olması nedeniyle kimi zaman masum bir niyetle de yapılabilir ve her zaman art niyet taşımamaktadır.

Bu başlık altında sorulan diğer bir soru da dedikoduya maruz kalan kişilerin psikolojik durumlarını ölçer niteliktedir. Çünkü dedikodu yapan bireyin psikolojik durumunun önemli oluşu kadar dedikoduya maruz kalan bireyin de psikolojik durumu son derece büyük önem arz etmektedir.

Dedikodu her zaman masum bir konuşma olarak kalmamakta kimi zaman sonucu tamir edilemez sorunlara yol açabilmektedir. Bu durum sosyal bir varlık olan ve diğer insanlar ile iletişim kurma özelliğine sahip olan bireyler açısından bakıldığında, olumsuz tutumlara yol açmaktadır. Çünkü sosyal ilişkileri zedeleyebilen dedikodu genelde yapmaktan çekinilmesine rağmen buna maruz kalmak ise pek istenmeyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konuda Kapferer'e(1992) göre; dedikodu karşısında, kim ne derse desin, ben kendimi biliyorum, diyerek gönül rahatlığı ile gezinmek mümkün müdür? şeklindeki soruya; evet, diye bir karşılık vererek dedikoduyu önemsizleştirmek, teoride olanak kazanabilir. Pratikte insanlar, başkalarının kendileri hakkındaki izlenim ve fikirlerine önem verirler. Tribünlerdeki kalabalık olmasa futbolcu için maçın önemi ne kadar olabilir ki? Toplumsal varlık olmanın da bedelleri vardır ve bu yüzden toplumun yüceltmesi de değersizleştirmesi de kişinin kendisiyle olan gönül bağında ciddi bir ölçüttür. Böyle olduğu içindir ki dedikodu kişiyi sadece incitmez, öldürebilir de. Gezinen dedikodular, bir kampanyanın ardından, biri 1936'da, diğeri 1979'da iki bakanın ölümüne neden olmuştur. Roger Salengro ve Robert Boulin intihar etmiştir. Fransa'da aşırı sağcı iki gazete, uydurma bir iddia ile Halk Cephesi'nin içişleri bakanı Roger Salengro'nun Birinci Dünya Savaşı'nda askerden kaçtığı üzerine bir habere yer verir. Mahkeme ve Meclis tarafından aklanmasına rağmen Roger Salengro hakkındaki eşcinsel olduğuna kadar varabilen iftiralar bitmez. Fransız halkının aklında iftiralar silinmediği içindir ki dedikodu kampanyasına ve onuruna sürülen lekeye tahammül edemeyen bakan, 1936'da intihar eder.

Bu başlık altında bireylere “Sizin hakkınızda dedikodu yapıldığı oldu mu? Neler hissettiniz?” ve “hakkınızda dedikodu yapıldıysa yapılan bu dedikodulara karşı bir tavır aldınız mı? Evetse nasıl?” şeklinde sorular sorarak kişilerin dedikoduya maruz kalma konusundaki tecrübeleri araştırıldı.

Bu soruya kuaför B.K(26)'ın yaklaşımı; *“Evet hakkımda dedikodu yapıldı ben de bunu duydum ve bu çok zoruma gitti. Kızdım, kırıldım ve onları görünce yüzlerine vurdum. Hakkımda şunu şunu söylemişsin dedim ve eğer bir daha hatam olursa gelip yüzüme söylemelerini istedim. Bir keresinde sırf intikam almak için ben de onların hatasını arkalarından başkasına anlattım sırf intikam almak için yaptım ama şimdi artık umursamıyorum benim dedikodumu yapmışsa demek ki beni çekemiyor diyor geçiyorum.”* şeklindedir. Yine ev hanımı A.Y(42)'nin yaklaşımı buna paralel olarak verilebilir; *“Evet hakkımda dedikodu yapıldı zamanında. Ben kendimi çok kötü hissettim, üstelik bana iftira atılmıştı yani doğru olmayan şeyler söylenmişti. Bu da beni daha çok üzdü. Onlara karşı tavır aldım. Uzak durmaya ve onlar ile hiç konuşmamaya başladım. Böylece tepkimi belli ettim ve artık bu kişiler ile görüşmemeye başladım.”* Bilgisayar mühendisi G.Y(29) ise bu konuda çok sinirlenebileceğini ve intikam almadan rahatlayamayacağını şu sözler ile ifade etmektedir; *“Evet hakkımda dedikodu yapıldı*

*ben bunu duyunca çok kötü oldum tabi. Ve intikamımı aldım, gittim beni çekiştirdiği kişiye ben de onu çekiştirdim ve böylece intikam alıp rahatladım. Kendimi savunmak istedim çünkü. Benim hakkımda hep yalan söylemişti yani iftira atmıştı.”*G.Y.’nin kişiden intikam almak için hakkında dedikodu yapan kişinin kendisi çekiştirdiği kişi ile onu çekiştirmesi intikam, kin ve hırsın bu konudaki etkisini görmemize yardımcı olmaktadır.

Dedikoduya maruz kalmak hoş karşılanmamak ile beraber kimileri buna tavrını açık açık belirtebilirken kimileri ise olay karşısında sessiz kalmakta çünkü tavır alıp karşı çıkılması halinde olayların daha çok büyüyebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle bazen haklı ile haksız ayırt edilmektedir. Kimi zaman da tepki verilmemesinin sebebi umursamama olmaktadır. Çünkü bireyler “Meyve veren ağaç taşlanır” sözünü hatırlatarak bunun başarılı ve üstün kişilere karşı yapılabilecek normal bir davranış olduğu belirtilir.

Bu görüşe Hz.Musa peygamber örneğini vererek katıldığını belirten ev hanımı H.A(28)’ın yaklaşımı ise şöyledir; *“Evet benim de hakkımda dedikodu yapıldı. Ben de duydum ve önceleri çok rahatsız olurdum. Ama artık umursamıyorum. Çünkü şöyle bir şey okudum. İnsanlar Musa peygamber hakkında çok dedikodu yapmış ve peygamber bundan çok rahatsız olup Allah ‘a onları şikayet etmiş. Ama Allah(c.c) “Ey kulum ben sizin yaratıcınız olmama rağmen benim hakkımda kötü konuşanlar var sen ise bir kulsun senin hakkında da konuşurlar elbet” diye buyurmuş. İşte ben bu hikayeyi duyduktan sonra artık kimsenin dediklerini umursamamaya başladım. Eğer ben kendime doğru bir yol çizmiş ve bu yolumdan sapmamışsam kimsenin ne dediği hiç umurumda bile olmaz.”* Eski öğretmen yeni ev hanımı M.B.(38) soruyu; *“Evet zaman zaman duyduğum oldu o kişilere karşı direkt tavır almadım ya da kalkıp intikam almadım çünkü kin duygusu olmayan bir insanım. Ama onlara gidip keşke benim ağzımdan dinleseydiniz derim. Duyduklarınızı kaynağından yani benden öğrenmeye çalışsaydınız derim.”* şeklinde cevaplayarak konudaki fikrini belirtmektedir. M.B.’ a göre dedikoduya maruz kalan bireyin karşılık vermesi onun kininin göstergesidir. Ancak kinli insanlar karşılık vererek intikam almaya çalışır. Ayrıca bazen kişiler intikam almak yerine onları İlahi adalete teslim etmeyi seçmektedirler. Örneğin ev hanımı T.G.(30); *“Hakkımda dedikodu yaptılar. Eğer yaptığım bir şeyse keşke gelip de yüzüme söyleseydi der ve üzülürüm ama eğer hiç yapmadığım bir şeyse çok kızarım ama hiçbir şey yapmam. Çünkü ilahi adalete çok inanırım ve karşılığını göreceklerini*

bildiğim için de içim çok rahat olur. Kafama bile takmam.” Demektedir. Yine buna paralel olarak lazer epilasyon merkezinde çalışan Ö.A(40) bu konuda şunu belirtmektedir; *“O kişilere tavrımı belli ederim ta ki nefsimi öldürünceye kadar. Daha sonra boş verip onları Allah’a teslim ederim. Gidip aksini anlatmam yani olayların peşine düşmem çünkü olayların daha çok büyüyebileceğini düşünürüm.”*

Ev hanımı ve zaman zaman terzi olarak çalışan M.G.(36)’nın konuya yaklaşımı da önemlidir. M.G.; *“Evet benim hakkımda dedikodu yapıldı ve gerçekten de bu çok “aşağılayıcı” bir duygu. Beni kıskanan bazı kişiler arkamdan dedikodu yapmıştı. Söyledikleri şeyi yapmadığımı benim kadar onlar da biliyordu ama işte yalan söylemişler. Tek nedeni de kıskançlıktı aslında şunu diyebilirim ki dedikoduyu başlatan şey kıskançlıktır. O kişilerde zaten ahlak bozukluğu varsa bu fark etmez ama tavır aldım. Yani uzak durdum kendimi sadece geri çektim. İntikam falan almadım.”* M.G. dedikoduya maruz kalan bireylerin aşağılık duygusunu yaşadığı şeklindeki görüşü çoğu görüşmeci tarafından da ileri sürüldü. Gerçekte de bazen kişiler sevmedikleri ya da kıskandıkları kişilerden intikam almak, onları küçük düşürmek ve bu yolla itibarsızlaştırmak amacıyla dedikoduya başvurmaktadır. Bunu yaparken bazen iftiraya kadar gidebilmektedirler.

Dedikoduya maruz kalan birey için sessiz kalmak zor olmak ile beraber bazen sessiz kalınmadığı da olmaktadır. Buna şu şaşırtıcı örneği verebiliriz. Ev hanımı N.G(37); *“Hakkımda dedikodu yapıldı duyunca çok kırıldım. Keşke gelip de benim yüzüme söyleseydin diye de o kişilere söyledim. Zaten dedikodumu yapan kişi çok kıskanç bir yapıya sahipti bunun için dedikodumu yapmıştı. Saklamadım içimde tutamadım. Evime bayram ziyaretine gelmişti. Ben ona tatlı ikram ederken her şeyi söyledim. Benim arkamdan neden şunu söyledin, çok ayıp ettin diyerek yüzüne vurdum. Kendimi tutamadım bayram günü tatlı ikram ederken bunu söyledim ve kendi evimde onu mahcup ettim. Çünkü bana iftira atılmıştı ve bu beni çok sinirlendirmişti. Buna sessiz kalamazdım.”* Ev hanımı S.T(37) ise buna paralel olarak; *“Evet benim ile ilgili dedikodu yapıldı ben de o kişilere karşı tavır aldım. Mesela bana sordukları şeylere karşı kırıcı bir şekilde cevap vererek kendimi belli etmeye çalıştım. Ama inkar edemedim çünkü benim öyle bir huyum yok bunun yerine tavırlarım ile belli etmemeye çalıştım.”* şeklinde cevap vermektedir.

Dedikodu yapan bireylerin bir kısmı dedikodudan sonra rahatlamış ve hafiflemiş hissederken kimileri ise bunun verdiği bir suçluluk hissederek pişman olmaktadır. Bu

pişmanlığın büyük sebebi de dedikodu yapmanın dini açıdan sakıncalarının bilinmesi nedeniyle olmaktadır. Çünkü bilindiği gibi İslam dini dedikodunun her türlüünü yanlış görmekte ve bunu yasaklamaktadır. Yine dedikoduya maruz kalmak açısından bakıldığında dedikodusu yapılan bireylerin genellikle psikolojik açıdan kendilerini kötü hissettikleri görülmek ile birlikte kimileri bunu engelleme ya da buna karşı tavır alma yoluna giderken kimilerinin ise herhangi bir tavır sergilemedikleri ve engellemek için de herhangi bir girişimde bulunmadığı görülmektedir.

3.9. Dedikodu ve Suç(Husumet)

Genel olarak suç ile ilgili yapılan tanımlamalara baktığımızda, toplum tarafından onaylanmayan ve karşı çıkılan davranışlar, olarak tanımlanmaktadır. Ve toplumdan bir sapmaya karşılık gelmektedir. Dedikodunun da kimi zaman suça ve daha özelde husumet ve küslüğe yol açabileceği pek çok örnekle açıklık kazanmıştır.

Kapferer'e göre Dedikodu-Söylenti, üçüncü kişiler tarafından işlenen bir suçtur, kusursuz bir suçtur çünkü hiçbir izi, hiçbir silahı, hiçbir kanıtı yoktur. Söylentinin bazen öldürdüğü doğrudur. Kanıtlanamaz söylentilerin ve bir kampanyanın ardından, biri 1936'da, diğeri 1979'da olmak üzere iki bakan, Roger Salengro ve Robert Boulin intihar etmişlerdi. Dedikodunun hızla yayılmasındaki etkenlerden biri de kişilerin, zarar vermeye yönelik etkinlikte tek başına olmamasıdır. Dedikodu toplumsal bir dayanışma içerir. Dedikoduda failler anonim, kurban açıkça bellidir. Belirli bir kişinin ya da kişilerin adını lekelemek üzere tasarlanan, güçsüz olanın iktidar sahibine karşı en önemli itibar zedeleme aracı olarak kullanılan dedikodu, suç mahallinde en iz bırakmaz silahlardan biridir.

Kapferer' in belirttiği üzere dedikoduda amaç karşıdakini zedelemek ve ona zarar vermektir. Bu nedenle dedikodu kimi zaman toplumsal sapmaya başvurduğu bir gerçektir. Dedikoduda bir iktidara karşılık gelmek söz konusu olmaktadır. Yine Çaylı makalesinde James C.Scott'un (1995) “*Tahakküm ve Direniş Sanatları*” kitabında dedikodu “bağımlı grupların” gizli direniş biçimlerinden biri olarak ele aldığını belirterek, ayrıca şu bilgileri paylaşmıştır; “*Dedikodu kılık değiştirmiş halk saldırganlığının en temel biçimidir, anonimdir, tespit edilebilir bir yaratıcısı yoktur.*”

Haberleri aktaran, yeniden anlaticılar vardır: Dedikoduların çoğu ihmal edilmiş toplumsal kurallar hakkındadır. Dedikodu normatif standartlara başvurarak ve dedikoduyu yapan herkese tam olarak ne tür davranışlarla alay edilmesi ya da ne tür

davranışların küçük görülmesi gerektiğini öğreterek bu standartları pekiştirir. Dedikodunun sözlü kültürde kullanım alanı, hakim konumdaki dışarıdakilere karşı, zenginlere, güçlülere ve üsttekilere karşı, kast sisteminin en altındakiler, köylüler, aşağıdakiler tarafından itibar zedeleme, ortak cephe alma olarak ifade edilmiştir. Scott'un bakış açısıyla dedikodu, toplumun hakim sınıf karşısında “bağımlı grup” olarak nitelenen kesiminin elinde bir koz olabilir. “Bağımlı grup” kendi normlarını dedikodu adı verilen haber üretim ve dağıtım mekanizmasıyla yaygınlaştırmaktadır. Bilgiyi merkezileştiren ve elinde tutan “iktidar”ın sınırlarının dışında bir enformasyon kaynağı olarak bu tür dedikoduyu işyeri ortamlarında ve medya içeriklerinde görmek mümkündür.

Dedikodunun toplumsal hayatta ne gibi bir suç(husumet, olay veya küslüğe) yol açtığını öğrenmek amacıyla görüşmecilere; “Dedikodu yaptığınız için herhangi bir zarar gördünüz mü? Yani herhangi bir husumet, olay veya suçla karşılaştınız mı? Peki siz birine zarar verdiniz mi?” şeklindeki sorular soruldu. Bu soruya bakım ve güzellik merkezi uzmanı A.Y.(42)’in yaklaşım; “*Evet dedikodu yaptığım için daha sonra hakkında konuştuğum kişi artık benim ile konuşmuyor. Arada küslük var. Yani bana karşı tavır almaya başladı. Şuan aramız pekiyi değil görüşmüyoruz bile. Bu da beni çok üziyor ama geçti. Şunu söyleyebilirim ki; başkasının arkasından asla konuşmayalım, ama maalesef yine konuşuyoruz.*” şeklindedir. Ev hanımı B.G.(34); “*Evet zarar gördüm. Çünkü hakkında konuştuğum kişi daha sonra bana sen bunu kendi gözlerin ile gördün mü, bunu yaptığımı nerden biliyorsun dedi. Bu oldu ama çok büyük bir husumet çıkmadı.*” şekilde cevaplayarak dedikodu yaptığı için hakkında dedikodu yaptığı bireyle aralarında küslük olduğunu ve artık görüşmediklerini belirtti. Ayrıca bu durumdan duyduğu rahatsızlığı da dile getirdi. Yine ev hanımı H.A.(28); “*Evet dedikodu yaptığım için zarar gördüm. Ben yakın akrabalarımın birine dedem ile ilgili bir olay anlattım ve o kişi gidip bunu farklı bir şekilde dedeme anlatmış ve dedemle aramız bozuldu. Ben çok safım bu konuda yani dürüstçe her şeyi paylaşabildiğim için bu samimiyetim yüzünden çok zarar gördüm insanlar yalana çok alışmış. Ama ben birine zarar vermedim. Çünkü kimse hakkında bilerek kötü konuşmamaya dikkat ederim.*” Diye soruyu cevaplayarak kendisini zarar gördüğünü ancak bir başkasına zarar vermediğini belirtmektedir.

Ayrıca dedikodu yaptıkları için dedikodusunu yaptıkları bireyle aralarında küslük olmadığını ancak mahcubiyet ve üzüntü şeklinde bazı duygular yaşadığını

belirten kişilerde olmaktadır. Örneğin memur K.A.(24) şunları belirtti; *“Evet zarar gördüm nasıl dersin çok mahcup oldum. O kişi gelip bana neden bana söylemedin de arkamdan konuştun dedi ve çok mahcup oldum ve şu an o kişi ile ilişkimiz tamamen kopmuş durumda. Onunla hiç görüşmüyoruz.”* Görüldüğü gibi dedikodu yapan bireyler dedikodu yaptıkları için çok büyük bir felaket ya da suça yol açmadıkları ancak husumet, küslük ve ilişkilerin bozulması şeklinde bir takım olumsuzluklar yaşadığını belirterek dedikodudan zarar gördüklerini dile getirdi. Ancak hakkında dedikodu yaptıkları bireylere zarar vermediklerini dile getirmektedirler. Yalnız görüldüğü kadarıyla burada bir paradoks ile karşılaşyoruz çünkü bireyler dedikodusunu yaptıkları diğer kişiler ile konuşmadıklarını aralarında husumet çıktığını söyleyerek zarar gördüklerini ancak kendilerinin kimseye zarar vermediklerini belirterek duruma sadece kendi açılarından yani tek taraflı yaklaşmakta ve suçu sadece karşı tarafa yüklemektedirler.

3.9.1. Dedikoduyu Engellemeye Yönelik Yaklaşımlar

Dedikoduya maruz kalmak insanın ister istemez hayatının psikolojik ve sosyal boyutunu etkileyebilmektedir. Özellikle ağır hakaretlere maruz kalmak ya da iftiraya uğramak bireyin kolay kolay kaldıramayacağı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Dedikoduya maruz kalan bireylerden bazıları bunu itiraz ederek engellemeye çalışırken bazıları ise herhangi bir adım atmamakta çünkü dedikoduyu engellemeye yönelik her faaliyetin dedikodu ateşini daha da yakacağını belirterek dedikoduyu engellemeye yönelik herhangi bir eylemde bulunmadıklarını belirtmektedirler.

Bu başlık altında bireylere “ Peki sizce dedikodu engellenebilir mi? Engellenebilirse bunu gerçekleştiren unsurlar neler olabilir?” şeklinde sorulan soruya ilkin bir partinin yönetim kurulu başkanlığını yapan A.Ö.(47) şu şekilde cevap vermektedir; *“Evet dedikoduyu engelleyebiliriz. Nasıl mı dilimize sahip çıkarak, dini değerlerimize uyarak. Dedikoducu ile gezen dedikoducu olur, kumarcı ile gezen kumarcı olur ama iyiyle gezen iyi olur. Onlar dedikodu yapınca sen de mecburen onlara uyacaksın başka bir şey yapamazsın o an. Öyleyse “dedikoducu” olduğunu bildiğin kişiler ile gezmeyeceksin. Onlar ile sadece selamlaşacaksın o kadar, bu bizim elimizde. Yani bunu yaparak dedikoduyu engelleyebiliriz.”* A.Ö.’in bu şekildeki cevabı sürekli dedikodu yapan bireylerin çevreleri tarafından “dedikoducu” etiketini aldıklarını ve sosyal ilişkilerden soyutlanabileceğini bize açık bir şekilde göstermektedir.

Dedikoduyu engelleyen en önemli unsur olarak karşımıza “din”in çıktığını belirtmek gerekir. Çünkü din bir toplumu bir arada tutan ve nasıl davranabileceğini en iyi şekilde gösteren bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Dini kurallar bizim ne yapmamız gerektiğini belirttiği gibi ne yapmamamız gerektiğini de belirtmektedir. Bilindiği gibi İslam dini dedikodunun her türlüünü yasaklamaktadır. Yine aynı soruya ev hanımı B.G.(34) şu şekilde cevap vermektedir; *“Evet aslında dedikoduyu engelleyebiliriz. Mesela dinimize daha çok yönelirsek ya da daha başka şeyler ile meşgul olup dedikoduya zaman kalmazsa o zaman bunu engellemiş oluruz. Ama ben mesela el işi yapıyorum, dini kitaplar okuyorum yani başka şeyler ile meşgul oluyorum ama ne kadar meşgul olsak olalım maalesef yine dedikodu yapabiliyoruz. Zor yani. Aslında dedikodunun zararlı ve günah olduğunu da bile bile devam ediyoruz.”* Dini önemli bir engelleyici etken olduğu konusunda bilgisayar mühendisi G.Y.(29)’un yaklaşımı; *“Evet engellenebilir yolu da maneviyatını güçlendirmektir. Etrafımda sırf dini inancına çok bağlı olduğu için dedikodu yapmayan çok insan var. Günah olduğu için başkası ile ilgili ağzını bile açmayan var. Bunlar bize iyi örnek ama maalesef kendimize engel olamıyoruz eğer maneviyatımızı daha çok güçlendirirsek işte o zaman da dedikoduyu engelleyebiliriz. Mesela ben ibadetlerimi yerine getirdiğim zamanlarda dedikodu yapmamaya özen gösterdiğimi ancak bunları doğru dürüst yapmadığım zamanlarda ise dedikoduya doğru daha meyilli olduğumu fark ederim.”* Şeklinde olarak dedikoduyu engellemede dinin frenleyici bir etkene sahip olduğunu bize göstermektedir.

Ayrıca dedikodu yapılan bir ortamdaki kişilerin birbirini uyarmayı ya da tecrübeye dayalı bir durumun yaşanması da dedikoduyu engelleyen birer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna örnek olarak hemşire E.G.(28)’in söylediklerini verebiliriz. E.G.’a göre; *“Kişinin başına geldikten sonra onun kötü olduğunu görürse ancak o zaman dedikodu yapmayı bırakabilir.”* Bu yaklaşım dedikoduyu bırakabilmek için onu deneyimlemek gerektiğini belirten bir yaklaşım olmaktadır. Ayrıca doktor H.D.(32)’a göre; *“Evet maneviyatı güçlendiren konularda kitaplar okuyarak dedikoduyu engelleyebiliriz ya da o kişileri uyarabiliriz. Bak senin yaptığın dedikoduya giriyor ve bu çok günah bir şey diyebiliriz ve böylece dedikoduyu engelleyebiliriz. Ama bu uyarıyı yaparken üslubumuza çok dikkat etmemiz gerekir. Sert değil yumuşak bir dille uyarmamız gerekir.”* Bu konuda K.A.(24)’un ise söyledikleri şu şekildedir; *“Evet bence insanoğlunun isteyip de yapamayacağı hiçbir şey yok . Mesela kendimizi o*

kişinin yerine koyarsak o kişinin ne hissettiğini anlarız çünkü duyduklarımız hoşumuza gitmez ve böylece dedikodu yapmamaya çalışırız.”

Eski bir öğretmen ancak şuan ev hanı olan 38 yaşındaki M.B.’ un yaklaşımı ise; *“Evet dedikoduyu engelleyebiliriz. Herkes başkasının kapısını bacasını dinlemeyi bırakıp kendi hayatı ile ilgilenirse yada daha çok kitap falan okuyup faydalı işler peşinde koşarsa, boş zamanını doldurmaya çalışırsa o zaman dedikodu engellenmiş olur.”* şeklinde olmaktadır. Yine lazer epilasyon merkezinde çalışan Ö.A.(40) insanların kendilerine söz vermeleri durumunda dedikoduyu engelleyebileceklerini erkek kardeşini örnek vererek açıklamaktadır. Ö.A.’ e göre; *“ Bunu nasıl engelleyebileceğimi biliyorum ama pek engellemeye bile çalışmıyorum mesela arkadaşım bana dedikodu yapmanın zararlarına yönelik bir kitap verdi ve bu kitapta dedikoduyu nasıl bırakabileceğimize dair bilgiler vardı ama ben bu kitabı bile okuyamadım. Nedeni sanırım bana ağır geleceğini düşündüm belki de öğreneceklerimden korktuğum için olabilir okuyamadan yarıda bıraktım. Ve evet dedikodu yapmayı engelleyebiliriz ben artık dedikodu yapmayacağım dersin ve yapmazsın. Mesela benim erkek kardeşim kendi kendine söz verdi ve artık dedikodu yapmayacağım ve yanımda kimseyle ilgili dedikodu yaptırmayacağım dedi. O günden beri de kardeşim hem dedikodu yapmıyor hem de yanında yaptırmıyor. Ben ne zaman biri hakkında konuşacak olsam hemen beni susturur. Dedikodu yapmazsak kimse hakkında kötü konuşmazsak o zaman toplumda huzur olur. Dini inanç bunu sağlamada çok etkili.”* Ayrıca din kültürü P.C.(29)’un bu konuda söyledikleri dikkate değerdir. P.C.’ a göre, *“Evet toplumca karar alınarak engelleyebiliriz. Yapmayalım deriz ve yapmayız. Mesela bir toplulukta dedikodu yapılıyorsa uyarmamız gerekir eğer tüm uyarılara karşın hala devam ediliyorsa o zaman o topluluğu terk etmemiz gerekir. Bir din alimi şunu söylemiş: “biz her meseleyi hallettik ama maalesef bir tek gıybeti halledemedik. ”Buradan bunun ne kadar tehlikeli olduğunu anlıyoruz zaten.”* Sosyolog S.B.(26) ise şunları belirtmektedir; *“Evet dedikoduyu engelleyen çok unsur var mesela din. Ama maalesef dini inancına çok bağlı olmasına rağmen dedikodu yapmaya devam eden insan çok. Bunun için bence insanlar kendilerine uğraşabilecekleri ve zamanını boşa geçirmemek için yapabilecekleri bir şeyler bulurlarsa dedikoduyu da engellemiş olurlar. Çevremizde bize dedikodu yapma şeklinde uyarı yapacak birisi bile yok, yani dedikodu o kadar normalleşmiş.”*

Ancak bazı insanlar ise normal hayatımızda hiçbir şekilde kaçamadığımız her an bir şekilde dahil olduğumuz dedikoduyu engellemenin pek mümkün olmadığını

belirtmektedirler. Görüştüğümüz kişilerden 31 yaşındaki memur S.O.'a göre; *“Hayır konuşmayı engelleyemeyeceğimiz için dedikodu engellenemez yani bence dedikoduyu engellenmenin tek yolu konuşmayı sohbet etmeyi engellemek olduğu için dedikodu engellenemez. Ama günah olduğunu bile bile devam edebiliyoruz.”* Özel bir kurumda İngilizce öğretmeni olarak çalışan, Elazığ'da ikamet eden japon bir arkadaşım I.D.' in bu konudaki görüşleri ise şu şekildedir; *“Hayır dedikoduyu neredeyse engellemek imkansız. çünkü dedikodu normal hayatta her an yapabileceğimiz bir eğlence aracıdır. Bunu engellemek sıkıcı bir hayata yol açacağından engellemeye çalışmak da normal olmaz.”* Yine ev hanımı S.T.(37)'nin görüşleri S.O ve I.D.'e paralel bir şekildedir. S.T.' ne göre; *“Aslında dedikoduyu engellemeye çalışmak mümkün ama pek engellenebileceğini sanmıyorum. Bu gerçekten çok zor çünkü çarşıya bile gittiğimizde hiç tanımadığımız birinin kıyafeti hakkında da dedikodu yapabiliyoruz. Mesela benim annem hacca gittiği için ortam da dedikodu yapılırken susun der. Ama sonra bir bakıyorsun o da katılmış. İnsanlar bazı şeyleri hemen yargılayabiliyorlar her duydukları şeye hemen inanabiliyorlar.”* Görüldüğü gibi sık sık meydana gelmesi nedeniyle artık alışkanlık haline gelen ve normal bir insan eylemi olarak kabul edilen dedikoduyu engelleyen bir takım unsurların olabileceği ancak yine de bunu engellenmenin çok zor bir iş olduğu belirtilerek dedikodunun günlük hayatımızda ne derece önemli bir aktivite olduğu hatırlatılmaktadır.

3.10. Dedikodu ve Din İlişkisi

3.10.1.Dedikoduya Yönelik İslam Dininin Bakışı

Dedikodu İslam dini açısından tehlikeli bir eylem olarak görülmekte ve bunun her türlü yasak kabul edilmektedir. Ayrıca dedikodu büyük günahlar arasında kabul edilmektedir. Dedikodu İslam dininde “gıybet” olarak geçmekte ve bunun yasaklığı pek çok ayette belirtilmektedir. İslam dininde de dedikodu en çok kaçınılan ancak “kul”ların bundan kendini tamamen çekemediği bir eylem olmaktadır. İslam dininde gerçek mümin din kardeşinin arkasından dedikodu yapmak yerine gidip onun yüzüne onu kırmadan problemini anlatmalı ve çözüme kavuşturmalıdır. Arkasından konuşarak ayetlerde de belirtildiği gibi ancak ölü kardeşinin etini yemiş sayılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de genel olarak kadınlardan ve onlar ile ilgili bir takım özel ve önemli durumlardan bahseden Nisa Süresinde dedikodunun, Allah(c.c) tarafından sevilmediği ve günah olduğu belirtilmektedir. İbn Arabi, *“Her hak sözü, her doğru sözü*

gelişi güzel söylemekle yükümlü değiliz. Buna ne şeriat, ne yasa ne de örf izin verir” diyerek, dedikodunun İslam dininde nasıl ele alındığı hakkında fikir vermektedir. İbn Arabi başkalarına ve ilişkilere zarar verecek her türlü sözün “fuzuli kelim” (lüzumsuz söz) olduğunu belirtir. İslam dininin dedikoduyu günah olarak görmesi ve yasaklamasının nedeni; dedikodunun bir toplumdaki dirlik ve düzeni bozması, insanlar arasındaki birlik ve beraberliği zedelemesi ve din kardeşliğinin zedelenmesidir. Bu konuda çalışmanın teorik kısmında daha ayrıntılı açıklamalar olmak ile birlikte bu bölümde daha çok görüşülen kişilerin görüşlerine yer verilecektir.

Tarhan(2013:335) kitabında kadınların dine daha yatkın olduğunu söylemekte ve şunları belirtmektedir; Kadınların erkeğe göre güçsüzlüğü, fiziksel olarak kendilerini zayıf hissetmeleri ve olaylar karşısında korkuya dirençlerinin az olması, kontrol duygularını çabuk zayıflatır. “Karşılıksız sevgi” olarak bilinen şefkat duygusu, kadınlarda dinin önerdiği merhamet duygusuyla örtüştüğü için kadınların psikolojik doğası dindarlığa daha yatkındır. Zorluklarla mücadele, direnme güçlerinin az oluşu, onların kendilerine kolayca kontrolsüz ve güçsüz hissetmelerine sebep olur. Bunun için kadında “aşkın” bir güce, bir otoriteye sığınma duygusu oluşur. Bu duygu sebebiyle, kadınların dindarlaşma eğilimleri fazladır. Özellikle yaşlı kadınların inançları daha saf ve temizdir. Din duygusunun psikolojik ihtiyacını daha çok hissettikleri için, kadınların daha dindar oldukları söylenebilir. Çaresiz kaldıklarında bir otoriteye sığınma ihtiyacı onları mutlu ettiğinden, dini konular kadınlar için daha çekicidir. Fakat erkeklerin egolarına fazla güvenme sınırsız ve sorumsuz davranma eğilimleri, onları hesap verme ve kontrol edilme açısından rahatsız ve huzursuz etmektedir.

Kişilerin İslam dini açısından dedikodunun ne ifade ettiğini konusunda bilgilerinin olup olmadığını öğrenmek amacıyla “İslam dininin dedikoduya nasıl baktığı konusunda bir bilginiz var mı? Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?” şeklindeki soru soruldu. Bu soruya eski öğretmen M.B.(38) şu şekilde yaklaşmaktadır; *“İslam dinine göre dedikodu haramdır ve en büyük günahlardan biridir. Kişi dedikodusunu yaptığı kişiden helallik istemedikçe bu günahı affedilmez. Din burada bence caydırıcıdır. Çevremde sırf dedikodu günah olduğu için yapmayanlar hatta yapmayın deyip yanındakileri engelleyenler bile var.”* Yine ve hanımı T.G.(30)’un yaklaşımı da buna paralel olarak; *“Dedikodu çok çok günah çünkü dedikodu yapmak din kardeşimizin çiğ etini yemek oluyor. Mesela bir rivayete göre peygamber efendimiz diğer dünyada namaz kılan ümmetinden bazılarının çiğ insan etini yediklerini görünce bunun nedenini*

sormuş ve anlamış ki bu kişiler dedikodu yaptıkları için bunu yapıyorlarmış.” şeklindedir.

Görüşüğümüz kişiler genel olarak M.B. ve T.G.’ ün anlattıklarına benzer bilgilere sahip olduklarını belirterek dedikodunun dini açıdan ne anlam ifade ettiğı konusunda bilgi sahibi olduklarını ifade ettiler. Ve İslam dinini bu yaklaşımını haklı bulduklarını çünkü dedikodunun faydalarının yanında zararlarının da olduğunu ve bunun insan ilişkilerine zarar verebileceğini belirttiler. Ancak bunun günah olduğunu bilmeleri ne yazık ki dedikoduyu engellemekte ve bu durum bireylerde psikolojik açıdan bir rahatsızlığa yol açmaktadır. Çünkü günah olan bir şeyi bile bile yapmak onlara suçluluk duygusunu hissettirmenin yanında ayrıca günahın verdiği bir ağırlık hissettirmektedir.

3.10.2. Dedikoduda Dinin Caydırıcı Olup-Olmaması

Kişilere İslam dininin dedikoduya bakışı hakkında ne ölçüde bilgi sahibi olduklarını sorduktan sonra, İslam dininin dedikodu yapma eyleminde ne derece etkili olduğu soruldu. Yani dinin dedikodu yapmakta caydırıcı olup olmadığı sorularak bu konudaki bilinçlilik düzeyi ölçölmeye çalışıldı. Bu nedenle de görüşmecilere “ Sizce dini inanç dedikoduyu engelleyebilmekte midir? Yani dedikodu yapmada din caydırıcı olmakta mıdır, yani buna dikkat ediliyor mu? Yoksa günah olduğu bile bile dedikodu yapılmaya devam ediliyor mu?” sorusu soruldu.

Bu soruya bir partinin yönetim kurulu başkanlığını yapan A.Ö.(47) şu şekilde yaklaşmaktadır; *“Hayır maalesef din caydırıcı değil. Çünkü biz insanlarda iman zayıflığı var. Şimdi her şey bile bile dedikodu yapılıyor. Yani günah olduğunu bile bile insanlar dedikodu yapmaya devam ediyor. Eskiden sadece az insan hacca gidebiliyordu ve eve dönünce de her şeylerine dikkat ediyorlardı. Ama şimdi küçük bir çocuk bile hacca gidebiliyor. İnsanlar Harput’a ziyarete gider gibi Umreye, Hacca gidebiliyor ama bu sadece ziyaret ile kalıyor. Dönünce her şeyi unutuyorlar. Tekrar dedikodu yaparak günah işleyebiliyorlar. Yani din caydırıcı olamıyor maalesef.”* A.Ö.’ in cevabına baktığımızda İslam dünyası açısında önemli bir ibadet olarak görölen haccın dedikoduyu engelleyemediğı kişilerin yaptıkları ibadetleri unutarak tekrar dedikodu yapmaya devam ettiğı anlaşılmaktadır. Bilindiğı gibi Müslümanlar için hac veya umre ziyaretleri son derece önemli birer ibadetler olmakta ve oraları ziyaret eden kişiler döndükten sonra günah işleme konusunda daha dikkatli davranmaktadırlar ancak

dedikodunun günlük hayattaki aktifliği bunun günah olduğu bilinmesine rağmen yok edilmekte ve kişiler her şeyi bilmelerine rağmen dedikodu yapmaya devam edebilmektedirler. Bu konuda özellikle memur K.A.(24)'ün dedikleri oldukça ilgi çekici olmakta ve dedikodunun bu tehlikeli boyutuna dikkat çekmektedir. K.A.' a göre; *“Din kısmen caydırıcı ama çok da değil çünkü birinin kuyruğuna basın, günah olduğunu bilse de dedikodu yapar. Yani insanlar günah olduğunu bile bile dedikodu yapar yeter ki siz onların kuyruğuna basın.”* Terzi aynı zamanda ev hanımı M.G.(36) ise şunu söyleyerek dedikoduda dinin pek caydırıcı olmayacağı ve günah olduğu biline biline devam edileceğini belirtmektedir. M.G.; *“Günah olduğunu bile bile yapıyoruz. Çünkü “dilin kemiği yok” ve nefsimize sahip çıkamıyoruz.”*

Soruya ev hanımı S.A.(48)'in cevap olarak verdiği örnek oldukça ilgi çekicidir; *“Dedikodunun günah olduğunu bile bile dedikodu yapıyoruz. Ölümün ne kadar gerçek olduğunu bilmemize rağmen bu hiç yokmuş gibi davranabiliyorsak dedikodunun günah olduğunu bilmemize rağmen dedikodu yapmak çok normal. Bunun temelinde de bence dini açının zayıflığıdır.”*

Ancak soruya hemşire G.K.(45)'in yaklaşımı ise farklıdır. G.K' a göre; *“En büyük günah, din engelliyor. Ben hacıyım bu bana yakışmaz derler. Ben namaz kılıyorum bu bana yakışmaz deyip kendime engel olabiliyorum bazen.”* Yine ev hanımı N.G.(37) bu görüşle aynı doğrultuda düşündüğünü şu ifadeler ile göstermektedir; *“Bence dini inanç dedikoduyu engellemekte. Ben inancımdan dolayı dedikodu yapmamaya yani kendimi frenlemeye çalışıyorum. Çünkü çok günah olduğunu biliyorum ve bu da benim dedikoduyu çok yapmamı engelliyor.”*

Dinin dedikoduyu caydırıcı olup-olmadığı konusunda bilgi sahibi olmak maksadıyla sorduğumuz soruya kişilerin verdikleri cevaplara genel olarak bakıldığında dedikodunun pek caydırıcı olmadığı bunun dini boyutu bilinmesine ve günah olmasına rağmen devam edildiği anlaşılmaktadır. Ancak çok az kişi tarafından dedikoduda dini faktörün göz önüne alındığı ve dinin dedikoduda caydırıcı olabileceği gözlenmiştir.

3.11. Dedikodu ve Medya İlişkisi

Dedikodu “denip-konmak” ile kalmaz yani söylendiği haliyle kalmaz hızlı bir şekilde yayılmaya başlar. Özellikle günümüz iletişim araçları ve genel olarak medyanın gelişmişliği sayesinde dedikodunun bir mekandan başka bir mekana yayılması hız

kazanmıştır. Ve Kapfrer' in de belirttiği üzere dedikodu-söylenti fenomeni artık saf değildir: "haber yapılmış" ve "medya malı" haline getirilmiştir.

Dedikoduyu iletmenin en yaygın aracı olarak televizyon, internet ve medya karşımıza çıkmaktadır. Televizyonda belli günlerin belli saatleri sadece dedikoduya yönelik magazin haberlerine yer verilmekte hatta kimi zaman haber içerikli programlar bile magazin formatında sunularak ilgi çekici hale getirilmektedir. Televizyon sütunları yayın saatlerini bile buna göre ayarlamakta bu da dedikoduya olan ilginin artmasına yol açabilmektedir. Bilindiği gibi en uygun ve ulaşılır iletişim araçlarından biri olarak televizyon gündelik hayatımızda son derece önemli bir konum kazanmakta bu neredeyse bir kültür haline gelmektedir. Örneğin evlerde yeri hep bellidir; baş köşe. Evin en güzel köşesinde ona yer ayrılır ve günlük yaşantının çoğunluğu ona ayrılır. İzlenen magazin haberleri kimileri için o kadar önemli olmaktadır ki bu programların saati geldiğinde randevusuna yetişmek için acele eden birey ruh halinde olduğu gibi tüm işler terkedilerek ona zaman ayrılabilir. İşte bu açıdan televizyonun dedikodu üzerinde son derece önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Yine 1990'lı yıllardan sonra ülkemizde internet kullanımı gittikçe yaygınlık kazandı ve böylece insanlar her konuda fikrini yazarak aynı anda birden fazla insanla internet ortamında rahat bir şekilde paylaşmaya başladı. Özellikle son zamanlarda "forum" ların açılması ile beraber bu insanlar her konuda büyük bir iletişim ve bilgi paylaşımına gitmektedir. İlk bir takım siyasi, sanat, sağlık, ekonomi ve spor amaçları ile kurulan internet forumları artık daha farklı amaçlara hizmet etmektedir. Bu forumların günümüzde yaygınlık kazanmalarının nedenleri ise onun oldukça hızlı oluşu yani dakikalar içinde dünyanın diğer bir ucu ile kolaylıkla iletişim kurulabilme olanağı tanınmasıdır. Ayrıca "facebook" ve "twitter" gibi sosyal medya olarak adlandırılan ortamlarda bazen gerçek bazen de gerçeğe hiçbir alakası olmayan haberler kolaylıkla paylaşılmakta ve bu durum çok önemli sonuçlara yol açabilmektedir. Hız toplumu olarak da adlandırılan günümüz toplumunda dedikodu da bu tarz medya araçları yoluyla hızla yayılma olanağı elde etmektedir. Yine günlük magazin dergilerinin yanında her gün okunan gazetelerin ikinci sayfa haberleri de dedikoduya yönelik haberler olarak okunma imkanı tanımakta ve meraklı bireyler buradan magazindeki son gelişmeleri takip edebilmektedirler.

Bu konuda çalışmaları olan Çaylı'nın da belirttiği gibi; Günümüz koşullarında, bireylerin doğrudan kendi sosyal çevresi içinde olmayanlar ünlüler hakkında bilgi sahibi

olayı isteme durumunu açıklayamaz görünmektedir. Fakat aslında değişen, kişilerin yakınlık algılarıdır. Eğlence endüstrisinin medya aracılığıyla yaşamlara müdahil olmadığı zamanlarda yakınlık ve aidiyet duygularını grup içi ya da sosyal çevre açıklarken bugün insanlar gerçekte hiç tanışmadıkları, kendileri hakkında hiçbir fikir sahibi olmayan kişilere yakınlık duyabilmekte, onları yaşamlarının bir parçası kabul edip merak edebilmektedir. Gündelik hayatın içinde en çok maruz kalınan iletişim aracının televizyon olduğu düşünüldüğünde, televizyon ekranlarında en sık yer alan kişiler ilginin odağında olan, merak edilen ve dolayısıyla dedikodusu yapılandır. Varoluş itibarıyla tecimsel bir mecra olan televizyonun, reyting, kar, pazarın taleplerini karşılama gibi kriterlerine cevap veren anlatı yapısıyla dedikodu, tabloid medyanın en etkili metalaştırma mecralarındandır. Bu anlamıyla dedikodu, yapan kişi için de hakkında dedikodu yapılan kişi için de reklam, itibar kazanma, kötü reklam ve itibar kaybetme aracıdır. Televizyon anlatısı içindeki dedikoduda “ünlü” kişilerin ilişkileri, tercihleri, markalar ve dış görünüşe ilişkin genel yargılar ön plana çıkmaktadır. “Dedikodu” toplumsal düzenin sürekliliği için medya anlatısını kullanmakta, buna cinsiyetçi söylemler eşlik etmektedir. Kadın konuşmalarının ve dolayısıyla dedikodunun dayanışmacı, ev içi-dışı konulara ve aile meselelerine dair deneyimlerin aktarıldığı, bilgilendirici yönüne, kimi zaman erkek egemen kültüre başkaldıran, sorgulayan özelliklerine, incelenen metinlerde rastlanamamıştır. Dedikodu söylemi aracılığıyla özel yaşama ilişkin ayrıntılı bilgiler genelleştirilerek kamusal-özel arasındaki ayrım televizyon üzerinden de geçerliliğini yitirmektedir. “Ciddi haber” eğlendirici öğelerle beslenmekte, ilgi çekici olma zorunluluğu haber bültenlerinin magazin içeriğine ağırlık vermesine neden olmaktadır. Magazin programlarıyla haber bültenleri gerek anlatısal gerek içeriksel anlamda birbirine benzemektedir. Dedikodu haber-eğlence ayrımını kırmaktadır.

İşte dedikodu ile medya araçları arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak amacıyla kişilere sorulan; “ Gündelik yaşantınızda medyadan dedikodu ile ilgili en son çıkan haberleri takip eder misiniz? Bu haberlere inanır mısınız yoksa doğruluğunu araştırır mısınız?” soruya avukat A.Ö.(30) şu şekilde yaklaşmaktadır; *“Evet medyadan çok düzenli olmasa da dedikodu içerikli haberleri takip ettiğim oluyor. Merak ettiğim için genelde magazin içerikli gazeteler okurum ve yeni haberleri buradan takip etmeye çalışırım ama bunu sürekli yani sistemli bir şekilde yapmam oradaki haberlerin de kendi hayatımı ilgilendirmediklerini düşündüğüm için doğruluğunu kontrol etmem.”* Yine aynı soruya bir devlet hastanesinde hemşire olarak çalışan E.G.(28) şu şekilde

yaklaşmaktadır; “Evet medyadan takip ediyorum. Genelde facebooktan takip ederim olanları. Mesela bir arkadaşımın çocuğu olmuştur attığı resme falan bakarım. Haberleri facebooktan takip ederim. Bunun dışında magazin haberlerini de izlerim ama bunların doğruluğunu pek araştırmam. Sadece birebir tanıdıklarımı araştırırım.”

Öğretmen H.U.(29)’n cevabı; “ Dedikoduya benzer magazin haberlerini genellikle gazeteden takip ederim oradaki haberlere inanırım ama doğru olup-olmadığını araştırmam.” Yine memur K.A.(24)’ün verdiği cevap şu şekildedir; “Bazen magazinden takip ederim. Biliyoruz ki artık gazetelerde dedikodu köşeleri bile var yani dedikodu her şekilde günlük hayatımıza girmiş bulunmakta ve artık normal bir şey olarak görülmekte. Bazı kişilerin özel hayatlarını merak ettiğim için magazini takip ederim evet ama bunların doğruluğunu pek araştırmam inanırım. Hem terzi hem de ev hanımı M.G.(36) ise; “Medyadan duyduğum olayların doğruluğunu merak ederim. Mesela sabahları bazı kanallarda kadın programları çıkar ve orada çok acıklı olaylar anlatılıyor. Ama ben bunlara hiç inanmıyorum. Çok abartıldığını düşünüyorum. Zaten benim anlatılanlara inanmam için hem konuşan kişiyi hem de konuşulan kişiyi tanımam lazım eğer tanıımıyorsam inanmıyorum. Çevremde her duyduğuna çabuk inanan insanlar var ve bu da beni çok şaşırtıyor açıkçası.” şeklinde cevaplayarak medyadan duyduğu haberlere karşı şüphesini dile getirmektedir. 40 yaşındaki lazer epilasyon merkezinde çalışan Ö.A.’in konuya ilişkin yaklaşımı medyanın dedikodu haberlerine yönelik eğlenceli sunumuna dikkat çekmektedir. Ö.A.; ” Medyadan dedikodu içerikli haberleri takip ederim. Zaten medya bunu o kadar tatlı ve hoş gösteriyor ki açıp bakıyorsunuz. Kim kiminle nereye gitmiş, kim ne giymiş ne yapmış bunlara bakmak zevki geliyor. Bende sadece bir görsellik merakı ve zaman zaman bakıyorum işte.” şeklinde görüşlerini bizimle paylaşmaktadır.

Ancak dedikoduya yönelik haberleri pek takip etmediklerini sadece ara sıra rast geldikçe baktıklarını belirten ve oradaki haberleri kulak ardı ettiklerini yani onlara inanıp umursamadıklarını belirtenler de vardır. Örneğin hemşire A.Y.(33);” Ben dedikodu içerikli haberlerden çok fazla hoşlanmam ve takip etmeye falan da çalışmam ancak bazen televizyonu zaplarken denk geldiğimde bakarım oradaki haberlerin doğruluğunu pek umursamam açıkçası.” şeklinde cevap vermektedir. Ayrıca ev hanımı M.B(38)’in verdiği cevap A.Y.’ın cevabıyla paralellik göstermektedir. M.B.; “Ben magazin izlemek ya da gazeteden özellikle dedikodu içerikli haberler takip etmeye çalışmam ama denk geldikçe bakarım. Bazı insanlar vardır sırf magazin haberleri Pazar günleri çıkıyor diye bu günleri merakla beklerler. Başkalarının özel hayatların çok merak ederler çünkü. Ben bu kadar da merak etmem ama dediğim gibi denk

geldikçe bakarım. Duyduğum haberlere hemen inanmam çünkü medya pireyi deveye çevirir bunu bildiğim için de hemen inanmam ama doğruluğunu da pek araştırmam.” diyerek soru hakkında görüşlerini bildirmektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki; her alanda gittikçe artan öneme sahip bir konumda olan medyanın iletişimsel bağlamda önemli bir yeri olan dedikoduyla ilişkisinin olması kaçınılmazdır. Ayrıca medyanın dedikodu üzerindeki etkisi yadsınamaz. Kimi zaman gerçek olan bir haberi kimi zaman da tamamen hayal ürünü bir durumu sadece saniyeler içerisinde tüm dünyaya yayabilme olanağı taşımaktadır. Yani medya hem dedikoduyu üretebilmekte hem de onu yayabilmekte böylece herkese pazarlayabilmektedir. Dedikodu ve medya arasındaki ilişki çalışmanın teorik kapsamında ayrıca ayrıntılı bir şekilde ele alınarak incelenmiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak, her ne kadar kabul etmesek de dedikodu, hayatımızın hemen her anında içinde bulunduğumuz bir iletişim biçimi olarak karşımıza çıkmakta ve sosyal ilişkilerimizde belirleyici bir etken olmaktadır. Bazen bir arkadaşımız, bazen tanıdığımız herhangi biri bazen de hiç tanımadığımız biri hakkında kötü niyetle olmasa da konuşuruz. Zaten dedikodu çoğunlukla kendiliğinden ortaya çıkan bir durumdur. Yani dedikoduda her zaman önceden bir planlama veya bir art niyet yoktur. Bazen birinin olumlu bazen de olumsuz bir özelliği hakkında konuşuruz. Bu açıdan bakıldığında dedikodu iki veya daha fazla insan arasında sosyalleşmeyi sağlayan, iletişime dayanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca dedikodu konuşarak insanlara bir tür rehabilitasyon olanağı da sağlamaktadır. Çünkü insanlar bu yolla içini dökmekte ve sıkıntılarından bir süreliğine de olsa kurtulma olanağı elde etmektedirler. Bu nedenle insanlar arasındaki iletişimi başlatmada olumlu bir yapı sergiler ve insanlar arası dayanışmayı arttırır. İş yerlerinde dedikodu kimi zaman motivasyonu arttırması ve çalışanlar arasındaki kollektif dayanışmayı sağlaması nedeniyle faydalı bir eylem olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle dedikodu bazen olumludur, denebilir. Ancak dedikodunun her zaman olumlu olduğu söylenemez. Çünkü yapılan olumsuz dedikodular insanlar arası ilişki ve iletişimi zedeler. İnsanların birbirine olan güvenini yok eder. Ve pek çok açıdan olumsuz bir ruh halinin oluşmasına yol açar. Yani dedikodu hem yapıcı hem de yıkıcı olabilmektedir. Yeter ki onu kullanan ne amaçla kullandığını bilsin. Bazen hak etmeyeni baş tacı yaptığı gibi bazen de hak eden kişiyi de yerden yere vurur hatta savaşları bile başlatır. Olumsuz sonuçlara yol açabilen dedikodu kimi zaman ölümlere(intihar, cinayet vb.gibi) yol açabilmektedir.

Özellikle kimilerine göre anlaşmazlık durumlarında, duygu ve düşünceler gizlenir, sessiz kalmak tercih edilir. Konuşmak ne kadar açıklıksa suskun kalmak da sır tutmak demektir ve bu sırrı başkalarına açmak dedikodu yapmaktır. Başkalarında ne var, kim kiminle, kim kime ne yaptı, hakkımızda ne düşünülüyor gibi ifadeler kesin tanımlar içine sokulamayan, ölçeklendirilemeyen, her türlü insan ilişkisinin vazgeçilmez meraklarıdır. Buradan hareketle dedikodu, başkaları hakkındaki bilgi gereksinimini doyurmanın informal, sıra dışı bağlamıdır.

Bu çalışmada daha çok “orada olmayan biri hakkında yapılan konuşma” olarak tanımlanan dedikodunun, sadece bir türe özgü olmadığı, bunu sadece kadın kimliği ile

ele almanın yanlış bir tutum olduğu, erkeklerin de dedikodu yaptığı kadın ve erkek dedikodusu arasında değişen tek şeyin ise dedikodunun içeriği olduğu ve dedikodunun kimi faydalı işlevi üzerinde durulmaktadır. Erkeklerin daha çok rekabete dayalı konularda, insanların iniş çıkışları ile ilgili durumlarda, kadınlar konusunda dedikodu yaptıkları belirtilmekte ve erkek konuşmasının kadınlara göre daha rekabetçi, hiyerarşik, genelde kişisel olmayan konulara, spora, fıkralara yönelik olduğu dile getirilmektedir. Kadınların ise daha şahsi konularda, aile üyeleri ve yakın arkadaşları hakkında, daha duygusal konularda ve ev içi meselelerde dedikodu yaptıkları, şeklindeki bilgi yine görüşmelerden elde edilmektedir. İnfomal bir ilişki biçimi olarak kabul edilen dedikodu günlük hayatın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Sürekli olarak kendini başkaları ile kıyaslama eğiliminde olan bizler için dedikodu, toplumsal arenada başarı elde etmenin en önemli ve tehlikeli yolu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bunu sadece kadınlara mal etmek yanlıştır. Kadın-dedikodu ortaklığı hemen tüm halk kültüründe görülen tek taraflı bir yargılama olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak kolektif bir şekilde gerçekleşen dedikoduyu sadece kadınlara özgü bir eylem olarak görmek, onun kimliğine eş tutmak ve dedikoduyu kadın kimliğinin vaz geçilemez bir parçası olarak görmek kadınlara yönelik bir küçümseme, aşağılama ve suçlama olarak kabul edilebilir. Dedikoduya ilişkin yaklaşımlarda erkekleri bunun dışında tutmak da yanlıştır. Görüşülen kişilerin verdikleri cevaplara bakıldığında genel olarak dedikodunun sadece bir türe özgü bir eylem olmadığı, erkeklerin de dedikodu yaptığı hatta kimi zaman erkeklerin daha çok dedikodu yaptığına inanıldığını görmek ile beraber en çok kadınların dedikodu yaptıkları dile getirilmektedir. Çünkü kadınlar yapıları gereği daha duygusal, daha paniktirler, daha hassastırlar, olaylara gerekenden daha fazla tepki verebilmektedirler ve yaşadıklarını, duyduklarını bir başkası ile paylaşma ihtiyacını erkekler ile kıyaslandığında daha fazla hissetmektedirler.

Kişilerin dedikodu ile ilgili yaptıkları tanımlamalara baktığımızda genellikle dedikodu ile ilgili olumsuz bir takım algılamaların olduğu ancak kimi zaman da dedikodunun olumlu sonuçlar da doğurabileceği şeklinde yaklaşımlar ile karşılaşmaktayız. Bireylere göre dedikodu genellikle; “çekiştirme”, “eleştirme”, “sır paylaşma” ya da “anlatma yolu ile rahatlatma” olarak görülmektedir. Yine dedikodunun içeriğinde hem olumlu hem de olumsuz konuşmaların olabileceği düşünülmektedir.

Dedikodu yapmak gündelik yaşantımızda giderek yaygınlık kazanan ve bireyler için normal ve hatta vazgeçilemez bir eylem olarak görülmektedir. Bu durum o kadar

normal bir hal almaktadır ki neredeyse dedikodu yapmamanın mümkün olamayacağı görüşmelerden elde edilen bir yargı olmaktadır. Hatta kimi zaman bunu aktörlerini belirlemenin de mümkün olamayacağı, yani hemen herkesin dedikodu yapabileceği belirtilmektedir. Görüşülen kişilerin hepsi de dedikodu yaptıklarını dile getirmekle birlikte bazıları nadiren bazıları ise sık sık dedikodu yaptıklarını belirtmektedirler. Çeşitli nedenlerinin olmasının yanında genellikle paylaşma ihtiyacının olması ve kıskançlık, bireyleri dedikoduya sevk etmekte ve ancak paylaşarak rahatlandığı düşünüldüğü için dedikodu yapıldığı görülmektedir. Genel olarak bakıldığında kişilerin daha çok yakın çevrelerinde olanlar ile ve güvendikleri anlatılanları bir başkasına aktarmayacağına inandıkları kimseler ile dedikodu yaptıkları görülmektedir. Yani her şeyi herkesle konuşmadıkları sadece belli kimselerle konuştukları görülmektedir. Çünkü bireyler hem anlatarak rahatlamaya aynı zamanda anlatılanların sır gibi bir başkasına aktarılmasını istemektedirler. Yine bireylerin daha çok öfkelenedikleri ve sinirlendikleri durumlardan sonra veya bir takım şeyleri içinde tutmayarak anlatmak istedikleri için dedikoduya başvurdukları görülmektedir. Dedikodu eylemi bazen planlı bir şekilde gerçekleşebileceği gibi bazen de aniden gerçekleşebilmektedir. Çünkü sosyal bir varlık olan insan yaşadıklarını kabullenip susmak yerine bunları yakın çevresindeki kişilere anlatarak bu yükü hafifletmeye çalışmaktadır. Günümüzde çeşitli etkinliklerle gerçekleştirilen “gün” lerde dedikodunu ne derece etkin olduğunu öğrenmek amacıyla görüşmecilere sorduğumuz sorular sonucunda bu mekanlarda kimi zaman samimiyetin olması nedeniyle daha fazla dedikodu yapıldığı kimi zaman da birbirine fazla yakınlık duymayan bireylerin aynı “gün” e katılması nedeniyle az dedikodu yaptıkları görülmektedir. Bu mekanlar genellikle birbirine yakın sosyo-ekonomik ve kültürel konuma sahip bireylerin bir araya geldiği ve maddi manevi pek çok paylaşımların gerçekleştiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Eskiden daha çok samimi olan bireyler arasında gerçekleştirilen günlerin yanında günümüzde birbirini yeterince tanımayan ve samimi olmayan sadece bir sorumluluk misali bir araya gelen ve çoğunlukla da maddi kazancın ön planda olduğu “gün” lere rastlanmaktadır bu durum bireyler arasındaki paylaşımı sınırlı kılmakta ve bireylerin genellikle dedikodu yapma konusunda çekingen davrandıkları görülmektedir. Kimi zaman kızgınlıkların, kimi zaman kırgınlıkların dile getirildiği, kimi zaman ise iç dökme şeklinde gerçekleşen dedikoduda anlatılanların her zaman doğruluğundan söz etmenin zor olduğu bilinmektedir. Anlatılan her şeyin herkes tarafından inanılmadığı görüşmeler

sonucundan elde edilmektedir. Kimileri dedikoduyu “dert yanmak” “konuşmak için konuşmak”, ”iki lafin belini kırmak” kimileri içinse “rahatlamak”, “sıkıntılarından kurtulmak”, “içini dökmek”, “dertleşmek” için kullanılır. Dedikodu bazen kıskançlığın, merakın, intikamın, öç alma duygusunun, kendini üstün gösterme ve ispatlama çabasının, hırsın ve kinin ortamı iken bazen de bilgi paylaşımının, dertleşmenin, sırdaşlığın ve anlatma yoluyla rahatlık elde etmenin, karşılaşılan yeni bir durumu paylaşma isteğinin yöntemidir. Ayrıca dedikodu bazen önemli bir eğlence aracı olarak görüldüğü içinde gerçekleşmektedir. Çünkü insanlar kendi sorunlarını unutmak ya da hiç değilse onlardan uzaklaşabilmek için de dedikodu yapmayı seçebilmektedir. Bir başkasının da problemlerinin olduğu bilinmesi bazı sorunları sadece bizim yaşamadığımızı bilmek, bunların başkalarının da yaşayabileceğini düşünmek kimi zaman bizi rahatlatabilmektedir. Görüşmecilerden bazılarına göre ise dedikoduların diğer bir nedeni onun yalnızca iştah açıcı tarafının olması ve dedikodu sayesinde elde edilebilecek itibar olmamakta ona inanma ihtiyacı da burada önemli olmaktadır. Bazen kişiler sevmedikleri ve kıskandıkları bireylerle ilgili uydurma haberler üreterek o kişilerden intikam almaya çalıştıklarını belirtmektedir.

Dedikodu yapılan mekanların başlıcaları; mutfak, bar, işyeri tuvaleti, dost ziyaretleri, kahvehaneler, kuaförler, toplu mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak dedikodu kimilerine göre o kadar alışılan bir eylem olmaktadır ki bunun belli bir mekanı olmamakla birlikte her yerde gerçekleşebileceği görülmektedir. Bazı yerlerde dedikodunun kendiliğinden üreme imkanına sahip olduğu söylenebilir. Örneğin düğün, nişan ve cenaze gibi mekanlarda konuşulacak konunun çok olması bun mekanları birer dedikodu mekanına dönüştürmektedir. Ayrıca dedikodunun belli bir konusunun olmadığı ve herhangi bir konunun dedikodunun malzemesi olabileceği yapılan görüşmeler sürecinde elde edilmiştir. Dedikoduda her zaman art niyet de yoktur. Bazen başka amaçlarla da gerçekleştirilebilir. Yani sonuçları açısından bakıldığında hem olumlu hem de olumsuz dedikodular olabilmektedir.

Kimisine göre “biyografilerin ortaya serilmesi”, “öz propaganda yapılması” ve “kimliklerin pekiştirilmesi” olarak tanımlanan dedikodu, sosyal ilişkiler açısından bakıldığında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü kimi zaman ilişkilerin başlatılmasında, sürdürülmesinde veya bitirilmesinde büyük bir etki oluşturmaktadır. Sosyal ilişkileri zedeleyici rolünün yanında bu ilişkileri paylaşma ve dayanışma yoluyla kuvvetlendirdiği de görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında

dedikodunun bir tür sosyalleşme aracı olduğu söylenebilir. Dedikoduda en az iki kişi vardır ve dedikodu etrafımızda olan hemen herkes hakkında yapılan bir eylem olmaktadır. Sosyal ilişkilerin değerlendirilmesinde etkili olmasının yanında dedikodu ayrıca içinde olunan toplumun kültürel ve sosyal değerlerinin de gelişmesinde etkili olmaktadır. Bilindiği üzere dedikoduda diğer kişilerin sosyo-ekonomik, kişisel, politik vb. tüm özellikleri masaya yatırılmaktadır. Hemen herkes bu “dedikodu kazanına” atılabilmektedir. Yine belli bir yerde yapılan dedikodulara bakıldığında o toplumun genel tutum ve karakterleri hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz. Bazen bireyler bir toplumda daha anlamlı bir konum elde etmek, sosyal kimliğinin geliştirmek, problemlere çözüm üretmek ve kendilerini sosyal açıdan güçlendirmek amacıyla ortak paylaşımların gerçekleştiği mekanlarda bulunmaya özen gösterebilmektedirler. Bu ortamlar her türlü bilgi akışı sağlanmakta kişisel konulardan ülke problemlerine kadar hemen her konu konuşma malzemesi olmakta ve bu nedenle bu dedikodu birer sosyal mekanlara dönüşmektedir. Kısacası dedikoduda sosyal ilikliler gelişebilmekte veya pekişebilmekte bu durum da sosyal ilişkiler açısından bakıldığında olumlu bir durum olarak kabul edilebilmektedir. Ancak bu paylaşma ve dayanışma, yakınlaşma özelliğinin yanında dedikodunun içeriğindeki olumsuz durumların varlığı kimi zaman sosyal ilişkileri zedeleyici özelliklerde sergileyebilmektedir. Dedikodudan sonra kişilerin birbirine olan güveni sarsılabilmekte karşılıklı bir güvensizlik oluşabilmektedir. İnsan ilişkilerinin temelinde olan “güven duygusu” nun zedelenmesi de sosyal yaşamı olumsuz etkileyebilmektedir. Genellikle ortamda olmayan kişi herkes tarafından seilmeyen biri ise bu kişi hakkında yapılan konuşma diğer kişileri yaklaştırmakta ancak tersi bir durum ise kişileri birbirinden uzaklaştırabilmektedir. Ayrıca dedikodu anında dedikoduya katılan bireylere karşı daha sıcak ve samimi davranışlar sergilenirken buna katılmayan bireyler ise kimi zaman konuşma dışı tutulabilmektedir. Görüşülen kişilerden elde edilen bu bilgiler dedikodunun sosyal boyutunu gözler önüne sermektedir.

Dedikodu hayatımızın her alanında kendini hissettirebilmekte ve kişisel ilişkilerimizden aile ilişkilerimize kadar her alanda varlığını gösterebilmektedir. Özellikle aile içinde kimi zaman yakınlaşma ve dayanışmayı sağlamasının yanında bireyler arasında bir takım problemlere yol açabildiği görülebilmektedir. Görüşme yapılan bireylerden büyük bir kısmı dedikodudan kaynaklanan bir takım olumsuz durumlar nedeniyle aile ilişkilerinin zedelendiğinin belirtmektedir. Hatta kimileri artık

yakın akrabalarından bir kısmı ile artık hiç görüşmediğini belirterek dedikodunun aile ilişkilerinde ne derece tehlikeli bir takım sonuçlar doğurabileceğinin bizlere göstermektedirler. Sosyalleşmenin ilk adımı olan aile ortamındaki bu tür olumsuzluklar zararlı sonuçlara yol açabilmektedir.

Hangi toplum olursa olsun dedikodu ortaya çıkmakta ve varlığını sürdürmektedir. Yani dedikodu hem geleneksel hem modern hem de postmodern ya da başka şekillerde adlandırılabilin tüm toplum tipinde ortaya çıkabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında önemli bir kültürel eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazen bir ortamda yapılan dedikodulara bakılarak o toplumun yapısı hakkında bilgi sahibi olma imkanı sağlamaktadır. Dedikodunun normal olarak karşılandığı kültürel bir yapıda bu, normal bir alışkanlık haline gelmekte ve giderek yaygınlık kazanmaktadır. Ancak dedikodunun her türlüşünü yanlış olarak gören bir kültürel yapıda ise dedikodu azalma eğilimi göstermektedir. Yani dedikodunun bir kültürel yapıya büründüğü, “dedikodu kültürü” olabileceği belirtilebilir.

Dedikodu yapmanın psikolojik bir takım sonuçlarının da olabileceğini unutmamak gerekir. Çünkü dedikodu yapmak kişisel anlamada bireye rahatlık sağladığı gibi bazen bireylere vicdan açısından rahatsızlık da verebilmektedir. Kişiler bir araya geldiklerinde orda olmayan bir başkasını çekiştirerek o anki sessizliği gidermek için bir takım çabalara girişmektedir. Bu durum da bireyleri psikolojik açıdan etkileyebilmektedir. Genel olarak dedikodu yapan bireylerin dedikodu yaptıktan sonra kendilerini nasıl hissettikleri öğrenmek amacıyla sorduğumuz soruya; pişmanlık, vicdan azabı, suçluluk şeklindeki duyguları hissettiklerini belirtmektedirler. Bunun yanında dedikodunun bir ihtiyaç olabileceğini söyleyen ve bu nedenle dedikodudan sonra kendilerini rahatlamış hisseden bireyler de olabilmektedir. Dedikodu yapmak daha önce de belirtildiği gibi kişilere paylaşma yoluyla geçici bir hafifleme ve problemlerinden uzaklaşma olanağı tanıdığı için bir tür rehabilitasyon olarak görülebilmektedir. Yine dedikoduya maruz kalan bireyleri psikolojik açıdan kendilerini kötü hissettikleri görülmektedir. Kimileri bunun çok aşağılayıcı bir durum olduğunu belirterek hakkında dedikodu yapan kişilere tavır aldıklarını ve bunu engellemek için bir takım çabalar sarf ettiklerini belirtirken kimileri ise psikolojik açıdan olumsuz etkilendiklerini ancak bunu engellemek için herhangi bir girişimde bulunmadıklarını belirtmektedir. Çünkü konunun üzerine gitmek olayı büyütmekten başka bir sonuca yol açmayacağı savunulmaktadır.

Dedikodunun kimi zaman suça(husumet ve küslüğe) da yol açabileceği yapılan görüşler sonuncunda elde edilmiştir. Dedikodu üçüncü kişiler tarafından işlenen kusursuz bir suç olarak görülmekle birlikte sonuçları açısından bakıldığında çok ciddi durumlar ile karşılaşılabilir. Çünkü anlatılanlar denip-konulduğu yerde durmamakta bireylerin yaşantılarını sosyo-kültürel ve psikolojik açıdan etkileyebilmektedir. Dedikodu, bireyler arasında küslük, husumet, suç, cinayet ve hatta intiharlara bile yol açabilmektedir. Görüşülen bireylerden büyük bir kısmı dedikodu nedeniyle yakın olduğu bazı kişilerle küs olduklarını ve hatta görüşmediklerini belirtmektedirler.

Dedikodunun dini açıdan da önemli bir boyutu vardır. Özellikle İslam dini açısından bakıldığında dedikodu tehlikeli bir eylem olarak görülmekte ve bunun her türlü yasaklanmaktadır. Ve yine dedikodu İslam dininde “gıybet” olarak geçmekte, büyük günahlar arasında kabul edilmekte ve bunun sakıncalı sonuçları pek çok hadis ve ayetler ile bildirilmektedir. İslam dinine göre gerçek mümin din kardeşinin arkasından dedikodu yapmak yerine problemini gidip onu yüzüne her şeyi konuşarak problemlerini çözüme kavuşturmalıdır. Görüşülen kişiler genel olarak dedikodunun dini açıdan ne anlam ifade ettiğini belirterek, İslam dininin bu yaklaşımını haklı bulduklarını çünkü dedikodu yapmanın faydaları yanında zararlı olabileceğini de belirtmektedirler. Ancak dedikodunun dini boyutunun bilinmesinin yanında çok fazla caydırıcı olmadığı yapılan görüşmeler sonunda elde edilmektedir.

Özellikle günümüzdeki medya iletişim araçları sayesinde dedikodu bir takım site ve forumlar sayesinde kolaylıkla üretilmekte ve artık bir “medya malı” haline gelen dedikodular kolaylıkla yayılabilmektedir. Dedikoduyu iletmenin en yaygın aracı olarak televizyon, internet ve medya karşımıza çıkmaktadır. Örneğin televizyonlarda belli günlerde ve saatlerde dedikodu içerikli magazin haberlerine yer verilmekte hatta bazen haber içerikli programlar bile bir magazin formatına sokularak izleyici kitlesine sunulmaktadır. Yine internetteki “forum” , “facebook” ve “twitter” gibi sosyal medya ortamlarında bazen gerçek bazen de gerçeğe hiçbir alakası olmayan tamamen hayal ürünü haberler sadece birkaç saniye içerisinde paylaşılabilmekte ve kolaylıkla yayılabilmektedir. Yani buradaki medya iletişim araçları hız toplumuna ayak uydurabilmektedirler. Yine gazetelerin ikinci sayfa haberleri ve bazı “ek sayfalar” dedikodu içerikli haberlere ayrı bir yer ayırmaktadır. Görüşülen kişilerden bir kısmı bu tür magazin içerikli haberleri takip ettiğini belirtmekte ancak bu haberlere bazen

inandıklarını bazen de inanmadıklarını belirterek bunların doğruluğunu araştırmadıklarını söylemektedirler. Özellikle son zamanlarda haber-magazin arasındaki sınır kaybolmakta çoğu zaman ciddi olabilecek bir haber bu haber değerini kaybederek magazinsel bir sunum ile kitleye sunulmaktadır.

Etrafımızda olan kişiler ile ilgili izlenimlerimizi bazen planlı bazen de planlamadan, aniden paylaşabilmekteyiz. Çünkü insanlar doğası gereği toplumsal varlıklardır. Diğer insanlardan bağımsız yaşayamayacağı gibi onlar ile ilgili konularla da yakından ilgilenebilmektedirler. Ancak bu tür paylaşımlar kimi zaman bilinçli olarak kişiye zarar verebilecek bir özelliğe sahipken kimi zaman da bilmeden karşıdaki kişiye zarar verebilmekte ve bu durum da sosyal ilişkinin devamlılığına olumsuz açıdan yansıyabilmektedir. İşte önemli bir sosyal gerçek olan dedikoduyu sosyolojiden bağımsız bir olgu olarak ele almak pek doğru bir tutum değildir. Çünkü toplumsal yapıyı ele alan bilim olarak sosyolojinin, önemli bir iletişim türü olan dedikoduyu yadsıması sosyolojik açıdan uygun bir yaklaşım değildir.

Kadın kimliği bağlamında ele alınan dedikodunun, çalışan ve ev hanımları açısından kıyaslandığında değişen tek şeyin zaman bulabilmek ve dedikodunun içeriği olduğu görülmektedir. Ev hanımlığı, karşılığında maddi bir ücretlendirmenin olmayışının yanında en zor ve yoğun işlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü burada yapılan hizmetler belli bir mesai saatleri içinde gerçekleşmek yerine yirmi dört saat sürmektedir. Ayrıca ev hanımı bu hizmetin karşılığında gereken önemi görememektedir. Genel olarak boş vakitlerinin daha fazla olması ve aile içi meseleler üzerinde yoğunlaşılması açısından ev hanımı dedikodusu çalışan bayanların dedikodusundan farklılık arz edebilmektedir. Çünkü çalışan bayanlar yoğun iş gücü nedeniyle dedikoduya fazla zaman ayıramamakta ancak fırsat buldukları anda dedikodu yoluyla bu yoğun iş stresini üzerinden atmaya çalışmaktadırlar. Yine çalışan bayanların en çok konuştuğu konular arasında ev hanımlarından farklı olarak iş yerindeki rekabet ve kurumsal işleyiş olmaktadır. Dedikodu yapan bireylerin en çok hissettikleri duygu; yalnız olmadıklarını hissetmeleri şeklinde olmakta ve bu durum dedikoduya olumlu yaklaşıma yol açabilmektedir. Ayrıca bireylerin ekonomik yapısının ve eğitim durumunun dedikodu üzerinde herhangi bir etkisin olmadığı söylenebilmektedir.

Kadınlar, çalışma hayatının dışında kalan zamanı değerlendirmek, birbirleriyle dertleşip rahatlamak, sıkıntılarını paylaşarak hafiflemeye çalışmak, eğlenmek, aralarındaki sosyal dayanışmayı ve yakınlaşmayı arttırmak, çevrelerinde olup biten her

şey hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla bir araya gelmektedirler. Bunları bir takım sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirmektedirler. Bu çalışmada dedikodu kimlik bağlamında ele alınmakta, bunun kişisel ve toplumsal işlevleri üzerinde durularak bir takım tespitlerde bulunmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda dedikodunun zararlı yanlarının yanında faydalı yanlarının da olabileceği, bunun her iki cins tarafından da gerçekleştirilebileceği ve dedikodudan kaçmanın neredeyse mümkün olmayacağı dolayısıyla da sonuç olarak bir dedikodu kültürünün oluştuğu tespit edilmiştir. Hayatımızın hemen her anında dahil olabildiğimiz ve kaçınmadığımız dedikodu sosyal ilişkiler açısından bakıldığında önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmelerde sık sık duyulan “yüzüne de söylerim” sözünün gerçekliği tartışılabilir olduğu söylenebilmektedir. Çünkü kişiler yüzüne söylemek yerine arkalarından dedikodu yaparak rahatlamaya ve intikam almaya çalışmaktadırlar. Bu tür bir sosyal boyutu olan dedikodu eylemini, sosyolojiden bağımsız bir gerçeklik olarak ele almak yanlış bir tutum olmaktadır. Önemli bir sosyal boyutu olan dedikodu sosyolojiden bağımsız bir şekilde değerlendirilemez.

KAYNAKLAR

- AKSOY**, Sheridan R.Aslıhan, (2007), “*Kentte Mitsel Korku: Fısıltı Depremleri*”, Milli Folklor Dergisi, Sayı: 75
- ATAK**, Metin, (2005), “*Örgütlerde Resmi Olmayan İletişiminin Yeri ve Önemi*”, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, Cilt 2, Sayı:2, s.s: 59-67
- AYDEMİR**, Uygur, (2007), “*Dedikodunu Boyalıyüzü: Günlük Gazetelerde Dedikodu Haberleri*”, Milli Folklor Dergisi, s.s: 75
- BACAKSIZ**, F.E ve **YILDIRIM**. A (2013) : “*Dedikodu ve Söylenti Tutumu Ölçeği’nin Geliştirilmesi* “, Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 16:1
- BOSTANCI**, Ç.Gülcan, (2011), “*Bir İntikam Hançeri Olarak Kelimeler*”, Acta Turcica: Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, Yıl III, Sayı:1/2
- BÜYÜKOKUTAN**, Aslı, (2012), “*Geleneksel Altın Günlerine Halkbilimsel Bir Yaklaşım: Muğla Örneği*”, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 4(14), s.s:112-133
- CÜCELOĞLU**, Doğan, (2008), *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitapevi, İstanbul
- ÇABUKLU**, Yaşar, (2006) “*Sözlü Kültürün Bir Parçası Olarak Dedikodu*”, Varlık Dergisi, s.s:26-30
- ÇAYLI**, Emel, (2008), “*Popüler Bir Kültür/Tahakküm ve Direniş Aracı Olarak Dedikodunun Söylemsel Analizi*”, Hacettepe Üniversitesi Dergisi, s.s:9-40
- DIFONZO**, N., & **BORDIA**, R., (2007), *Rumor, gossip and urban legends. Diogenes*. <http://dio.sagepub.com/content/54/1/19> (Erişim Tarihi: 21.05.2013).
- DUNBAR**, Robin, (1998), *Grooming, Gossip, and The Evolution of Language*, Cambridge: Harvard University Press, 1998
- EROĞLU**, Erhan, (2005), “*Yöneticilerin Dedikodu ve Söylentiye Yönelik Davranış Biçimlerinin Belirlenmesi*”, Kırğızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 13, s.s:204-218
- GÜNEŞ**, Durdu, “*Dedikodu Yapmak, Kurumsal Dedikodu ve Dedikodunun Zararları*”, İnsan Kaynakları, 27 Ekim 2010, Erişim Tarihi: 28.05.2013
- KAPFERER**, Jean Noel, (1992), *Dünyanın En Eski Medyası: Dedikodu ve Söylenti*, İletişim Yayınları, İstanbul

- KARAHAN, Firdevs, (2005), "Toplum bilimsel Betimlemelerde ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri Bağlamında "Gelinim Olur Musun?" Adlı Yarışmada Dedikodu Nitelikli Konuşmalara Yönelik Bir İnceleme", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 22 Sayı: 1, s.s:125-154**
- KARAHAN, Firdevs, (2006), "Bıçembilimsel ve Eleştiri Çözümlemesi Bağlamında Dedikodu Sütunlarına Yönelik Bir İnceleme", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 1, s.s:89-118**
- KARASAR, Niyazi, (2006), Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel Yayınları, Ankara**
- KOCABAY, Hatice, (2007), "Bir Dedikodu İletim Mekânı Olarak İnternet Sitelerinin Forumları", Millî Folklor Dergisi, Sayı: 75**
- KUYUMCUOĞLU, Romina: "İnsanlar Neden Dedikodu Yapar? Dedikodu Yapan İnsana Karşı Nasıl Bir Davranış Sergilemeliyiz?", www.uzmantv.com**
- KÜMBETOĞLU, Belkıs, (2005), Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Yayınları, İstanbul**
- RADWAN, M.Farouk: "How To Deal With People Who Gossip About You?" ,MSc., www.2knowmyself.com/How_to_deal_with_people_who_gossip_about**
- SOLMAZ, Başak, (2004), Kurumsal Dedikodu ve Söylenti, Tablet Yayınları, Konya**
- SOLMAZ, Başak, (2006), "Söylenti ve Dedikodu Yönetimi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.s:563-575, Ankara**
- SÖNMEZİŞİK, Kübra, "Aşağıda Dedikodu Yukarıda Maç Var", Tarih : 26 Eylül, Yenişafak**
- SÜMER, Burcu, (2010), "Haber Kaynaklarıyla Maddi İlişkiler", "Televizyon Haberciliğinde Etik Sorunlar" , E-Ders, s.s:205-210**
- TARHAN, Nevzat, (2013), Kadın Psikolojisi, Nesil Yayınları, İstanbul**
- TÜRKDOĞAN, Orhan, (2003), Bilimsel Araştırma Metodolojisi, Timaş Yayınları, 4.Baskı, İstanbul**
- YILDIRIM, Ali. ve ŞİMŞEK, Hasan, (2005), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 5.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara**

İnternet Kaynakları;

2012, www.yenisafak.com, Erişim tarihi: 01.06.2013

<http://www.kadinlar.com/kadin/dedikodu.htm>

<http://gundem.milliyet.com.tr/altin-gunleri-artik-luks-otelde-yapiliyo/gundem/gundemdetay/23.12.2012/1645534/default.htm>,
erişimtarihi:01.06.2013, “*Altın Günleri Artık Lüks Otellerde Yapılıyor*” , *Milliyet Gazetesi*, 23.12.2012
www.haberturk.com/.../659693-kadinlar-gunde-kac-saat-dedikodu-yapi...16 Ağustos
2011 Salı,
www.milliyet.com.
www.memurlar.net
www.makalemarketi.com (“Dedikodu” başlıklı haberler)
kanalahaber.com(” Dedi”klerinin “Kodu” Çözöldü başlıklı haber)

EKLER

Ek 1. Mülakat Formu

1.Sizce dedikodu nedir? Hangi tür konuşmalar dedikodu olarak kabul edilebilir?

Sonda: Havadan-sudan konuşmak

Sır paylaşmak

Çekiştirmek... de dedikodu mudur?

2.Siz dedikodu yapar mısınız?

Sonda: Kimlerle yaparsınız?

Alternatif: Her şeyi herhangi biriyle paylaşır mısınız yoksa sadece belli kimselerle(arkadaş, komşu, akraba, dert ortağı) mi paylaşırsınız? Neden?

Sonda: Hangi durumlardan sonra ve kimler hakkında yaparsınız?

Sonda: Ne sıklıkla yaparsınız?(Günlerde, çay sohbetlerinde, herhangi bir zaman aralığında?)

Sonda: Yapılan dedikodulara ne ölçüde inanırsınız?

3.Sizce neden dedikodu yapılır? Bildiklerimizi paylaşmak istememizin nedeni ne olabilir?

Sonda: Enformasyon, iktidar, merak, intikam, hırs, boş zaman, eğlence, değer farklılığı....?

Sonda: Kimler yapar? Daha çok kimler hakkında yapar?

Daha çok hangi konularda yapılır(gelir, özel hayat, giyim...)?

4.Dedikodu mekanları var mıdır? Daha çok nerelerde yapılır?

Sonda: Neden daha çok buralarda yapılıyor olabilir?

5.Sizce dedikodunun iyisi-kötüsü var mıdır? Nasıl?

6.Sizce kadınlar mı aha çok dedikodu yapar yoksa erkekler mi? Neden?

Sonda: Kadın-erkek dedikodusu arasında fark var mıdır?Nasıl?

7.Yanınızda dedikodu yapılmıştır. Bu durumdan sonra dedikodu yapan kişiler ile ilişkilerinizde bir değişiklik olur mu?

Sonda: Ona olan güveninizde bir değişiklik olur mu?

Dedikodu yaptığınız bireyler ile ilişkiniz nasıldır?

Alternatif: Hakkınızda dedikodu yapıldığı oldu mu? Neler hissettiniz?

Sonda: Yapılan dedikodulara karşı nasıl bir tepki verdiniz? O kişi/kişilere karşı tavrınız ne oldu?(Önleme-umursamama?)

8.Dedikodu yapan kişilerin veya yapılan ortamda bulunan kişilerin birbirlerine karşı tavrı nasıldır? İlişkileri nasıldır?

Sonda: Bir yakınlık, paylaşma, dayanışma söz konusu mudur? Yoksa güvensizlik mi vardır?

Alternatif: Bu tür bir ortamda bulunmuşsunuzdur. Peki dedikoduya katılıp-katılmama durumunda farklı tavırlarla karşılaştınız mı?(Sosyal kabul-dışlanma)

Soda: Sizce dedikodu yapmak aynı ortamda bulunanlara neler sağlıyor olabilir?

9.Ailenizde dedikodudan kaynaklanan olumlu-olumsuz durumlarla karşılaştınız mı?

10.Dedikodudan sonra(yapmış veya dinlemiş olabilirsiniz)kendinizi nasıl hissettiniz ya da hissedersiniz?

Sonda: Rahatlamış

Pişmanlık

Güvensizlik

Alternatif: Sizce dedikoduda her zaman bir art niyet mi vardır yoksa başka amaçlarla da yapılabilir mi? Neden?

(Nedeni; Kıskançlık, intikam, öfke, küçük düşürme amacıyla mı yoksa art niyet gözetmeden de yapılabilir mi?)

11.Dedikodu yaptığınız için herhangi bir zarar gördünüz mü? Yani bir husumet, olay, felaket, suçla karşılaştınız mı?

Sonda: Siz birine zarar verdiniz mi?

Peki sizce dedikodu engellenebilir mi? Bunu gerçekleştiren unsurlar neler olabilir?

12.İslam dininin dedikoduya nasıl baktığı konusunda bir bilginiz var mı?

Sonda: Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Alternatif: Sizce dini inanç dedikoduyu engelleyebilmekte midir? Yani din caydırıcı olabilmekte midir?

Sonda: Buna dikkat edildiği oluyor mu yoksa dedikodu yapılmaya devam ediliyor mu?

13.Günlük hayatınızda medyadan dedikoduyla ilgili en son çıkan haberleri takip eder misiniz?

* Magazin

* İnternet(Forumlar)

* Gazete(2.sayfa haberleri)

* Yarışmalar

Sonda: Bu haberlere hemen inanır mısınız yoksa doğru olup-olmadığını araştırır mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

01.04.1989 tarihinde Bingöl’de doğdum. İlk ve orta öğretimimi Bingöl’de, Lise öğretimimi Elazığ’da tamamladım. 2007 yılında girdiğim Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nden 2011 yılında Fakülte Birinciliği ile mezun oldum. Aynı yıl yerleştiğim Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programına halen devam etmekteyim.